VILLIERS DE L'ISLE-ADAM

Povestiri crude și insolite

VILLIERS DE L'ISLE-ADAM

POVESTIRI CRUDE ŞI INSOLITE

VILLIERS DE L'ISLE-ADAM

Povestiri crude şi insolite

versiune românească şi prefaţă
de
Alexandru George

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ

Coperta de *Dumitru Ionescu*

Scurtă descindere în lumea de multe miracole a lui Villiers de l'Isle-Adam

Misiunea geniului e să pună ordine în Haos.

De cîte ori istoricul literar are de consemnat situaţia vreunui scriitor care a rămas necunoscut sau rău valorificat în timpul vieţii şi între contemporanii săi, explicaţia cea mai simplă şi mai comodă care-i vine la îndemînă e că artistul acela nu a fost al vremii sale. Explicaţie banală şi mult uzată, dar care totuşi pare a-şi găsi o oarecare îndreptăţire la un scriitor ca Villiers de l'Isle-Adam care nu s-a bucurat, cît a trăit, decît de o simplă stimă, într-un cerc restrîns de prieteni şi al cărui renume, dacă nu glorie, constituie doar o strălucită revanşă postumă.

Într-adevăr, idealistul îndărătnic de încrezător în toate puterile şi drepturile visului, care a fost Villiers, nu avea cum să se potrivească cu idealul pozitivistic al vremii sale, cu platitudinea de gîndire şi cu optimismul comod, care dădeau tonul în lumea intelectuală cu care a fost contemporan.

Descendent al unei familii ilustre, dar ducînd o existenţă de privaţiuni ce se va sfîrşi în mizerie, el nu era chemat să fie în vreun fel beneficiarul falsului egalitarism ce ascundea sub amintirea generoaselor principii ale Marii Revoluţii o altă inega-

litate, încă mai crudă, aceea a banului, a valorilor materiale.

În sfîrşit, cel care a proclamat şi a susţinut în tot timpul vieţii sale cultul frumosului, ca o supremă încoronare a existenţei, nu putea fi un scriitor reprezentativ pentru o epocă a cărei orientare generală mergea spre distractiv şi facil.

Villiers n-a fost un protestatar superficial, de ocazie. La el, inconformismul nu e un simplu gest polemic, o atitudine de circumstanţă, ci e izvorît din firea adîncă a artistului şi din idealul înalt pe care şi l-a propus şi pe care l-a susţinut cu tenacitate. Încît, văzînd toate acestea, ne-am putea pune întrebarea dacă nu cumva acest personaj atît de singular, de mîndru şi de nefericit nu şi-a aflat locul între ceilalţi figuranţi ai comediei vremii şi nu a găsit calea spre înţelegerea publicului pentru motivul foate simplu că nu şi le-a căutat.

Şi, totuşi !... Remy de Gourmont, un observator perspicace şi, de altfel, contemporan în parte cu împrejurările în care a trăit scriitorul nostru, putea scrie în necrologul dedicat acestuia :

„Ca şi Chateaubriand, fratele său prin rasă şi prin glorie, Villiers a fost omul unui moment, al unui moment solemn; amîndoi, cu vederi diferite şi sub aspecte diferite, au dat din nou, pentru o clipă, suflet unei elite : din primul s-a născut catolicismul romantic şi respectul pentru vechile şi tradiţionalele noastre monumente; din celălalt visul idealist şi cultul anticei frumuseţi interioare; numai că primul a fost strămoşul individualismului nostru teribil, în timp ce celălalt ne-a învăţat că viaţa care ne înconjoară e singura argilă din care putem modela ceva. Villiers a aparţinut aşa de mult epocii sale, încît toate capodoperele lui sînt vise temeinic legate de ştiinţa şi metafizica modernă...“ (*Le livre des Masques*, pag. 89, Paris, 1896).

Afirmaţia lui Remy de Gourmont este adevărată, dar cu desăvîrşire unilaterală. E indiscutabil că Villiers ţine de o tendinţă mai generală a epocii şi se inserează în cele din urmă într-o tradiţie, oricît de

singulare ar fi apariția și activitatea sa. Dar cînd vorbim de calitatea unui scriitor de a reprezenta o tendință oarecare a vremii, sîntem îndreptățiți să ne întrebăm : care anume din ele ? Căci, iată, un cercetător din vremurile noastre al simbolismului putea să afirme tot atît de justificat :

„Nu se poate afla în cuprinsul literaturii noastre din secolul al XIX-lea vreun scriitor care să fie atît de în afară de timpul său, atît de aiurea așezat de soartă“. (*Guy Michaud : Message poétique du symbolisme*, vol. I, pag. 82, Paris, 1951.)

E aici o problemă de istorie literară, a cărei elucidare se impune, dacă vrem să ne lămurim situația lui Villiers și a altor scriitori care au avut, în parte, un destin similar.

Epoca 1860—1890 a fost caracterizată, în Franța, printr-o mare efervescență literară, dar în aceeași măsură prin afirmarea de o violență încă neîntîlnită a unor idealuri artistice foarte contradictorii. E drept că și generația precedentă cunoscuse marele tumult iscat de mișcarea romantică, după cum, cu un secol înainte, cearta dintre vechi și moderni făcuse să curgă multă cerneală pentru susținerea unuia sau altuia dintre punctele de vedere. Dar cînd examinăm lucrurile mai îndeaproape, vedem că situațiile acestea nu pot fi asemuite decît dacă le văduvim de adevăratul lor sens profund. Zarva romantică a fost în realitate o dispută de opinii, de presă, de foaiere de teatru, de cafenele. Ea nu a fost un conflict între creatori ce reprezentau un anumit principiu și nici nu a fost o înfruntare de talente relativ egale dar diferite, ci o luptă între artiști și formele sclerozate ale unei formule apărate de instituții, de inerția unui anumit public, de cercurile academice și conservatoare. Romanticii nu s-au războit de fapt cu niște creatori ce desfășurau vreo activitate, ci cu umbrele acestora, sau cu niște epigoni ai unei mari epoci.

Generația lui Lamartine, a lui V. Hugo sau a lui Vigny nu a avut în fața ei pe vreun reprezen-

tant al clasicismului în carne și oase. Clasicismul nu mai exista ca fenomen viu de mult. Romanticii au ocupat de fapt un loc rămas liber ; lupta lor a fost de a se impune, nu de a dărîma. Ca să transpunem pe romantici în climatul unei adevărate dispute literare ar trebui să ne închipuim pe Hugo jucîndu-și dramele la Versailles alternativ cu Racine, pe Lamennais polemizînd cu Voltaire, iar Academia lui Richelieu făcîndu-și publice „sentimentele" sale relativ la romanele lui George Sand. Conflictul dintre romantism și clasicism a fost în realitate un conflict de generații, în care tinerețea nu putea decît să triumfe.

Cu totul alta e situația în vremea în care lucrează și încearcă să se impună Villiers. Curentele și școlile literare erau diverse și deopotrivă de vii. Care era cel mai reprezentativ, care reprezenta trecutul, care viitorul ? Nimeni nu ar fi putut răspunde — sau ar fi fost prea multe răspunsuri. Epoca primise de la romantism o mare moștenire, pe care o exploata transformînd-o într-un fabricat ușor de consumat. Profunda schimbare în sensibilitate și gust, pe care o operaseră romanticii, era terenul pe care prolifera o literatură de calitate dubioasă. Romantismul acesta minor și edulcorat se înrădăcina însă adînc în gustul publicului larg și cucerea toate formele de manifestare ale literaturii de tip popular : melodrama, romanul foileton, istoric sau social.

Dar tot din romantism descindeau poeții zișii simbolești, care adînceau anumite tendințe ale acestuia, venind însă cu o preocupare cu totul nouă pentru latura obscură a sufletului, pentru stările, din zona spiritului, ce nu se pot spune, excluzînd cu totul năzuința romanticilor pentru expresia de mare rezonanță, înlocuind ecoul amplu cu șoapta, discursul cu sugestia.

Împotriva acestora, dar și împotriva romanticilor, se ridicau realiștii și naturaliștii care susțineau pretenția tot foarte modernă de a aplica în literatură cîte ceva din consecințele unei mari revoluții ce se

operase în domeniul ştiinţelor naturii. Ei îşi revendicau curajul de a privi şi a prezenta lucrurile aşa cum sînt ele, iar artistului îi cereau să adopte studiul direct şi temeinic al realităţii, precum şi felul de a observa şi neutralitatea unui experimentator.

Tot astfel parnasienii care, întorcînd spatele sentimentalismului de care se molipsise literatura vremii, reveneau la cultul artei echilibrate, impersonale şi decorative. Exotismul istoric şi geografic, plasticitatea formelor stricte îşi dădeau mîna cu o nouă înţelegere a antichităţii, livrescă şi arheologică, în care clasicismul părea că trăieşte o nouă viaţă.

Şi ca şi cum lucrurile nu ar fi fost destul de încurcate, exact în acest moment (1868—1869) se aşază prima şi poate cea mai importantă manifestare a ceea ce mai tîrziu se va numi suprarealism : *Cîntecele lui Maldoror*, operă genială şi rămasă necunoscută ca şi autorul ei, ce se ascundea sub numele de Conte de Lautréamont.

Fenomenele acestea pe care le-am înfăţişat, de altfel foarte sumar, mai sus, se produc aproape sincronic ; în tot cazul, sînt, în linii mari, contemporane. Cine se ia după istoriile literare care din spirit de sistem le grupează şi le urmăresc cronologic se pierde în cea mai penibilă dezorientare. Disparitatea aceasta se afirmă puternic ca o trăsătură ce va intra de acum înainte în tradiţia vieţii literare franceze.

Dar lupta care se poartă pentru a afirma o formă sau o formulă anumită nu e numai un fenomen ce se produce între programe şi forţe artistice eterogene, ce se cumpănesc ca valoare, ci e în egală măsură o luptă împotriva preferinţelor generale ale publicului contemporan cu ele. Asistăm acum la un adevărat act de agresiune împotriva consumatorilor de artă. Firul dialogului dintre artişti şi public se întrerupe. Mesajul noii literaturi e mai restrîns şi mai exclusivist. Ceea ce înainte se putea afirma în numele unei generaţii întregi, se proclamă acum

și se discută în grupuri, în cercuri închise, în cenacluri. Viața literaturii nu se mai confundă cu ieșirea ei în lume. Scriitorii încep să se resimtă ca niște însingurați. Ei aruncă un mesagiu fără țintă, în necunoscut, și nu mai așteaptă nici un răspuns. Existența lor ține parcă de altceva decît de ordinea generală a lumii în care viețuiesc.

Villiers de l'Isle-Adam este unul din cele mai tipice expresii ale acestei sciziuni și, poate, victima ei cea mai tragică. Povestea vieții lui, pe care scriitorului însuși i-ar fi plăcut poate să o scrie sau să o asculte repovestită, este într-adevăr exemplară pentru felul în care și-a întrupat în ea propriile sale vederi. Încrederea neclintită într-un anume ideal de artă, consecvența cu care acest ideal a fost urmărit și acceptarea tuturor consecințelor ce decurg din el dau episoadelor existenței lui Villiers caracterul unei desfășurări în cea mai strictă necesitate. Puțini sînt artiștii a căror viață e o ilustrare atît de desăvîrșită a unui proces condus parcă de fatalitate, dar pentru realizarea căruia au lucrat în primul rînd ei înșiși. Existența lui e o supremă dovadă a felului în care cineva se poate păstra nepăsător față de toate incidențele realității. Visul vieții lui are o justificare în operă. E cheia lui. „Vizionarul" care a fost Villiers a trăit parcă numai cu scopul de a justifica ultimul capitol al biografiei sale, pe care n-avea, firește, cum să-l apuce, deși e cel mai frumos și, de fapt, tot el îl scrisese : acela al posterității sale glorioase și eterne.

Era un melancolic castelan din Nord — unul din ultimii din secolul nostru.

Jean-Marie-Mathias-Philippe-Auguste de Villiers de l'Isle-Adam s-a născut la 7 noiembrie 1838 la Saint-Brieuc, în Bretania. Descindea dintr-o familie ilustră, dar care în acea vreme căzuse cu totul în obscuritate. Revoluția ruinase pe bunicul său,

emigrat în timpul evenimentelor care schimbaseră fața Franței. Fiul acestuia, Joseph, tatăl poetului, va fi obligat să îmbrățișeze cariera ecleziastică — vechi obicei al familiilor nobile cînd vor să-și salveze odraslele de la o existență penibilă, dusă în sărăcie. De altfel, două din cele patru surori ale sale se vor face călugărițe, unul din cei doi frați — Victor — preot. Dar tînărul Joseph, trimis la Saint-Sulpice, va părăsi seminarul, cu toată disperarea părintelui său și se va întoarce în viața laică, mărturisindu-și lipsa de chemare pentru o atare carieră.

Joseph, tatăl scriitorului, e o ciudată prefigurație și, pînă la un punct, o caricatură a fiului său. Într-adevăr, la amîndoi vom întîlni aceeași fantezie nebuloasă, aceeași tendință de a confunda propriile vise cu realitatea, aceeași inadaptabilitate la treburile practice. De-abia scăpat din seminar, el se apucă să-și refacă averea explorînd... subsolul. Convins că Bretania conține tezaure uitate, pe care posesorii lor le-au ascuns din pricina vicisitudinilor istoriei, el încearcă să le regăsească — izbutind însă prin această fantezie să ofere fiului său numai un subiect literar pentru drama sa de mai tîrziu, *Axel*.

Nici căsătoria nu va modifica în vreun fel bizara lui natură. Domnișoara Marie-Françoise Le Nepveu de Carfort cobora și ea dintr-o familie de nobili bretoni care număra participanți la cruciade. Săracă, ducea existența monotonă din orășelele de provincie, în tovărășia mătușii ei, domnișoara Marie-Félix-Daniel Kérinou, care dispunea de oarecare avere și care o și adoptase. Contele Joseph fu primit fără nici un entuziasm în societatea și apoi în intimitatea celor două femei. Pînă la urmă, căsătoria se va face, mătușa Kérinou rămînînd cît va trăi un fel de protectoare a celor doi soți, obligați s-o urmeze peste tot, căci depindeau întru totul de bunăvoința ei. Și în timp ce contele Joseph își irosea banii de zestre cumpărînd terenuri cu ruine, în care s-ar fi putut afla comori fabuloase, s-a născut unicul său fiu Mathias.

Copilul va duce o existență liniștită și lipsită de constrîngeri sub supravegherea celor două blînde femei și a unei bone de șaisprezece ani. Asprimile vieții, pe care le va simți din plin mai tîrziu, realitatea dură și prozaică i-au fost ascunse cu grijă de afecțiunea caldă, deopotrivă exercitată de mamă și bunică. Tendința spre visare, exercițiile fantezie! și toate libertățile singurătății i s-au dezvoltat peste marginile obișnuitului.

Plăcerea de a hoinări, de a se pierde prin păduri, pînă într-acolo încît să nu mai găsească drumul întoarcerii (cum s-a întîmplat o dată, cînd urmărind o zînă, sau mai bine zis : urmărit de ea, va fi adus acasă de o ceată de țigani) e una din caracteristicile acestui copil puțin comun. Cu toate că peisajul rustic apare doar sporadic în opera de mai tîrziu a scriitorului, el e totuși singurul ce va fi evocat cu plăcere. Căci dacă Villiers este un parizian împătimit, prin adopțiune, el își va aduce aminte de pămîntul copilăriei, dar nu și de marea care uda stîncile micului port în care se născuse.

Firește că strălucirea familiei, care străbătea prin secole de eroism sau de tenebre, îi excita cu deosebire închipuirea. Cum ar fi putut ea rămîne nepăsătoare în fața unor figuri ca Philippe de Villiers gloriosul apărător al insulei Rhodos, mare maestru al ordinului devenit, după el, al Cavalerilor de Malta ? Sau a lui Claude de Villiers, tovarăș de arme al lui Bayard alături de care combătuse glorios pe spanioli pentru regele cavaler Francisc I ? Cum l-ar fi putut uita pe furtunosul Mareșal Jean de Villiers de l'Isle-Adam, care într-o noapte de groază și de pomină a cucerit Parisul oferindu-l amantei sale, regina Franței, Ysabeau, soția regelui dement Carol al VI-lea ? În sfîrșit, cum l-ar fi putut uita pe George de Villiers, duce de Buckingham, personaj mai mult de istorii decît de istorie pe care îl reactualizase Dumas în ai săi *Cei Trei*

Muşchetari? De fapt, cercetări mai recente au arătat că nu se poate stabili o legătură sigură între familia scriitorului, care descinde în mod cert dintr-un magistrat înnobilat pe vremea lui Ludovic al XIV-lea, şi toate aceste ilustre personaje ale istoriei. Faptul nu are desigur o prea mare importanţă, dacă ne gîndim că Villiers a trăit toată viaţa cu convingerea că e totuşi urmaşul lor.

O şcolaritate plină de accidente, dar mediocră ca rezultate, îl face pe tînărul vlăstar al vestitei familii să rătăcească prin diferite şcoli şi institute: Institutul Saint-Charles, Colegiul din localitate, apoi liceul din Laval şi, în cele din urmă, cel din Rennes. Viitorul scriitor se exercită la pian, trăieşte prima (şi, se pare, ultima) iubire, se cufundă în lecturi abundente şi dezordonate, compune primele rime.

Predispoziţii certe, dar vagi, mai mult de „artist", lasă să se vadă posibilitatea unei viitoare cariere. Ideea e împărtăşită de toţi cei trei membri ai familiei tînărului Mathias, care au convingerea că odrasla lor e un geniu. E un caz rar în istoria literelor, pe care trebuie să-l consemnăm, această înţelegere pe care familia o arată primilor paşi, încă nesiguri, ai unui scriitor. Şi cum singurul loc unde educaţia adolescentului se putea desăvîrşi, iar talentul lui afirma era Parisul, cei trei, după un consiliu, hotărăsc să se stabilească acolo. Descendentul foştilor cuceritori porneşte deci întru cucerirea Gloriei asemeni personajelor cu mari ambiţii ale lui Balzac, dar nu singur ca acestea, ci întovărăşit de întreaga familie.

...în infernul nostru de minuni

În momentul descinderii în Paris, Oraşul Lumină era de puţină vreme capitala celui de al Doilea Imperiu, după ce fusese timp de trei ani capitala celei de a Doua Republici. Atmosfera literară suferea de oarecare lîncezeală. Hugo se exilase, Saint-Beuve se retrăsese în învăţămînt, Balzac murise.

Pe Musset, noul aspirant la gloria literară îl vizitează în chiar ziua în care rudele marelui poet se adunaseră să plîngă în jurul trupului său neînsufleţit.

Evenimentul literar al momentului era dublul scandal al apariţiei *Doamnei Bovary* şi a *Florilor Răului* (1857), cu urmări, după cum se ştie, în justiţie. Villiers îşi va preciza mai tîrziu poziţia cu totul opusă faţă de realismul lui Flaubert; pentru Baudelaire însă va manifesta de la început cel mai neprecupeţit entuziasm. Prietenia cu el este un episod decisiv în cariera sa literară. Baudelaire îi va deschide gustul pentru literatura fantastică a lui Poe şi i-l va revela pe Wagner. Baudelaire va constitui un exemplu pentru acel ideal al formei şi al travaliului artistic care separă ca o genune şi pe maestru şi pe discipol de prima generaţie romantică.

Dar atît Baudelaire, cît şi Wagner, pe care-l va cunoaşte personal ceva mai tîrziu, vor avea asupra lui Villiers o influenţă, în primul rînd, morală. Nu-l va duce marele compozitor pe una din străzile Parisului, ca să-i arate, ca într-o lecţie, fereastra casei unde locuise într-o epocă în care era să moară de foame? Cum se întîmplă de multe ori în viaţa unor mari creatori, un rol important îl poate juca un personaj de format mai redus şi pe care istoria nu-l mai aminteşte decît ca un catalizator, ca un exemplu, sau ca unul ce oferă la un moment dat o îndrumare unui artist mult mai mare ca el. Acest rol în viaţa lui Villiers avea să-l joace vărul său Hyacinte de Pontavice de Heussey, tînăr „filosof" care-l iniţiază în Hegel, în idealismul german şi în izvoarele oculte ale acestuia, ce mergeau pînă la Boehme. La acest gen de preocupări, Villiers se va întoarce ades ca la o cură de aer tare. Rezultatul imediat este însă *Isis* (1862), un hibrid între literatură şi metafizică, proiectat a fi capul unei întregi serii de lucrări ce nu au mai fost scrise.

Apariţia cărţii nu e urmată decît de un oarecare succes de stimă, după cum primele versuri adunate

în placheta *Două încercări de Poezie* (1858) și în volumul *Primele Poezii* nu izbutiseră să dezgheţe entuziasmul criticii de prestigiu. În schimb, omul se vădise cu totul remarcabil, dînd tuturor celor care-l cunosc impresia că au în faţa lor un geniu. Graţia și amabilitatea se uneau cu un spirit vioi, sarcastic, dar și fantasc, făcînd din el o figură a mediilor literare și a cafenelelor epocii. Numai că aceste calităţi nu sînt de-ajuns pentru a-i asigura notorietatea în publicul mai larg, pe care nici drama *Ellën* (1863), nici cea următoare *Morgane* (1864), editată de un librar din orășelul natal, nu i-au putut-o aduce.

La 2 martie 1866 apare *Parnasul contemporan*, colecţie de versuri condusă de Louis-Xavier de Ricard și pusă sub autoritatea lui Leconte de Lisle, Th. de Banville, Ch. Baudelaire și Théophile Gautier, și care avea să însemne un nume în istoria literelor franceze. Colaborarea lui Villiers, încă de la prima serie, echivalează cu o consacrare. El frecventează acum salonul mamei lui Richard, unde, întîlnește pe Verlaine, Catulle Mendès, Coppée, Sully Prudhomme. De asemenea, este printre invitaţii Augustei Holmes, o compozitoare veleitară, cu rol de Egerie în viaţa mai multor artiști. Mai tîrziu, își va face remarcată prezenţa în salonul mai pitoresc și mai zgomotos al Ninei de Callias. Personalitatea lui Villiers se precizează acum în toate trăsăturile sale. Căci el e unul dintre acei scriitori a căror cristalizare s-a produs foarte devreme și la care evoluţia înseamnă adîncirea unor teme, a unor motive de reflecţie, perfecţionarea unei arte.

Numai că, între timp, situaţia materială a familiei sale se deteriorase într-una. Mătușa Kérinou murise, lăsînd pe cei trei Villiers fără nici un sprijin. Iar tatăl scriitorului nu se cumințise de loc, o dată cu trecerea timpului. La Paris își găsise alt mediu, care-i hrănea în alt chip himerele. Părăsise ruinele și comorile și se apucase să exploreze dosarele. Convins că Revoluţia a adus cu sine stingerea bruscă a unor procese, el începu să le redeschidă pentru a

anula sentințele intempestive, a schimba hotărîri, a reactualiza afaceri de mult îngropate.

Scriitorul nostru își continuă netulburat activitatea, în deplina ignoranță a publicului. Insuccesele nu-l descurajau ; marea stimă de care se bucura în cercurile literare îi era de-ajuns. Partea de orgoliu și de fantezie din el se satisfăcea ușor. Astfel, cînd rămîne vacant tronul Greciei, cîțiva prieteni îi comunică intenția lui Napoleon al III-lea de a-l înscăuna pe el. Villiers nu consideră ideea extravagantă și cere o audiență la palatul Tuileries, pentru a o și pune în practică. Altădată, mai modest, își va revendica dreptul asupra insulei Malta și va trimite o scrisoare, somînd-o pe regina Victoria a Angliei să i-o restituie.

Războiul franco-prusac îl surprinde în clipa în care se întorsese tocmai din Germania, unde-i făcuse o vizită lui Wagner și asistase la premiera mondială a *Aurului Rinului*. La Weimar, e invitat de Liszt la o serată unde citește cu mare succes de ilaritate, în fața unei asistențe selecte, pagini din culegerea *Tribulat Bonhomet*, fapt care va rămîne în amintirea scriitorului ca un moment dintre cele mai fericite ale vieții sale.

La căderea Imperiului, îl vedem pe descendentul cruciaților entuziasmîndu-se de Comună și îmbrăcînd uniforma Gărzii Naționale, alături de prietenul său Verlaine. Tot în aceleași împrejurări colaborează la foaia comunardă a lui Edmond Lepelletier și Hippolyte Lissagaray „Le tribun du peuple" cu articole incendiare semnate Marius. Aceasta nu-l va împiedica mai tîrziu să se lase dus de entuziasmul unor monarhiști care voiau să-i speculeze numele și să candideze fără succes pe listele lor în niște alegeri de deputați, într-unul din arondismentele Parisului.

După război, situația lui Villiers nu se va schimba. Autor de piese de teatru nejucate pe scenele unde triumfa un Scribe, colaborator la reviste efemere, sau mai de prestigiu, succesul mare și cate-

goric i se refuză. În 1875, presa anunță un concurs pentru cea mai bună piesă care ar glorifica revoluția americană. Villiers scrie în șase luni *Lumea Nouă*, care dacă nu e cea mai reprezentativă lucrare dramatică a sa, e în tot cazul cea mai reprezentabilă. Juriul, sub patronatul de onoare al lui Victor Hugo, îi acordă premiul. Dar suma de bani se reduce, trecînd oceanul, la o cîtime derizorie. Piesa e pusă în scenă abia în 1883 și va obține succesul criticii. Cronica lui Paul Bourget, de pildă, conține o frază revelatoare : „Cele patru rînduri scrise, despre care Richelieu pretindea că sînt suficiente ca să ducă pe cineva la spînzurătoare, sînt de-ajuns ca să claseze un scriitor. Or, nu patru rînduri dintre acestea sînt în piesa domnului Villiers de l'Isle-Adam, ci sute". J.J. Weiss, critic de altă orientare, își exprimă și el admirația găsind că drama are o grandoare corneliană. Piesa e însă jucată lamentabil și autorul, amestecat printre spectatori, dă el însuși semnalul fluierăturilor.

Zeii mi-au dat însă și sărăcia, ca să-mi facă gîndurile și mai sublime.

Cu trecerea anilor, existența lui Villiers, care fusese de o aurită indigență, începe să acuze mizeria. E redactor la reviste obscure, duce o viață de boem, de excese, de noctambulism sistematic. Schimbă des locuințele, în genere camere de hotel, pe unde-și poartă puținele lucruri, dintre care nu lipsește un pian, la care cîntă și improvizează în clipele de inspirație. Într-un rînd acceptă postul de antrenor într-o sală de box, și prietenul său mai tînăr Léon Bloy îl surprinde într-o zi distribuind și încasînd pumni și picioare cu multă aplicație.

Tatăl său murise octogenar, fără a descoperi vreo comoară, dar pronunțînd aceste sublime cuvinte care reprezintă ele însele una :

— Am realizat visul vieţii mele ; îi las lui Mathias o avere egală cu averile celor mai mari familii princiare din lume !

Scriitorul avea obiceiul să-şi debiteze prin cafenele şi în societate subiectele povestirilor sale, dintre care multe rămîneau nescrise sau apăreau mult mai tîrziu. Publicul acesta de auditori surprinşi nu era totdeauna la înălţimea unei juste înţelegeri a celui care ar fi dorit să fie numai admirat. O fire atît de neobişnuit înzestrată ca a lui alimenta însă şi caricatura şi pastişa. Celor care nu-şi dau seama de unicitatea şi profunda lui originalitate, el le răspunde într-o parabolă, *Plagiatorii trăsnetului,* o capodoperă de ironie şi orgoliu, în care Villiers îşi proclamă cu demnitate şi cu hotărîre marea idee pe care o avea despre sine şi despre arta sa.

La un moment dat, el compune un roman inspirat din realitatea senzaţională a vremii : *Eva viitorului.* Epoca fusese surprinsă de cîteva ori de recentele aplicaţii, în viaţa practică, ale electricităţii şi magnetismului. Numele lui Edison era pe buzele tuturor. Villiers face din acesta eroul unui roman de fantezie ştiinţifică, în care un personaj decepţionat de iubita sa, a cărei frumuseţe fizică nu se acorda cu vulgaritatea şi inteligenţa ei mediocră, recurge la ilustrul inventator, care-i fabrică o femeie reprezentînd idealul ce uneşte realitatea şi suprarealitatea. Dar cînd acest roman începe să fie publicat în foiletonul ziarului *Le Gaulois,* abonaţii murmură şi-şi restituie abonamentele. Fantezia lui Villiers va apare în volum în 1886.

Povestirile sale sînt scrise la intervale relativ scurte şi se publică în ziarele şi revistele vremii cu destulă uşurinţă, dar nu-i aduc meritata remuneraţie pe care mîndria lui nu ştia s-o solicite dar de care avea atîta nevoie. Viaţa lui din ce în ce mai chinuită îi brăzdează figura cu urmele unei mari oboseli, dîndu-i aspectul unui prematur îmbătrînit. Singura bucurie e naşterea unui băiat, Victor, pe care

i-l dăruieşte devotata Marie Dantine, o femeie simplă cu care se va căsători pe patul de moarte.

Dar energia sa creatoare e parcă în creştere. În nepăsarea publicului, el scrie, neistovit de insuccese, visează la proiecte încă mai ample, îşi risipeşte spiritul în conversaţii scînteietoare. Idealul unei arte investite cu toate atributele magiei îi impunea un efort chinuitor. Villiers scria greu. Într-un rînd, mărturiseşte că-i trebuiau zece ore ca să compună o pagină. Opera sa, relativ întinsă, e rezultatul unui travaliu îndărătnic şi dezinteresat.

Trecerea anilor îl făcea să se închidă şi mai mult în sine. Apariţiile lui prin saloane sînt din ce în ce mai scurte şi mai furtunoase. Celor care-l cunosc în acea epocă le dă impresia unui ins care-şi schimbă brusc umoarea, care afişează o mare nepăsare la impresia ce o face altora, care preferă să monologheze sau să discute casant şi sarcastic. Realitatea, pentru Villiers, se reduce din ce în ce mai mult la idee, existenţa sa adevărată e la masa de scris, unde vrea să se întoarcă cît mai degrabă.

Dar lumea pe care el n-o mai caută începe să se apropie de el. În jurul său se adună discipoli şi prieteni mai tineri din generaţia nouă, Huysmans, Léon Bloy, Charles Morice, Remy de Gourmont, Judith Gautier, Maurice Maeterlinck. Geniul lui Villiers este recunoscut de elita scriitorilor ce se ridicau. Dar bucuria acestei recunoaşteri tardive, pentru scriitorul ruinat fizicește, va fi scurtă. Căci în timp ce autorul lui *Axel* tot aştepta Gloria care se încăpăţîna să nu vină, soseşte aproape pe neaşteptate Moartea. Un cancer la stomac îl doboară în cîteva luni. Villiers acceptă ultima lovitură a destinului cu obişnuita şi nobila lui linişte.

— Cum e oare cu putinţă ? se întreabă scriitorul care-şi închipuise în operele sale că moartea e o circumstanţă provizorie şi o pură afacere de voinţă. Marea lui tristeţe e lucrul întrerupt la volumele de povestiri, de fantezii şi de amintiri, ce aveau să apară postum, şi mai ales la drama *Axel*,

operă a cărei ultimă formă el nu mai apucă să o dea. Cortegiul mortuar format din cîţiva prieteni în frunte cu Leconte de Lisle duce într-o zi de august a anului 1889, la o groapă din cimitirul Batignolles pe un scriitor al cărui destin era de mai multe ori neîmplinit.

— După ce ai să-mi închizi ochii, ia-i, fiule !... şi continuă-mi visele !... Eu mă trezesc.

Multe din manuscrisele sale conţinînd vaste proiecte, sau chiar realizări, se risipesc. Altele sînt culese de mîinile pioase ale prietenilor şi alcătuiesc culegerile postume. Povestirile sînt, cele mai multe din ele, scrise în anii care i-au precedat de puţin dispariţia. Ele vor avea rolul de a-i deschide drumul spre înţelegerea şi aprecierea publicului. Autorul lor le socotea nişte simple anecdote şi le judeca sever, considerînd că dramele sînt operele lui reprezentative. El vorbea de *Axel*, replică grandioasă la *Faust* şi la *Manfred*, ca de opera vieţii sale.

Şi, totuşi, povestirile sînt străbătute de aceeaşi concepţie ca şi dramele, şi dacă n-au amploarea şi gravitatea acestora, sînt în schimb de o varietate şi de o libertate a fanteziei despre care celelalte scrieri ale lui Villiers nu ne dau decît o idee aproximativă. Ca şi dramele, ele se constituie în bună măsură pe convingerea că există două ordine ale existenţei, una a realităţii sensibile şi cealaltă a ideii. Datele pe care ni le pun la dispoziţie simţurile sînt sumare, provizorii şi înşelătoare. Adevărata realitate e cea a ideii la care se poate ajunge atît prin efortul de voinţă al celui ce vrea să pătrundă în ea, cît şi prin dispreţul mîndru afişat faţă de lumea fizică. „Idealismul“ lui Villiers este o formă de negaţie violentă, dar, după el, foarte eficace a lumii înconjurătoare. Putinţa de a transcende în cealaltă ordine a existenţei e un fapt cu cele mai mari conse-

cinţe pentru genul de literatură fantastică al cărui mare maestru este cu deosebire scriitorul nostru.

Aşadar, eroilor săi le e dat să se joace cu registrul realităţii şi al iluziei, după voie. Moartea însăşi nu e decît o circumstanţă provizorie. Ea poate fi abolită printr-un act de voinţă care să refacă sau să nimicească o situaţie aparent fără ieşire, după bunul plac al celui ce o gîndeşte. E cazul contelui d'Athol din nuvela *Véra*, una dintre cele mai semnificative pentru întemeierea filosofică a întregii literaturi a lui Villiers. Tînărului conte i-a murit soţia pe care o iubea cu o ardoare pasionată şi exclusivă. Disperat, în singurătatea castelului său sumbru, el se decide să refuze realitatea morţii iubitei sale. Graţie unei profunde şi atotputernice voinţe, el reface existenţa celei decedate, care pînă la urmă se reintegrează în formele înjghebate de soţul ei, de-a binelea.

Contele d'Athol va continua să trăiască în convingerea că soţia sa e mereu alături de el, iar ea începe să răspundă tuturor gesturilor pe care le face disperatul văduv, ba izbuteşte să-l convingă de prezenţa ei materială pînă şi pe bătrînul servitor al familiei. Farmecul se rupe brusc — aşa cum se întîmplă în cuplurile de fiinţe ţinînd de două regnuri diferite — în clipa în care contele are o îndoială asupra mirajului înjghebat de el însuşi. Magia se risipeşte şi soţul rămas din nou singur, în disperare, caută din nou calea care să-l ducă la reintegrarea cu fiinţa iubită. El o va găsi, pentru că părăsindu-l a doua oară, Véra îi lasă cheia cavoului în care fusese înmormîntată, ca o confirmare a întoarcerii ei trecătoare în palatul soţului ei şi ca un simbol al regăsirii lor pentru totdeauna, în Moarte.

Dar credinţa într-o realitate a dorinţei ce se poate institui printr-un simplu act de voinţă împotriva celei mai iritante evidenţe e o situaţie care revine în multe alte forme în povestirile lui Villiers. Astfel, poetul Alexis Dufrêne trăieşte într-o mo-

destă cameră de hotel, în vecinătatea unui ins pe care nu l-a văzut niciodată, dar despre care afirmă foarte sigur că e un deposedat, un rege în exil, care-și duce existența într-un straniu incognito și-n-tr-o izolare absolută. Împinși de o curiozitate foarte *pozitivă* (termenul acesta are la Villiers totdeauna o accepțiune peiorativă), doi amici ai poetului pătrund în cocioaba necunoscutului și găsesc un bătrîn cerșetor care agonizează într-un pat de mizerie. În ciuda acestei constatări prozaice, poetul refuză să se încreadă în cei doi prieteni, și după plecarea lor se duce și el în vizuina cerșetorului, căruia îi adresează cuvîntul ca unui rege. Și spre marea surprindere a cititorului, dar nu și a eroului nuvelei, bătrînul în agonie răspunde întru totul insolitului gest. El își desface saltéaua sa de mizerie și-i arată îndesate înăuntru teancuri de bancnote, mormane de monede de aur, pe care le-a adunat pe străzile Parisului într-o viață întreagă de rătăciri noctambule. Pentru că a crezut în visul său, poetul e recompensat cu o avere fabuloasă, în timp ce prietenii săi vor continua să se mulțumească cu sărăcia, în mijlocul unei realități despre care ei sînt convinși că e totdeauna așa cum o vedem.

Dar același joc al realității prozaice și al visului idealist și nobil vine să tulbure uneori existența unor rechemați. Domnul Redoux, de pildă, om de afaceri ponderat și serios, e apucat din cînd în cînd de crize de visare, de ieșire din condiția lui obișnuită, în care se pierde pentru scurtă vreme cu totul. Astfel, într-o seară, aflîndu-se la Londra, el intră ca să se adăpostească de ploaie într-un muzeu de figuri de ceară, unde are ocazia să vadă ghilotina cu care a fost executat regele Ludovic al XVI-lea. Apucat subit de o simpatie nejustificată pentru monarhul decapitat, domnul Redoux, în ciuda vederilor sale politice radicale și a bunului său simț caracteristic, se lasă dus de apele unei duioșii necontrolate și vrea să retrăiască în închipuire calvarul ilustrei victime a Revoluției. Rămas în întuneric, după în-

chiderea muzeului, el reface toate etapele care au precedat execuţia, ajungînd să-şi vîre capul în inelul care fixează sub cuţit gîtul victimei. Rămas înţepenit acolo, el îşi petrece toată noaptea sub iminenţa căderii lamei ucigaşe. Realitatea se însărcinează deci să dea unor simpli farsori o lecţie drastică atunci cînd ei încearcă să evadeze din condiţia lor nedemnă.

A visa e, după Villiers, un privilegiu care se acordă numai unor eroi de excepţie. E drept că ei nu pot stăpîni totdeauna perfect cele două registre : al visului şi al realităţii şi de aici decurg cele mai insolite situaţii. Aşa e cazul baronului Xavier, eroul nuvelei *Semnul*, una dintre scrierile lui Villiers în care străbate mai mult decît în oricare alta un accent autobiografic. Ca şi scriitorul, acest personaj posedă o organizaţie nervoasă complexă şi delicată. Într-o seară, pe cînd se afla stăpînit de o criză de spleen caracteristică eroilor romantici, el îşi aduce aminte de un fost mentor al său din copilărie, abatele Maucombe, pe care nu-l mai vizitase de mult, în singurătatea unui presbiteriu din Bretania, unde acesta îşi ducea existenţa. Tînărul îşi ia puşca de vînătoare, crezînd că va afla în tovărăşia bătrînului său prieten o distracţie care să-l scoată din starea maladivă în care se afla. Dar scurta vizită la fostul său duhovnic se vădeşte, dimpotrivă, o descindere pe tărîmul supranaturalului. Căci abatele Maucombe, bărbat cu un trecut neguros şi cu o viaţă acum ascetică şi retrasă — fără să fie de-a dreptul un preot diabolic de felul celor cu care ne-a obişnuit literatura lui Barbey d'Aurevilly — este unul din acei inşi pe care intensa cultivare a lucrurilor spirituale i-a făcut să beneficieze de apanajul tuturor puterilor nefireşti, dumnezeieşti sau diabolice. Ceea ce pentru Xavier ar fi trebuit să fie o vacanţă la ţară, o cură de destindere, e în realitate o trecere bruscă în lumea de dincolo. Căci abatele, în ciuda vigoarei şi sănătăţii sale aparente, e un om pe pragul morţii. Venirea fostului său discipol

nu fusese rodul întîmplării, ci al propriei sale invocări, disperate, inconştiente şi obscure. Fără voie, bunul părinte caută deci să-l atragă lîngă sine, pe tărîmul misterului şi al groazei, din care tînărul erou se va smulge fugind, nu înainte de a fi încercat toate frigurile şi sudorile morţii, personificată prin vechea şi mult purtata pelerină a abatelui, adevărat simbol funebru, în care cel ce va părăsi pînă la urmă lumea aceasta va cere să fie învestmîntat ca într-un giulgiu.

E una din capodoperele literaturii fantastice universale această nuvelă în care arta lui Villiers se poate urmări desăvîrşit : atmosfera unei poveşti de groază, amestecul de firesc şi supranatural, dozarea lor savantă, gradaţia perfect ascendentă a sentimentului de opresiune, abila dezvăluire a unei anumite concepţii. E în acelaşi timp una din rarele şi strălucitele replici pe care patria lui Descartes şi a lui Comte o dă celor mai ilustre reprezentante ale unui gen foarte cultivat în alte literaturi.

Uneori însă, în voinţa lui de a aboli realitatea terestră, Villiers ne asigură că ajunge crearea simplei aparenţe. Astfel, poetul Tse-i-la, inspirat într-o noapte de bătrînele genii ale Chinei, se duce să dezvăluie un mare secret tiranului Tche-Tang, cerînd pentru aceasta o enormă recompensă. Preţul plătit de sîngerosul monarh fiind în contradicţie cu avariţia lui proverbială va face dintr-o dată dovada realităţii acestei fantezii care va apare deci plauzibilă în ochii sfetnicilor curţii. Şi tînărul poet se alege într-adevăr cu fiica regelui, cu o sumă imensă de bani şi cu insigna de mandarin, pentru simplul fapt că a furnizat tenebrosului monarh secretul iluzoriu care-i dă posibilitatea să descopere pe toţi cei care ar îndrăzni să conspire împotriva sa — o închipuire ce devine pentru toţi o certitudine numai pentru că a fost aşa de scump plătită.

Iluzia formează altă dată temeiul unei crude înjghebări cu aspect de farsă sinistră. În *Tortura speranţei* vechea temă a trecerii de la realitate la vis

și îndărăt la realitate e o unealtă a Inchiziției, pe care aceasta o folosește împotriva unui biet condamnat la moarte, regizînd, în noaptea care-i precede arderea pe rug, cel mai atroce și mai macabru dintre chinuri.

Dar dacă povestirile lui Villiers sînt, pînă la un punct, niște variațiuni pe tema iluziei, a amăgirii compensatoare și a eresului poetic, să nu uităm că el posedă și o altă formă de a trata realitatea, nu numai evaziunea în sublim și în idee : ironia. Villiers este în egală măsură un observator lucid și amar. Opera lui ar trebui în totalitatea ei dedicată *Celor care visează și celor care ironizează*, așa cum vedem în chip de dedicație pe frontispiciul romanului său, *Eva viitorului*. Acesta e un alt registru al personalității lui literare, întru a cărui folosire el se va dovedi un adevărat maestru. Ironia, de la forma ei glacială, impersonală, baudelairiană, pînă la hazul enorm și burlesc, completează în modul cel mai neașteptat profilul literar al celui care a lăsat posterității mai curînd amintirea unui vizionar și a unui fantezist. Aplicarea ei este mai cu seamă extinsă spre sfîrșitul vieții scriitorului, în schițe și povestiri satirice, în care stilul ornat și nobil cu care ne obișnuise pînă atunci nu ezită să coboare foarte pe pămînt și să se folosească de procedee și deprinderi ale prozei ușoare, jurnalistice, — deși luate și acestea în derîdere.

Talentul satiric al lui Villiers se va îndrepta mai ales spre un tip uman și social devenit tradițional sub pana tuturor caricaturiștilor epocii și anume cel al burghezului francez ce trăiește sub cel de al Doilea Imperiu și mai ales sub cea de a Treia Republică : plat și stupid, satisfăcut și optimist, avînd un adevărat cult al banului, al onorabilității, dar hrănindu-se și din reminiscențele principiilor Marei Revoluții, care-i satisfac snobismul de a părea un „progresist“, un om al vremurilor moderne. La acestea, Villiers adaugă o anumită curiozitate pen-

tru problemele „științei“ în care personajul acesta vede soluționarea tuturor relelor sociale și morale.

O sinteză a unor atari însușiri e Tribulat Bonhomet, eroul culegerii cu același nume, din care am extras un capitol independent, *Ucigașul lebedelor*. E un frate bun al farmacistului Homais și al domnului Prudhomme, cu o notă de grotesc și cu o preocupare pentru știință în plus. În forme puțin schimbate, el apare și sub alte nume ; Domnul Redoux cel bîntuit de „fantasme“, și de care am amintit, ar fi altul.

În imediata lui vecinătate stă oportunistul politic, care nu se cantonează în nici o opinie, de tipul Maestrului Pied, din nuvela titulară. Avocat și notar al mai multor familii nobile, el trece brusc și deliberat în atitudinea politică contrară, ca să speculeze naivitatea publicului. Aflîndu-se invitat la un venerabil baron, după o declarație de principii iacobine făcută intempestiv și cu toată violența la masă, el încearcă să dea foc castelului gazdei sale, după care face cunoștință cu închisoarea. Scăpat de acolo, contra unei sume, el se prevalează de titlul de evadat, precum și de cel de incendiator, ca să candideze cu succes pe listele electorale, ajungînd deputat cu mari perspective de carieră politică.

Conformismul mic-burghez are uneori niște rezultate tragice, în consecventa lui funcționare. Astfel, onorabilii cetățeni din două localități gemene, Pibrac și Nayrac, se conduc după deviza conformismului absolut, adică de a face totdeauna „cum fac și ceilalți“. Ei sfîrșesc prin a se masacra reciproc, în clipa în care o întîmplare îi împinge să reacționeze la un presupus atac al „celorlalți“, în același fel ca și aceștia.

Dar ironia aceasta funcționează cu multă vioiciune și străbate în toate sensurile povestirile lui Villiers. Am văzut că în *Fantasmele domnului Redoux*, ea atacă idealul cel mai scump al scriitorului,

adică posibilitatea de evadare din mediul banal al existenţei cotidiene. Un alt sector asupra căruia ea se întinde, e cel al preocupărilor ştiinţifice moderne. Or, cel care a scris *Eva viitorului* a fost unul dintre oamenii cei mai interesaţi de cuceririle cele mai recente ale tehnicii, nu fără a păstra o oarecare ironică distanţă faţă de ele.

Aşa se face că el îşi aplică verva satirică şi asupra acestui sector al realităţii, izbutind să scoată şi de aici cele mai amuzante efecte. Astfel, doctorul Hallidonhill indică unui muribund un tratament de fantezie, care are ca rezultat neaşteptata vindecare a bolnavului, pe care savantul nu ezită să-l asasineze imediat apoi, ca să poată descoperi la autopsie misterul tămăduirii lui miraculoase.

Altădată, un inginer inovator, Juste Romain, preocupat de ideea de a grăbi etapele înmormîntărilor, pentru ca efectele lor sentimentale „cu totul nedemne de lumea modernă" să nu mai producă tulburări în asistenţă şi între rudele rămase în viaţă, se trezeşte chiar el în această situaţie, soţia lui prea iubită murindu-i pe neaşteptate. Dar pe cînd o conducea la groapă după vechiul tipic, inginerul are surpriza să constate că altul a inventat un sistem şi mai ingenios de a suprima manifestările melodramatice din cimitire şi i-l aplică chiar lui, într-o scenă burlescă de mare efect.

Atitudinea ironică faţă de anumite probleme pe care şi le punea ştiinţa vremii este la un moment dat abia vizibilă în spatele unei înjghebări epice mai ample şi foarte sumbru colorate. E situaţia din *Secretul eşafodului,* în care un ilustru fiziolog crede că poate afla de la un decapitat, care se angajase să-i facă cu ochiul, dacă după ce capul e despărţit de trup, conştiinţa celui executat mai persistă un timp şi poate transmite chiar semnale, printr-un uriaş efort de voinţă.

Cititorul care a urmărit prezentarea noastră, de altfel abia schițată, și-a putut da seama despre marea varietate de teme și de modalități literare pe care știe să le pună la contribuție scriitorul nostru — fără să se depărteze totuși prea mult de o concepție strictă a artei, căreia el îi rămîne de fapt tot timpul credincios. Punctul de plecare e în genere același, dar rezultatele sînt totdeauna surprinzătoare, dacă nu chiar deconcertante. Fanteziile acestea extrem de diverse stau totuși alături, în cadrul operei lui Villiers, în cea mai perfectă coerență și bună înțelegere.

Față de aceasta, vom înțelege ușor marea dificultate de a clasa într-un fel pe acest scriitor. Situația lui istorică e încă nelămurită. Manualele de literatură îl trec printre simboliști (avînd însă mai mult în vedere teatrul său, care într-adevăr justifică această încadrare), alături de Verlaine și de Mallarmé care l-au și revendicat ca pe un confrate — și în descendența imediată a lui Baudelaire. Dar nu trebuie uitat că Villiers a făcut parte din gruparea „Parnasul Contemporan" și a fost prieten cu Leconte de Lisle. Nici numele de *decadent* nu ar fi cu totul nepotrivit și nici nu i-ar fi displăcut, după cum nu ar fi respins vecinătatea lui Huysmans cu care a fost de asemenea prieten.

Preeminența artei asupra tuturor celorlalte aspecte ale existenței umane e o vedere esențială a scriitorului nostru și aceasta face din el, indiscutabil, un „estet". Cine vrea să se convingă nu are decît să deschidă paginile lungii povestiri *Akedysseril*, în care moartea izbăvitoare a doi adolescenți se produce, ca un har, într-un cadru de magnifică frumusețe. E o realizare de o mare încordare și splendoare stilistică, un adevărat poem simfonic, în care resursele muzicale ale unei fraze cu perioade ample și suprasaturate de ornamentații sînt puse să cînte o crimă poruncită din necesități poli-

tice. Sub ochii cruzi, frumoşi şi trişti ai reginei Habadului, care a venit în templul lui Shiva ca să ceară zeului morţii privilegiul de a face ca cele două victime ale sale să se săvîrşească „în frumuseţe", se desfăşoară un adevărat imn pentru triumful nefiinţei, o glorificare a sublimului morţii. E o pagină de care nu se poate ca un Oscar Wilde sau un d'Annunzio să nu-şi fi adus aminte.

Dar frumuseţea pe care Villiers nu o găsea în lumea înconjurătoare e de căutat nu numai în vis şi în iluzie, ci chiar în realitatea banală, atunci cînd aceasta e transfigurată de aura poeziei sau măcar a artificiului. Un estet supune totdeauna realitatea unui continuu proces de violentă prefacere şi se foloseşte de tot ceea ce contribuie să o acopere, să o ascundă, să-i schimbe prozaica înfăţişare. De aici, marea importanţă pe care în opera lui Villiers o joacă noaptea. Covîrşitoarea majoritate a povestirilor sale sînt întîmplări de noapte. Noaptea, cu luna lividă, cu stelele care pălesc sub lumina felinarelor, cu sclipirile fosforescente reflectate în vitrine şi vitralii, cu interioarele în care sfeşnicele sau pîlpîirea unei candele nu izbutesc să risipească tenebrele, formează mediul lor de predilecţie.

Uneori, cadrul nocturn nu i se pare poetului îndestulător — artificiul este atunci potenţat la superlativ. Aşa se întîmplă în *Convivul supremelor ospeţe*. Tabloul este tipic pentru concepţia lui Villiers — adică cel parizian, în noaptea în care fiecare om încearcă să iasă din propria lui fire, a Carnavalului. O petrecere într-o cameră separată face ca din întîmplare să se întîlnească acolo trei femei de mare seducţie fizică şi cu o viaţă plină de cultul virtuţilor reprobabile cu doi bărbaţi : povestitorul şi un poet dotat cu facultatea de a se pierde în reveriile caracteristice eroilor lui Villiers — la care se adaugă un cunoscut de ocazie, ce ştie să-şi sporească natura enigmatică a persoanei sale, luîndu-şi pentru acea împrejurare numele de baronul Saturn. Povestirea e o fantasmagorie tipică pentru arta unui Gavarni,

a unui Gustave Doré, sau a unui Deveria, în care decorul acesta artificial și circumstanța excepțională îi ajută pe eroi să evadeze din realitate. Poetul visează, transfigurînd toate lucrurile pe care-și poartă privirea, cele trei profesioniste ale dragostei se îmbată de sublimele acorduri ale duo-ului nocturn din *Tristan și Isolda,* iar povestitorul se chinuiește să-și amintească unde a mai văzut pe necunoscutul baron care, absent la ceea ce se întîmplă, își urmărește propriul său gînd ascuns, pentru ca la un moment dat să dispară, plecînd la tot o atît de misterioasă întîlnire. Curiozitatea celor de față se satisface o dată cu lumina zorilor, prin apariția unui „om de știință", firește, doctorul Les Eglisottes, care le dezvăluie în necunoscutul lor conviv un dement sadic ce se folosește de toate execuțiile ca să culeagă din privirile victimelor o satisfacție crudă fără de care nu poate trăi. „Explicația" în cazul acesta nu are rolul de a risipi un mister, ci dimpotrivă de a-l potența la maximum, dînd acestei nopți neobișnuite sensul ei adevărat, adică cel al unei întîmplări de groază.

Dar tendința către artificiu, care formează una din constantele artei lui Villiers, se trădează și din indiferența lui față de natură. Atmosfera de vis a multora din povestirile sale se creează în cadre generale cu valoare de simbol care nu au nicicînd nevoie de reprezentări concrete. Sugestia, adică piatra de temelie a esteticii simboliste, se naște de aici.

Atîta cîtă e, natura lucrează totdeauna asupra eroilor săi ca o forță sau ca un mediu de constrîngere. Abundentele lui descrieri nu traduc decît arar impresii directe și pitorești ; cele mai multe țin să reconstituie o ambianță plină de semnificații, dar „făcută" după voința povestitorului. Concepția lui Villiers este explicită și categoric exprimată : „Priveliștile poetice mă lasă totdeauna aproape indiferent, dat fiind că mediul cel mai sugestiv al ideilor într-adevăr poetice nu e altul decît cei patru pereți, o masă și liniștea. Cei care nu poartă în ei sufle-

tul tuturor lucrurilor pe care lumea le poate arăta, își pierd vremea privind degeaba : ei nu vor descoperi lumea, orice lucru nefiind frumos decît în conformitate cu gîndul celui ce-l privește și-l reflectă în sine însuși".

Se vede deci că scriitorul nostru neagă rolul experienței în procesul creației, afirmînd un „idealism" radical de sorginte platonică, ceea ce face ca opera lui să capete, față de realitate, o libertate pe care, din ceea ce omul obișnuit poate cunoaște, numai visul i-o poate oferi — sau stăruitoarea cultivare a iluziei. De aici reiese limpede că metoda lui artistică e de-a dreptul opusă celei „documentare", care făcea primii pași prin realismul și mai ales prin naturalismul incipient. Nu înseamnă însă că închipuirile lui Villiers nu se constituiau, după el, tot ca o realitate, ba chiar ca una și mai autentică. Să amintim aici de *Akedysseril*, una din capodoperele lui. Ea a pornit de la un soi de rămășag de cafenea, scriitorul nostru avînd ambiția să dovedească unora cum că descrierea unui oraș pe care nu l-a văzut niciodată, dar care s-a impus imaginației sale, nu e doar mai sugestivă decît realitatea, ba încă mai *reală* decît ea. „Vă dau un Benares, spunea el, așa cum sînt sigur că a existat, fără documente ; o viziune adevărată, nu o reconstituire laborioasă de tipul lui *Salambô*".

Arta lui Villiers nu năzuiește să reproducă realitatea înconjurătoare, ci, dimpotrivă, să închege în momentele lui de mare ambiție una pe deasupra ei. Viziunile sale nu se mai alcătuiesc exclusiv prin raportare la lumea aceasta și nu mai cheamă în ajutor formele ei concrete pe care să se sprijine. Elementul care le constituie e doar cuvîntul. E deci lesne de înțeles care e rolul acestuia într-o atare concepție. Dacă nu l-am avea în vedere, am putea considera că Villiers, la care abundența stilistică e o caracteristică izbitoare, reprezintă, în această privință, sfîrșitul unei serii istorice, fiind un scriitor de tip oratoric și învechit. În realitate, situația e toc-

mai inversă : el întrebuinţează cuvîntul dîndu-i o independenţă a sensului şi a rostului său pe care numai poezia modernă avea să i le confere în chip deplin.

Ca toţi reprezentanţii estetismului, Villiers este unul dintre acei artişti care nu pot şi nu înţeleg să scrie niciodată simplu. Omul care invocă în cazne cuvîntul şi-i atribuie puteri şi efecte magice nu-l poate abandona pur şi simplu pe foaia de hîrtie, în nepăsare. Fraza lui solemnă şi plină de sugestii diverse cere cititorului un efort de adaptare, o iniţiere, o anumită atitudine impusă. Regimul firesc al lecturii unei pagini de Villiers nu e niciodată acela al citirii unui simplu document oarecare. Fără să fie de-a dreptul obscur sau ermetic, el e un artist de înţelegere mai dificilă.

Dar dacă autorul lui *Akedysseril* e un estet prin cultul frumosului artificial, un romantic prin fantezia avîntată şi un simbolist prin „viziunile" lui ce vor avea urmări decisive — aşa cum a arătat Paul Valéry — în opera lui Mallarmé, el este, indiscutabil, şi un realist prin unele din mijloacele sale literare. Într-adevăr, închipuirile sale cele mai puţin comune, călătoriile lui prin toate continentele de miraje şi de farmec sînt cuprinse în cadre totdeauna bine articulate şi solid susţinute.

Povestirile lui au o logică perfectă a discursului narativ, o simplitate uşor vizibilă a structurii interne, o rapiditate a acţiunii ce de multe ori culminează dramatic sau printr-o poantă, realizînd astfel un efect de surpriză pentru care l-ar fi putut invidia un Maupassant.

De altfel, nu se poate spune niciodată că literatura lui „fantastică" se constituie altfel decît în formele cele mai strict plauzibile. Întîmplările ce ne sînt înfăţişate respectă totdeauna legile lumii fizice. Povestirile lui Villiers sînt numai *insolite* nu şi imposibil de conceput în ordinea firească a realităţii. Autorul lor creează totdeauna o atmosferă ambiguă, în care cititorul are dreptul să aleagă între

mai multe soluții și explicații. Cînd ne prezintă lucruri supranaturale, el nu ne spune niciodată că acestea s-ar fi întîmplat aevea, ci doar că anumite personaje ale sale le-au trăit cu convingerea că așa a și fost în realitate. Să nu se uite că omul cu suflet de celt, descins din pădurile cu zîne și dragoni, și plin de toate amintirile țării lui de baștină și de legendă Armor, a trăit în mediul sceptic al Parisului unui sfîrșit de eră, și pentru el a scris, și-n el și-a plasat eroii închipuirilor sale.

Așa stînd lucrurile, în povestirile lui, crude sau insolite, nu vom întîlni flori care vorbesc cu glasul oamenilor și se transformă în flăcări, nici indivizi care-și schimbă identitatea sau își văd „dublul", nici obiecte neînsuflețite ce se prefac în șerpi, și nici vreun arhivar căruia tatăl i-a murit de trei secole, sau vreo babă care s-a născut din epitalamul unei sfecle cu pana neagră căzută din aripa unui zmeu — și alte asemenea basme ce alcătuiesc, de pildă, universul povestirilor lui Hoffmann. Modul de a visa al lui Viliers este cel al unui modern. Astfel, cine citește, de pildă, *Véra* își va da numaidecît seama de felul în care scriitorul nostru a știut să reia vechea temă romantică a iubirii dintre un om viu și o moartă, care de la *Lenore* a lui Bürger și pînă la *Strigoii* lui Eminescu a cunoscut atîtea și atîtea variante și interpretări. Fantasticul acestei nuvele se realizează în cadrul modern și prozaic al vieții pariziene și ține în primul rînd de atmosfera halucinantă a unei închipuiri închegată cu voință și realizată în termeni cît se poate de verosimili, dar la hotarul visului. Experiența lui Poe a fost aici strălucit fructificată, după cum și-a spus cuvîntul în opera lui Villiers tentativa de a concilia o metafizică care dădea „ideii" (înțeleasă hegelian) toate drepturile cu putință, cu luciditatea (dacă nu și cu toate rigorile) științei vremii.

De aceea, e necesar ca legăturile lui Villiers cu Mallarmé de care am amintit să fie mai bine precizate. Cu toată evlavia pe care ultimul a arătat-o

autorului lui *Axel*, trebuie să vedem între cei doi o anume legătură spirituală, dar nu și una de program estetic. Căci Villiers nu încearcă, asemeni cu urmașul său o eliberare a artei de elementele „impure", altfel spus : ale realității, ci le folosește în spirit ironic, dar cu toată vigoarea și insistența. Dacă estetica realismului, adică de fapt finalitatea lui, îi e străină, creatorul lui *Tribulat Bonhomet* profită de experiența acestei școli literare, chiar cînd i se opune cu ironie. Mallarmé a reținut mai mult tendința generală a operei prietenului său mai vîrstnic și polemica acestuia cu societatea în care a trăit ; pentru el, Villiers înseamnă mai puțin o operă și mai mult o atitudine.

Totdeauna m-am simțit singur.

Față de toate aceste constatări și la capătul acestei scurte descinderi în lumea de multe miracole a lui Villiers de l'Isle-Adam, ne putem pune întrebarea în chip de concluzie : în ce măsură scriitorul acesta mai poate interesa pe cititorul veacului nostru ?

O veche superstiție literară vrea să ne facă să credem că simțim și iubim mai mult pe acei artiști care au vorbit limba noastră și se apropie mai mult de propriile noastre idealuri. Dacă ar fi așa, opera lui Villiers ne-ar apărea ca un astru mort care ne trimite din lumea lui de splendori, făcute pentru alt soi de priviri, numai niște semnale greu de înțeles și prea ostenite de drumul străbătut. Într-adevăr, știința și metafizica „modernă" de care vorbea Remy de Gourmont și pe care se întemeiază scrisul lui Villiers nu mai sînt în niciun caz ale noastre. Preocupările lui oculiste, de care contemporanii făceau mare caz, nu ne mai pot interesa nici ele. Realitățile cu care s-a războit el, sau din care și-a extras motivele de inspirație, au dispărut deopotrivă, sau ne arată astăzi altă față. Lecția lui a fost fruc-

tificată de generațiile ulterioare și a devenit istorică. De altfel, izbînda unei formule literare se materializează totdeauna printr-o piatră de mormînt. Simbolismul nu putea avea nici el altă soartă. În sfîrșit, povestirile acestea, cu parada lor stilistică și cu schema perfect logică a construcției narative, nu se potrivesc de loc cu dezordinea voită și cu proza înecăcioasă a romancierilor de ultimă oră.

Din fericire pentru cititor și spre necazul autorilor de afirmații mari, toate teoriile asupra artei par făcute anume ca să fie contrazise. Misterul artei are printre altele și o față ironică.

În pateticele rînduri din *Invitatul*, pe care le-am pus în fruntea acestui volum antologic, Villiers, parcă presimțind că destinul său va fi și după moarte acela al unui izolat, vorbește de tezaurele pe care le oferă, dar de care nimeni nu trebuie să se apropie. Gîndul lui adevărat era desigur altul. Opera sa e o comoară din care cititorul trebuie să se împărtășească așa cum e ea. De aceea, autorul versiunii românești n-a încercat să extragă din ea numai anumite filoane, pentru a le lăsa pe altele în umbră.

Una din frumusețile acestei opere, și poate cea mai de preț, este unitatea de concepție și de stil care face din ea o entitate în toate privințele incoruptibilă și atestă conștiința fermă și intransigentă a autorului. Îndemnul lui Villiers este de fapt o chemare la un ospăț somptuos prezidat de o lege fără compromisuri. Experiența rămîne, în timp, mereu de făcut. Traducerea noastră e, pentru cititorul român, încă o invitație să încerce.

Alexandru George

POVESTIRI CRUDE ŞI INSOLITE

Invitatul

Hai, vrei să fii invitatul meu, tinere flămînd care-mi consumi ospățul cu ochii ? Aspiri aromele bucatelor pline de promisiuni înmiresmate. Albeața feței de masă te face fericit.

Iată vinul roșu și vinul de aur fremătînd în transparența cristalelor. Iată fructele superbe ce se îngrămădesc în somptuoase piramide, și iată florile prăbușindu-se în vaze.

Ardoarea foamei lucește în privirile tale în nădejdea prînzului ce va să vină : ce bucurie să-ți văd poftele nestăpînite domolindu-se ! Aș vrea să-ți privesc dinții sfîșiind obrajii proaspeți ai fructelor coapte, aș vrea să-ți văd buzele fragede înecîndu-se în roșeața vinului.

Dar nu te așeza la masa mea, copil cu dorințe naive : aici bucatele n-au nici o savoare.

Vinurile au înghețat în temnița lor de transparențe : și tu ți-ai rupe dinții în carnea de marmură a fructelor acestora prea frumoase.

Du-te la alte ospețe mai puțin pompoase, du-te să te așezi la o masă mai ospitalieră. Și în timp ce tu îți vei sătura foamea acolo, în timp ce beția îți va înveseli fruntea, deplînge tristul festin fără nici un invitat, masa ce nu va domoli nici o foame, masa singurătății.

Plagiatorii trăsnetului

(Prolog)

Domnului Léon Dierx

Diverse animale din Australia, printre care *maimuța roșie* și unele specii de papagali mari àras imită, într-un mod surprinzător, zgomotul tunetului.

(Buletine științifice din septembrie 1887)

În timpurile acelea, se întindea magnifică, în sînul idealelor oceane, o Insulă cu aspect de farmec. Era o minunată pădure înflorită, pe care Pacificul o vîntura cu brizele lui sărate și dătătoare de viață. În centrul ei, pe niște straturi de roci cu ecouri puternice, se înălța un colosal arbore de eucalipt, dominînd un luminiș. De aproape un secol, între frunzișurile sale suprapuse se prăsise o rasă de papagali enormi și multicolori : uriașul arbore se înroșea de culoarea lor, în înălțime.

Atenți din natură la zgomotele și glasurile pe care e în firea lor să le imite, și aflîndu-se întîmplător plasați așa de sus încît nu auzeau decît uraganele, acești papagali le-au studiat vibrațiile profunde, într-o tăcere specială. Atît de bine, încît toți într-un ansamblu — pe care specificul sonor al locului și iradiația descendentă a sunetelor îl făceau neliniștitor — contrafăceau, izbutind să înșele pe oricine, vacarmul electricității în spațiu, plîn-

sul lungilor rafale, şiroitul averselor de-a curmezişul frunzişului.

Sub vuietul acestei furtuni interminabile, care de la răsăritul soarelui începea să uruie pe deasupra capetelor lor, nefericitele animale din Insulă se retrăgeau cocîrjate, dolente şi înspăimîntate, fiecare în bîrlogul ei, — scuturîndu-se, ba chiar imaginîndu-şi că sînt pătrunse pînă la os de ploile torenţiale pe care le auzeau efectiv.

Cît priveşte punctul culminant al uraganului, care-i dă în realitate viaţă — adică fulgerul, în sfîrşit — papagalii nu-l reproduceau, evident, din dispreţ. Amănuntul acesta li se părea ceva superfluu, ceva de care arta lor, mai sobră decît modelul, nu trebuia să se preocupe absolut de loc. Fulgerul li se părea ceva searbăd, cu toate că, în fond, nu aveau o idee precisă despre el : nu le păsa de fulger, asta e tot. Ca să simplifice. Pe scurt, din furtună, ei nu erau dispuşi să delimiteze decît vacarmul şi, satisfăcuţi de furtunile lor false, puteau pretinde la rigoare că le egalau pe cele adevărate, din moment ce obţineau „efecte", ca să zicem aşa, analoage, iar tapajul lor avea asupra celuilalt aiuritoarea superioritate a permanenţei.

În felul acesta, papagalii noştri se dezvoltau furtunoşi, gălăgioşi şi prosperi.

Ce importanţă mai avea marasmul în care bunul lor plac cufundase Insula ! La urma urmei, nu erau LIBERI să spună şi ei... ce aveau pe limbă ? Pe bună dreptate, nimeni, în numele nici unei legi efectiv egalitare, n-ar fi putut să le conteste acest drept. Ca urmare, tot restul de animale naive de pe meleagurile acelea începură să se pustiască. Într-adevăr, obligate să nu iasă decît noaptea pentru a se ocupa de hrană, în timpul somnului despoticelor păsări, ele deveniră de o anemie din ce în

ce mai accentuată : căci nu e sănătos să iei masa cu întîrziere și nimic nu e mai rău decît să faci din noapte zi.

În rezumat, papagalii, a căror relativă inconștiență nu trebuie omisă — nu erau, totuși, decît foarte puțin vinovați de rezultatele lamentabile pe care le provoca în jur distracția lor favorită. Căci nu ei își aleseseră *anume* acel zgomot ! Apogeul la care întîmplarea îi ridicase — și pe care ei îl ocupau ca să spunem așa *cu dîrzenie* — îi făcea agresivi... dintr-o dată ! — Porfirogeneți fără voie, ei repetau cu gravitate și cu glas puternic ceea ce poziția lor înaltă le dădea dreptul să audă. Și, încă, ei erau mai mult cocoțați decît înălțați. Plasați la înălțimea cuvenită și distribuiți normal, nu sînt ei oare niște zburătoare extrem de interesante, al căror penaj, mai ales prin sclipirile lui, nu-i făcut să seducă ?... Printr-un haotic hazard, papagalii aceștia nu erau, cum se zice, *la locul lor,* asta era tot. Și cum orice fire scoasă din ale ei devine dezagreabilă, uneori chiar puțin cam criminală, ei deveniseră *în mod natural* dezagreabili și oarecum criminali — prin simplu ricoșeu — fapt de care se spălau cu indiferență pe gheare în zilele de ploaie și, în celelalte, în libertatea lor nepedepsită, în nefasta lor iresponsabilitate. În plus, întrucît genul de zgomote pe care-l scoteau din gît îi făcuse mai agresivi, ei au început să se atace cu ciocurile, din cînd în cînd, între pene, ca și cum în ei s-ar fi trezit în mod nebulos niște lei sau niște vulturi.

— În concluzie, o dată cu trecerea vremii, papagalii au transformat paradisul lor natal într-un loc de melancolie, de oroare și de tristețe *pentru alții,* sfîrșind astfel prin a face insula lor de nelocuit, sub pretextul specios că au „TALENT".

*

De fapt, la această celestă aiureală se reduceau resursele lor în ceea ce privește comportarea. — Într-un rînd, un enorm vultur a atins cu aripile lui teribile vîrful lăcașului lor : un incident care i-a umplut pe papagali de o asemenea spaimă încît au rămas muți timp de două ore.

Vulturul, deprins cu rumoarea fulgerelor, se apropiase de Insulă, surprins de insolitele zgomote ale furtunii papagalilor ; mai apoi, cînd i-a zărit și pe ei, a scos un țipăt disprețuitor și s-a mistuit în spațiu.

Or, papagalii au remarcat acest țipăt, au reflectat asupra lui ! Țipătul nu căzuse în urechile unor surzi !... Și după un timp, ei au încercat să scoată, la rîndul lor, îngrozitoare țipete de vulturi ce se rotesc asupra prăzii.

— Ah ! ce frumoasă a fost pentru locuitorii ciudatei Insule ziua aceea ! Ce jubilare ! Părea că au încheiat un armistițiu cu cerul pînă atunci neînduplecat. Căci dacă animalele se lasă destul de ușor înșelate cînd e vorba de zgomotele din natură, ele știu să discearnă, în schimb, *interiorul* vocii lor, îi recunosc timbrul intim. Cum s-a putut ca, de data aceasta, ele să se lase păcălite fie și numai o clipă ? Pentru că, în candoarea instinctului, ele și-au spus, pur și simplu, în limba lor obscură :

— Iată, papagalii sînt afară : azi va fi frumos !

Astfel, în cursul unei zile întregi, în timp ce sicofanții noștri cu pene se chinuiau să contrafacă strigătele amenințătoare ale vulturilor ce se năpustesc îngrozitor cu ghearele deschise asupra oricăror viețuitoare, animalele din Insulă — fără să ia în seamă *subiectul* acestor exerciții — s-au îmbătat de soare, de ierburi, de rouă și de flori.

Altă dată, papagalii au vrut să se facă ecoul răgetului unui leu fioros, ajuns în olimpul lor de departe, răget care răspundea, fără îndoială ca o dojană, tunetului ce se auzea într-un mod atît de ciudat.

Şi în această nouă încercare, areopagul nostru a trebuit, vai ! să constate un insucces cel puţin egal cu precedentul. Răgetele înfometate şi feroce pe care s-au chinuit să le producă gîtlejurile celor mai arţăgoşi şi mai monstruoşi papagali din specia cacatoes ori aras au izbutit, dimpotrivă, să liniştească ca un balsam pe cele mai fricoase animale de pe Insulă, asemeni unor simple prognoze de vreme frumoasă. Ar fi trebuit să le vedeţi petrecînd pe sub coroanele arborilor, în dimineaţa aceea frumoasă — împletind jocul cu dragostea ! Păşteau în voie ; viaţa părea frumoasă ; era ca o înviere.

Dar papagalii s-au întors în grabă la furtuna lor, de care erau mai siguri şi pe care o falsificau ca nişte virtuoşi, căci avuseseră timp să o studieze mai bine decît ţipătul vulturului şi decît răgetul leului — care, după toate, nici nu interesau pe nimeni. Au rămas la furtună !... Din cînd în cînd, papagalii mai riscau cîte-o reminiscenţă — dar de atît de scurtă durată, încît animalele resimţeau efectele ei binefăcătoare doar printr-o tresărire iute transformată în decepţie.

Insula căzu din nou în dezolare. Părea că furia cerului nu se va mai potoli niciodată. Animalele gemeau de imaginarele intemperii pe care le sugerau fără o clipă de răgaz talentaţii papagali, plagiatori ai trăsnetului şi travestiţi pe veci în rolul lui. O tristă resemnare apăsa pe toate organismele. Şi cum papagalii ajunseseră la un asemenea grad de perfecţiune încît se puteau imita unul pe altul, efectul de ansamblu, în imitaţia generală, era literalmente fără cusur. Era EGA-

LITATEA însăşi. Iar faptul că nu se mai mutau din loc otrăvise întreaga regiune. Insula nu mai era de suportat. Mai multe animale tinere au început să-şi găsească refugiu în sinucidere, ceea ce nu se mai văzuse pînă atunci.

*

Dar după mai multă vreme, zeitatea aceea cu ochii distraţi şi înţelepţi, pe care o numim Forţa Lucrurilor, s-a hotărît din adîncul hazardurilor gîndirii ei nedeterminate să-i confunde pe papagalii noştri cu zgomotul lor nelegiuit, învăluindu-i în el. Şi a găsit, ca totdeauna, clipa potrivită pentru a epura tărîmul acela luminos de îngrozitorul flagel.

Într-o noapte de foc, de trombe şi de tenebre, un brusc ciclon asedie din toate părţile Insula. Arzînd, sub aripile lui pluvioase, el o făcu să răsune la început de tunete ; apoi, năpustindu-se prin pădurea pe care rafalele lui o culcară la pămînt, o străpunse, agăţînd pe crengile rupte, din toate părţile, mii de fire din coama lui de fulgere. Dată fiind imprudenta înălţime a eucaliptului, asupra lui se concentră o încrucişare de trăsnete.

A doua zi, la lumina strălucitoare a aurorei — al cărei vast azur purificat se înălţa uluitor — animalele, liniştite din nou de acalmie, se răspîndiră ca şi altă dată sub frunzele încă pline de ploaia diluvială a nopţii — şi unele din ele, trecînd pe la poalele trunchiului care fumega în luminiş, zăriră peste tot, zăcînd pe gazon, mai multe sute de gheare carbonizate, vestigii destinate să dispară curînd ale celor care prin teroare stricaseră bucuria Insulei. Pentru papagalii aceştia, amalgamarea în decesul comun fusese deci unica dovadă pe care au dat-o despre FRATERNITATEA lor — cu toate că fără voie, ba chiar împotriva voinţei lor. De data aceasta, fulgerul

nu le-a lăsat nici măcar timpul să-l dispreţuiască. Tunetul se produsese *cu adevărat*.

Începînd cu acea zi, pe acel tărîm al tuturor dorinţelor s-a instalat un extaz al vieţii, o eliberare, un paradis regăsit. Papagalii ulteriori, care au venit în Insulă, aflîndu-se aşezaţi la o înălţime mai puţin periculoasă pentru ei şi aproapele lor decît onorabilii predecesori, au fost nişte păsări dintre cele mai amabile, nu au mai deranjat pe nimeni — şi nemaitraducînd decît murmure *rezonabile*, au fost ascultaţi cu plăcere — cu cea mai mare plăcere.

Pentru a suprima orice amintire a foştilor tirani, reprezentînd un soi de aristocraţie a papagalilor şi deveniţi legendari, la ce ne-ar mai folosi de acum înainte *să stabilim cărei neînţelegeri i-au căzut ei victime ?* — Nulitatea lor senină, care a produs consternare atît amar de vreme prin nefastul şi maleficul lor gungurit, nu a condamnat, oare, amintirea lor la insignifianţă... AŞA CĂ — NU CUMVA E TOTUNA DACĂ O BLESTEMI SAU DACĂ O IERŢI ?

Véra

Doamnei contese d'Osmoy

Pentru un corp, *forma* e mai esențială ca substanța.

Fiziologia modernă

Dragostea e mai puternică ca Moartea, a spus Solomon : într-adevăr, puterea ei tainică e fără margini.

Era la Paris, acum cîțiva ani, în pragul unei seri de toamnă. Trăsurile, cu felinarele aprinse, alunecau, întîrziate, după o plimbare prin Bois de Boulogne, spre sumbrul cartier Saint-Germain. Una din ele se opri în fața portalului unui vast palat senioral înconjurat de grădini seculare ; pe arcada porții era înălțat un scut de piatră cu armele vechii familii a conților d'Athol, adică : *cîmp de azur cu o stea de argint în mijloc*, cu deviza : *PALLIDA VICTRIX*, sub coroana cu bonetă princiară căptușită cu hermină. Grelele porți batante se deschiseră. Un bărbat de treizeci pînă la treizeci și cinci de ani, în doliu, cu figura de o paloare mortală, coborî. Pe peron, servitorii tăcuți țineau făcliile ridicate. Fără a le arunca vreo privire, el urcă treptele și intră. Era contele d'Athol.

Clătinîndu-se, tînărul urcă scările albe ce duceau spre camera unde, chiar în dimineața aceea, o culcase în-

tr-un sicriu de catifea, înecat în violete, în valuri de batist, pe doamna voluptăților lui, pe palida lui soție, pe Véra, disperarea lui.

Sus, ușa camerei alunecă ușor pe covor; contele ridică draperiile.

Toate obiectele erau acolo unde contesa le lăsase în ajun. Moartea, subită, căzuse ca trăsnetul. Cu o noapte înainte, iubita lui se amețise în voluptăți atît de profunde, se pierduse în îmbrățișări atît de delicioase, încît inima ei frîntă de plăceri cedase, iar buzele i se umeziseră de purpura morții. De abia a mai avut timp să dea soțului ei un sărut de adio, surîzînd, fără o vorbă: apoi lungile-i gene coborîseră ca niște văluri de doliu peste superba noapte a ochilor ei.

Ziua aceasta de nespus trecuse.

Spre prînz, după îngrozitoarea ceremonie din cavoul familiei, contele d'Athol concediase, la cimitir, toată neagra escortă. Apoi, închizîndu-se singur cu cea îngropată, între cei patru pereți de marmură, trăsese după el ușa metalică a mausoleului. Tămîia ardea pe un trepied în fața sicriului: o cunună de lămpi aprinse la căpătîiul tinerei defuncte ardea ca o constelație.

El rămăsese acolo, toată ziua, în picioare, cufundat în gînduri, posedat doar de iubirea lui fără speranță. Pe la orele șase, în amurg, ieșise din lăcașul sfînt. Închizînd mormîntul, smulsese din broască cheia de argint și înălțîndu-se pe ultima treaptă a pragului o aruncase ușor în interiorul cavoului. O azvîrlise pe lespezile dinăuntru, prin trefla ce se înălța deasupra intrării. — De ce?... Desigur, după ce luase în taină hotărîrea de a nu se mai întoarce acolo niciodată.

Și acum, revedea camera pustie. Fereastra, în dosul marilor draperii de cașmir mov lucrate cu fir de aur,

era deschisă : o ultimă rază a apusului ilumina portretul defunctei într-o ramă de lemn vechi. Contele văzu alături rochia aruncată în ajun pe un fotoliu ; pe cămin, bijuteriile, colierul de perle, evantaiul pe jumătate închis, grelele flacoane de parfum pe care *Ea* nu avea să le mai miroasă. Pe patul de abanos, cu colonete răsucite, rămas desfăcut, lîngă perna pe care urma capului ei divin și adorabil se vedea încă în mijlocul dantelelor, contele zări batista roșită de pete de sînge, în care fragedul suflet al moartei bătuse din aripi o clipă ; pianul deschis pe care stăruia o melodie pe veci neterminată ; florile din Indii culese de ea din seră și care expirau în vazele vechi de Saxa ; iar la picioarele patului, pe o blană neagră, micii papuci de velur oriental pe care strălucea zglobie deviza Vérei : *Qui verra Véra l'aimera*. Picioarele goale ale iubitei se jucaseră în ele, sărutate de puful de lebădă, la fiecare pas, ieri dimineață ! — Și, acolo, în beznă, pendula al cărei resort contele îl distrusese ca să nu mai bată și alte ore.

Așadar Véra plecase !... *Unde !*... Să-și continue viața de acum înainte ? — Ce să facă, ce ?... Era imposibil, era absurd.

Contele se cufundă în gînduri nemaiîncercate.

Se gîndea la toată existența lor trecută. — Șase luni se scurseseră de la nunta lor. O văzuse pentru prima oară în străinătate la balul unei ambasade... Da. Clipa aceea se trezea în ochii lui foarte limpede. Véra apărea acolo în toată strălucirea. În seara aceea privirile lor se întîlniseră. Își dăduseră seama, în adînc, că aveau aceeași fire și că trebuiau să se iubească pe veci.

Conversația lamentabilă, surîsurile care spionează, insinuările, toate dificultățile pe care lumea le provoacă pentru a întîrzia inevitabila fericire a celor ce-și apar-

ţin dispăruseră în faţa certitudinii neclintite pe care cei doi au dobîndit-o, unul despre celălalt, chiar în acea clipă.

Véra, excedată de atmosfera fadă şi ceremonioasă a anturajului ei, venise direct la el, chiar de la prima împrejurare ce o contrariase, simplificînd astfel într-un mod august demersurile banale în care oamenii îşi pierd timpul preţios al vieţii.

Oh ! de la primele cuvinte, vanele aprecieri ale indiferenţilor la adresa lor li s-au părut un stol de păsări de noapte întorcîndu-se în întuneric ! Cum şi-au zîmbit unul altuia ! Ce îmbrăţişare de nespus !

Şi, totuşi, firile lor erau dintre cele mai stranii, într-adevăr ! — Erau două fiinţe înzestrate cu nişte simţuri miraculoase, dar exclusiv terestre. Senzaţiile se prelungeau în ele cu o intensitate îngrijorătoare. Încercîndu-le, uitau de propriile lor fiinţe. Şi, dimpotrivă, anumite idei, de pildă sufletul, Infinitul, *Dumnezeu chiar*, erau ca şi voalate în înţelegerea lor. Credinţa unui mare număr de muritori în lucruri supranaturale nu era, pentru ei, decît un subiect de vagi mirări : era o taină de care nu se preocupau, neavînd calitatea să o condamne sau să o justifice. — De aceea, recunoscînd că lumea le era străină, se izolaseră, imediat după căsătorie, în palatul acesta vechi şi sumbru, unde profunzimea grădinilor înăbuşea zgomotul din afară.

Acolo, cei doi amanţi se cufundară în oceanul voluptăţilor languroase şi perverse în care spiritul se amestecă cu misterele trupului. Epuizară violenţa dorinţelor, fiorii şi iubirea nebună. Unul devenise palpitul fiinţei celuilalt. În ei, spiritul pătrundea atît de desăvîrşit trupul, încît formele li se păreau intelectuale, iar sărutările îi înlănţuiau într-o ideală fuziune, ca o urzeală de flăcări.

Fu o lungă orbire ! Deodată, farmecul se rupse ; accidentul teribil îi despărțea ; brațele li se desfăceau. Ce umbră îi răpise pe iubita lui moartă ? Moartă ! Nu. Oare sufletul unui violoncel se duce o dată cu țipătul corzii ce se rupe ?

Orele trecură.

Contele d'Athol privea, prin fereastră, noaptea care se ridica pe cer : pînă și Noaptea i se înfățișa ca o *ființă aevea ;* — i se părea o regină mergînd melancolic în exil, în timp ce agrafa de diamant a tunicii ei de doliu, Luceafărul, strălucea în singurătate, pe deasupra arborilor, pierdut pe fondul azurului.

— E Véra, gîndi tînărul.

La numele acesta, pronunțat foarte încet, el tresări ca un om ce se deșteaptă ; apoi, ridicîndu-se, privi în jur.

În cameră, obiectele erau luminate de pîlpîirea, pînă atunci imprecisă, a unei candele ce palidifica întunericul, și pe care noaptea ajunsă sus, pe firmament, o făcea să apară aici ca o altă stea. Era candela cu miros de tămîie a unui iconostas, relicvariu familial al Vérei. Un triptic din lemn vechi și prețios era suspendat într-o ramă de împletituri rusești, între oglindă și portret. Un reflex de aur cădea din interiorul său, tremurînd, pe colier, printre bijuteriile de pe cămin.

Nimbul întreg al unei madone în vestminte de culoarea cerului strălucea ca o rozetă a crucii bizantine, ale cărei contururi roșii și delicate umbreau cu o nuanță de sînge luciul perlelor aprins în felul acesta. Din copilărie, Véra deplîngea cu ochii ei mari chipul matern și neprihănit al ancestralei madone, și cum din cauza firii ei nu-i putea consacra decît o dragoste *superstițioasă*, ea i-o oferea, naivă, în gînd, de cîte ori trecea pe dinaintea candelei.

În fața acestei imagini, contele, emoționat pînă în adîncul sufletului de dureroasele amintiri, se ridică, suflă repede în flacăra sfîntă și, apoi, bîjbîind prin întuneric, întinse mîna după un ciucure și sună.

Apăru un servitor : era un bătrîn îmbrăcat în negru : aducea o lampă pe care o așeză în fața portretului contesei. Cînd se întoarse spre stăpînul său, fu cuprins de o spaimă superstițioasă văzîndu-l în picioare și surîzător, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic.

— Raymond, zise liniștit contele, *în seara aceasta contesa și cu mine sîntem copleșiți de oboseală ;* ne vei servi cina pe la orele zece. — Și, tot în legătură cu asta ; ne-am hotărît să ne izolăm și mai mult aici, de mîine. Nici unul dintre servitorii mei în afară de tine nu trebuie să mai rămînă noaptea în palat. Ai să le dai leafa pe trei ani, și să plece. — Apoi să tragi bara de la intrare ; să aprinzi făcliile jos, în sufragerie ; ne vei fi suficient tu ; în viitor nu mai primim pe nimeni.

Bătrînul tremură și-l privi cu atenție.

Contele își aprinse o țigară și coborî în grădină.

În prima clipă, servitorul se gîndi că durerea prea mare, prea disperată, îl făcuse pe stăpînul său să-și piardă mințile. Îl cunoștea din copilărie ; înțelesese deci numaidecît că șocul unei treziri prea bruște putea fi fatal acestui somnambul. Datoria sa era în primul rînd să respecte secretul.

Servitorul își plecă fruntea. Să se facă complicele devotat al acestui sacru vis ? Să asculte... Să continue *să-i servească* fără a ține seama de Moarte ? — Ce idee bizară... Cît o să țină, o noapte ?... Și mîine, vai ! mîine !... Ah ! Cine știe ? Poate !... La urma urmei, era un plan miraculos ! — Cu ce drept să mai stea în cumpănă ?...

Ieşi, aşadar, din cameră, execută cu stricteţe ordinele — şi încă din seara aceea începu o ciudată existenţă.

Trebuia înjghebat un teribil miraj.

Penibilul primelor zile dispăru repede. Mai întîi cu stupoare, apoi dintr-un soi de deferenţă şi afecţiune, Raymond izbutise aşa de bine să se comporte firesc, încît nu au trecut nici trei săptămîni şi, în unele clipe, începu să se simtă aproape înşelat el însuşi de buna lui voinţă. Toate convingerile lui de mai nainte păleau ! Uneori, încercînd un fel de ameţeală, simţea nevoia să-şi spună că tînăra contesă murise efectiv. Intrase în jocul acesta macabru şi uita în fiecare clipă realitatea. Curînd începu să aibă nevoie de cîtva timp de gîndire ca să se lase convins şi să-şi vină în fire. Îşi dădu seama că va sfîrşi prin a se abandona în întregime îngrozitorului magnetism pe care contele d'Athol îl făcea să pătrundă cu încetul în atmosfera din jurul lor. Raymond era cuprins de teamă, de o teamă nedefinită, dulce.

D'Athol trăia, în fapt, în absoluta nerecunoaştere a morţii iubitei sale ! El nu putea decît să o considere mereu prezentă, într-atîta forma tinerei femei era amestecată cu a sa. Cîteodată, pe o bancă din grădină, în zilele cu soare, citea cu voce tare poeziile care-i plăceau ei ; alteori, seara, lîngă foc, cu cele două ceşti de ceai aşezate pe o măsuţă, stătea de vorbă cu surîzătoarea *Iluzie*, aşezată, în ochii săi, pe celălalt fotoliu.

Astfel au zburat zilele, nopţile, săptămînile. Nici unul, nici celălalt nu mai ştia ce face. Şi începură să se producă fenomene stranii, în care era greu să distingi punctul în care imaginarul şi realul se suprapuneau. O

prezenţă flutura prin aer : o formă se străduia să transpară, să se urzească în spaţiul devenit indefinisabil.

D'Athol ducea o viaţă dublă, ca un iluminat. Un chip dulce şi palid, întrevăzut ca un fulger, între două clipiri din ochi, un slab acord auzit brusc pe clapele pianului ; un sărut care-i închidea gura în clipa cînd voia să spună ceva, afinitatea de gînduri *feminine* ce se trezeau în el, ca răspuns la ceea ce zicea, o dedublare a propriei sale fiinţe într-asemenea măsură încît simţea în preajma lui, ca o ceaţă fluidă, parfumul ameţitor de dulce al iubitei sale — iar noaptea, între veghe şi somn, cuvinte auzite în şoaptă : totul îl avertiza. Era o negare a Morţii ridicată, în sfîrşit, la o putere necunoscută !

O dată, d'Athol o simţi şi o văzu atît de bine lîngă el pe Véra, încît o luă în braţe ; dar mişcarea aceasta o făcu să dispară.

— Fetiţa mea ! murmură el zîmbind.

Şi adormi din nou, ca un amant pe care-l necăjeşte iubita lui surîzătoare şi somnoroasă.

De ziua *ei*, puse în glumă siminoc în buchetul pe care îl aruncă pe perna Vérei.

— Din moment ce se crede moartă, zise el.

Graţie profundei şi atotputernicei voinţe a domnului d'Athol care prin iubire dădea viaţă soţiei sale şi o făcea prezentă în palatul singuratic, existenţa lui deveni de un farmec sumbru şi plin de certitudine. — Însuşi Raymond nu mai simţea nici o teamă, căci se obişnuise treptat cu aceste impresii.

O rochie de catifea neagră zărită la cotitura unei alei ; o voce veselă care-l chema în salon ; o sonerie dimineaţa la sculare, ca şi altădată ; toate acestea îi deveniseră familiare : s-ar fi zis că moartea se juca de-a v-aţi ascun-

selea asemeni unui copil. Ea se simțea doar atît de iubită ! Era deci cît se poate de *firesc*.

Un an se scursese.

În seara Aniversării, contele, așezat lîngă foc, în camera Vérei, tocmai îi citea o poveste florentină : *Callimaco*. Închise ochii, apoi, turnîndu-și ceaiul, spuse :

— Duşka, îți mai amintești de Valea Trandafirilor, pe malul rîului Lhan, și de castelul Celor Patru Turnuri ?... Povestea asta nu ți-a adus aminte de ele ?

Se ridică și, în oglinda albăstruie, se văzu mai palid decît de obicei. Luă o brățară de perle dintr-o cupă și le privi cu atenție. Véra nu o scosese de pe braț chiar înainte de a se dezbrăca ? Perlele erau călduțe încă și strălucirea lor mai îndulcită parcă de căldura trupului ei. Și opalul colierului siberian căruia îi plăceau atît de mult sînii Vérei, încît pălea de suferință în cutia din împletituri de aur, cînd tînăra contesă îl uita mai mult timp acolo !... De aceea ea ținuse pe vremuri la piatra aceasta credincioasă !... În seara aceasta, opalul strălucea ca și cum frumoasa defunctă l-ar fi părăsit de curînd și magnetismul ei subtil îl pătrundea încă. Punînd la loc colierul și piatra prețioasă, contele atinse din întîmplare batista pe care stropii de sînge erau umezi și roșii ca niște garoafe în zăpadă !... La pian, cine întorsese pagina finală a melodiei de altă dată ? Ia te uită, candela sfîntă se aprinsese în relicvariu ! Da, flacăra aurie lumina mistic chipul cu ochii închiși ai Madonei ! Și mîna cui pusese acolo florile orientale, proaspăt culese, care înfloreau în vazele vechi de Saxa ? Camera părea veselă și însuflețită într-un fel mai intens și mai semnificativ ca de obicei. Dar nimic nu putea surprinde pe conte ! Totul i se părea atît de normal, încît nici nu băgă de seamă că ora bătea în pendula oprită de un an de zile.

În seara aceasta s-ar fi zis totuşi că Véra se străduia într-un mod adorabil să se reîntoarcă din adîncul tenebrelor în odaia aceasta plină de mireasma fiinţei sale! Doar lăsase acolo atîta din propria ei persoană! Tot ce constituise existenţa ei o trăgea într-acolo. Farmecul ei plutea în aer, lungile sforţări pe care le făcuse voinţa pătimaşe a soţului ei trebuia să fi dezlegat legăturile vagi din juru-i, — ale Invizibilului!...

Ea *trebuia* să fie acolo. Tot ceea ce iubea se afla în acea cameră.

Véra trebuia să simtă dorinţa de-a veni să-şi vadă din nou surîsul în oglinda misterioasă în care-şi admirase de atîtea ori faţa lilială! Desigur că adorabila defunctă tresărise, acolo, sub violete, sub lămpile stinse; divina moartă fremătase singură în cavou privind cheia de argint aruncată pe lespezi. Şi ea voia să vină la el. Iar voinţa i se pierdea în ideea morţii şi a izolării. Moartea nu e o circumstanţă definitivă decît pentru cei care nădăjduiesc în lumea de dincolo; dar pentru ea, Moartea, Lumea de dincolo, Viaţa, ce altceva puteau însemna decît propriile lor îmbrăţişări? Şi sărutul văduvit al soţului ei îi atrăgea, din umbră, buzele. Iar sunetul din trecut al melodiilor, cuvintele înflăcărate de altădată, stofele care-i acopereau trupul şi-i păstraseră parfumul, pietrele magice, care în obscura lor simpatie *o doreau* — şi mai cu seamă imensa şi categorica impresie a prezenţei ei, adică o părere împărtăşită pînă la urmă şi de lucruri, totul o chema acolo, o atrăgea de atîta vreme, şi într-un mod atît de insensibil, încît vindecată în sfîrşit de somnul Morţii, nu mai lipsea *decît Ea*!

Ideile sînt fiinţe vii!... Contele plăsmuise în aer un gol pentru forma iubirii sale; trebuia neapărat ca acest vid să se umple cu singura fiinţă care-i era omogenă,

altfel s-ar fi prăbușit tot Universul. Și tînărul avu în acel moment impresia definitivă, simplă, absolută, că *Ea trebuie să fie acolo, în cameră* ! De acest fapt era tot atît de sigur ca de propria lui existență, și toate lucrurile din juru-i erau saturate de această convingere. Toți o vedeau acolo ! Și, *cum nu mai lipsea decît însăși Véra,* tangibilă și exterioară, *trebuia să fie și ea acolo*, iar marele Vis al Vieții și al Morții să-și deschidă pentru o clipă porțile infinite. Prin credință, drumul resurecției duce pînă la ea ! Un hohot clar de rîs muzical făcu să strălucească de bucurie patul nupțial ; contele se întoarse. Și, acolo, înaintea ochilor, plăsmuită din voință și din amintire, contesa Véra îl privea pe jumătate adormită, fluidă, de o frumusețe ucigătoare, rezemată într-un cot pe perna de dantelă, susținîndu-și părul greu și negru cu o mînă, cu gura întredeschisă delicios într-un surîs înzeuat de voluptăți !

— Roger !... zise ea cu o voce venită de departe.

Contele d'Athol se lipi de ea. Buzele li se uniră într-o fericire divină — nemuritoare — care-i făcea să uite totul !

Și, *atunci,* își dădură seama că într-adevăr nu erau *decît o singură ființă.*

Orele nu mai atingeau decît cu un zbor de pe altă lume extazul lor în care pentru întîia dată se amestecau pămîntul și cerul.

Dar deodată, contele d'Athol tresări, parcă lovit de o fatală reminiscență.

— Ah, acum mi-aduc aminte !... făcu el. Ce m-a apucat ? Doar tu ești moartă.

Chiar în clipa în care a pronunțat aceste cuvinte, candela mistică din iconostas se stinse. Lumina palidă a dimineții — a unei dimineți banale, cenușii, ploioase —

se strecură printre perdele în încăpere. Lumînările pîlpîiră și se stinseră, lăsînd mucurile înroșite să fumege cu vrăjmășie ; focul dispăru sub un strat de cenușă caldă ; florile se ofiliră și se uscară în cîteva secunde, pendula ceasului căzu treptat în neclintire. *Certitudinea* tuturor obiectelor dispăru dintr-o dată. Opalul, mort, încetă să mai strălucească ; petele de sînge se uscară și ele pe batistă, lîngă el, — și topindu-se în brațele disperate ale lui Roger, ce voiau în van s-o mai rețină, vedenia arzătoare și albă se reîntoarse în văzduh și se pierdu în el. Un suspin slab de adio, distinct, îndepărtat, ajunse pînă la sufletul contelui. Tînărul se ridică în picioare ; își dăduse seama că e singur. Visul lui pierise dintr-o dată ; printr-un singur cuvînt rupsese firul magnetic al țesăturii lui de raze. Atmosfera era, acum, cea a morților.

Ca picăturile de sticlă, agregate ilogic și totuși atît de solid încît o lovitură de ciocan dată în partea lor cea mai groasă nu le fărîmă, dar care se transformă subit într-un praf impalpabil dacă le spargem extremitatea mai fină decît vîrful unui ac — totul se făcuse nevăzut.

— Oh, murmură el, va să zică s-a terminat ! — Pierdută !... Singură ! — Pe ce drum să ajung acum la tine ? Arată-mi calea ce mă poate duce la tine !...

Și, deodată, ca un răspuns, un obiect strălucitor căzu cu zgomot metalic din patul nupțial pe blana neagră : o rază a îngrozitoarei lumini terestre îl făcu să strălucească !... Cel părăsit se aplecă, îl luă, și un surîs sublim îi lumină fața în clipa în care recunoscu obiectul : era cheia cavoului.

Tortura speranței

Domnului Edmond Nieter

— Oh ! o voce, o voce ca să țip !...

EDGAR POE *(Puțul și Pendula)*

Într-o seară de demult, sub bolțile Tribunalului din Saragossa, venerabilul Pedro Arbuez d'Espila, al șaselea stareț al dominicanilor din Segovia și cel de al treilea Mare Inchizitor al Spaniei, cobora spre o temniță pierdută, urmat de un *fra redemptor* (maestru torționar) și precedat de doi acoliți ai Sfîntului Oficiu, aceștia purtînd felinare. Broasca unei uși masive scrîșni ; intrară într-un rău mirositor *in pace*, în care lumina chinuită de sus lăsa să se vadă, între două belciuge fixate în zid, un butuc înnegrit de sînge, un grătar pentru jăratec, un ulcior. Pe un așternut de paie, și priponit de piedici, cu un inel de fier la gît, zăcea năuc un om în zdrențe, de o vîrstă ce devenise greu de determinat.

Deținutul nu era altul decît rabbi Aser Abarbanel, evreu aragonez, care, acuzat de camătă și de nemilos dispreț la adresa săracilor — fusese supus, de mai bine de un an, în fiecare zi, torturii. Și, totuși, „orbirea fiindu-i tot atît de rezistentă ca și pielea", refuzase să se supună abjurării.

Mîndru de filiația lui de mai multe ori milenară, orgolios de anticii lui strămoși — căci orice evreu demn de acest nume e mîndru de sîngele său — el descindea, conform Talmudului, din Othoniel și prin urmare din Ipsiboea, soția acestui ultim judecător al Izraelului : o împrejurare care-i susținuse curajul în cele mai grele clipe ale neîncetatelor lui chinuri.

Cu ochii în lacrimi la gîndul că un suflet atît de ferm refuza mîntuirea, venerabilul Pedro Arbuez d'Espila se apropie de rabinul care tremura și pronunță aceste cuvinte :

— Fiule, bucură-te : încercările la care ai fost supus pe acest pămînt vor lua sfîrșit. Dacă față de atîta încăpățînare, a trebuit, gemînd, să permit utilizarea multor rigori, sarcina mea de a te corecta frățește are totuși un sfîrșit. Ești smochinul îndărătnic, care fiind găsit de atîtea ori fără rod, merită să fie tăiat... Dar în privința sufletului tău, numai Dumnezeu va hotărî. Poate că Mila infinită va sclipi și pentru tine în clipa din urmă ! Trebuie să nădăjduim ! Sînt multe exemple... Așa să fie ! — Odihnește-te deci în pace în noaptea asta. Mîine vei face parte dintr-un *auto da fé :* vei fi expus adică unui *guemadero,* jăratic prevestitor al Focului veșnic : el nu arde, fiule, după cum știi, decît la distanță, iar Moartea are nevoie de cel puțin două ore (adesea de trei) ca să sosească, din cauza cîrpelor ude și înghețate cu care avem grijă să apărăm fruntea și inima celor ce ard. Veți fi doar patruzeci și trei. Gîndește-te că fiind așezat în ultimul rînd, vei avea timpul necesar ca să invoci pe Dumnezeu și să-i oferi acest botez al focului ce ține de Sfîntul Duh. Nădăjduiește în Lumină și dormi.

Terminîndu-și discursul, dom Arbuez, după ce cu un semn făcuse ca nenorocitul să fie scos din lanțuri, îl să-

rută cu afecțiune. Apoi, fu rîndul fratelui redemptor, care, în șoaptă, rugă pe evreu să-l ierte pentru ceea ce-l făcuse să pătimească în vederea mîntuirii ; apoi îl îmbrățișară cei doi acoliți, al căror sărut se produse, din cauza cagulelor, în tăcere. După terminarea ritualului, captivul fu lăsat singur și stupefiat în întuneric.

*

Rabbi Aser Abarbanel, cu gura uscată, cu privirea prostită de suferință, se uită în prima clipă, fără vreo atenție anume, la ușa închisă. „Închisă ?...“ Cuvîntul acesta, prin înseși străfundurile sale, trezea în gîndurile confuze ale deținutului un vis. Căci zărise, în răstimp de o clipă, prin spațiul dintre zid și ușă, lumina felinarelor. O speranță morbidă, iscată de starea de slăbiciune a creerului, îi emoționă întreaga ființă. Se tîrî deci spre *faptul* neobișnuit ce i se arătase ! Și, foarte încet, strecurîndu-și degetul cu infinită precauție în căscătura ușii, el o trase spre el. Stupoare ! printr-un noroc extraordinar, acolitul care o închisese răsucise enorma cheie puțin înainte ca ușa să atingă tocul de piatră. În felul acesta, limba ruginită nu intrase în gaură, iar ușa se deschise din nou înăuntru.

Rabinul riscă o privire în afară.

Grație unui soi de obscuritate lividă, el distinse un semicerc de ziduri pămîntii, găurite de scări în spirală ; — iar în fața lui, dominînd cinci sau șase trepte de piatră, un fel de tindă neagră, care răspundea spre un vast coridor din care nu se puteau zări decît primele arcuri.

Rabinul se cățără de-a bușilea pînă la nivelul acestui prag. Într-adevăr, era un coridor, dar nemăsurat de lung ! O lumină palidă, o lucire de vis îl lumina : felinare atîrnate de bolți albăstreau din loc în loc culoarea ternă

a aerului : — fundul îndepărtat al coridorului era înecat în umbră. Nici o ușă laterală, pe toată întinderea ! Doar pe o singură parte, pe stînga, în spărtura zidului, ferăstruici cu gratii încrucișate lăsau să treacă o lumină crepusculară — ce trebuie să fi fost cea a serii, după dungile roșii care tăiau ici și colo dalele podelii. Și ce înfiorătoare tăcere !... Și totuși acolo, în adîncul negurilor, poate exista o ieșire spre libertate. Nădejdea ce pîlpîia în sufletul evreului era tenace, căci era ultima.

Fără să mai ezite, el se aventură pe lespezi, de-a lungul peretelui, chinuindu-se să se confunde cu tenebroasa culoare a zidurilor lungi. Înainta încet, tîrîndu-se pe brînci — și ținîndu-se să nu țipe de cîte ori vreo rană proaspăt deschisă îi dădea dureri ascuțite.

Deodată, ecoul zgomotului unor sandale ce se apropiau pe aleea de piatră ajunse la el. Un fior îl scutură ; teama îi tăie respirația ; vederea i se întunecă. Așadar, totul bineînțeles se sfîrșise ? Rubinul se ghemui pe vine, într-o firidă, și așteptă pe jumătate mort.

Era unul din acoliți care venea în grabă. El trecu repede, în mînă cu un clește de smuls carnea, cu cagula coborîtă, înfiorător, și se făcu nevăzut. Rabinul rămase așa aproape o oră, fără să mai poată face vreo mișcare, căci emoția, a cărei oprimare o suportase, întrerupsese parcă în el funcțiile vitale. De teama unei sporiri a chinurilor, în cazul că ar fi fost prins, îi veni în minte gîndul de a se întoarce în celula sa. Dar vechea speranță îi șoptea în suflet divinul *Poate*, care dă tărie în cele mai grele restriști ! Iar el, înaintînd necontenit, privea tot timpul la bezna din fund, unde *trebuia* să fie vreo ieșire salvatoare.

— Oh ! oh ! din nou se auziră pași, dar de data aceasta mai înceți și mai sumbri. Siluetele albe și negre ale celor

doi inchizitori, cu pălăriile cu boruri răsucite, îi răsăriră în față ieșind din aerul tern. Cei doi vorbeau cu glas scăzut și păreau a discuta o problemă importantă, căci mîinile lor se agitau.

În fața acestei privelişti, rabbi Aser Abarbanel închise ochii : inima i se zbătea de moarte ; zdrențele de pe el fură pătrunse de sudoarea rece a agoniei ; rămase cu gura căscată, nemişcat, întins de-a lungul zidului, sub razele unui felinar, implorînd pe Dumnezeul lui David.

Ajunşi în fața lui, cei doi inchizitori se opriră sub lumina lămpii, — aceasta desigur întîmplător, datorită discuției lor. Unul din ei, ascultîndu-și interlocutorul, îl fixa pe rabin. Și sub această privire, a cărei expresie distrată el n-o înțelese de la început, nefericitul evreu păru că simte cleştii încinşi mușcînd din nou din bietul lui trup ; aşadar avea să devină din nou o rană şi un țipăt ! Gata să se prăbuşească, nemaiputînd să respire, clipind din pleoape, rabinul tremura la atingerea robei inchizitorului. Dar, lucru ciudat şi în acelaşi timp firesc, privirea acestuia era, evident, cea a unui om adînc preocupat de ceea ce va răspunde, a unui om absorbit de ideea pe care o asculta ; privirea lui era fixă — şi omul părea că se uită la evreu *fără să-l vadă* !

Şi, într-adevăr, după cîteva minute, cei doi siniştri controversişti îşi reluară mersul cu paşi înceți spre răspîntia de unde venise deținutul, — discutînd în continuare.

NU-L VĂZUSERĂ !... Încît în îngrozitoarea confuzie a senzațiilor sale, prin mintea rabinului trecu acest gînd : „Oare am murit, de nu mă mai vede nimeni ?“ O impresie hidoasă îl scoase însă din letargie : privind zidul de care-şi lipise fața, i se păru că vede înaintea ochilor altă pereche de ochi feroci ce se uitau la el !... Îşi dădu capul îndărăt,

într-o transă bruscă de disperare, cu părul ridicat în sus ! Dar nu, nu. Pipăind pietrele cu mîna, rabinul înțelese : era *reflexul* ochilor inchizitorului ce-i rămăsese în pupile și pe care el îl proiectase pe două pete de pe zid.

La drum ! Trebuia să se grăbească spre țelul pe care în tulburarea lui și-l închipuia desigur a fi libertatea ! spre tenebrele acelea de care nu-l mai despărțeau decît vreo treizeci de pași. Deci își reluă mai repede mersul chinuit, sprijinindu-se în genunchi, în mîini, pe burtă ; și, curînd, intră în porțiunea obscură a îngrozitorului coridor.

Deodată, nefericitul simți frig la mîinile cu care se sprijinea pe dale : acesta venea de la un violent curent de aer ce se strecura pe sub poarta de la capătul celor două ziduri ; — Doamne ! dacă poarta aceasta dă în afară ! Întreaga ființă a jalnicului evadat fu parcă amețită de speranță ! Examină poarta de sus în jos, fără să o poată distinge bine din cauza întunericului din jur. O pipăi : nici un zăvor, nici o închizătoare. — O clanță !... Rabinul se ridică : clanța cedă sub degetele lui : poarta se deschise fără zgomot în fața lui.

*

— ALLELUIA !...“ murmură, cu un uriaș suspin de recunoștință, rabinul ridicat în picioare pe pragul porții, în fața spectacolului ce-i apăruse înainte.

Poarta dădea într-o grădină, sub un cer de primăvară, cu stele ; se deschisese spre libertate, spre viață ! Poarta dădea spre cîmpia din preajmă, ce se prelungea în direcția lanțului de munți ale căror sinuoase linii albastre se profilau la orizont ! — Oh, să fugă ! Ar fi alergat toată noaptea sub arborii de lămîi ale căror miresme ajungeau

pînă la el. O dată ajuns în munţi, ar fi scăpat ! Respira aerul proaspăt şi binecuvîntat ; adierea vîntului îl readucea la viaţă, plămînii săi reînviau ! Auzea în inima sa dilatată chemarea adresată lui Lazăr : *Veni foras* ! Şi pentru a binecuvînta pe Dumnezeu care se milostivise de el, rabinul îşi întinse braţele înainte, ridicîndu-şi ochii spre cer. A fost un extaz.

Atunci i se păru că vede umbra braţelor sale întorcîndu-se spre el : i se păru că braţele acestea de întuneric îl înconjoară, îl înlănţuie — şi că cineva îl strînge cu dragoste la piept. O figură lungă se afla într-adevăr lîngă a sa. Plin de încredere, rabinul îşi coborî privirea spre ea — şi rămase înnebunit, gîfîind, cu privirea înecată, tremurînd cu obrajii umflaţi, curgîndu-i bale de spaimă.

— Oroare ! se afla în braţele Marelui Inchizitor, a însuşi venerabilului Pedro Arbuez d'Espila, care-l privea cu ochii plini de lacrimi grele, cu un aer de păstor bun ce-şi găseşte oaia pierdută !...

Sumbrul preot strîngea la piept pe nefericitul evreu cu un gest de milă atît de ferventă, încît ţintele ciliciului său monahal îi străbătură rasa de dominican, zgîriindu-i pieptul. Şi în timp ce rabbi Aser Abarbanel, cu ochii daţi peste cap, horcăia de groază în braţele asceticului dom Arbuez şi înţelegea confuz că *toate fazele acestei nopţi fatale nu fuseseră decît tot un supliciu prevăzut, cel al Speranţei !* Marele Inchizitor, cu un accent de sfîşietor reproş şi cu privirea consternată, îi murmura la ureche făcîndu-l să-i simtă răsuflarea arzătoare şi alterată de posturi :

— Cum, fiule ! În ajunul probabilei tale mîntuiri... voiai, aşadar, să ne părăseşti !

Sylvabel

Domnului Victor Mauroy

Ca noaptea de frumoasă şi, tot ca ea, nesigură.

ALFRED DE VIGNY

La castelul Fonteval, pe la miezul nopţii, lua sfîrşit sărbătorirea unei nunţi. În parc, viorile de pe estrada rustică încetaseră să mai cînte muzică de dans, iar pe aleile înalte cu frunzarele împodobite încă de ghirlande veneţiene, proprietarii din împrejurimi se duceau să-şi caute trăsurile la intrarea de onoare, în timp ce sătenii, invitaţi şi ei, se întorceau acasă pe potecile parcului, cu obişnuitele cîntece — şi asta pentru că ciocniseră de nenumărate ori la umbra stejarilor şi în faţa butoaielor, din plin împodobite cu culorile tinerei mirese.

Chiar în dimineaţa zilei care trecuse, în capela strălucitei reşedinţe de ţară, noul castelan, domnul Gabriel du Plessis les Houx, schimbase deci verighetele cu domnişoara Sylvabel de Fonteval, o Diană pasionată după vînătoare, o fată zveltă, brună şi pală, cu alură de amazoană.

Douăzeci şi douăzeci şi trei de ani ! Frumoşi, eleganţi şi bogaţi, pentru ei, viitorul se vestea în culorile aurorei şi ale azurului !

Sylvabel părăsise balul pe la orele zece și jumătate, și, în acele clipe, se afla — desigur — în camera ei nupțială. Lumina de la toate ferestrele se stinsese, oamenii din castel trebuie să fi adormit.

Și totuși, la parter — vis-à-vis de sălile de joc, în sera care preceda grădinile, doi bărbați luminați de un candelabru așezat alături pe o măsuță rustică, între arbuști, stăteau de vorbă cu glas coborît, pe niște scaune verzi de trestie. Unul era însuși domnul du Plessis — celălalt, baronul Gérard de Linville, unchiul său, fost însărcinat cu afaceri și diplomat de oarecare renume. În urma stăruitoarei rugăminți a nepotului său, domnul de Linville acceptase, în ajunul plecării sale în Suedia, unde-l chema o misiune confidențială, să-și petreacă noaptea la castel.

— Dragă baroane, exclamă la un moment dat Gabriel, îți mulțumesc că ai rămas. Numai dumneata poți să-mi dai un sfat folositor în clipele acestea, dintre cele mai grave, prin care trec. Ți-am vorbit despre ardoarea, iubirea înfocată și nebună pe care o nutresc pentru soția mea, — o pasiune care, adesea, mă face să pălesc și să mă bîlbîi cînd ea îmi spune ceva. Or, ascultă-mă cu atenție : simt că Sylvabel nu are pentru nepotul dumitale altceva decît cea mai frivolă simpatie, pe scurt : că nu mă iubește. E o fată care a fost crescută ca să strunească caii, să tragă cu pușca, e o fată explozivă, sălbatică, plictisită, foarte virilă sub aparențe pline de farmec și care, știindu-mă slab și simțind că sufăr din cauza scumpei sale persoane, mă disprețuiește oarecum. Sylvabel m-a *acceptat* numai, atît pentru averea mea (așa e !) cît și pentru a se alege cu un soi de sclav : prin urmare, mai curînd sau mai tîrziu mă va înșela — poate, dacă nu sigur. Mă găsește prea pașnic ! prea „artist“ ! prea pierdut „în nori“, în sfîrșit, fără CARACTER !...

Mai adaugă la aceasta că eu o cred capabilă de o subtilitate a minții aproape... *misterioasă !* că e o ghicitoare... Dar, ce vrei, pare-se că s-a înverșunat de ideea asta pe cît de absurdă, pe atît de supărătoare. Pînă într-atît, încît iată ! mi-a adus la cunoștință în seara aceasta că a hotărît pentru mîine dimineață o partidă de vînătoare călare !... fără îndoială, ca să arate personalului din casă cît de puțin obositoare va fi fost noaptea nunții noastre, — pe care, în paranteză, trebuie să mi-o petrec singur. Dacă starea asta de lucruri va mai dura opt zile, se va forma o obișnuință, iar eu sînt pierdut, orice aș mai încerca în viitor : ceea ce presupune, în scurtă vreme, un deznodămînt tragic, pentru că eu, cînd sînt obligat să descind din „nori", mă dovedesc a fi o fire făcută din explozibilul cel mai violent. Vin, deci, să te întreb pe dumneata, om subtil, care nu numai că ai trăit, dar ai și știut să trăiești, dacă vezi vreun mijloc de a risipi în soția mea impresia dezolantă pe care și-a făcut-o despre mine ! Vezi vreo stratagemă ca s-o fac să mă iubească ? ca să suscit în mintea ei certitudinea CARACTERULUI meu ? Aici e totul. Îți voi executa sfatul în mod pasiv, fără să mai mă gîndesc, ca un soldat, așa cum bei un leac pe care ți-l oferă un medic mare : mă las deci pe mîna dumitale, așa cum, la un proces, te lași pe mîna martorilor : căci onoarea și fericirea mea sînt în joc.

Baronul Gérard, după ce a aruncat o privire limpede și zîmbitoare asupra tînărului său discipol, reflectă o clipă, apoi se aplecă foarte aproape la urechea lui Gabriel și, timp de cinci minute, în cursul cărora nepotul său a tresărit de două sau de trei ori, surprins, dar în tăcere, îi șopti cîteva cuvinte.

— Plec mîine dimineață la Stockholm, adăugă domnul de Linville cu voce mai tare, și ridicîndu-se : Să-mi scrii

rezultatul. Şi mai ales, să fii tot aşa de simplu... ca sfatul meu, — pe care să-l urmezi.

— Îţi mulţumesc ! Din toată inima ! Drum bun şi la revedere... răspunse Gabriel, ridicîndu-se şi el şi strîngîndu-i mîna.

Cei doi întîrziaţi urcară, fiecare în camera lui, unde însărcinatul cu afaceri trebuie să fi dormit mai bine decît tînăru-i prieten.

*

— Pe el ! pe el ! soarele străluceşte ! — Gabriel, tu dormi ?

Astfel striga sub ferestrele soţului ei doamna Sylvabel du Plessis les Houx, călare pe un roib pal care trepida în iarbă, în timp ce în jurul ei lătrau cu salturi de bucurie ogari şi copoi. Pronunţînd aceste cuvinte, ea îşi încreţea cuta dintre sprîncenele negre pe deasupra ochilor de culoarea azurului, făcînd să şuiere o cravaşă subţire.

Galopul unui călăreţ care ieşea dintr-o alee, în spatele ei, o făcu să întoarcă capul : era Gabriel.

— Sylvabel, draga mea, îi spuse salutînd-o, iată-mă cu zece minute înainte, după cum cere uzanţa.

— Ia te uită ?... da... ţi-ai petrecut timpul visînd pe sub copaci ? Ai o faţă cu totul radioasă. Ai compus ceva ?

— Da... pentru dumneata : buchetul ăsta din trei boboci de trandafiri şi din firele astea de verbină.

— Eşti galant ! răspunse cu un ton uşor Sylvabel, strecurînd buchetul între doi nasturi ai corsajului.

— E datoria mea ; şi, apoi, verbina apără de accidente, răspunse cu răceală domnul du Plessis.

Vag surprinsă, poate, de intonaţia aproape gravă a soţului ei, eleganta amazoană se uită la el ; apoi, după o tăcere de două secunde, reluă nerăbdătoare :

— Hai să plecăm ! vom dejuna într-un luminiș, pe mușchi.

În timpul primelor ore ale vînătorii, Gabriel nu scoase nici douăzeci de cuvinte ; dar din toate reieșeau buna dispoziție și preocuparea lui pentru vînat. Împușcă doi iepuri, un cocoș sălbatic și opt prepelițe, pe care valetul lor, singurul care-i urma în galop, le vîrî în tolbă.

Spre prînz, descălecară într-un luminiș magnific. După o porție de pateu, urmară două pahare de șampanie, cîțiva fragi și cafea. Gabriel, — care urmărise în tot timpul prînzului jocul veveriţelor între ramuri și făcuse proiectul unei vînători de lupi, pentru iarna viitoare — își aprinse o țigară și după ce o fumă, zise :

— Pe cal ! dacă nu cumva ești obosită, Sylvabel ?

— Haidem ! răspunse ea.

Și porniră din nou, străbătînd cîmpurile.

Deodată, un iepure trecu ca un fulger de-a curmezișul unui drum, la treizeci de pași de un gard de mărăcini. Cîinii se năpustiră : Gabriel trase și rată.

— Idiotul de Murmuro ! spuse el, cu un surîs dulce, apoi, încărcîndu-și repede arma : s-a repezit între mine și iepure tocmai cînd ocheam.

Și, trăgînd din nou, doborî la o sută de pași de el, cu un singur foc, firește, pe superbul baset pe care-l învinovățise.

În fața acestui spectacol neașteptat, Sylvabel tresări.

— Cum ! omori cîinele, făcîndu-l vinovat pe el de stîngăcia dumitale ? exclamă ea, puțin emoționată.

— Și regret, pentru că îl iubeam nespus ! replică liniștit Gabriel. Dar așa sînt eu făcut : nu pot suporta nici o contrarietate fără să reacționez, de cele mai multe ori, cu violență ; dacă aș fi soldat, îmi dau seama, aș fi împușcat în douăzeci și patru de ore. E un defect datorită căruia am avut o copilărie plină de conflicte — un defect

pe care am vrut, pînă azi în zadar, să mi-l corijez. Ca să-ţi fac plăcere, am să încerc totuşi din nou.

Sylvabel tăcu puţin gînditoare şi strîngînd cravaşa.

Şi porniră mai departe. Între timp, Gabriel vorbi despre orice altceva decît despre... incidentul uitat. Cuvintele lui fură fără importanţă şi rare.

După aproape o oră, un stol de potîrnichi zbură prin faţa lor cu zgomotul lor caracteristic ; Gabriel puse arma la umăr şi trase : dar nici o pasăre nu-şi pierdu măcar o pană.

— Asta e într-adevăr inadmisibil, mormăi el cu glas scăzut dar calm : închipuieşte-ţi că iapa asta ticăloasă a făcut un salt tocmai cînd ocheam.

Zicînd aceasta, el luă un pistol de la oblînc, din coburul şeii, introduse calm ţeava în urechea animalului şi-i zbură creierii. Sărind în lături, la pămînt, Gabriel se feri, nu fără graţie, de prăbuşirea calului, care, căzut într-o rînă, înţepeni după o scurtă agonie.

De data aceasta, Sylvabel căscă mari ochii ei albaştri :

— Dar e nemaipomenit ! Asta e nebunie ! Ce te-a apucat, Gabriel, să omori un cal aşa de frumos — şi de rasă ! din cauza unor potîrnichi ratate !

— Îmi pare rău de el, doamnă : dar parcă ţi-am vorbit acum cîteva clipe de o slăbiciune a mea din naştere, de care sufăr. Nu pot decît să-ţi repet : e peste puterile mele să suport fără protest cea mai mică contrarietate. — Valet ! calul dumitale ! O să faci drumul pe jos : ne întoarcem acasă.

După ce Gabriel se urcă pe cal, cei doi se îndreptară singuri spre castelul din depărtare.

— Ca să fiu sinceră, prietene, murmură Sylvabel, nu ştiu dacă trebuie să mă simt eu însămi în siguranţă, gîndindu-mă doar la proprietăţile magice ale buchetului dumitale de verbină !... Va să zică aşa îţi ţii promisiunea de a-ţi

corecta CARACTERUL dumitale irascibil, ca să-mi devii agreabil ?

— De data aceasta, într-adevăr, puterea obișnuinței a dejucat bunele mele intenții, răspunse tînărul ; dar pe viitor, voi ști, draga mea Sylvabel, să mă supraveghez mai strict ; da, ca să-ți fac plăcere și să merit dragostea dumitale, mă voi strădui să devin... dacă nu un om calm și dulce pînă la atonie... măcar ceva mai puțin pornit la supărare.

Toate acestea au fost debitate cu o glacială galanterie. Doamna du Plessis les Houx rămase mută — pînă la Fonteval, unde cei doi au ajuns o dată cu primele umbre ale serii.

*

În mod surprinzător, cina fu plină de farmec.

În timpul nopții, castelana (desigur, din inadvertență) uită să împingă zăvorul de la ușa camerei ei. Încît, pe la orele cinci dimineața, în timp ce amîndoi, îmbătați de conjugala lor tandrețe și copleșiți de fericire, de oboseală și de dragoste, își murmurau cu delicii tot ce era mai inefabil în adîncul sufletelor, Sylvabel își privi deodată soțul, cu un aer ciudat — apoi îi spuse încet, sub lumina lămpii albastre, pe care o făcea și mai palidă răsăritul unei frumoase zile de vară :

— Gabriel, o zi ți-a fost de ajuns ca să mă cucerești... cu totul ! și asta nu datorită celor două grozave incidente în legătură cu cele două animale nevinovate, de care am surîs în mine însămi... ci pentru că bărbatul care numai el posedă atîta fermitate încît să îndeplinească — *în cursul unei zile și a unei astfel de nopți, și încă în prezența celei din care cauză suferă* — sfatul bun al unui amic sigur și

de o încercată clarviziune — *se dovedește, numai prin aceasta, superior însuși sfatului lui, și face prin urmare dovadă că are suficient „caracter“ ca să fie demn de iubire.* Poți să adaugi asta în scrisoarea de mulțumire pe care, fără îndoială, că ai promis să i-o scrii unchiului și prietenului nostru, baronul de Linville, în Suedia.

Fantasmele domnului Redoux

Domnului Rodolphe Darzens

Nu că am fi buni, dar în schimb
sîntem mulțumiți.

XAVIER AUBRYET

Într-o seară de aprilie a anilor trecuți, unul dintre cei mai (pe bună dreptate) stimați cetățeni ai Parisului, domnul Antoine Redoux — fost primar al unei localități din centrul Franței — se afla la Londra, în Baker-street.

Bărbat de vreo cincizeci de ani, jovial, dotat cu oarecare corpolență, natură „deschisă" — dar cu spirit practic în afaceri — acest demn cap de familie și adevărat exemplu pentru societate nu scăpa totuși, mai mult decît alții, atunci cînd rămînea singur și absorbit în sine însuși, de unele fantasme, ce ies uneori chiar și din creerii celor mai ponderați industriași. După spusele unor psihiatri, creerii aceștia, cînd evadează din lumea afacerilor, sînt niște universuri misterioase, adesea chiar înspăimîntătoare. Astfel, cînd rămînea singur în biroul său, domnului Redoux i se întîmpla să se piardă într-una din acele tulburi reverii — despre care nu sufla nimănui nici o vorbă — o „năzbîtie" deseori stranie, de care se lăsa sedus pînă într-acolo, încît aceasta devenea impe-

rioasă şi tenace, şi-l soma să o şi *realizeze*. Numai că, stăpîn pe sine, el ştia să o risipească (cu un suspin adînc !) în clipa în care cea mai mică incidenţă a vieţii reale venea să-l trezească printr-un şoc ; — aşa că toate aceste atacuri morbide nu aveau absolut nici o consecinţă. Cu toate acestea, de mult timp, domnul Redoux, ca om circumspect ce era, şi îngrijorat de o astfel de „slăbiciune", se supusese unui regim extrem de sobru, evitînd emoţiile ce ar fi putut să suscite în creierul său apariţia vreunei *trăsnăi* oarecare. Domnul Redoux bea cu moderaţie, de teamă mai ales ! să nu fie dus de ebrietate în situaţia de a-şi REALIZA, în fapt, *în clipa aceea*, vreuna din fanteziile lui subite, de care se ruşina, în secret, a doua zi.

Or, în seara aceea, domnul Redoux, fără să mai ţină seama de nimic, luase o masă copioasă cu un negustor (cu care încheiase, la desert, acea avantajoasă afacere pentru care voiajase peste Canalul Mînecii) şi nu-şi mai dădu seama că acum aburii insidioşi de porto, de sherry, de bere şi de şampanie îi alteraseră, în oarecare măsură, luciditatea susceptibilă a minţii. Cu toate că era încă devreme, se întorcea la hotel, mînat de instinctiva lui prudenţă, cînd deodată se simţi invadat de un val de neguri. Şi s-a întîmplat ca intrarea sub care el a alergat să se adăpostească să fie cea a celebrului Muzeu Tussaud, — aşa că pentru a evita o răceală, într-un refugiu confortabil şi ca să-şi omoare timpul, fostul primar al localităţii din Centru şi-a aruncat havana şi a urcat plin de curiozitate scara salonului de ceară.

Dar chiar din pragul lungii săli unde se înşira într-o echivocă imobilitate acea stranie adunare de personaje fictive, în costume disparate şi sclipitoare, cele mai multe cu coroane pe cap, ca nişte mari gravuri dintr-un jurnal de modă al veacurilor trecute, Redoux tresări. În

fund, pe o estradă din Camera Ororilor, el zărise un anume obiect care domina toată sala. Era vechiul instrument, care, după cum atestau documente destul de serioase, servise pe vremuri, în Franța, la executarea regelui Ludovic al XVI-lea : doar în seara aceea Direcția Muzeului îl scosese de la rezervă pentru că piesa avea nevoie de diverse reparații : postamentul ei, de pildă, începuse să putrezească.

În fața acestui spectacol, și pus în cunoștință de cauză de prospectul muzeului, în ceea ce privește provenienta aparatului, excelentul nostru actualist-liberal se simți dispus la oarecare generozitate morală față de regele-martir — aceasta datorită și zilei foarte reușite pe care o petrecuse. Da ! lăsînd la o parte toate opiniile și dispus să blameze orice exces, domnul Redoux își simți sufletul cuprins de emoție față de augusta victimă pe care o evoca acest specimen al vicisitudinilor Istoriei. Și cum în acest bărbat inteligent, robust, dar prea *impresionabil,* emoțiile se aprofundau iute, el nu onoră decît cu o privire vagă și circulară adunătura împestrițată cu aur, cu mătase, cu purpură și cu perle a personajelor de ceară. Izbit de impresia enormă pe care i-o provocase *această* ghilotină și gîndindu-se la drama ce se petrecuse, el aruncă firește o privire asupra soclului, pe care se înălța, pe o alee laterală, o reproducere aproximativă din Shakespeare, dar se așeză pe o bancă în imediata apropiere a ghilotinei, ca un confrate.

Orice emoție face expansive temperamentele exuberante : fostul primar al localității din Centru, observînd că unul dintre vecinii săi (francez, după părerea lui, și după toate aparențele) părea că se reculege și el, se întoarse spre probabilul său compatriot și, cu o voce îndurerată, lăsă să cadă — pentru a pipăi, cum se zice, terenul — cîteva idei terne referitoare la „impresia APROA-

PE tristă pe care i-o provoca *această* sinistră maşină, *indiferent de opiniile pe care le împărtăşea.*"

Numai că, privindu-şi cu atenţie interlocutorul, excelentul domn Redoux se opri brusc, puţin cam vexat : îşi dăduse seama că vorbea, de vreo zece minute, cu unul din acele manechine, atît de greu de deosebit de celelalte şi pe care domnii directori ai muzeelor de ceară le aşază cu maliţie pe băncile destinate celor vii.

În clipa aceea, se anunţă cu voce tare închiderea. Luminile începură să se stingă şi ultimii curioşi, retrăgîndu-se parcă cu regret, aruncau priviri sumare asupra fantasmagoricului anturaj, forţîndu-se să-l sintetizeze astfel într-un tablou de ansamblu.

Şi, totuşi, expansiunea refulată a domnului Redoux, amestecată cu o excitaţie morbidă, transformase prin şocul ei intim prima impresie, şi ea nesănătoasă, într-o „trăsnaie" de o neobişnuită intensitate — un soi de foarte sumbră marotă, care-şi puse în mişcare deodată clopoţeii în capul său şi căreia nici nu se gîndi să-i reziste.

„Oh, se gîndea el, să mă joc (fără nici o primejdie, bineînţeles !) de-a senzaţiile teribile — teribile ! pe care trebuie să le fi simţit bunul rege LUDOVIC AL XVI-lea, în faţa acestei scînduri fatale !... Să-mi închipui că sînt el ! Să aud în imaginaţie ropotul tobelor şi fraza abatelui Egdeworth de Firmont ! Apoi, să-mi risipesc generozitatea morală, permiţîndu-mi să plîng (dar, aici, sincer !... lăsînd de o parte toate opiniile !) — pe acest demn tată de familie, pe omul ăsta bun, generos, pe omul acesta dotat, în sfîrşit, cu toate calităţile pe care eu, Redoux, recunosc că le am şi eu ! Ce clipe nobile o să petrec ! Ce lacrimi dulci o să vărs !... Da, dar pentru aceasta trebuie să pot rămîne singur, în faţa ghilotinei !... Atunci, în taină, fără să fiu văzut de cineva, pot să mă abandonez în toată libertatea acestui solilocviu atît de emoţionant

încît mă face să fiu *mîndru !* Cum să procedez ?... Cum să procedez ?...“

Aceasta era bizara copilărie care preocupa pe onorabilul domn Redoux, puţin cam tulburat de aburii vinurilor franţuzeşti şi spaniole, şi cu creierul puţin cam înfierbîntat. Privea extremităţile stîlpilor ghilotinei, acoperite în seara aceea de o mică husă care împiedica să se vadă cuţitul — desigur ca să nu şocheze persoanele prea sensibile, ce n-ar fi ţinut să-l vadă. Şi cum, de data aceasta, trăsnaia *voia* să fie realizată, un vicleşug strălucitor, ivit din dificultatea ce trebuia învinsă, ilumină creierul domnului Redoux :

— Bravo, asta e !... murmură el. — Apoi, printr-o bătaie în uşă, am să chem să-mi deschidă. Am chibrituri la mine ; un bec de gaz, tragică licărire ! îmi va fi suficient... Am să spun că am adormit. Am să dau băiatului jumătate de guinee : merită din plin.

Sala devenise deja crepusculară : doar felinarul unor lucrători ce trebuiau să vină o dată cu zorile strălucea pe estradă. Ornamentele metalice, cristalurile, mătăsurile răspîndeau luciri... Apoi, nimeni, afară de băiatul care închisese muzeul şi care înainta pe aleea Shakespeare. Întorcîndu-se deci spre *vecinul* său, domnul Redoux adoptă subit o poză imobilă ; făcea un gest ca şi cum ar fi oferit o priză de tabac ; pălăria cu borurile mari, mîinile înroşite, figura iluminată, ochii pe jumătate închişi şi ficşi, cutele lungii redingote, întreaga lui persoană înţepenită cu respiraţia suspendată ai fi jurat că e şi ea a unui manechin. Aşa de perfect, încît, în obscuritatea aproape desăvîrşită, băiatul de la muzeu, trecînd pe lîngă domnul Redoux, îl atinse uşor cu un pămătuf de pene, fie pentru că nu-l văzuse bine, fie pentru că şi-a închipuit că e o nouă achiziţie, de care Direcţia uitase să-l prevină — apoi se depărtă. În clipa urmă-

toare, uşile se închiseră. Triumfător, domnul Redoux, putînd să-şi realizeze, în sfîrşit, una din fantasme, se trezi singur, în tenebrele azurii, împestriţate de sclipirile salonului de ceară.

Făcîndu-şi drum în vîrful picioarelor printre toţi aceşti regi şi regine aproximative, el urcă încet treptele estradei, pînă ajunse la lugubra maşină : arcanul de lemn stătea în faţa întregii săli. Redoux închise ochii, pentru a-şi *reaminti* mai bine scena de altădată — şi lacrimi mari începură să-i curgă pe obraji ! Se gîndi la lacrimile la care s-a limitat pledoaria bunului Malesherbes — avocatul, care, însărcinat să-l apere pe rege, n-a reuşit să facă altceva decît să izbucnească în plîns, în faţa „Convenţiei Naţionale".

— Nefericit monarh, exclamă, cu un geamăt, Redoux, oh, cît de bine te înţeleg, cît de mult a trebuit să suferi ! Dar ai fost indus în eroare încă din copilărie ! Ai fost victima unei necesităţi a vremurilor. Cît te plîng din tot sufletul ! Un tată de familie... înţelege pe alt tată !... Nelegiuirea ta a fost doar că erai rege... Dar, la urma urmei, şi EU AM FOST PRIMAR ! (Şi domnul Redoux, ca un cetăţean plin de compasiune, adăugă puţin cam ameţit, schiţînd gestul de a susţine pe cineva, în timp ce vocea i se întretăia de sughiţuri) : — Hai, sire, curaj !... Toţi trebuie să murim... Maiestatea Voastră să binevoiască...

Apoi, privind scîndura şi făcînd-o să basculeze, excelentul bărbat murmură :

— Şi cînd te gîndeşti că s-a lungit pe ea !... Da, sîntem aproape de aceeaşi statură, după cîte se pare : — şi era corpolent ca şi mine.

„E încă zdravănă şi ţine. Oh ! care au fost, care trebuie să fi fost, vreau să zic, gîndurile lui ultime în clipa cînd l-au întins pe scîndura asta ! În trei secunde, trebuie să se fi gîndit la... secole întregi !

„Iată ! Domnul Sanson lipseşte : dacă m-aş întinde — numai puţin — ca să aflu... ca să încerc... moralmente...

Zicînd acestea, demnul domn Redoux, adoptînd o expresie de resemnare aproape sublimă, se înclină mai întîi puţin, apoi, încetul cu încetul, se culcă pe bascula ce-l invita : atît de bine, încît putea contempla acum rotunzimea celor două bucăţi concave ale arcanului, întinse şi larg întredeschise.

— Aici ! să mă vîr aici ! zise el, şi să reflectez. Ce spaime trebuie să fi simţit !

Şi-şi şterse ochii cu batista.

Scîndura se continua cu o înnăditură pe un plan înclinat în direcţia stîlpilor de susţinere. Redoux, ca să se poată instala mai comod, smuci uşor scîndura, aducînd-o prin alunecare la marginea belciugului. În aşa fel încît, întîmplarea ajutîndu-l încă o dată, fostul primar se găsi cu gîtul sprijinit foarte uşor pe semiluna interioară.

— Da ! biet rege ! te înţeleg şi-ţi plîng de milă ! mormăi bunul domn Redoux. Şi mă consolează gîndul că o dată ajuns aici n-ai mai avut mult timp de suferit.

La aceste cuvinte, şi cum făcuse o mişcare ca să se ridice, auzi în urechea dreaptă un zgomot uşor şi sec. Crrric ! Era semiluna de sus, care, zgîlţîită de agitaţia contribuabilului nostru, alunecase, îmbucîndu-se desigur în resortul ei şi făcînd în felul acesta prizonier capul fostului primar.

Simţind aceasta, onorabilul domn Redoux începu să se agite în toate sensurile ; dar degeaba : belciugul se închisese ca o cursă de şoareci. Mîinile lui pipăiră stîlpii — dar unde să găsească secretul de a se elibera ?

Lucru bizar : incidentul îl făcu să-şi vină în fire dintr-o dată. Apoi, fără tranziţie, faţa îi deveni pămîntie şi sîngele începu să-i circule prin artere cu o oribilă iu-

țeală ; ochii săi zăpăciți și șterși se învîrteau ca și cum ar fi fost cuprins de amețeală și de o descreierată oroare ; agitat de un cutremur, corpul lui înghețat începu să înțepenească ; dinții îi clănțăneau. De fapt, pînă atunci, tulburat de gravul său atac de fantasmagorie, avusese convingerea că nu-l amenința nici un pericol, *Domnul Sanson nefiind de față*. Și iată că acum înțelegea că la șapte pași pe deasupra gulerului său se afla suspendat cuțitul montat într-o greutate de vreo o sută de livre ; că lemnul era mîncat de carii, că resorturile erau ruginite și că tot pipăind așa, la întîmplare, ar fi putut atinge butonul care făcea să cadă toată afacerea !

Atunci — capul său ar fi luat-o la vale, rostogolindu-se la picioarele de ceară ale acestor fantome, care în acel moment i se părură un fel de asistență aprobatoare, căci reflexele felinarului, tremurînd pe toate figurile, le însuflețea impasibilitatea. Lumea aceasta se uita la el ! Părea că-l așteaptă cu privirea fixă. — „Ajutor !“ horcăi el : — și nu îndrăzni să mai repete strigătul, căci în paroxismul groazei se gîndi că simpla vibrație a vocii ar fi suficientă ca să... Această idee fixă îi inundă fruntea lividă, făcu să-i cadă pungile generoaselor sale maxilare ; furnicături începură să-i alerge prin craniu, căci în liniștea neagră a sălii și în fața hidoasei absurdități a unui atare deces, părul și barba începură să-i albească treptat (condamnații, în timpul agoniei toaletei, au prezentat de nenumărate ori acest fenomen). Minutele îl îmbătrîneau cît zilele. La un scîrțîit brusc al lemnăriei, domnul Redoux își pierdu cunoștința. După vreo două ore, revenindu-și în simțire, senzația rece a situației în care se afla îl făcu să savureze un nou gen de tortură intimă, pînă în clipa în care ronțăitul subit al unui șoarece îi provocă o sincopă definitivă.

*

Cînd şi-a redeschis ochii, se găsea într-un fotoliu al muzeului, pe jumătate dezbrăcat şi înconjurat de băieţi şi lucrători care-l fricţionau cu cîrpe calde, îi dădeau să respire săruri, oţet, îl loveau peste mîini.

— Oh !... bîlbîi el, cu un aer năuc, privind ghilotina de pe estradă.

Şi cînd îşi mai reveni în fire, murmură :

— Ce vis ! Oh, noaptea asta — sub... cuţitul ăsta înspăimîntător !

Apoi, în cîteva cuvinte, schiţă o poveste : „Împins de curiozitate, voise să *vadă:* scîndura alunecase, belciugul îl prinsese şi... i s-a făcut rău".

— Dar, domnule, răspunse băiatul de la muzeu — (acelaşi care-l ştersese, cu o zi înainte, cu pămătuful) — v-aţi alarmat degeaba...

— Degeaba ! !... articulă penibil Redoux, cu gîtul încă strangulat.

— Da, belciugul n-are resorturi ; zgomotul a fost provocat de colţurile care s-au atins ; dacă eraţi puţin mai îndemînatic, îl puteaţi ridica — iar cuţitul...

Şi, băiatul, urcîndu-se pe estradă, ridică husa goală, cu capătul unei prăjini :

— De două zile e dat să i se verifice şuruburile.

La auzul acestor cuvinte, domnul Redoux se ridică pe propriile sale picioare şi, venindu-şi în fire, privi maşina cu gura căscată.

Apoi, zărindu-se într-o oglindă îmbătrînit cu zece ani, dădu fără o vorbă trei guinee eliberatorilor săi, lăsînd să-i cadă cîţiva stropi de lacrimi, de data asta, sinceri.

După care, îşi luă pălăria şi părăsi muzeul.

O dată ajuns în stradă, se duse la hotel şi îşi luă valiza de acolo. — În seara aceleiaşi zile, ajuns la Paris, alergă

să-şi vopsească părul, se întoarse acasă — şi nu suflă nici un cuvînt despre aventura sa, niciodată.

*

Astăzi, de la înălţimea poziţiei pe care o ocupă într-una din cele două Camere, domnul Redoux nu-şi mai permite nici cea mai mică abatere de la regimul pe care-l urmează împotriva tendinţei sale spre fantasme.

Dar onorabilul *leader* n-a uitat acea jalnică noapte.

Acum vreo patru ani, aflîndu-se într-un salon neutru, în mijlocul unui grup în care se comentau doleanţele unor jurnale relativ la decesul unui rege în exil, unul din membrii unui partid de extremă dreaptă pronunţă brusc aceste cuvinte excesive, privindu-l drept în ochi — căci totul se află ! — pe fostul primar al localităţii din Centru :

„Domnilor, credeţi-mă ; regii, chiar şi morţi, au un mod... uneori foarte dispreţuitor... de a pedepsi pe farsorii care îndrăznesc să-şi ofere ipocrita satisfacţie de a-i plînge !“

La auzul acestor cuvinte, onorabilul domn Redoux surîse ca un bărbat luminat — şi schimbă vorba.

Secretul frumoasei Ardiana

Domnului Paul Ginisty

„Fericire prin crimă"
JULES BARBEY D'AUREVILLY

Noua căsuță a tînărului gardian silvic, Pier Albrun, domina, pe un versant, satul Ypinx-les-Trembles, situat la două leghe de Perpignan, — nu departe de o vale îngustă a Pirineilor Orientali, deschisă spre cîmpia Ruyssors, pe care o împrejmuiesc în depărtare, spre Spania, mari păduri de brad.

În pantă, pe deasupra unui torent cu spume ce clocoteau între stînci, grădina, din care se înălțau tufe de rododendroni și de roșcove, umbrind mii de flori pe jumătate sălbatice, îmbălsăma cu mirosul ei de casolete surîzătoarea casă de țară. În spatele grădinii, pînii maritimi, etajîndu-se în trepte, împrăștiau asupra satului mirosul aromat de balsam, cînd îi mîngîiau brizele din munți. Era un rai locuința aceasta modestă și frumoasă pe care o ocupa, împreună cu soția lui, acest tînăr drăguț de douăzeci și opt de ani, cu pielea albă și cu ochii de brav.

Draga lui Ardiana, numită și frumoasa Bască, din cauza originii ei, se născuse la Ypinx-les-Trembles. La început, în copilărie, fusese culegătoare de spice, — floare

a brazdei — apoi, întorcătoare de fîn cosit și, mai tîrziu, ca toți orfanii din regiune, împletitoare de funii. Crescuse la bătrîna ei nașă, care o adusese pe vremuri în coliba sa, și pe care, în schimb, fata o hrănise din munca ei și o veghease pînă în ceasul morții. — Iar înțeleapta Ardiana Inféral se remarcase întotdeauna, în ciuda frumuseții ei clocotitoare, printr-o purtare impecabilă. Ca urmare, Pier Albrun — ex-furier într-un regiment de vînători africani, apoi, la întoarcerea în Franța, sergent-instructor al pompierilor din oraș, scutit mai tîrziu de serviciu pentru grave răni căpătate în cursul unor incendii și numit în cele din urmă, pentru fapte de merit, în locul precedentului gardian silvic — o luase în căsătorie pe Ardiana, după vreo șase luni de logodnă și de săruturi.

Or, în seara aceea, frumoasa Ardiana, instalată într-un fotoliu de paie, lîngă fereastra deschisă larg spre un cer cu stele, stătea zveltă, într-un capot alb, cu un colier de coral la gît, cu o basma neagră ce-i încadra obrajii palizi, în timp ce frumosul ei copil de opt luni îi epuiza sînii. Frumoasa Bască privea cu ochii ei negri, puțin ficși, satul adormit, cîmpia îndepărtată — și mai departe, verdeața mișcătoare a brazilor. La adierea nopții, plină de efluviile florilor, nările arcuite ale femeii fremătau cu voluptate; gura lăsa să se vadă strălucirea dinților albi încadrați de conturul pur al buzelor de culoarea sîngelui; — mîna dreaptă, cu o verighetă de aur în al doilea deget, se juca distrată cu părul ondulat al „omului“ ei, care-i stătea la picioare și-și rezemase fața veselă și luminoasă de genunchii femeii, zîmbind la copilul lor.

În jur, luminată de o lampă așezată pe masă, camera nupțială cu pereți tapetați în hîrtie groasă albastru-deschis, pe care se detașa luciul unei carabine; lîngă

largul pat, imaculat și desfăcut, un leagăn sub un crucifix; pe cămin, o oglindă, iar lîngă ceasul deșteptător, între sfeșnicele de cristal, o tufă de ienupăr roz, într-o urnă de pămînt smălțuit, pusă în fața a două portrete format carte poștală în rame împletite.

Locuința lor era, desigur, un rai! Mai ales în seara aceasta! Căci în dimineața frumoasei zile ce trecuse, lătratul vesel al celor doi cîini ai paznicului silvic anunțase un vizitator. — Era un curier trimis de prefectul orașului și care remisese lui Pier Albrun tubul lung de tinichea, conținînd — o, bucurie! — crucea de onoare, precum și brevetul însoțit de scrisoarea ministerială specificînd titlurile și motivele ce deciseseră o atare numire. Ah! cum le mai citise cu voce tare, în grădină la lumina soarelui iubitei sale Ardiana, cu o mîndră satisfacție și cu mîinile tremurînde! „Pentru fapte de bravură, în diferite angajamente în cursul serviciului militar în cadrul regimentului de pușcași algerieni, în Africa; — pentru purtarea sa curajoasă ca sergent instructor al pompierilor din localitate, în timpul incendiilor succesive care în 1883 supuseseră la grele încercări comuna Ypinx-les-Trembles, — pentru numeroasele salvări pe care le îndeplinise, precum și pentru cele două răni ce duseseră la scoaterea lui din serviciu, el meritase din plin să ocupe locul acela în administrația pădurilor etc., etc.“. — Iată de ce, în seara aceea, Pier Albrun și soția sa prelungeau, lîngă fereastră, amintirea acestei zile mari; bărbatul strîngea încă în pumn crucea cu panglică de moar roșu — căci nu se mai sătura aruncîndu-și din cînd în cînd privirea asupra ei.

În timpul acesta, frumoasa Ardiana privea mereu visătoare, în depărtări, niște ziduri înnegrite și ruinate, ce se zăreau între casele și colibele albe ale satului.

Fuseseră abandonate fără a mai fi reclădite. Într-adevăr, în anul care trecuse, în mai puțin de un semestru, satul Ypinx-les-Trembles fusese iluminat brusc, în cîteva nopți fără lună, de niște incendii neașteptate, în mijlocul cărora pieriseră mai multe victime de toate vîrstele. — Fusese, așa cum circulase zvonul, opera unor contrabandiști răzbunători, care, primiți rău de locuitorii satului, se întorseseră de cîteva ori ca să provoace aceste incendii ; apoi, dispăruți în pădurile de brad, ascunși în desișurile de mirt și de plopi, scăpînd astfel de jandarmii care nu-i puteau urmări acolo, izbutiseră să treacă frontiera și să ajungă în sierre. După care, incendiile încetaseră, scelerații aceștia fiind, fără îndoială, arestați în străinătate, pentru alte crime.

— La ce te gîndești, Ardiana ? murmură Pier, sărutînd mîna nonșalantă și palidă care-i mîngîiase părul și fruntea.

— La zidurile astea negre, din care s-a născut fericirea noastră, răspunse rărind cuvintele și fără să-și întoarcă capul frumoasa Bască. — Ia te uită (și Ardiana arătă cu degetul una din ruinele din vale) — la incendiul fermei de acolo te-am văzut a doua oară !

— Credeam că acolo a fost prima noastră întîlnire ? răspunse Pier.

— Nu, a doua ! reluă femeia. Prima dată te-am văzut la sărbătoarea din Prades, cu zece zile înainte, — și tu nici nu m-ai băgat în seamă, răule. Atunci mi-a bătut pentru prima oară inima : simțeam ca o nebună că tu ești singurul meu bărbat !... Din clipa aceea, am hotărît să fiu femeia ta — și tu știi că ce vreau eu, vreau.

Ridicînd capul, Pier Albrun privi și el ruinele dintre casele complet albite de razele lunii.

— Ah, ce ascunsă ești, nu mi-ai spus asta niciodată ! răspunse bărbatul surîzînd. Dar știu că după incendiul

colibei aceleia mari din spatele bisericii, cînd o grindă în flăcări m-a rănit în timp ce încercam zadarnic să salvez pe cei doi soți bătrîni, ale căror oase nici n-au mai fost găsite în ruine, tu m-ai dus la bătrîna Inféral și m-ai îngrijit așa de bine, dîndu-mi pentru întărire vin fiert... parcă dinainte pregătit! Și, pentru nefericiții aceia bătrîni, totul fusese degeaba! Ți se strînge inima cînd te gîndești!

— Știi ceva? murmură frumoasa Bască, eu îi regret mai puțin: i-am cunoscut de pe vremea cînd eram copil; îmi plăteau foarte prost frînghiile mele subțiri și neprelucrate: trei bani, cinci bani, — și mai strîmbau și din nas; — bătrîna rînjea, că mă vedea frumoasă... Și, apoi, ce mai căuta să mă vorbească de rău cu pliscul ei spurcat! Și nu dădeau niciodată nimic săracilor! — Așa că din moment ce toți sîntem muritori... la ce mai erau buni bătrînii ăia zgîrciți? Să fi ars noi, ar fi zis: *bine că s-a întîmplat așa!* Și... același lucru l-ar fi spus apoi și despre alții! — Nu te mai gîndi! — Uite, colo coliba Desjoncherêts: grozav mai ardea, nu? După incendiul acela m-ai sărutat pentru întîia oară, la noi acasă. L-ai salvat pe copil, cît te-ai mai ostenit! Te admiram! Erai foarte frumos, îți spun, sub casca cu sclipiri roșii... Sărutul acela, vezi, — dacă ai ști!

Ardiana întinse încă o dată mîna ei calmă afară: verigheta strălucea sub o rază a lunii; apoi continuă:

— La aia de acolo ne-am logodit; — apoi, la ailaltă, am fost a ta, în șopron; în sfîrșit, la cea de-acolo ai căpătat rana aceea grea și scumpă, Pier!... De aceea îmi place să privesc ruinele astea afumate: lor le datorăm fericirea, postul tău de gardian-șef, căsătoria, căsuța... în care s-a născut copilul nostru!

— Da, murmură Pier Albrun, devenit gînditor: asta dovedește că Dumnezeu știe să scoată ceva bun din atîtea

nenorociri... Dar dacă i-aş prinde totuşi pe trio-ul acela de ticăloşi în bătaia carabinei mele...

Ardiana îşi întoarse spre el ochii ei gravi ; sprîncenele contractate se atinseră, făcînd o singură linie neagră.

— Taci, Pier, spuse ea. De ce să blestemăm noi mîinile care au pus focul ! Le datorăm, îţi spun, pînă şi crucea pe care o strîngi în pumn. Ia gîndeşte-te puţin : oraşul are, aşa cum doar ştii prea bine, o cazarmă pentru incendiile lui, pentru propriile lui mahalale şi pentru trei sate : Prades şi Céret sînt prea departe. Tu, biet sergent de pompieri, mereu în stare de alarmă, închis în cazarmă fără concediu posibil, trebuind să-ţi ţii în permanenţă oamenii gata de orice, tu nu puteai să ieşi din închisoarea aceea decît în *interes de serviciu !* O singură absenţă putea să te facă să-ţi pierzi solda şi gradul ! — Vă trebuia o oră numai ca să ajungeţi aici, cînd ardea ceva !... Şi eu răsuceam cînepa pentru cinci bani pe zi, la Ypinx, cu bătrîna aia neputincioasă pe cap... şi iarna era tare greu ! Cum aş fi putut să mă stabilesc în oraş fără să mă vînd puţin, ca altele ? Şi tu, singurul meu bărbat ! înţelegi, doar, că asta nu era cu putinţă ! — Deci fără toate incendiile astea splendide, aş fi răsucit şi acum frînghii pe uliţele satului şi tu te-ai fi căznit mai departe cu flăcările : — nu ne-am mai fi revăzut niciodată, nici nu ne-am fi vorbit şi nici nu ne-am fi legat unul de celălalt. Or, eu găsesc că e mai bine aşa, împreună, aici. Crede-mă că asta e mai mult decît ce s-a întîmplat cu... indiferenţii aceia !

— Crudo, tu ai în vine lavă încinsă ! răspunse Albrun.

— Şi, afară de asta, contrabandiştii, — reluă ea cu un surîs atît de straniu, încît Pier tresări, — au cu totul altceva de făcut decît să se mai întoarcă aici, cu

încăpățînare : lasă ! asta e bună pentru proștii din sat... să creadă că ei au dat foc !

Paznicul-șef o privi îngrijorat și tăcut o clipă, fără să priceapă prea bine ceea ce începuse să presimtă ; apoi zise :

— Dar, atunci, cine a dat foc ? În satul ăsta toți oamenii se iubesc ; toți se cunosc ; nu au existat niciodată hoți, nici răufăcători ! nimeni în afară de ticăloșii ăia n-ar fi avut interes... Ce altă mînă... ar fi îndrăznit... din răzbunare...

— Dar poate a făcut-o din iubire ! zise frumoasa Bască : — uite, eu cînd iubesc, știi... poate să piară cerul și pămîntul ! — Ce mînă, zici ? Ei, dragă Pier !... Dacă ar fi cea pe care o ții, acum, sub buze ?

Albrun, care-și cunoștea nevasta, lăsă să cadă, cu un fior, mîna pe care o săruta : simțise un fel de frig în inimă.

— Vrei să glumești, Ardiana ? spuse el.

Dar ființa aceea sălbatică și parfumată, splendida fiară, îl trase de gît cu un îmbătător gest de pasiune — și cu o voce întretăiată, a cărei răsuflare înfierbîntă urechea tînărului, îi șopti foarte încet, sub plete :

— Pier !... Din moment ce te adoram ! Pier, din moment ce eram sclavii sărăciei, și din moment ce SINGURUL mijloc de a ne vedea ! de a fi alături ! de a avea copilul nostru ! era să dau foc la coșmeliile alea !

La auzul acelor cuvinte îngrozitoare, Pier Albrun, fostul brav soldat, se ridică în picioare cu gîndurile încîlcite, cu privirea amețită. Se clătină zăpăcit, apoi, fără să scoată o vorbă, paznicul-șef aruncă pe fereastră, în întunericul de afară, crucea de onoare — cu un gest atît de violent încît unul din colțurile de argint ale decorației se izbi în cădere de o stîncă, făcînd să scapere o scînteie înainte de a se îneca în spuma valurilor.

Apoi, Pier făcu o mişcare spre arma atîrnată pe zid; dar privirea lui întîlni ochii adormiţi ai copilului şi atunci se opri, închizînd pleoapele.

— Copilul ăsta să se facă preot, ca să te poată absolvi pe tine, zise el după o lungă pauză.

Dar splendida Bască era aşa de arzător de frumoasă, încît, pe la orele cinci dimineaţa — conştiinţa tînărului fiind încetul cu încetul orbită de prea convingătoarele dorinţe ale teribilei lui soţii, aceasta sfîrşi prin a-i apare dotată cu un suflet *eroic*. Pe scurt, în deliciile pe care i le oferea Ardiana Inféral, Pier cedă şi o iertă.

Şi dacă e vorba să vorbim deschis — *la urma urmei, de ce n-ar fi iertat-o ?*

Să zicem că altul în locul lui ar fi părăsit-o strigînd un adio ! răguşit. Şi după trei luni, gazetele ar fi relatat moartea lui „glorioasă" în China sau în Madagascar; copilul lăsat în mizerie ar fi ajuns pe lumea cealaltă; iar frumoasa Bască, devenită femeie publică prin vreun oraş, ar fi dat fără îndoială din umeri la ştirea, venită de departe, cum că e văduvă — iar, în sinea ei, l-ar fi tratat pe defunct de imbecil.

Acestea ar fi fost urmările unei austerităţi prea rigide.

Azi, Pier şi Ardiana lui se adoră şi, cu excepţia unui secret obscur pe care-l ţin ascuns şi care-i uneşte pe veci, — par fericiţi !... El a izbutit să-şi pescuiască crucea, pe care a cîştigat-o pe merit şi pe care o şi poartă.

În fine, dacă ne gîndim bine la lucrurile pe care Umanitatea le admiră, le apreciază şi le aprobă, deznodămîntul acesta nu e pentru orice creier serios şi sincer — şi cel mai PLAUZIBIL ?

Sentimentalism

Domnului Jean Marras

Îmi dau seama că valorez puțin
cînd mă uit la mine, dar mult cînd
mă compar.

DOMNUL OARECINE

Într-o seară de primăvară, doi tineri de aleasă educație, Lucienne Émery și contele Maximilien de W*** stăteau pe o bancă sub arborii mari ai unei șosele din Champs-Elysées.

Lucienne era o tînără superbă, veșnic îmbrăcată în negru — o fată cu un chip de o paloare marmoreană și cu un trecut nelămurit.

Maximilien, al cărui sfîrșit tragic îl cunoaștem, era un poet de un minunat talent. În plus, *era* un tînăr bine făcut și de o perfectă bună creștere. Ochii lui reflectau lumina intelectului, cu mult farmec, dar, asemeni pietrelor prețioase : puțin cam rece.

Intimitatea lor nu data decît de șase luni.

În seara aceea, deci, ei priveau în tăcere siluetele vagi ale trăsurilor, ale umbrelor, ale trecătorilor.

Deodată, doamna Émery apucă încet mîna iubitului ei :

— Nu ți se pare, prietene, zise ea, că marii artiști ca dumneata — agitați tot timpul de impresii artificiale

și, ca să zic așa, abstracte — sfîrșesc prin a-și toci în ei facultatea de a încerca *realmente* chinurile sau voluptățile ce le sînt destinate de Soartă! Sau, cel puțin, dumneavoastră artiștii traduceți sentimentele intime pe care viața vă somează să le încercați cu o stîngăcie ce vă face să treceți drept insensibili. S-ar părea, văzîndu-vă atunci mișcările reglate atît de sever, că dumneavoastră palpitați doar din curtoazie. Fără îndoială că arta vă urmărește ca o preocupare constantă chiar și atunci cînd iubiți și suferiți. Tot analizînd complexitatea acestor sentimente, vă temeți prea mult că nu veți fi perfecți în formele în care vă manifestați, nu-i așa?... că nu veți fi exacți în felul în care vă etalați tulburarea?... Nu puteți să vă eliberați de ideea aceasta preconcepută. Ea paralizează în dumneavoastră cele mai frumoase elanuri și temperează orice expansiune naturală. S-ar zice că — stăpîni pe alt univers — vă considerați înconjurați în permanență de o mulțime invizibilă, gata să vă critice sau să vă ovaționeze.

Pe scurt, cînd vi se întîmplă să resimțiți o fericire sau o mare nenorocire, ceea ce se trezește în primul rînd în dumneavoastră artiștii — și înainte ca să vă dați bine seama de aceasta — e dorința obscură de a căuta un foarte bun actor, pentru a-l întreba care sînt gesturile convenabile *prin care să vă manifestați pasiunea* în împrejurarea respectivă. Oare Arta duce la insensibilizare?... E un lucru care mă neliniștește.

— Lucienne, răspunse contele, am cunoscut un cîntăreț care, aflîndu-se la patul în care zăcea logodnica lui moartă și auzind pe sora acesteia plîngînd cu gemete convulsive, nu s-a putut stăpîni să nu sesizeze, în ciuda propriei sale dureri, defectele de emisiune vocală pe care le putea identifica în gemetele ei — ba chiar s-a gîndit în mod vag la unele exerciții capabile să le con-

fere mai multă „consistență". Vezi ceva rău în asta ?... Și, totuși, cîntărețul nostru a murit din cauza despărțirii de logodnica lui, iar supraviețuitoarea a abandonat doliul exact în ziua prescrisă de uzaj.

Doamna Émery se uită la Maximilien și zise :

— După dumneata, ar fi greu de precizat în ce constă adevărata sensibilitate și după ce semne o putem recunoaște.

— Aș vrea să-ți risipesc îndoielile în această privință, răspunse surîzînd Domnul de W***. Dar termenii... tehnici... sînt cam rebarbativi, și mă tem că...

— Nu-i nimic ! eu am buchetul de violete de Parma, dumneata havana ; te ascult.

— Bine ! fie ; mă supun, replică Maximilien. — Fibrele cerebrale afectate de senzațiile de bucurie sau de durere par, în cazul artiștilor, oarecum destinse, zici dumneata, datorită excesului de emoții intelectuale puse zilnic în funcțiune de cultul Artei ? — Dimpotrivă, eu consider aceste misterioase fibre doar sublimate ! — Ceilalți oameni ți se par dăruiți cu calități de tandrețe mai bine condiționate, cu pasiuni mai directe, în sfîrșit mai *serioase* ?... Eu îți afirm că liniștea organismului lor, într-o oarecare măsură întunecată încă de Instinct, îi face să ne ofere drept supreme manifestări ale sentimentelor simple erupții de animalitate.

Eu susțin că sufletul și creierul lor sînt deservite de niște centri nervoși, care, înhumați în obișnuita torpoare, au o rezonanță cu vibrații infinit mai restrînse și mai surde decît ale noastre. S-ar zice că ei nu-și evaporează în țipete impresiile lor decît ca să-și dea iluzia propriei lor existențe, sau ca să se justifice de inerția în care-și dau seama că vor recădea.

Genul acesta de firi fără ecou sînt ceea ce lumea numește oameni „de caracter" — ființe, suflete violente

și nule. Să nu ne mai lăsăm păcăliți de opacitatea țipetelor lor. Să-ți etalezi slăbiciunea, cu speranța ascunsă că o faci contagioasă, în scopul de a beneficia măcar furtiv, în propriii tăi ochi, de emoția reală pe care izbutești s-o trezești în alții — prin această obscură prefăcătorie — iată ceva ce nu se potrivește decît unor neisprăviți.

În numele căror drepturi reale pretind ei să decreteze că toate agitațiile acestea, de cel mai dubios soi, sînt obligatorii în expresia suferinței sau în exaltările vieții, și să taxeze drept insensibili pe cei care din pudoare se abțin să o arate ? Oare raza care cade pe un diamant înconjurat de ganga lui e reflectată mai bine de acesta decît de un diamant perfect tăiat, în care pătrunde însăși esența focului ? În realitate, bărbații și femeile care se lasă emoționați de spontaneitatea expansiunilor sînt oameni care preferă zgomotele confuze melodiilor profunde : asta e totul.

— Iartă-mă, Maximilien, îl întrerupse Doamna Émery : ascult cu sinceră admirație analiza dumitale puțin cam subtilă... dar ești amabil să-mi spui ce oră a bătut acum ?

— Zece, Lucienne ! răspunse tînărul privindu-și ceasul la lumina havanei.

— Da ?... Bine. — Continuă.

— Dar de ce te interesează ora, așa, deodată ?

— Pentru că e ultima oră a iubirii noastre, prietene ! răspunse Lucienne. Am acceptat o întîlnire cu Domnul de Rostanges, la orele unsprezece și jumătate, în seara asta ; am amînat pînă în ultima clipă să ți-o aduc la cunoștință. — Ești cumva supărat pe mine ?... Iartă-mă.

Dacă cumva contele a devenit ceva mai palid la auzul unor asemenea cuvinte, întunericul protector i-a

voalat acest semn al emoției; nici un fior nu a trădat ceea ce trebuie să fi simțit ființa lui în acea clipă.

— Ah, spuse el cu o voce egală și armonioasă, Rostanges e un tînăr dintre cei mai reușiți și care merită atașamentul dumitale. Primește, deci, salutul meu de adio, dragă Lucienne, adăugă el.

Spunînd acestea, poetul luă mîna amantei sale și o sărută.

— Cine știe ce ne mai rezervă viitorul? răspunse Lucienne surîzătoare, deși puțin surprinsă. — Rostanges nu e decît un capriciu irezistibil. — Și, acum, adăugă ea după o scurtă pauză, te rog să continui, prietene. Aș vrea să aflu, înainte de a ne despărți, *ce anume dă marilor artiști dreptul să dispreţuiască așa de tare felul de a se comporta al celorlalți oameni.*

Între cei doi amanți fu un moment teribil, mut.

— Noi, artiștii, reluă Maximilien, resimțim senzațiile obișnuite la fel de intens ca orice om. Da, faptul natural, *instinctiv* al unei senzații, îl încercăm fizicește exact ca și ceilalți! Dar îl resimțim în modul acesta, uman, doar în prima clipă!

Ceea ce ne face să părem oarecum paralizați, în multe împrejurări, aproape totdeauna, e relativa neputință de a-i exprima *prelungirile* imediate în noi. În clipa în care ceilalți oameni au ajuns deja să le uite, în lipsa unei vitalități suficiente, ele cresc în ființa noastră, așa, ca rumoarea hulei cînd ne apropiem de țărmul mării. Superioritatea rasei noastre e determinată doar de perceperea acestor prelungiri oculte, a infinitelor și miraculoaselor vibrații. — De aici discordanța aparentă între gînduri și atitudini, în cazul că unul din noi caută, de exemplu, să traducă ceea ce simte în limbajul oamenilor de rînd. Gîndește-te ce distanță ne desparte de vîrstele primitive ale Sentimentului, de multă vreme

pierdute în adîncul conștiinței noastre ! Atonia sunetului vocii, anomalia gesturilor, caracterul căutat al vocabularului nostru, totul este în contradicție cu genul de sinceritate apreciat de majoritatea oamenilor și cu banalitățile de limbaj conforme modului lor de a resimți. Sunăm fals : lumea ne consideră de gheață. Femeile, văzîndu-ne în aceste situații, sînt uluite. Ele sînt dispuse să-și închipuie că și noi ne vom agita puțin — că ne vom ridica, în sfîrșit, în „norii" aceia unde se refugiază „poeții" după cum glăsuiește un dicton răspîndit intenționat de Burghezie. Cum se mai miră ele cînd văd că se întîmplă exact contrariul ! Oroarea disprețuitoare pe care ele o încearcă la această revelație depășește orice limite — iar dacă noi am dori să ne răzbunăm, ocazia ar fi dintre cele mai amuzante.

Nu, Lucienne, nu ne e agreabil să ne prefacem grație acelui gen de manifestări false pe care oamenii le folosesc de obicei. Ne-am chinuit degeaba să îmbrăcăm niște zdrențe, uitate în anticamera noastră de nu mai știu cîtă vreme ! — Noi ne-am identifica cu însăși esența Bucuriei ! cu ideea vie a Durerii ! Ce vrei ! Așa e. Dintre toți oamenii, doar noi am ajuns să posedăm acea aptitudine aproape divină de a face să se transfigureze, în contact cu noi, bucuriile Dragostei, de pildă, sau chinurile ei, dîndu-le caracterul nemijlocit al eternității. Acesta e secretul nostru indicibil ! Din instinct, noi refuzăm să-l lăsăm să iasă la iveală, — ca să-i scutim, pe cît posibil, pe semenii noștri de rușinea de a ne găsi de neînțeles. — Vai ! sîntem asemeni acelor puternice șipuri de cristal în care, în Orient, doarme spiritul pur al rozelor moarte și care sînt ascunse ermetic de o triplă învelitoare, de ceară, de aur și de pergament.

O singură lacrimă din esența aceasta — din esența păstrată astfel în marea amforă de preț (comoară a unei întregi rase, și care se transmite, prin moștenire, ca un tezaur sacru, binecuvîntat de strămoși) — e suficientă, te asigur, Lucienne, ca să se infiltreze într-o mare cantitate de apă limpede! Iar aceasta, la rîndul ei, e suficientă ca să îmbălsămeze o mulțime de case, de morminte, de-a lungul multor ani!... Noi artiștii nu sîntem de loc asemănători (și aici e vina noastră) acelor flacoane umplute cu parfumuri banale — triste și sterile fiole pe care nici nu-ți vine de cele mai multe ori să le mai închizi, și ale căror virtuți se alterează sau se evaporă la primul suflu care adie. — După ce am izbutit să cucerim o puritate de senzații inaccesibile profanilor, ar însemna să devenim mincinoși în propriii noștri ochi dacă am adopta stilul pantomimelor impuse și expresiile „consacrate" cu care se satisface vulgul. Ne-am grăbi, cu bună știință, să-i schimbăm opinia numaidecît, în cazul că el ar da crezare primului țipăt, pe care, uneori, un eveniment sau o întîmplare fatală ne face să-l scoatem. — Ca o datorie față de noțiunea justă de Sinceritate, trebuie să fim sobri în gesturi, riguroși în vorbe, rezervați în entuziasm, cumpăniți la disperare.

Așadar, acuzația ce ni se aduce că sîntem insensibili s-ar datora oare calității noastre afective?... În realitate, dacă n-am ține (ferească Dumnezeu de așa ceva) să ne facem neînțeleși de cea mai mare parte dintre oameni — dacă am înceta să mai cerem de la înțelegerea lor alt omagiu decît indiferența — ar fi de dorit, într-adevăr, ca în ocaziile importante, așa cum spuneai dumneata adineaori, dragă Lucienne, să vină un bun actor și să se așeze în spatele nostru, să-și vîre mîinile sub ale noastre și

apoi să vorbească și să gesticuleze pentru noi. — Atunci am fi siguri că vom emoționa mulțimea, prin singurele laturi care-i sînt accesibile.

Doamna Êmery privea foarte gînditoare pe contele W ***.

— Bine, dragă Maximilien, exclamă ea, dar realmente ai să ajungi să nu mai îndrăznești să spui nici „bună ziua“ sau „bună seara“ de teamă că o să pară că... imiți... pe muritorii de rînd ! — Dumneata ai momente delicate și de neuitat, o mărturisesc, și sînt mîndră că ți le-am inspirat eu... — Uneori m-ai uluit cu profunzimile sufletului dumitale și cu expansiunile dulci ale afecțiunii ; da, pînă la nu știu ce paroxism, a cărui amintire stranie și tulburătoare o voi păstra în mine pentru totdeauna ! Dar, ce vrei !... sufletul dumitale îmi scapă — într-o direcție în care eu nu te pot urma ! — și niciodată n-aș putea fi perfect convinsă că și dumneata încerci — altfel decît în imaginație — ceea ce mă faci pe mine să simt ! Iată de ce, Max, nu-mi rămîne decît să mă despart de dumneata.

— Mă resemnez, deci, să nu fiu tip *comun ;* chiar dacă trebuie să înfrunt disprețul oamenilor de treabă, care (poate pe drept cuvînt) se consideră mai bine alcătuiți ca mine, răspunse contele. — De altfel, în ziua de azi toată lumea mi se pare că se rezumă oarecum să resimtă ceva, indiferent ce. Sper ca foarte curînd să existe cîte patru sau cinci teatre în fiecare capitală, în care evenimentele obișnuite ale vieții să fie jucate mai bine decît în realitate, în așa fel încît nimeni să nu-și mai dea osteneala să le și trăiască în sine însuși. Cînd cineva va dori să se pasioneze de ceva sau să se emoționeze, își va cumpăra un loc la teatru — și va fi mai simplu. — Această cale piezișă nu e de o mie de ori preferabilă,

din punctul de vedere al bunului simţ ?... De ce să te chinui în pasiuni hărăzite uitării ?... Ce lucru nu se uită, măcar în parte, în curs de un semestru ?... — Ah, dacă ai şti ce cantitate de tăcere purtăm în sufletul nostru !... Dar, scuză-mă, Lucienne : e ora zece şi jumătate, şi ar fi indiscret din partea mea să nu ţi-o amintesc, după confidenţa pe care mi-ai făcut-o adineaori, murmură cu un surîs Maximilien, ridicîndu-se.

— Concluzia dumitale ?... zise ea. — Am timp să ajung.

— Închei, răspunse Maximilien, afirmînd că atunci cînd un tip oarecare face scandal în legătură cu vreunul dintre noi, dîndu-şi cu pumnii în piept, ca şi cum s-ar zăpăci din pricina vidului pe care-l simte în sine însuşi : „E prea inteligent ca să aibă suflet !“ ar fi mai curînd probabil că un asemenea individ s-ar face roşu de mînie dacă i s-ar răspunde că el „are prea mult suflet ca să fie inteligent !“ — ceea ce dovedeşte că, în fond, nu noi am ales partea cea mai proastă, după însăşi mărturia celui care ne-o reproşează. Şi, apoi, îţi dai seama ce ar deveni fraza aceasta la o analiză mai atentă ? E ca şi cum ai spune : „Omul ăsta e prea bine crescut ca să-şi dea osteneala să aibă bune maniere !“ În ce constă bunele maniere ? Iată un lucru pe care nici vulgul şi nici oamenii într-adevăr bine crescuţi n-au să-l ştie niciodată, cu toate codurile lor de civilitate puerilă şi onestă. Prin urmare, fraza aceasta nu exprimă, naiv, decît gelozia instinctivă şi ca să zic aşa *amară* a anumitor firi faţă de noi. Ceea ce ne desparte, de fapt, nu e o deosebire oarecare : e un infinit.

Lucienne se ridică, luă braţul domnul de W*** şi spuse :

— Din discuția noastră rețin această axiomă : că oricît de contradictorii par uneori cuvintele sau modul dumitale de a fi, în împrejurările teribile sau vesele prin care treci, ele nu dovedesc cîtuși de puțin că dumneata ai fi...

— De lemn ! încheie contele cu un surîs.

Cei doi se uitau la trăsurile ce treceau cu felinarele aprinse. Maximilien făcu un semn uneia din ele, care se apropie. După ce Lucienne fu instalată înăuntru, tînărul se înclină în tăcere.

— La revedere ! strigă Lucienne, trimițîndu-i un sărut.

Trăsura se depărtă. Contele o urmări cu privirea un timp, ca de obicei ; apoi o luă înapoi pe șosea, pe jos, cu havana între buze, și se întoarse la locuința sa într-o piață.

Cînd rămase singur în camera sa, el se așeză la birou, luă dintr-un scrin o mică pilă și păru că se cufundă în operația lustruirii vîrfurilor unghiilor.

Apoi scrise cîteva versuri despre o vale... din Scoția, a cărei amintire îi veni destul de straniu în minte, printre atîtea aventuri ale Gîndului.

Apoi tăie filele unei cărți noi, le parcurse — și aruncă volumul.

Orele două noaptea sunară : contele se întinse.

— Inima asta care bate e, într-adevăr, insuportabilă.

Maximilien se ridică, coborî perdelele grele și obloanele, se duse la scrin, îl deschise și scoase dintr-un sertar un revolver mic „coup de poing". Apoi se apropie de sofa, duse arma la piept, surîse și ridică din umeri, închizîndu-și ochii.

Răsună o detunătură surdă, înăbușită, un mic nor de fum albăstrui se ridică de la pieptul tînărului care se prăbuși pe perne.

*

De atunci, de cîte ori Lucienne e întrebată care e cauza toaletelor ei sumbre, ea răspunde iubiților ei pe un ton șăgalnic :

— Ei ! ce vreți ! Negrul îmi stă așa de bine.

Dar, în clipele acelea, evantaiul de doliu îi palpită pe sîn ca aripa unui fluture cap-de-mort pe lespedea unui mormînt.

Semnul

Domnului abate Victor de Villiers de l'Isle-Adam

Attende, homo, quid fuisti ante ortum et quod eris usque ad occasum. Profecto fuit quod non eras. Postea, de vili materia factus, in utero matris de sanguine menstruali nutritus, tunica tua fuit pelis secundina. Deinde, in vilissimo panno involutus, progresus es ad nos, — sic indutus et ornatus ! Et non memor es quae sit origo tua. Nihil st aliud homo quam sperma foetidum, saccus stercorum, cibus vermium. Scientia, sapientia, ratio, sine Deo sicut nubes transeunt. Post hominem vermis : post vermen foetor et horror ; Sic, in non hominem, vertitur omnis homo.

Cur carnem tuam adornas et impinguas, quam, post paucos dies, vermes devoraturi sunt în sepulchro, animam, vero, tuam non adornas — quae Deo et Angelis ejus praesentenda est in Coelis !

SFÎNTUL BERNARD *(Meditații,* t. II) Bolandiștii *(Pregătire pentru Judecata de apoi).*

Într-o seară de iarnă, mă aflam într-o societate de oameni inteligenți cu care îmi luam ceaiul în jurul unui foc bun, la un prieten comun, baronul Xavier de la V*** (un tînăr palid pe care excesivele eforturi ale unei cariere militare începută prea de timpuriu în Africa îl făcuseră de o debilitate de temperament și de o cruzime

a moravurilor cu totul neobișnuite). Conversația căzu pe un subiect dintre cele mai sumbre : era vorba de *natura* acelor coincidențe extraordinare, stupefiante, misterioase, ce survin în existența unor oameni.

— Ascultați — ne spuse el, o poveste pe care n-am s-o însoțesc de nici un comentariu. E o poveste reală. Poate că o s-o găsiți impresionantă.

Ne-am aprins țigările și am ascultat următoarea povestire :

— În 1876, la solstițiul de toamnă, într-o vreme în care numărul din ce în ce mai mare de înmormîntări efectuate în grabă — în sfîrșit, mult prea precipitat, — începuseră să scandalizeze Burghezia pariziană și să o pună în stare de alarmă, într-o seară, deci, pe la orele opt, m-am simțit, ajuns acasă, invadat de acel spleen ereditar a cărui neagră obsesie dejoacă și reduce la zero toate eforturile Facultății de Medicină.

În zadar m-am îmbătat, la instigația medicilor, cu băutura lui Avicena : degeaba am asimilat, prin tot soiul de formule, chintale de fier și, călcînd în picioare toate plăcerile, am făcut, asemeni unui nou Robert d'Arbrissel, ca mercurul pasiunilor mele arzătoare să coboare pînă la temperatura Samoyezilor, nimic nu m-a ajutat. Pare-se că sînt, hotărît, un personaj taciturn și posac ! Dar, probabil că, sub aparența unui om nervos, sînt totuși un tip foarte zdravăn, cum se spune, din moment ce mai sînt capabil să contemplu stelele, după atîta doftoriceală.

În seara aceea, după ce am ajuns în camera mea și mi-am aprins havana la sfeșnicul oglinzii, mi-am dat seama că sînt palid ca un mort ! M-am cufundat într-un fotoliu amplu, o veche mobilă capitonată cu catifea grenat, în care zborul orelor mi se pare mai ușor în cursul nesfîrșitelor mele reverii. Accesul de spleen devenea penibil,

făcîndu-mă să mă simt bolnav, copleşit! Şi considerînd că mi-e cu neputinţă să alung umbrele răului cu vreo distracţie mondenă — mai ales în mijlocul oribilelor preocupări ale capitalei, — m-am hotărît să caut să plec din Paris, să fac o cură de aer, undeva departe, să mă dedau unor exerciţii înviorătoare, de exemplu unor salubre partide de vînătoare, pentru a încerca o oarecare schimbare.

Chiar în clipa în care mi-a venit gîndul acesta, chiar în momentul în care m-am hotărît să urmez această linie de conduită, mi-a trecut prin minte numele unui vechi prieten, abatele Maucombe, pe care-l uitasem de ani de zile.

— Abatele Maucombe! ... mi-am zis cu voce înceată.

Ultima mea întrevedere cu savantul preot data din ziua plecării lui într-un lung pelerinaj în Palestina. Ştirea întoarcerii sale îmi parvenise mai de mult. Abatele locuia într-un umil presbiteriu în Bretania de jos.

Maucombe dispunea, probabil, de vreo cameră, de vreun colţişor retras? — Fără îndoială că adunase din călătoriile lui unele cărţi vechi? unele curiozităţi din Liban? Iazurile din preajma castelelor din regiune ascundeau raţe sălbatice, să faci rămăşag pe ele?... Ce altceva mi s-ar fi potrivit mai bine!... Iar dacă voiam să mă bucur, înainte de stricarea vremii, de partea a doua a feericei luni octombrie, între stîncile împurpurate, şi dacă ţineam să nu scap lungile seri de toamnă ce strălucesc pe culmile împădurite, trebuia să mă grăbesc!

Pendula bătu orele nouă.

M-am ridicat; am scuturat scrumul havanei. Apoi, foarte hotărît, mi-am pus pălăria, pelerina şi mănuşile: mi-am luat valiza şi puşca; am suflat în lumînări şi am ieşit — încuind de trei ori, cu mare abilitate, închizătoarea veche, cu secret, ce constituie orgoliul uşii mele.

Peste trei sferturi de oră, un tren cu direcția Bretania mă ducea spre micul sat Saint-Maur, unde slujea abatele Maucombe ; avusesem chiar timpul să expediez de la gară o scrisoare creionată în grabă, în care-l preveneam pe tata de plecarea mea.

A doua zi de dimineață eram la R***, de unde nu e decît o distanță de aproximativ două leghe pînă la Saint-Maur.

Dorind să-mi asigur o noapte de somn (ca să pot ieși cu pușca, a doua zi, dis-de-dimineață) și cum orice siestă după-masă mi se părea că ar fi putut să-mi strice mai apoi somnul, mi-am consacrat întreaga zi mai multor vizite pe la foști colegi de școală, ca să mă pot menține treaz în ciuda oboselii. — După ce mi-am îndeplinit aceste datorii, spre orele cinci după-amiază am pus șaua pe cal, la hanul „Soleil d'or", unde descinsesem. și la lumina crepusculului am ajuns la intrarea în acel cătun.

Pe drum, îmi rememorasem figura preotului la care aveam de gînd să mă opresc cîteva zile. Intervalul care se scursese de la ultima noastră întîlnire, călătoriile, evenimentele petrecute între timp și obișnuința singurătății trebuie să-i fi modificat caracterul și persoana. Probabil că aveam să-l găsesc încărunțit. Dar cunoșteam conversația fortifiantă a savantului rector — și-mi puneam mari speranțe în serile pe care urma să le petrecem împreună.

— Abatele Maucombe ! îmi repetam eu încet, fără încetare — excelentă idee !

Întrebînd de adresa lui pe niște oameni care pășteau vitele de-a lungul șanțurilor, m-am convins că preotul — ca un desăvîrșit slujitor al Dumnezeului milelor — își cîștigase temeinic afecțiunea enoriașilor săi. Mi s-a arătat drumul spre presbiteriu, destul de depărtat de aglo-

merația de case vechi și colibe care formează satul Saint-Maur, și m-am îndreptat într-acolo.

Am ajuns.

Aspectul rustic al casei, ferestrele cu jaluzelele lor verzi, cele trei trepte de gresie, iedera, clematitele și trandafirii ce se cățărau pe ziduri pînă la acoperiș, de unde, pe un mic horn cu morișcă, ieșea un nouraș de fum, mi-au dat o senzație de reculegere, de sănătate și de adîncă pace. Arborii unei livezi vecine își arătau prin împletitura gardului împrejmuitor frunzele lor ruginite de toamna aceasta exasperantă. Cele două ferestre ale micului etaj străluceau de focurile apusului ; între ele era săpată o firidă în care se afla chipul unui sfînt. Am descălecat în tăcere : am legat calul de oblonul ferestrei și am apucat mînerul soneriei, aruncînd o privire în zare, în urma mea, ca un turist.

Dar orizontul strălucea atît de intens în pădurea de stejari și de pini sălbatici din depărtare, în care ultimele păsări se ridicau în zborul lor de seară, și, mai departe, apele unui iaz copleșit de trestii reflectau atît de solemn cerul, iar natura era așa de frumoasă în atmosfera calmă a cîmpiei pustii, în clipa în care se lasă tăcerea, încît am rămas mut, cu mîna agățată de mînerul soneriei.

O, mă gîndeam, tu care n-ai nici un azil al viselor, tu pentru care pămîntul făgăduinței nu apare nicicînd în mijlocul aurorelor cu palmierii și apa lui vie, după ce ai rătăcit atîta sub stelele ostile, tu care ai pornit atît de vesel în viață și ești acum atît de sumbru — suflet făcut pentru altfel de exiluri decît cele pe care le împarți în amărăciune cu dușmanii tăi semeni, — privește ! Aici poți să te odihnești pe piatra melancoliei ! — Aici visele defuncte învie, prevestind clipa morții ! Dacă vrei să capeți adevăratul dor de moarte, apropie-te : aici viziunea cerului exaltă inima pînă la uitare.

Eram în acea stare de oboseală în care nervii sensibilizați vibrează la cele mai mici excitații. O frunză căzu lîngă mine ; foșnetul ei scurt mă făcu să tresar. Și orizontul fermecat al acestor locuri îmi invadă privirea ! M-am așezat, singur, în fața porții.

După cîteva clipe însă, răcoarea serii, pe care începusem s-o simt, mă făcu să revin la realitate. M-am ridicat în grabă, am pus mîna din nou pe mînerul soneriei, aruncînd o privire casei surîzătoare.

Numai că de-abia mi-am fixat asupra ei privirea și am fost obligat să mă opresc din nou, întrebîndu-mă de data aceasta dacă nu cumva sînt victima unei halucinații.

Cum ? Casa asta era realmente cea pe care o mai văzusem cu cîteva clipe înainte ? Crăpăturile zidurilor, vizibile printre frunzele palide, nu-i trădau oare abia *acum* vechimea ? — Clădirea avea un aer straniu ; dalele iluminate de razele de agonie ale serii străluceau de o lumină intensă ; portalul ospitalier, cu cele trei trepte, mă invita să intru ; dar uitîndu-mă cu atenție la lespezile acestea cenușii, mi-am dat seama că ele fuseseră lustruite, că pe ele rămăseseră litere sculptate, și am înțeles atunci că proveneau de la cimitirul din vecinătate — ale cărui negre cruci îmi apăreau acum, dintr-o parte, la vreo sută de pași. Și casa mi se părea schimbată înspăimîntător, iar ecourile lugubrei sonerii, pe care cuprins de emoție am făcut-o să sune, s-au auzit în interiorul acestei locuințe ca vibrațiile unui clopot funebru.

Genul acesta de *viziuni* se risipesc iute, căci sînt mai curînd de ordin spiritual decît fizic. Da, fără îndoială, eram victima acelei depresiuni sufletești de care am pomenit. Grăbit să văd chipul cuiva, care să mă ajute cu omenescul lui să-mi risipesc reminiscențele depresiunii, am apăsat pe clanță, fără să mai aștept. — Am intrat.

Ușa, pusă în mișcare de un mecanism de pendulă, se închise singură în urma mea.

M-am aflat într-un coridor lung, la capătul căruia Nanon, menajera preotului, bătrînă și plină de voie bună, cobora cu o lumînare în mînă.

— Domnul Xavier !... exclamă ea veselă, recunoscîndu-mă.

— Bună seara, buna mea Nanon ! i-am răspuns eu, încredințîndu-i imediat valiza și pușca.

(Pelerina mi-o uitasem în camera de la „Soleil d'or".)

Am urcat. Peste un minut îl strîngeam în brațe pe vechiul meu prieten.

Emoția afectuoasă a primelor cuvinte și sentimentul de melancolie a trecutului ne-au făcut un timp pe amîndoi să ne simțim stingheri. — Nanon ne-a adus lampa și ne-a anunțat că cina e gata.

— Dragă Maucombe, i-am spus eu apucîndu-l de braț ca să coborîm la masă, prietenia intelectuală e un lucru de cînd lumea și văd că noi împărtășim acest sentiment.

— Există creștini pe care o înrudire de ordin divin îi face să se apropie unul de celălalt, îmi răspunse el. — Da. În lumea asta există o serie de credințe mai puțin „raționale", care găsesc totuși partizani dispuși să-și sacrifice pentru ele viața, fericirea, datoriile lor. Sînt niște fanatici ! încheie el cu un surîs. Să ne alegem drept credință pe cea mai utilă, din moment ce avem această libertate și devenim ceea ce noi înșine credem.

— Fapt e, i-am răspuns eu, că e deja un adînc mister că doi și cu doi fac patru.

Am trecut în sufragerie. În timpul mesei, părintele, după ce mi-a reproșat cu blîndețe faptul că-l uitasem atîta vreme, m-a pus la curent cu treburile satului.

Mi-a vorbit despre acele locuri, mi-a povestit două sau trei anecdote despre castelanii din împrejurimi.

Mi-a pomenit de isprăvile lui de vînător, de marile succese la pescuit : într-un cuvînt a fost de o afabilitate și de o căldură plină de farmec.

Nanon, ca o mesageră agilă, se agita, se învîrtea în jurul nostru, încît boneta ei enormă bătea parcă din aripi.

Văzînd că-mi răsucesc o țigară în timp ce-mi luam cafeaua, Maucombe, care era un fost ofițer de dragoni, făcu același lucru ; liniștea primelor fumuri ne-a surprins cufundați în gînduri, așa că m-am apucat să-l observ cu atenție pe prietenul meu.

Preotul era un bărbat înalt, de vreo patruzeci și cinci de ani. Părul lung și încărunțit îi încadra cu buclele sale răsucite figura uscată și puternică. Ochii îi străluceau de o mistică inteligență. Trăsăturile lui erau regulate și austere ; corpul, zvelt, rezistase încercărilor vremii : știa cum să poarte lunga-i sutană. Cuvintele pline de înțelepciune și de blîndețe erau pronunțate cu o voce bine timbrată, ce ieșea din niște plămîni în stare excelentă. Omul părea, în sfîrșit, de o sănătate viguroasă : anii nu-l atinseseră decît prea puțin.

Mă conduse în micul său salon-bibliotecă.

Lipsa de somn în timpul unei călătorii predispune la frisoane : seara era un frig pătrunzător, ce anunța iarna. Așa că în clipa în care un braț de vreascuri începu să ardă înaintea genunchilor mei, între doi sau trei butuci, m-am simțit mai bine.

Cu picioarele pe un suport, rezemați în fotoliile noastre de piele cafenie, am început să discutăm despre Dumnezeu, firește.

Eu eram obosit : ascultam fără să răspund.

— În încheiere, îmi spuse Maucombe, ridicîndu-se, noi existăm pe acest pămînt ca să putem dovedi — prin faptele noastre, prin gîndurile și cuvintele noastre, prin lupta împotriva naturii — *că însemnăm ceva.*

Și termină cu un citat din Joseph de Maistre : „Între Om și Dumnezeu nu se interpune decît Trufia".

— Cu toate acestea, i-am spus eu, nu avem onoarea de a trăi (noi, copiii răsfățați ai Naturii) în veacul luminii ?

— Să-i preferăm Lumina din veac, răspunse el cu un surîs.

Am ajuns sus, cu lumînările în mînă.

Un coridor lung, paralel cu cel de jos, despărțea camera ce-mi era destinată de cea a amfitrionului meu : — chiar el a stăruit să mă instaleze acolo. Am intrat ; abatele s-a uitat să vadă dacă nu-mi lipsește ceva, și cînd ne-am apropiat ca să ne dăm bună seara și să ne strîngem mîinile, un reflex viu al lumînării mele căzu pe fața lui. — De data aceasta am tresărit !

Lîngă patul meu stătea în picioare un om parcă în agonie. Figura insului din fața mea nu era, nu putea să fie a celui cu care cinasem ! Sau, măcar, dacă o recunoșteam, totuși, în mod vag, mi se părea că n-o văzusem în realitate decît în acest moment. O singură clipă de gîndire m-a făcut să înțeleg : abatele îmi dădea prin persoana sa *a doua* senzație, pe care, printr-o obscură corespondență, și locuința lui mă făcuse s-o încerc.

Figura pe care o contemplam era gravă, foarte palidă, de o paloare cadaverică, iar pleoapele erau coborîte. Uitase oare de prezența mea ? Se ruga ? Ce-l făcea să stea astfel ? — Ființa lui se investise cu o atît de bruscă solemnitate, încît am închis ochii. Cînd, după o clipă, i-am redeschis, bunul abate se afla tot acolo — dar acum îl recunoșteam ! — Minunat ! Surîsul lui amical a risipit în mine orice neliniște. Impresia nu durase nici cît să-i pun o întrebare. Fusese o emoție violentă — un soi de halucinație.

Maucombe îmi ură, pentru a doua oară, noapte bună și se retrase.

Rămas singur, mi-am spus :

— Un somn adînc, asta-mi trebuie !

Fără voie m-am gîndit la Moarte ; mi-am înălțat sufletul spre Dumnezeu și m-am vîrît în pat.

Una din ciudățeniile oboselii excesive e imposibilitatea de a adormi imediat. Toți vînătorii au încercat acest inconvenient. E un lucru bine cunoscut.

M-am așteptat să adorm repede și profund. Îmi pusesem mari speranțe într-un somn bun. Dar după zece minute a trebuit să recunosc că jena aceea nervoasă nu era dispusă să cedeze. Auzeam tic-tacuri, trosnete scurte ale lemnăriei și ale pereților. Fără îndoială, erau cariile. Toate zgomotele imperceptibile ale nopții se repercutau în întreaga mea ființă printr-un fel de șoc electric.

Ramurile negre se izbeau unele de altele în curte, la bătaia vîntului. În fiecare clipă, iedera lovea în geam cu zgomot. Și, mai ales, simțul auzului îmi devenise de o acuitate asemănătoare cu auzul celor care mor de foame.

— Am băut două cești de cafea, gîndii ; asta e !

Proptindu-mă în pernă, am început să privesc cu obstinație lumina lumînării de pe măsuța de lîngă mine. O priveam fix, printre gene, cu atenția aceea intensă pe care o dă privirii absoluta distracție a gîndurilor.

Un mic aghiazmatar de porțelan colorat, cu o ramură de merișor, era suspendat la căpătîiul meu. Mi-am muiat, imediat, pleoapele cu apă sfințită ca să mi le răcoresc, apoi am stins lumînarea și am închis ochii. Somnul era pe aproape : febra mi se domolea.

Eram pe punctul de a adormi.

Trei bătăi ușoare și seci, imperative, se auziră în ușă.

— Ei ? mi-am spus, ridicîndu-mă.

Atunci mi-am dat seama că de fapt ațipisem. Nu mai știam unde mă aflu. Mă credeam la Paris. Uneori som-

nul provoacă asemenea ridicole uitări. Şi, cum pierdusem din vedere cauza principală pentru care mă trezisem, m-am întins cu voluptate în pat, într-o desăvîrşită inconştienţă a situaţiei.

— Dar, mi-am spus eu deodată : a bătut totuşi cineva ? — Ce vizită ar putea ?...

La acest punct al frazei îmi apăru în minte noţiunea confuză şi obscură că nu mai eram la Paris, ci într-un presbiteriu din Bretania, la abatele Maucombe.

Într-o clipă, am fost în mijlocul camerei.

Prima mea impresie, o dată cu senzaţia de frig la picioare, a fost aceea a unei lumini vii. În dreptul ferestrei, luna plină strălucea pe deasupra bisericii şi-şi risipea razele ei de lumină pustie şi pală pe parchet, prin perdelele albe.

Era miezul nopţii.

Ideile mele deveniseră morbide. Ce însemnau toate acestea ? Umbra era extraordinară.

Cînd m-am apropiat de uşă, o pată de jăratic, scăpată prin gaura închizătorii, mi se rătăci pe mînă şi pe mînecă.

Era cineva la uşă : cineva bătuse, într-adevăr.

La doi paşi de zăvor, totuşi m-am oprit brusc.

Mi se părea surprinzător un lucru : *caracterul* petei care-mi alerga pe mînă. Era o lucoare glacială, însîngerată, fără strălucire. — Apoi, cum se făcea că nu vedeam nici o dîră de lumină pe sub uşă, pe coridor ? — Şi, de fapt, ceea ce ieşea din gaura cheii îmi făcea impresia privirii fosforescente a unei bufniţe !

În momentul acela, afară, în turnul bisericii, în vîntul nopţii, bătu ora.

— Cine e ? am întrebat încet.

Lumina se stinse : — mă apropiam...

Dar ușa se deschise, larg, încet, în tăcere.

Înaintea mea, pe coridor, se afla o siluetă înaltă și neagră — un preot cu tricornul în cap. Luna îl lumina de sus pînă jos, cu excepția figurii : nu-i vedeam decît flacăra pupilelor, care mă priveau cu o solemnă fixitate.

Un suflu al lumii de dincolo îl înconjura pe vizitator, atitudinea lui îmi apăsa sufletul. Paralizat de o teamă care crescu brusc pînă la paroxism, mă uitam la dezolantul personaj, în liniște.

Deodată, preotul întinse cu greutate o mînă spre mine. Îmi arătă ceva greu și nedefinit. Era o pelerină. O pelerină de voiaj, o pelerină mare, neagră. Mi-o întindea ca și cum mi-ar fi oferit-o !...

Am închis ochii ca să nu văd scena. Oh, nu voiam să o văd ! Dar o pasăre de noapte, cu un țipăt îngrozitor, trecu printre noi, și aerul mișcat de aripile ei, atingîndu-mi pleoapele, mă făcu să deschid ochii. Simțeam cum pasărea zboară prin cameră.

Atunci — cu un horcăit de groază, căci n-aveam putere să strig — am împins ușa cu mîinile întinse și crispate și am răsucit cu violență cheia, tremurînd și cu părul măciucă !

Ciudat lucru ! mi s-a părut că toate acestea nu făceau nici un zgomot.

Era mai mult decît putea suporta organismul meu. M-am trezit. Eram lungit în pat, cu brațele întinse înainte ; mă simțeam ca gheața ; fruntea mi-era înecată în sudori ; inima îmi bătea în piept cu lovituri puternice și înfundate.

— Ah, mi-am spus, ce vis oribil !

Și cu toate acestea, anxietatea mea de neînvins nu dispăruse. Mi-au trebuit mai multe minute pînă să îndrăznesc să mișc brațul ca să caut chibriturile : mă te-

meam să nu simt o mînă apucînd-o pe a mea în întuneric și strîngînd-o prietenește.

Am avut un spasm nervos cînd am auzit chibriturile trosnind între degetele mele, în cutia de tablă a sfeșnicului. Am aprins lumina.

Numaidecît m-am simțit mai bine ; lumina, vibrația aceasta divină, risipește atmosfera funebră și dă tărie împotriva spaimelor rele.

M-am hotărît să beau un pahar cu apă rece ca să-mi revin cu totul, și am coborît din pat.

Trecînd prin fața ferestrei, am observat un lucru : luna era exact aceea din visul meu, cu toate că n-o văzusem înainte de a mă sui în pat ; și mergînd cu lumînarea în mînă ca să examinez închizătoarea ușii, am constatat că și cheia fusese întoarsă *pe dinăuntru*, ceea ce eu nu făcusem înainte de a adormi.

Descoperind toate acestea, am aruncat o privire în juru-mi. Am început să găsesc că toată întîmplarea capătă un caracter cu totul insolit. M-am culcat din nou, m-am rezemat în perne și am încercat să-mi ofer argumente, să-mi dovedesc singur că totul nu fusese decît un acces de somnambulism foarte lucid. Numai că, cu cît mă gîndeam mai mult, cu atît izbuteam să mă conving mai puțin. Între timp, oboseala m-a cuprins ca un val, mi-a legănat negrele gînduri și m-a făcut să adorm brusc, stăpînit de groază.

Cînd m-am trezit, razele unui soare vesel se jucau prin cameră.

Era o dimineață strălucitoare. Ceasornicul agățat la căpătîiul patului arăta orele zece. Or, pentru a mă reconforta, ce-mi mai trebuia decît lumina zilei, soarele radios ? Mai ales cînd se simțea mireasma de afară și cîmpul plin de o adiere proaspătă, trecînd printre ar-

bori, prin desișul pădurilor cu hățișuri, peste vîlcelele pline de flori și înrourate, sub strălucirea dimineții !

M-am îmbrăcat în grabă, uitînd de sumbrul debut al nopții.

Complet revenit în fire de spălatul insistent cu apă rece, am coborît.

Abatele Maucombe era în sufragerie : așezat la masa pusă, citea un ziar așteptîndu-mă.

Ne-am strîns mîinile :

— Ei, Xavier, ai dormit bine azi noapte ? mă întrebă el.

— Excelent, i-am răspuns eu distrat (din obișnuință, și fără să acord cea mai mică atenție vorbelor pe care le debitam).

Adevărul e că aveam mare poftă de mîncare : asta era totul.

Nanon apăru, aducîndu-ne micul dejun.

În timpul mesei, conversația noastră a fost veselă și în același timp reculeasă : numai cel care trăiește în sfințenie știe să fie vesel și poate comunica și altora buna lui dispoziție.

Deodată, mi-am amintit visul.

— A propos, părinte, mi-am adus aminte de un vis neobișnuit, pe care l-am avut azi-noapte, — un vis de o bizarerie... cum să-ți spun ? impresionantă, uluitoare, îngrozitoare ? — Spune-i cum vrei ! Judecă și dumneata.

Și, curățîndu-mi un măr, am început să-i povestesc în toate amănuntele sumbra halucinație pe care o avusesem la începutul nopții.

Dar în clipa în care am ajuns la *gestul* preotului care-mi oferea pelerina, și *înainte de a începe fraza,* ușa sufrageriei s-a deschis deodată și Nanon a intrat, în mijlocul conversației, cu familiaritatea aceea specifică me-

najerelor de preoți. Întrerupîndu-mă, ea îmi întinse o hîrtie :

— O scrisoare „foarte urgentă", pe care poștașul mi-a dat-o acum o clipă pentru domnul ! spuse ea.

— O scrisoare ! — Deja ! am exclamat eu, *uitînd de povestire*. E de la tata. Cum așa ? — Dragă părinte, îmi dai voie s-o citesc, nu ?

— Bineînțeles ! răspunse abatele Maucombe, pierzînd și el din vedere povestea și fiind molipsit și el, ca printr-un magnetism, de interesul pe care-l acordam scrisorii : bineînțeles !

Am desfăcut plicul.

În felul acesta, intervenția lui Nanon, prin neașteptatul ei, ne-a îndreptat atenția în altă parte.

— Ia te uită, părinte, am spus, — ce neplăcere : de abia am venit și sînt silit să plec.

— Cum așa ? mă întrebă abatele Maucombe, punînd jos ceașca, fără să soarbă.

— Mi s-a scris să mă întorc acasă în mare grabă, în legătură cu o afacere, cu un proces de o importanță dintre cele mai grave. Mă așteptam ca el să aibă loc abia prin decembrie ; or, sînt încunoștințat că se va judeca în viitoarele cincisprezece zile. Și cum numai eu pot să pun în ordine ultimele piese ce trebuie să ne dea cîștig de cauză, sînt obligat să plec. Ce afacere neplăcută !

— Într-adevăr, e neplăcut ! spuse abatele ; — ce neplăcere !... Promite-mi cel puțin că atunci cînd termini... Vezi, marea noastră afacere e mîntuirea : speram ca eu să contribui cu puțin la mîntuirea dumitale — și, iată că-mi scapi din mînă ! Socoteam că bunul Dumnezeu te-a trimis la mine...

— Părinte dragă, am exclamat eu, îți las pușca. Peste trei săptămîni mă întorc. Și de data asta, pentru trei săptămîni, dacă vrei !

— Du-te în pace ! rosti Maucombe.

— Ei, doar e vorba de întreaga mea avere ! am murmurat eu.

— Averea noastră e Dumnezeu ! spuse cu simplitate preotul.

— Și, cum am să mai trăiesc, mai tîrziu, dacă...

— Nimeni nu trăiește mai tîrziu, răspunse el.

Ne-am sculat numaidecît de la masă, puțin consolați în această încurcătură de promisiunea formală pe care i-o făcusem, că am să mă întorc.

Ne-am dus să ne plimbăm prin livadă, să vizităm atenansele presbiteriului.

În cursul întregii zile, preotul îmi prezentă, nu fără complezență, sărmanele lui tezaure campestre. Apoi, în timp ce el s-a dus să-și citească cartea de rugăciuni, m-am plimbat de unul singur prin împrejurimi, respirînd cu delicii aerul viu și pur. Întorcîndu-se, Maucombe a început să-mi povestească cîte ceva din călătoria lui la Locurile Sfinte ; așa ne-a apucat apusul soarelui.

A venit și seara. După o cină frugală, am spus abatelui Maucombe :

— Prietene, expresul pleacă la orele nouă fix. De aici pînă la R*** am de făcut un drum de o oră și jumătate. Mai îmi trebuie o jumătate de oră ca să plătesc hanul și să duc calul ; în total două ore. E șapte : trebuie să te părăsesc numaidecît.

— Te conduc puțin, zise preotul : *plimbarea asta are să-mi facă bine.*

— A propos, i-am spus eu, preocupat, uite adresa tatălui meu (la care locuiesc la Paris), dacă va trebui să ne scriem.

Nanon a luat cartea mea de vizită și a vîrît-o în rama oglinzii.

Peste trei minute, abatele și cu mine părăseam presbiteriul și înaintam pe șosea. Eu țineam bineînțeles calul de căpăstru.

Curînd, ne-am transformat în două umbre.

La cinci minute de la plecare, o burniță pătrunzătoare, o ploaie măruntă și foarte rece, adusă de un vînt violent, ne lovi mîinile și fețele.

M-am oprit brusc :

— Dragă prietene, am spus eu abatelui, nu ! nu pot admite asta. Viața dumitale e prețioasă și vîntul acesta înghețat e foarte nesănătos. Întoarce-te ! Îți repet : ploaia poate să te ude rău de tot. Te rog, întoarce-te.

După o clipă, abatele, gîndindu-se la credincioșii lui, îmi dădu dreptate.

— Mă întorc, prietene, îmi spuse el, dar ducînd cu mine promisiunea pe care mi-ai făcut-o !

Și, cum îi întinsesem mîna, adăugă :

— Stai o clipă ! mă gîndesc că ai de mers cam mult — și burnița asta e, într-adevăr, pătrunzătoare.

Pe părintele Maucombe îl trecu un fior. Eram unul lîngă celălalt, nemișcați, privindu-ne fix ca doi călători grăbiți.

În clipa aceea, deasupra brazilor, în spatele colinelor, răsări luna, iluminînd cîmpia și pădurea din zare. Lumina ei tristă și pală, flacăra ei pustie și lividă ne invadă deodată. Siluetele noastre și cea a calului se desenară gigantice pe șosea. — Și din direcția crucilor vechi de piatră — a vechilor cruci în ruină care se înalță în cantonul acesta din Bretania, din scorburile copacilor unde-și fac cuib păsările funeste scăpate din pădurea Muribunzilor — am auzit în depărtare un *țipăt* îngrozitor : țipătul strident și rău prevestitor al Corbului. O cucuvea cu ochi de fosfor, al căror luciu tremura pe ramura lungă

a unui stejar, își luă zborul și trecu printre noi, prelungind țipătul.

— Hai, continuă abatele Maucombe, eu ajung acasă într-un minut ; așa că *ia* — hai, *ia pelerina asta !* Țin mult !... Mult ! adăugă el, cu un ton pe care nu pot să-l uit. Ai să mi-o trimiți prin băiatul de la han care vine în sat, în fiecare zi... *Te rog.*

Pronunțînd aceste cuvinte, Maucombe îmi întinse pelerina lui neagră. Nu-i vedeam fața, din cauza umbrei pe care o proiecta marele lui tricorn : dar îi distingeam ochii *care mă priveau cu o solemnă fixitate.*

Îmi aruncă pelerina pe umeri, mi-o prinse cu o agrafă, cu un aer afectuos și grijuliu, în timp ce eu, sleit de puteri, închisesem pleoapele. Și, profitînd de tăcerea mea, abatele se îndreptă în grabă spre casă. La o cotitură a drumului, dispăru.

Datorită prezenței mele de spirit — și oarecum și mașinal — am sărit pe cal. Am rămas apoi în nemișcare.

Eram acum singur pe șosea. Auzeam miile de zgomote ale cîmpului. Deschizînd din nou ochii, am văzut imensul cer livid, pe care aluneca mulțimea de nori terni, ascuzînd luna — natura solitară. Cu toate acestea, mă țineam în șa drept și cu putere, măcar că trebuie să fi fost alb ca o rufă.

— Haida-de ! mi-am spus, să-mi păstrez calmul ! Am febră și sînt somnambul. Asta e tot.

M-am chinuit să-mi înalț umerii : o greutate tainică mă împiedica.

Și iată că, venit din adîncul orizontului, din fundul pădurilor blestemate, un stol de vulturi trecu peste capul meu cu mare zgomot de aripi și scoțînd oribile țipete necunoscute. Ei se abătură pe acoperișul presbiteriului și pe clopotnița din depărtare : vîntul mi-aducea țipete lugubre. Pe onoarea mea, m-a cuprins frica. De ce ? ci-

ne-mi va explica vreodată aceasta ? Am văzut moartea în față, mi-am încrucișat spada cu a altora, nervii mei sînt mai căliți decît cei ai celor mai flegmatici și calmi oameni : și, totuși, mărturisesc că în clipa aceea mi-a fost într-adevăr frică. Și de atunci am conceput o mai mare stimă față de inteligența mea. Căci frică de asemenea lucruri nu-i e dat să aibă oricui ar voi.

În tăcere, am lovit cu pintenii pînă la sînge coastele bietului cal și, cu ochii închiși, cu frîul liber, cu degetele crispate pe coamă, cu pelerina fluturînd la spate, ținîndu-mă drept, îmi dădeam seama că animalul galopa cît putea de repede ; calul zbura cu burta la pămînt : din cînd în cînd, mormăitul meu surd la urechea lui îi comunica, desigur și prin instinct, groaza superstițioasă de care tremuram fără să vreau. În felul acesta, am ajuns în mai puțin de o jumătate de oră. Zgomotul pavajului de la periferia orașului mă făcu să-mi ridic capul — și să respir !

— În sfîrșit ! vedeam case ! prăvălii luminate ! figuri de oameni în dosul ferestrelor ! Vedeam trecători !... Ieșisem de pe tărîmul coșmarurilor !

La han, m-am așezat în fața unui foc zdravăn. Conversația unor cărăuși mă aruncă într-o stare vecină cu extazul. Scăpasem de Moarte. Priveam flăcările printre degete. Am dat pe gît un pahar de rom. Începeam să-mi recapăt, în sfîrșit, controlul asupra facultăților mele.

Mă simțeam reîntors în viața reală.

Eram chiar, — să zic, — puțin rușinat de teama mea.

De aceea, cu cît calm am îndeplinit comisionul pe care mi-l dăduse abatele Maucombe ! Și cu ce surîs monden am examinat pelerina neagră, pe care am predat-o hangiului ! Halucinația se risipise. Aș fi putut face, cu dragă inimă, pe „băiatul de viață“ cum ar spune Rabelais.

Pelerina în chestiune nu mi s-a mai părut că oferă privirii ceva extraordinar; nici măcar ceva special — afară de faptul că era extrem de veche și chiar cîrpită, țesută, căptușită, cu un soi de bizară afecțiune. Profunda milă a abatelui Maucombe îl făcea să cheltuiască pe pomeni costul unei pelerine noi : eu, cel puțin, așa îmi explicam lucrurile.

— E în regulă ! — îmi spuse hangiul : băiatul trebuie să se ducă în sat chiar acum : o să plece și în trecere o să-i ducă abatelui Maucombe pelerina, înainte de ora zece.

O oră mai tîrziu, în compartimentul de tren, cu picioarele pe calorifer, înfășurat în pelerina mea regăsită, îmi ziceam, aprinzîndu-mi o havană și ascultînd fluieratul locomotivei :

— Hotărît lucru, e mult mai plăcut țipătul ei decît cel al bufniței.

Și am regretat puțin, trebuie s-o mărturisesc, că făgăduisem să mă întorc.

În acea clipă am adormit și i-am tras, în sfîrșit, un somn bun, uitînd cu desăvîrșire de întîmplarea aceea pe care aveam s-o consider o simplă coincidență, fără importanță.

A trebuit să mă opresc șase zile la Chartres, pentru a-mi verifica piesele care, mai apoi, mi-au adus cîștig de cauză în procesul nostru.

În cele din urmă, cu creierul împuiat de chestiuni în legătură cu hîrțogăria și cu șicanele — și abătut de plictiseala mea maladivă — m-am întors la Paris exact în seara în care se împlineau șapte zile de cînd părăsisem presbiteriul.

Am ajuns fără nici un ocol acasă pe la orele nouă. Am urcat. L-am găsit pe tata în salon. Ședea la o măsuță luminată de o lampă. În mînă ținea o scrisoare desfăcută.

Şi, după cîteva cuvinte, îmi spuse :

— Sînt sigur că nu ştii ce noutate îmi aduce scrisoarea asta ! Bătrînul nostru abate, bunul Maucombe, a murit după plecarea ta.

Am simţit o adevărată comoţie la auzul acestor cuvinte.

— Cum ? am răspuns.

— Da, a murit — alaltăieri, pe la miezul nopţii — la trei zile după plecarea ta din presbiteriu — dintr-o răceală pe care a contractat-o pe drum. Scrisoarea asta e scrisă de bătrîna Nanon. Biata femeie pare să fi fost aşa de buimăcită, că repetă de două ori o frază... ciudată... în legătură cu o pelerină... Ia citeşte-o şi tu !

Tata îmi întinse scrisoarea în care mi se anunţa, într-adevăr, moartea sfîntului părinte, — şi în care am citit aceste rînduri simple :

„Era foarte fericit — mărturisea abatele în ultimele lui clipe — că-şi dădea duhul şi va fi înmormîntat în pelerina pe care o adusese din pelerinajul său la Locurile Sfinte şi care atinsese SFÎNTUL MORMÎNT !“

Regina Ysabeau

Domnului conte d'Osmoy

> Custodele Palatului Scripturilor spune: „Regina Nitocris, Frumoasa cu obraji de trandafir, văduva lui Papi I, din a X-a dinastie, ca să răzbune moartea fratelui ei, a invitat pe conjurați să ia masa cu ea în sala subterană a palatului ei din Aznac, apoi, dispărînd din sală, a pus să se dea drumul înăuntru, pe neașteptate, apelor Nilului".
>
> MANETHON

— Prin jurul anului 1404 — (nu mă întorc așa de departe în timp decît pentru a nu-i șoca pe contemporanii mei) — Ysabeau, soție a regelui Carol al VI-lea și regentă a Franței, locuia la Paris, în vechiul palat Montagu, un soi de reședință cunoscută mai mult sub numele de Hôtel Barbette.

Acolo se urzeau faimoasele dueluri cu lancea pe Sena, la lumina făcliilor; acolo aveau loc nopți de gală, concerte, festine, fermecate atît de frumusețea femeilor și a tinerilor seniori, cît și de luxul uluitor pe care-l desfășura curtea.

Regina tocmai adusese o inovație rochiilor așa-numite „à la gore", care lăsau să se vadă sînii printr-o rețea de panglici agrementate cu pietre prețioase — precum

și coafurilor ce necesitau înălțarea cu cîțiva coți a pragului de sus al porților feudale. În cursul zilei, locul de întîlnire al curtezanilor (care se afla aproape de Luvru) era marea sală și terasa cu portocali a vistiernicului regelui, messire Escabala. Se juca cu patimă și uneori cornetele aruncau zarurile pe niște mize capabile să înfometeze cîteva provincii. Se risipea cîte ceva din marele tezaur adunat cu atîtea eforturi de economul rege Carol al V-lea. Cînd banii se împuținau, se măreau dijma, impozitele, corvezile, dările, subsidiile, sechestrele, arenda impozitelor, birul pe sare, la discreție. Veselia era deci generală. — În timpul acesta, ținîndu-se sumbru deoparte și începînd prin a aboli pe domeniile sale aceste hidoase impozite, Jean de Nevers, cavaler, senior de Salins, conte de Flandra și de Artois, conte de Nevers, baron de Réthel, palatin de Malins, de două ori pair al Franței și decan al pair-ilor, văr al regelui, soldat ce avea să fie desemnat de Conciliul de la Constanța drept *unic* conducător de oști căruia i se datorează supunerea oarbă fără teamă de pedeapsa excomunicării, prim mare feudatar al regatului, prim supus al regelui (care el însuși nu e decît primul supus al națiunii), duce moștenitor al Burgundiei, viitorul erou de la Nicopole și al victoriei de la Hesbaïe, unde trădat de dezertarea flamanzilor și-a cîștigat porecla eroică de *Fără Teamă*, în fața întregii armate, eliberînd Franța de un prim dușman ; — deci, în aceste zile, Jean Fără Teamă, fiul lui Filip cel Îndrăzneț și al Margaretei a II-a, se și gîndea să înfrunte cu foc și sînge, în scopul de a-și elibera Patria, pe Henri de Derby, conte de Hereford și de Lancaster, al cincilea rege al Angliei cu acest nume, și care n-a izbutit decît să fie declarat în Franța trădător cînd a pus un premiu pe capul contelui de Nevers.

Lumea încerca cu stîngăcie să se deprindă cu jocurile de cărţi importante de cîteva zile de Odette de Champ-d'Hiver.

Se făceau tot felul de rămăşaguri ; se consumau vinuri provenite din cele mai bune podgorii ale ducatului Burgundiei. Se încrucişau dialoguri versificate şi răsunau vesel poeziile în două rime ale ducelui de Orléans (unul dintre seniorii casei Florilor-de-crin care a cultivat mai mult poezia). Se discuta de mode şi de armuri ; adesea convivii cîntau cuplete licenţioase.

Fiica acestui bogătaş, Bérénice Escabala, era o copilă încîntătoare, dintre cele mai frumoase. Surîsul ei feciorelnic atrăgea roiul strălucitor al gentilomilor. Era ştiut că graţia cu care-i primea era pentru toţi aceeaşi.

Or, într-o zi, s-a întîmplat ca un cavaler, seniorul de Maulle, care pe atunci era favoritul reginei Ysabeau, să se apuce a-şi da cuvîntul (după ce a băut zdravăn, bine-înţeles !) că va înfrînge inocenţa inflexibilă a fiicei lui messire Escabala, pe scurt, că fata va fi curînd a lui.

Cuvintele au fost proferate în mijlocul unui grup de curtezani. În jurul lor fremătau rîsul şi refrenele la modă, dar vacamul nu a acoperit imprudenta frază a tînărului. Prinsoarea, acceptată în timp ce se ciocneau cupele, a ajuns la urechile lui Louis d'Orléans.

Acesta, cumnat al reginei, fusese remarcat de ea, încă din primele zile ale regenţei, graţie pasionatului său ataşament. Era un prinţ strălucitor şi frivol, dar dintre cei mai siniştri. Între el şi Ysabeau de Bavaria erau anumite asemănări de fire ce dădeau legăturii lor adulterine aerul unui incest. El ştiuse să-şi păstreze în inima reginei, în afară de unele capricioase reveniri ale iubirii lor ofilite, şi un soi de afecţiune hibridă care venea mai curînd dintr-un pact decît din simpatie.

Louis d'Orléans ținea sub supraveghere pe favoriții cumnatei sale. Cînd intimitatea dintre cei doi amanți părea a deveni amenințătoare pentru influența pe care el voia să și-o păstreze, ducele nu-și făcea scrupule să găsească mijloacele de a provoca o ruptură aproape totdeauna tragică ; unul din aceste mijloace fiind chiar delațiunea.

Cuvintele în chestiune au fost deci raportate, grație ducelui, regalei amante a domnului de Maulle.

Ysabeau a surîs, a glumit pe socoteala lor și a părut apoi că nu le mai acordă nici un interes,

Regina avea anumiți acoliți ce-i vindeau unele secrete orientale, anume făcute să exaspereze flăcările dorințelor celor ce-o rîvneau. Ca o nouă Cleopatră, Ysabeau era o mare blazată, făcută mai curînd să prezideze din fundul unui castel de țară o curte de dragoste, sau să lanseze moda într-o întreagă provincie, decît să se gîndească la eliberarea patriei de sub jugul englezilor. Și, totuși, în această împrejurare, ea nu a consultat pe nici unul din acoliți, — nici măcar pe Arnault Guillem, alchimistul ei.

După cîtva timp, într-o noapte, seniorul de Maulle era în patul reginei, la palatul Barbette. Era tîrziu : oboseala voluptății îi făcuse somnoroși pe cei doi amanți.

Deodată, domnului de Maulle i se păru că aude, în oraș, bătaia clopotelor, agitate într-o cadență rară și lugubră.

Se ridică în capul oaselor și întrebă :

— Ce-i asta ?

— Nimic. — Lasă !... răspunse Ysabeau încîntată, și fără să deschidă ochii.

— Cum nimic, regina mea frumoasă ? — Nu cumva e tocsinul ?

— Da... poate. — Și ce dacă, iubitule ?

— E un incendiu la vreun palat !

— Tocmai asta visam și eu, zise Ysabeau.

Un surîs de perle făcu să se întredeschidă buzele frumoasei adormite.

— Și în visul meu, continuă ea, tu erai cel care a dat foc. Te vedeam cum aruncai o făclie în magazia de ulei și furaje, mititelule.

— Eu ?

— Da !... (Regina prelungea languros silabele.) Dădeai foc locuinței lui messire Escabala, vistiernicul meu, — știi, ca să cîștigi pariul de acum cîteva zile.

Domnul de Maulle deschise din nou ochii pe jumătate, apucat de o vagă neliniște.

— Ce pariu ? Nu cumva visezi și acum, îngerul meu frumos ?

— Pariul că vei deveni amantul fetei lui, al micuței Bérénice, care are ochi așa de frumoși !... Oh, ce fată bună și drăguță, nu ?

— Ce tot spui, dragă Ysabeau ?

— Cum n-ai înțeles, scumpe senior ? Îți spuneam că am visat că dumneata dăduseși foc locuinței vistiernicului meu, ca să-i răpești fata, în timpul incendiului, și să faci din ea amanta dumitale, pentru a cîștiga pariul pe care l-ai făcut.

Seniorul de Maulle privi tăcut în juru-i.

Licăririle unui îndepărtat sinistru luminau vitraliile camerei ; reflexele de purpură însîngerau hermina patului regal ; florile de crin ale ecusoanelor, precum și cele ce se ofileau în vazele de email se înroșiseră deopotrivă ! Și roșii erau și cele două cupe, pe o măsuță încărcată de vinuri și fructe.

— Ah ! mi-aduc aminte... spuse, încet, tînărul ; e adevărat ; voiam să îndrept atenția curtezanilor asupra acelei fetițe ca s-o abat de la dragostea noastră ! — Dar, Ysa-

beau, vezi, e cu adevărat un mare incendiu — și vîlvătaia se ridică din partea Luvrului !

La aceste cuvinte, regina se ridică în coate, privi fix și fără să scoată o vorbă pe domnul de Maulle, își scutură capul, apoi, indolentă și surîzătoare, depuse un lung sărut pe buzele tînărului.

— Ai să povestești lucrurile astea maestrului Cappeluche peste cîteva zile cînd vei fi tras pe roată de el în Place de Grève ! — Ești un ticălos de incendiator, iubirea mea !

Și cum parfumurile pe care le emana corpul ei oriental o amețeau și-i ardeau simțurile, răpindu-i puterea de a mai gîndi, regina se lipi de el.

Tocsinul continua să bată ; în depărtare se puteau distinge strigătele mulțimii.

Seniorul de Maulle răspunse în glumă :

— Crima ar mai trebui și dovedită.

Și o sărută.

— Ar trebui dovedită, răule ?

— Fără îndoială !

— Ai putea să dovedești cîte sărutări ai primit de la mine ? E ca și cum ai vrea să numeri fluturii care-și iau zborul într-o seară de vară !

Seniorul de Maulle se uita la amanta aceasta arzătoare — și atît de palidă ! — și care tocmai îl fericise cu deliciile și nebuniile celei mai minunate voluptăți.

Îi luă mîna.

— Dealtfel, va fi foarte ușor, continuă femeia. Cine avea interesul să profite de un incendiu ca să răpească pe fiica lui messire Escabala ? Numai tu. Tu ți-ai angajat cuvîntul într-un pariu ! Și cum tu nu ai putea să spui niciodată unde erai cînd s-a declarat incendiul... Vezi, asta e de-ajuns, la Châtelet, ca element al unui proces

de crimă. Mai întîi instrucția și apoi... (regina căscă ușor) tortura face restul.

— N-aș putea spune unde am fost ? întrebă domnul de Maulle.

— Bineînțeles că nu, din moment ce încă de pe vremea regelui Carol al VI-lea te aflai totdeauna la acea oră în brațele reginei Franței, copil ce ești !

Moartea se ridica, într-adevăr, și în toată oroarea, din ambele laturi ale acuzației.

— E drept ! spuse seniorul de Maulle, sub farmecul privirii dulci a amantei sale.

Și, ca să se amețească, înconjură cu brațul talia zveltă a reginei, înecată în căldura pletelor roșii ca aurul încins.

— Astea sînt vise, zise el. O, viața mea !...

În seara aceea făcuseră muzică ; citola lui era aruncată pe o pernă ; o coardă se rupse fără să fie atinsă.

— Culcă-te, îngerașule ! Ți-e somn ! spuse Ysabeau trăgînd cu moliciune la piept fruntea tînărului.

Zgomotul instrumentului îl făcuse să tresară ; îndrăgostiții sînt superstițioși.

*

A doua zi, seniorul de Maulle fu arestat și aruncat într-o celulă din închisoarea Grand Châtelet. Procesul începu după inculparea prezisă de regină. Lucrurile s-au petrecut exact așa cum le anunțase augusta vrăjitoare, „a cărei frumusețe avea să dureze mai mult decît legăturile ei de dragoste“.

Domnului de Maulle îi fu cu neputință să găsească ceea ce în termeni juridici se numește un *alibi*.

Condamnarea de a fi tras pe roată fu deci pronunțată după tortura prealabilă, ordinară și extraordinară, în cursul interogatoriilor.

Pedeapsa incendiatorilor, vălul negru etc., nimic nu a fost omis.

Numai că la Grand Châtelet se produse un straniu incident.

Avocatul tînărului căpătase o profundă afecțiune pentru el ; seniorul de Maulle îi mărturisise totul.

Față de inocența acuzatului, apărătorul se făcu vinovat de un act eroic.

În ajunul execuției, veni în celula condamnatului și-l ajută să evadeze cu ajutorul robei sale. Pe scurt, i se substitui.

A fost un suflet nobil ? Un ambițios care a jucat o carte teribilă ? Cine va mai ști vreodată !

Ars încă și frînt de tortură, domnul de Maulle a trecut granița și a murit în exil.

Dar avocatul fu reținut în locul lui.

Aflînd de evadarea seniorului de Maulle, frumoasa lui amantă resimți numai o excesivă contrarietate [1].

Nu vru însă să-l recunoască pe avocatul lui.

Și pentru a șterge numele domnului de Maulle de pe lista celor vii, ea a ordonat ca sentința să fie executată *totuși*.

Drept care, avocatul a fost tras pe roată în Place de Grève în locul seniorului de Maulle și ca reprezentant al persoanei acestuia.

Rugați-vă pentru ei.

---

[1] Lucru ciudat și tot atît de puțin lămurit ca multe altele ! Aproape toți istoricii acelor vremuri sînt de acord în a declara că regina Ysabeau de Bavaria, — din ziua căsătoriei și pînă în clipa în care demența regelui a devenit notorie — a apărut poporului, săracilor și tuturor celorlalți oameni ca „un înger de bunătate, o sfîntă și înțeleaptă doamnă". — E deci de presupus că boala reală a regelui, precum și exemplul unei curți de nestăpînit desfrîu nu au fost tocmai străine de noua imagine pe care regina a început să o ofere din ziua de care am vorbit.

Prietenele de pension

Domnului Octave Maus

> Nimic nu servește la nimic. — Și, în primul rînd, nu există nimic. Cu toate acestea totul se întîmplă — dar aceasta e indiferent.
>
> THÉOPHILE GAUTIER

Fete de oameni cu stare, Félicienne și Georgette au fost vîrîte, mici fiind, în celebrul pension condus de Domnișoara Barbe Desagrémeint.

Acolo, — cu toate că ultimii stropi de lapte de la înțărcare li se mai vedeau pe buze — conformitatea de vederi referitoare la sacrele nimicuri ale toaletei le-a unit curînd într-o profundă prietenie. Vîrstele similare, farmecul lor de același gen, egalitatea instrucției în mod înțelept restrînsă, pe care au primit-o amîndouă, au cimentat acest sentiment. — De altfel, o, mistere ale femeilor ! prin cețurile vîrstei tandre, ele își dăduseră seama din primul moment, și din instinct, că nu pot fi rivale una cu cealaltă.

Din clasă în clasă, Félicienne și Georgette n-au întîrziat să facă cunoscută, prin mii de nuanțe ale ținutei, stima laică pe care o nutreau pentru propriile lor persoane și pe care le-o transmiseseră părinții : numai aerul grav cu care-și consumau tartinele la gustarea de dimi-

neață o demonstra din plin. Așa că, aproape uitate de rude, ele au ajuns quasi-simultan la vîrsta de optsprezece ani, fără ca vreun nor să fi tulburat azurul simpatiei lor — care pe de-o parte întărea din ce în ce mai mult platitudinea delicată a personalităților lor, iar pe de alta le idealiza, dacă se poate spune astfel, „onorabilitatea" lor de adolescente.

Dar, deodată, interveni Adversitatea destinului — căci Soarta și-a păstrat deplorabilul ei caracter versatil, și nimic nu e stabil pe acest pămînt, chiar și în timpurile moderne. Familiile lor, cu desăvîrșire ruinate în mai puțin de cinci ore de Krach [1], au fost obligate să le retragă de urgență din pensionul Desagrémeint — unde, dealtfel, educația celor două domnișoare putea fi considerată încheiată.

Ca o supremă soluție, părinții lor au căutat să le mărite numaidecît, pe calea anunțurilor, singura ce putea fi încercată fără prea grave riscuri în această catastrofă. Le-au lăudat în caractere tipografice adamantine, „calitățile de suflet", picanteria figurilor, totalul grațiilor, talia, ba chiar gusturile lor moderate, preferințele pentru interior : au ajuns, în sfîrșit, să scrie că celor două domnișoare nu le plac decît bătrînii. Nici o partidă nu a apărut la orizont.

Ce să facă ?... „Să muncească ?..." Clișeu prea puțin recomandabil — și greu de pus în practică !... E drept că o anumită înclinație o îndrepta pe Georgette spre croitorie ; de asemenea, ceva o împingea pe Félicienne spre învățămînt ; — dar pentru asta ar fi fost necesar ceva impo-

---

[1] Celebru faliment de 15—16 000 000 care a avut loc în Franța în 1884 sau 1885 — și al cărui protagonist a declarat în fața Tribunalului (dovedind acest lucru cu probe incontestabile) că nu are nici cea mai mică idee despre cele mai elementare noțiuni de operații bancare și de aritmetică. Ceea ce explică mai mult decît e nevoie graba oamenilor care reprezintă așa-zisul simț comun de a-i încredința banii lor. *(Nota lui Villiers.)*

sibil de găsit ! adică primele sume de avansat pentru utilaj, instalații — sume pe care părinții lor (dată fiind ticăloasa de Adversitate) nu ar fi fost în stare să le ofere decît în vis ! La un moment dat, după atîtea strădanii, amîndouă au întîrziat într-o seară, așa cum se întîmplă foarte adesea în marile orașe, pînă a doua zi la orele douăsprezece jumătate.

Atunci a început pentru ele viața galantă — serbări, distracții, supeuri, amor, baluri, curse de cai și premiere la teatru. Nu și-au mai văzut familiile decît pentru a le oferi unele mici servicii, bilete de favoare de pildă sau unele sume de bani.

În vîrtejul acesta de praf strălucitor, și cu toate că noua lor ocupație le obliga, din anumite considerente, să trăiască separate, Félicienne și Georgette trebuiau în mod fatal să se întîlnească ! Da : era inevitabil. Ei bine, prietenia lor, departe de a scădea din cauza acestei schimbări de existență, dimpotrivă se întări. Căci, de fapt, chiar în culmea distracțiilor mondene, oricui îi place să se reîntoarcă la ceva pur și cinstit în care să se scufunde : și acest ceva, ele îl realizau, între ele, prin simplul schimb al unei priviri de altădată, încărcată de inocentele amintiri ale copilăriei lor la Institutul Desagrémeint ; — nobilă și castă iluzie, al cărei capital inalienabil consolida afecțiunea lor reciprocă.

Impresia pe care ele știau s-o extragă din schimbul respectiv de priviri le dădea — prin contrast și după cum voiau — un dulceag iz de melancolie, în care amîndouă savurau din nou, amintindu-și, gustul acelei stime terestre pentru propriile lor persoane ce le era atît de profund caracteristică ; pe scurt, fiecare dintre ele avea, prin aceasta, sentimentul „că nu era o oarecare".

Bineînțeles că și una și cealaltă își aleseseră chiar de la început ceea ce se numește un „prieten de suflet", o

chestie sacră plasată în sine pe deasupra oricărei probleme de interes material. Într-adevăr, cînd ai atîţi cumpărători, e dulce să faci o pauză şi să te reculegi în ceva absolut gratuit ! Asta se leagă de o modă foarte înduioşătoare. — La drept vorbind, Georgette, nu mai mult decît Félicienne, — mai ales decît Félicienne ! — nu ţinea de loc la favoritul ei, fiecare dintre aceştia nefiind, în fond, decît un soi de individ interlop, pe jumătate proxenet : — dar, judecînd bine, aceşti stîlpi ai bulevardelor, prin eleganţa lor utilă, confereau celor două inseparabile un certificat de slăbiciune atrăgătoare, ce venea să le completeze morbideţea seductivă. Un „prieten de suflet" reabilitează, într-adevăr, în ochii Opiniei Publice pe orice femeie de moravuri puţin cam libere. Se poate auzi : „Cum ? mai eşti cu individul ăla ?" şi răspunsul : „Ce vrei ! îl IUBESC !" ceea ce dovedeşte că *la urma urmei* nimeni nu e de lemn. În sfîrşit, pentru o semi-serioasă „prietenul de suflet" este, în ceea ce priveşte morala, ceea ce e din punct de vedere fizic „bărbatul drăguţ" cu care se plimbă la braţ : face adică parte din toaletă.

*

Or, s-a întîmplat o dată — printr-un hazard ce survine atît de des în viaţa briantă, — ca la sfîrşitul unui supeu, Georgette să fie condusă acasă în zorii zilei de tînărul Enguerrand de Testevuyde („prietenul de suflet" al Féliciennei) şi ca el să nu plece de la suspomenita adresă decît pe la ora la care se serveşte madera, — împrejurare care, fireşte, a fost relatată Féliciennei chiar în seara următoare, graţie zelului cîtorva prietene de nădejde.

Comoţia pe care a resimţit-o aflînd aceste lucruri s-a soluţionat, mai întîi, într-o sincopă. — Revenindu-şi în fire, fata n-a rostit nici o vorbă : dar tristeţea ei fu mare.

Nu-şi putea reveni. Cum adică ? singura ei prietenă, cealaltă ea-însăşi, îi răpise cu bună ştiinţă, nu pe unul din domnii aceia oarecare, ci, pe cine ? *pe cel care-i era sfînt !*... Ofensa acestei neaşteptate perfidii i se păru prea absurdă, prea nemeritată, prea josnică ca să merite mînia. Şi apoi, Félicienne nu-şi putea explica de ce Georgette, chiar purtată de avîntul unei isterice nebunii, s-a hotărît să lovească atît în prietenia cît şi în tezaurul lor de suvenire înviorătoare pe care-l pierdeau acum amîndouă, ca urmare a certei lor ireparabile. La acest gînd, Félicienne simţi un vid atroce, în care se pierdea pînă şi infidelitatea lui Enguerrand. Renunţînd să le mai analizeze legătura de dragoste, ea îi expulză pe amîndoi fără nici o explicaţie, căci nu-i plăcea scandalul. Şi viaţa continuă, pentru ea, fără acest cuplu de umbre.

Aşa, de pildă, cînd s-au revăzut pentru prima oară la plimbare prin Bois, întîlnirea a fost de gheaţă ! Félicienne a fost polară.

Amîndouă erau în trăsuri deschise, singure, aşa cum era firesc, în mijlocul unui şir, pe aleea salcîmilor.

Félicienne a privit-o fix, fără s-o salute, pe ex-prietena ei, care, lucru bizar ! îi surîdea cu expansiunea şarmantă de odinioară. Deconcertată de atitudinea Féliciennei, Georgette a ridicat spre ea frumoşii ei ochi de un albastru clar, cu un aer de mirare atît de sincer, încît Félicienne a rămas stupefiată ! — Dar faţă de lume, cum ar fi putut-o întreba ceva ? Trebuia să se stăpînească. Cele două trăsuri se încrucişară. Şi asta a fost totul.

Le-a fost dat să se mai întîlnească din cînd în cînd la diferite supeuri. Evident, în asemenea ocazii, Félicienne lăsa mai puţin ca altă dată să se vadă resentimentul ce o stăpînea. Şi, totuşi, Georgette, obişnuită cu inflexiunile vocii prietenii sale, n-o mai recunoştea şi părea a nu înţelege nimic din rezerva ei glacială. — „Dar ce ai,

Félicienne ? — Eu ? nimic : sînt ca totdeauna.“ Și, din decență, Georgette nu putea să împingă lucrurile mai departe și să transforme supeul într-o explicație. — Cu timpul — viața fuge așa de repede în ziua de azi, inconștiența oamenilor fără griji e așa de mare, distracțiile atît de felurite — iar ele două atît de neîntrerupt în diverse companii — încît și una și cealaltă s-au mulțumit, timp de aproape patru luni, să rezume, acasă la ele, în fiecare zi, prin cîteva suspine înăbușite, urmate de cîte o trecătoare criză (sau mai multe) de plîns, amărăciunea complexă pe care această subită scădere de temperatură o pricinuise inimilor lor delicate — și pe care, printr-o neglijență de nespus, ele nici măcar nu-și dădeau osteneala să o clarifice. — Și, de fapt, unde le-ar fi dus o „explicație“ ?

*

Dar explicația s-a produs totuși, anume, după o serată la circ : s-au întîlnit amîndouă, singure, într-un salon particular de cabaret nocturn, așteptînd în liniște pe domnii ce urmau să vină.

— În sfîrșit, exclamă brusc Georgette, cu ochii plini de lacrimi, vrei sau nu vrei să-mi spui ce ai cu mine ? Pentru ce mă amărăști în felul ăsta, — cînd știu foarte bine că suferi și tu ?

— Oh, poți să-l păstrezi pe Enguerrand al tău, vreau să zic : pe domnul de Testevuyde ! răspunse Félicienne cu un ton sec : de fapt, nici nu mai țineam la el. Numai că puteai să alegi mai bine — sau să mă previi că-ți place. Aș fi luat măsuri. Nu iei prietenul de suflet al unei prietene !... Eu nu țin minte să fi încercat vreodată să ți-l răpesc pe Melchior.

— Eu ! exclamă Georgette cu ochii ei de gazelă surprinsă : eu ți-am luat... și ăsta e motivul ?...

— Nu încerca să negi ! murmură cu dispreț Félicienne — știu totul. Sînt sigură, da... de primele patru nopți pe care i le-ai acordat.

— Ai putea să spui : chiar șase ! răspunse surîzînd Georgette ; șase în total, într-adevăr !

— Da !... Și pentru un capriciu atît de frumos de lung, ai distrus prietenia noastră ?... Felicitările mele !

— Un capriciu ? eu ? pentru amantul tău ? gemu Georgette cu ochii înălțați spre cer. Și m-ai crezut atît de abjectă, după o prietenie de mai bine de cincisprezece ani ? Ești nebună ! sau te-ai făcut rea !

— Atunci, ce înseamnă felul în care te-ai purtat cu mine ? La urma urmei, te pomenești că-ți bați joc de mine ?

— Cum m-am purtat ?... Dar purtarea mea e foarte simplă !... Și tu te prefaci că n-o înțelegi !

— Bine, domnișoară ! spuse Félicienne ridicîndu-se cu multă demnitate. Nu-mi plac ironiile și te las să faci cu el ce vrei.

— Bine, țipă cu naivitate Georgette, cu ochii în lacrimi — bine, dar... pe mine M-A PLĂTIT !...

La aceste cuvinte, Félicienne tresări și se întoarse : pe fața ei o strălucire de subită bucurie scînteie ca reflexul luminii pe catifea.

— Cum ? exclamă ea ; cum, Georgette ? Și tu nu mi-ai scris asta imediat ?

— Dumnezeule ! dar de unde puteam ști că tu n-ai ghicit ? că mă bănuiai ? Parcă eu știam de ce erai așa de rece ? Cere-mi imediat iertare pentru c-ai crezut că eu te-aș fi putut înșela, neroado, *idioato !* și sărută-mă.

Georgette se și afla în brațele prietenei ei, care o contempla cu afecțiune. În sfîrșit, amîndouă schimbară din nou acea privire de altădată, în care stima laică ce o

simțeau una pentru cealaltă reînvia cu și mai multă tărie, grație miilor de amintiri de la Institutul Desagrémeint.

Plină de mîndrie, Félicienne regăsea pe prietena ei demnă de sine însăși.

Puțin cam deconcertate de neînțelegerea care le despărțise o clipă, ele și-au strîns mîinile fără vorbe zadarnice.

Și, numaidecît după aceea, în așteptarea domnilor respectivi, Félicienne a cerut o carte poștală deschisă și a scris Domnului de Testevuyde să se întoarcă la ea, acuzîndu-se că s-a lăsat prostită de gurile rele. Acesta, care la început se formalizase, a avut bunul gust să nu stăruie nici măcar o secundă în supărarea sa față de iubita lui Félicienne ! — care, a doua zi, pe la orele două, acasă la ea, n-a uitat să-i reproșeze purtarea lui nepotrivită :

— Ah ! Domnule, îi spuse ea afectînd supărarea și amenințîndu-l cu degetul — așadar e adevărat că Dumneata te duci să-ți cheltuiești banii la dame ?...

Eroismul doctorului Hallidonhill

Domnului Louis-Henri May

Să ucizi pentru a vindeca !

Lozinca oficială a lui BROUSSAIS

Insolitul proces al doctorului Hallidonhill va apare curînd în fața Curții cu Juri din Londra. Iată faptele :

La 20 mai din acest an, cele două vaste anticamere ale ilustrului specialist, care vindecă, *cu orice preț*, toate bolile de piept, gemeau ca de obicei de clienți, fiecare cu tichetul de ordine în mînă.

La intrare, un personaj în redingotă neagră și lungă era pus să verifice monedele : el primea de la fiecare pacient cele două guinee de rigoare, le încerca cu o singură lovitură de ciocan pe o nicovală de lux, strigînd automat : *All right !*

În cabinetul cu vitralii — avînd de jur împrejur mari arbuști tropicali în vaze ample japoneze, micul și rigidul doctor Hallidonhill se așezase tocmai în fața biroului. Lîngă el, la o măsuță, secretarul stenografia scurtele indicații de tratament ale medicului. În pragul unei uși căptușită cu roșu și bătută cu ținte de aur, stătea în picioare un valet cu o ceafă de dimensiuni monstruoase, avînd sarcina de a transporta pe rînd pe tuberculoșii ce

se împleticeau, pînă la palierul de la ieşire — de unde, ascensorul îi cobora în fotolii speciale (aceasta după ce medicul pronunţa sacramentalul : „Altul la rînd !“).

Pacienţii intrau cu privirea sticloasă şi voalată, cu pieptul gol şi cu hainele în mînă ; într-o secundă, li se aplica pe spate şi pe piept plesimetrul şi tubul.

— Tik ! tik ! plaff ! Respiraţi !... Plaff !... Bine.

Urma o reţetă dictată în cîteva secunde — apoi, faimosul : „Altul la rînd !“

Şi, de trei ani, în fiecare dimineaţă, procesiunea se desfăşura tot aşa, banală, de la orele nouă pînă la douăsprezece fix.

*

În ziua aceea de 20 mai, pe cînd tocmai bătea ora nouă, iată că, deodată, un soi de schelet deşirat, cu ochii alunecînd în toate direcţiile, cu obrajii lipiţi de cerul gurii, cu torsul gol, semănînd cu o colivie ascunsă sub un pergament flasc, şi umflîndu-se de respiraţia săltată de o tuse seacă, — pe scurt, un individ doar ipotetic în viaţă, cu o blană de vulpe albastră aruncată pe unul din antebraţele sale descărnate, îşi lungi compasul femurelor în cabinetul medicului, ţinîndu-se de lungile foi ale arbuştilor ca să nu se prăbuşească.

— Tik ! tik ! plaff ! La dracu ! Nimic de făcut ! mormăi doctorul Hallidonhill : ce sînt eu, un procuror, bun să constat decesele ?... O să scuipi, peste opt zile, ultima ciupercă din plămînul stîng : dreptul e o strecurătoare ! Altul la rînd !

Valetul se pregătea să-l „ia pe client“, cînd, deodată, eminentul terapeut, lovindu-şi fruntea, adăugă cu un zîmbet complex :

— Sînteţi bogat ?

— Arhi-mi-lionar ! horcăi, înecat de lacrimi, nefericitul individ, pe care Hallidonhill îl expediase aşa de succint de pe această planetă.

— Atunci, trăsura să vă transporte, culcat, la gara Victoria ! Expresul de unsprezece pentru Dover ! Apoi pachebotul ! Iar de la Calais la Marsilia, vagon de dormit cu încălzire ! Şi, apoi, Nisa ! —Acolo, şase luni de cură de cresson, zi şi noapte, fără pîine, fără vin, nici fructe, nici carne. O lingură de apă de ploaie bine iodată, la două zile. Şi cresson, cresson şi iar cresson ! pisat, fărîmat, în zeama lui : — singura şansă... şi încă ! Acest curativ, de care mi s-au împuiat urechile şi pe care-l consider absurd, îl ofer unui disperat, fără să cred în el o clipă.

În sfîrşit, orice e cu putinţă... — Altul la rînd !

Şi după ce nababul tuberculos fu depus în mod delicat în colivia capitonată a ascensorului, procesiunea obişnuită a pulmonarilor, scorbuticilor şi bronhiticilor începu.

*

Şase luni mai tîrziu, la 3 noiembrie, pe cînd bătea ora 9, un soi de gigant cu o voce formidabilă şi veselă — al cărui timbru făcu să vibreze cabinetul de consultaţii şi produse un freamăt în frunzele plantelor tropicale, un colos bucălat, învăluit în blănuri scumpe, se năpusti ca o bombă umană printre lamentabilele rînduri ale clientelei doctorului Hallidonhill şi pătrunse fără tichet pînă în sanctuarul prinţului Ştiinţei, care, glacial, în hainele lui negre, se aşezase tocmai la birou, ca de obicei. Luîndu-l în braţe, necunoscutul îl înălţă ca pe un fulg şi înecînd fără o vorbă obrajii palizi şi complet depilaţi ai medicului cu lacrimi de emoţie, îl sărută o dată şi încă o dată, cu zgomot, în modul paradoxal al unei doici nor-

mande ; apoi îl așeză înapoi, în comă și aproape sufocat în fotoliul său verde.

— Vrei două milioane ? Vrei trei ? vociferă uriașul, ca o reclamă teribilă și însuflețită. — Îți datorez respirația, soarele, masa abundentă, pasiunile nestăpînite, viața, totul ! Cere-mi onorarii nemaipomenite ; ard de dorința de a-ți fi recunoscător !

— Ah, cine o fi nebunul ăsta ? Să fie dat afară !... articulă, în șoaptă, doctorul, după o clipă de prostrație.

— Ah, nu, nu ! mîrîi gigantul, cu o privire de boxer, care-l făcu pe valet să dea înapoi. Evident, înțeleg că nici dumneata însuți, salvatorul meu, nu mă recunoști. Sînt omul cu cressonul ! Scheletul sfîrșit, pierdut ! Nisa, cresson, cresson, cresson ! Am făcut o cură de un semestru, și iată, acum, opera dumitale. Ia stai, ia ascultă aici !

Și își lovi toracele cu niște pumni capabili să fărîme căpățîna unui taur de Middlessex, premiat la un concurs.

— Ei ! făcu medicul sărind în picioare, — dumneata ești... Cum adică ! ești muribundul care...

— Da, da, de o mie de ori da ! urlă uriașul : — chiar ieri, abia debarcat la Londra, am comandat statuia dumitale de bronz și voi face să ți se acorde o parcelă de mormînt în catedrala Westminster !

Și, lăsîndu-se să cadă pe o vastă sofa, ale cărei arcuri pîrîiră și gemură, scoase un suspin, surîzînd beat de un extaz placid :

— Ah, ce frumoasă e viața !

Doctorul pronunță în grabă cîteva cuvinte cu voce scăzută secretarului și valetului, care ieșiră. Rămas singur cu cel pe care îl înviase, Hallidonhill, cu ochiul fix, palid și glacial, îl măsură cu privirea pe colos, cîteva clipe, fără o vorbă : — apoi, murmură deodată cu o intonație ciudată a vocii :

— Dă-mi voie, mai întîi, *să-ți îndepărtez musca asta de pe tîmplă !*

Și, repezindu-se la el, doctorul scoase din buzunar un revolver cu țeava scurtă *bull-dog* și i-l descărcă de două ori, extrem de rapid, în artera temporală stîngă.

Gigantul căzu cu țeasta sfărîmată, inundînd cu creierul său recunoscător covorul din încăpere, pe care-l izbi cu palma timp de un minut.

Cu vreo zece tăieturi de foarfece, doctorul spintecă la întîmplare pardesiul, haina și cămașa mortului, lăsîndu-i gol pieptul — pe care gravul operator îl despică pe loc, de jos în sus, cu o singură lovitură a marelui său bisturiu chirurgical.

Un sfert de oră mai tîrziu, cînd comisarul intră în cabinet pentru a-l ruga pe doctorul Hallidonhill să binevoiască a-l urma, acesta, calm, instalat la biroul său, scruta, cu o lupă puternică în mînă, o pereche enormă de plămîni dublați prin aplatizare, pe pupitrul plin de sînge. Geniul Științei încerca să-și dea seama, pe acest om, de arhimiraculoasa acțiune a cressonului, în același timp lubrefiantă și recreatoare.

— Domnule comisar, spuse el, ridicîndu-se, am considerat oportun să sacrific pe acest om, autopsia lui imediată putînd să-mi revele un secret salvator pentru arborele aerian al speciei umane : iată de ce n-am ezitat, mărturisesc, SĂ-MI SACRIFIC, ÎN CAZUL DE FAȚĂ, CONȘTIINȚA... DE DRAGUL DATORIEI.

E inutil să mai adăugăm că ilustrul medic a fost pus în libertate, pe cauțiune pur formală, libertatea lui fiind mai utilă decît detențiunea. Această bizară afacere urmează să apară în fața Curții cu Juri din Anglia. Ah ! ce pledoarii minunate va citi întreaga Europă !

Totul ne face să sperăm că acest sublim atentat nu va aduce eroului închiderea în temnița de la Newgate, englezii fiind oameni care înțeleg, exact ca și noi, că *dragostea exclusivă pentru Umanitatea viitoare, cu perfectul dispreț al Indivizilor prezenți, este, în zilele noastre, unicul mobil ce poate să-i absolve de orice crimă, și oricînd, pe inimoșii care exagerează în folosul Științei.*

Legenda elefantului alb

Anul trecut, lordul W*** s-a hotărît să doteze Grădina Zoologică din Londra cu un elefant alb veritabil.

Fantezie de mare senior.

Capitala Angliei achiziționase cu mari cheltuieli un elefant cenușiu, de culoarea prafului, bălțat cu pete roz; dar acest pretins idol indo-chinez nu era, după cum afirmau experții, decît de o calitate îndoielnică. După ei, prințul birman care, încasînd un milion, îl cedase expertului Barnum, simulase sacrilegiul unei atari tranzacții ca să mărească prețul animalului... Altfel spus, dacă Grădina Zoologică ar fi dat numai jumătate din preț, ilustrul rege al reclamei tot ar fi primit, absolut sigur, o sumă de cîteva ori mai mare decît valoarea reală a elefantului.

Într-adevăr, dacă în mai multe regiuni ale Asiei Continentale pachidermele din această specie, mai mult decît rară, sînt învestite cu un caracter sacru, ce le conferă o valoare suverană, aceasta se întîmplă doar în cazul în care elefantul e albinos patent, adică dă iluzia perfectă a unei ambulante și imaculate „coline de zăpadă"; cît privește elefanții de culoare imprecisă sau pe cei împestrițați cu diferite tare, ei nu sînt onorați decît cu o superstiție vagă, dacă nu cu totul nulă.

Din orgoliu național și ca să pună lucrurile la punct, lordul W*** concepu deci ideea de a îmbogăți Anglia (dar de data aceasta fără contestație) cu augustul animal autentic, considerat de negăsit.

Ideea îi fusese sugerată de mărturia secretă a unui pasionat turist, prieten de al său. Acesta, călătorind neostenit, se aventurase în decurs de mai mulți ani în adîncurile pădurilor misterioase pe care le udă acel Nil al Birmaniei cu izvoarele în Tartaria și care e fluviul Irawaddi. Or, afirma el, în cursul explorărilor sale prin orașele pierdute, prin ruinele moarte ale templelor, pe malurile rîurilor, prin luminoasele văi din Minnapore, i se întîmplase ca într-o noapte frumoasă să zărească — în strălucirea unei poieni din apropierea unui oraș sfînt — pe misticul elefant alb, a cărui culoare se confunda cu clarul de lună, și pe care-l plimba, intonînd niște rugăciuni, un hieratic *mahut*. — Pe o hartă specială era însemnată, în apropiere de 22 grade latitudine, cetatea retrasă, în împrejurimile căreia el remarcase insolita apariție.

Se știe că, în Birmania, elefanții domesticiți sau sălbatici sînt proprietatea împăratului, care-i rechiziționează în timp de război. E un obicei respectat cu sfințenie ca monarhul să posede un elefant de o albeață ideală, căruia îi dăruiește un palat, ofițeri și veniturile unui district teritorial afectate întreținerii respectivului personal. Restricțiile religioase interzic scoaterea din țară fie și a unui singur elefant din cei trei sau patru care, într-un secol, realizează fenomenul de a fi de specie albă — căci o tradiție budistă *prezice sfîrșitul Imperiului în ziua în care s-ar vedea vreunul dintre aceștia în altă țară*. (Sîngerosul război cu Siamul, de acum două secole, a fost declarat pentru intrarea în posesie a unuia din aceste fantastice animale, pe care regele Siamului refuza să-l cedeze Birmanilor.) Ultimele cuceriri ale englezi-

lor — care au ocupat de curînd oraşul Mandalay, după ce şi-au concentrat atît de îndelung şi de răbdător trupele în mlaştinile din districtul Assam, — ar fi compromise în clipa în care vreunul din delegaţii lor ar reclama ca tribut „o colină de zăpadă" ; ar fi o revoltă sfîntă, pe viaţă şi pe moarte, izbucnită în toate părţile. Cît priveşte străinii, adică persoanele particulare îndrăzneţe care ar fi surprinse încercînd să fure un elefant sacru, nici o intervenţie nu i-ar scăpa de cea mai atroce şi mai prelungită dintre morţi.

După cum se vede, proiectul la care se gîndise aristocratul englez prezenta tot felul de dificultăţi de execuţie. Totuşi, după ce a dat ordin să vină ilustrul dresor Mayëris şi i-a arătat acestuia harta şi i-a specificat pericolele inerente întreprinderii, el i-a oferit, drept plată, lui şi oamenilor săi, suma de două milioane cinci sute de mii de franci (o sută de mii de lire sterline) în cazul că izbutind să captureze şi să ducă la malul mării, prin mijlocul populaţiilor birmane, pe elefantul indicat, îndrăzneţul dresor i l-ar fi livrat pe cheiul Tamisei pentru Grădina Zoologică, după ce l-ar fi transportat din Asia în Anglia.

Ascultîndu-l pe lord, Mayëris şi-a mîngîiat gînditor bărbia cu mîna lui zdrelită de colţii leilor. După o clipă de tăcere, a acceptat.

După ce a avut actul în buzunar, i-au fost suficiente cîteva zile ca să-şi anexeze o jumătate de duzină de apaşi posedînd sînge rece verificat şi o mare experienţă. Apoi, zicîndu-şi, ca un om practic, că pentru a transporta prin atîtea meleaguri periculoase dintr-o asemenea ţară un elefant alb, era mai întîi indispensabil *să-l vopsească*, dresorul a căutat o vopsea provizorie care să reziste mai bine eventualelor intemperii — şi a sfîrşit prin a se aproviziona, pur şi simplu, cu cîteva butoaie dintr-o loţiune

pentru păr şi barbă, din marca cea mai în vogă în aristocraţia britanică. După ce a terminat cu toate celelalte achiziţii necesare, a închiriat un vas de comerţ de mare tonaj pentru expediţie şi pentru transportul animalului ; apoi a anunţat Amiralitatea : au fost adresate telegrame guvernatorului englez din Assam, avertizîndu-l să acorde tot sprijinul tentativei proiectate — după care echipa a pornit la drum.

*

După vreo trei luni, Mayëris şi tovarăşii săi, ajunşi de mai multă vreme în Asia, urcaseră pe cursul rîului Sirtang pe o plută de buşteni, construită în vederea răpirii pe care îşi propuseseră s-o efectueze. Graţie abilităţii şi şansei, ei ajunseră, urmînd drumurile cele mai ferite, la cîteva mile de vechea cetate sacerdotală, specificată pe harta revelatoare. În clipa în care ei, care pîndeau tot timpul, au zărit la rîndul lor animalul, s-au instalat în apropierea oraşului, la liziera unei păduri, chiar pe malul rîului Sirtang. Ambarcaţiunea, încercuită cu butoaie goale şi cu mari bucăţi de plută, era acoperită cu crengi şi cu frunze : legată de ţărmul pe care-l prelungea ca o platformă, ea părea o insulă.

Ca să-şi motiveze prezenţa şi să-şi cîştige simpatii, ei au început, ca nişte simpli vînători de blănuri, să distrugă un cuplu de tigri mari, vărgaţi în lungime, care, împreună cu rinocerii, terorizau aceste regiuni. Apoi, profitînd de bunăvoinţa pe care strălucitul lor debut le-o atrăsese, au început să spioneze, cu aere nepăsătoare, comportarea în pădure a elefantului alb şi a *mahut*-ului. În cîteva ocazii şi-au cîştigat chiar o oarecare simpatie, atît din partea unuia cît şi a celuilalt, prin semne de veneraţie şi prin daruri. Aşa că în ziua în care Mayëris a soco-

zit că a sosit momentul oportun, și după ce și-au luat toate măsurile, el și-a dispus oamenii în vederea ambuscadei.

Luminișul în care stăteau la pîndă, nu departe de fluviul unde elefantul venea să se adape la lumina astrelor, era aproape totdeauna pustiu, mai ales noaptea. Printre foile late și lianele ce atîrnau din giganticii arequieri, din manglieri, din palmieri, aventurierii noștri zăriră în depărtare cupolele cu steluri aurite, săgețile templelor, turnurile de marmură ale orașului consacrat lui Godama-Buddha cel etern. Dar, în clipa aceea, miracolul viziunii li se păru o amenințare ! Antica profeție populară a țării își flutura ca o torță, în fundul memoriei lor, flacăra superstițioasă : *„În ziua în care alte popoare vor vedea în mijlocul lor un elefant alb birman, Imperiul se va prăbuși.“* Lovitura proiectată li se păru, deci, atît de periculoasă, în clipa aceea, și cu riscuri așa de sumbre, încît oricît ar fi fost ei de apași, au căzut de acord să-și facă unul altuia pomana de a se omorî reciproc, și imediat, în cazul în care ar fi fost descoperiți și prinși, ca nu cumva să cadă în mîinile crude ale bonzilor specializați în Sacrificii. De altfel, au uns cu ulei mineral mai mulți arbori din împrejurimi, ca să poată da foc pădurii la prima alertă.

Pe la miezul nopții, psalmodia monotonă a *mahut*-ului începu să se audă, la început în depărtare, apoi mai aproape, scandată de pașii masivi ai animalului pe care acesta îl călărea. Curînd, omul și maiestuoasa bestie își făcură apariția, îndreptîndu-se spre fluviu ; Mayëris, care pînă atunci stătuse rezemat la umbra unui baobab, înaintă cîțiva pași în luminiș. Întîlnirea cu dresorul, obișnuită în locul acela pustiu, n-avea cum să-i trezească *mahut*-ului vreo bănuială : cine ar fi îndrăznit să se gîndească la îngrozitoarea extravaganță pe care o plănuia dresorul ?

După ce a schimbat un „bună seara“ cu cel care debita rugăciunile, Mayëris se apropie de animal, îl mîngîie cu mîna, făcîndu-l pe *mahut* atent la frumusețea cerului.

În clipa în care elefantul s-a aplecat spre undele fluviului, unul din vînători, sărind din ierburile înalte, îi vîrî cu viteza fulgerului în capul trompei resorturile de oțel ale unei bomboane de cloroform, ca să-l adoarmă. Elefantul, sufocat o clipă, ars, zăpăcit, își agită în zadar, în toate direcțiile, proboscida, bălăbănind și scuturînd la întîmplare asfixianta dar tenacea bomboană : aspirația ce urma după fiecare efort îl amorțea și mai tare. Piosul cornac ieși în fine din extaz și vru să sară jos, la pămînt. Fu luat în primire de Mayëris și de unul din ai săi, care într-o clipă îi vîrîră un căluș în gură și-l legară, în timp ce ceilalți îl propteau din toate părțile pe animalul intrat în comă și pe jumătate leșinat. În mare grabă, îi scoaseră din curbura colților ornamentele de aur, brățările de pietre prețioase cu care-l încărcaseră femeile din oraș — și desfăcură butoaiele cu vopsea ; patrusprezece mîini expeditive se porniră să-l pensuleze de la coadă la urechile lui enorme, îmbibîndu-l cu un strat dublu din licoarea pătrunzătoare, — pînă în cutele ultime ale trompei. După zece minute, elefantul sfînt, complet travestit, devenise negru, cu excepția colților. Cei șapte au profitat de momentul psihologic în care animalul părea că-și vine în fire, ca să-l atragă, docil, pe plută. Cînd ajunse acolo, picioarele lui enorme fură prinse în niște piedici zdravene de oțel. Puseră o prelată pe deasupra lui, în mare grabă, *mahut*-ul fu azvîrlit pe un pat de frunze, desfăcură otgoanele și — *for ever !*

Acum curentul rapid, mai puternic decît două elice, îndrepta pe răpitori, cu prada lor, spre posesiunile engleze. La revărsatul zorilor, erau la douăzeci de leghe depărtare.

Încă două zile şi o noapte şi ajungeau la adăpost de orice neajuns.

Iar în urma lor, cine ştie cît timp a fost necesar ca să se constate dispariţia elefantului ? să-l caute ? să se emită ipoteze ? înainte de a se admite, pînă în cele din urmă, posibilitatea răpirii ? Era prea tîrziu ca să-i urmărească ! Cît despre locuitorii de pe ţărm, culoarea normală a capturii făcea expediţia cu totul simplă. Răpitorii îşi omorîră timpul, în cursul lungului itinerariu, retuşînd culoarea elefantului, a cărui torpoare nu se risipise încă. Surpriza *mahut*-ului fu şi mai teribilă : omul îşi dădu duhul. Totul s-a sfîrşit cu o piatră de gît, în seara următoare.

În sfîrşit, Mayëris şi cu ai săi ajunseră : erau de altfel aşteptaţi. Aparenta negreaţă a animalului avea ceva care impresiona la prima vedere, dar ofiţerii englezi, aşa cum era firesc, păstraseră secretul — şi, de data aceasta, cu o puternică escortă, expediţia ajunse la mare, unde nava, în pană de două luni, îmbarcă enorma pradă.

Cînd, după o traversare liniştită a mării, nerăbdătorii eroi au zărit, în cele din urmă, coasta Angliei, a fost un ura ! de veselie salutînd speranţa, gloria, succesul, norocul. Ajungînd pe Tamisa, vasul pavoază : Victorie ! *God protect old England !* Un colosal tender al tramvaiului suburban transportă pachidermul, imediat după debarcare, la Grădina Zoologică : Lordul W***, adus de o telegramă, se afla deja acolo, cu directorul.

*

— Iată elefantul alb ! exclamă radios Mayëris. Mylord, vreţi să binevoiţi a-mi elibera cecul promis, de la Banca Angliei ?

Dar faţă de sumbra fizionomie a animalului, se produse un foarte firesc moment de tăcere.

— Bine, dar cum, domnule ? elefantul dumitale alb e negru ? murmură în cele din urmă directorul.

— Nu e nimic ! răspunse surîzînd îmblînzitorul. Ca să-l putem răpi, am fost obligați să-l vopsim.

— Atunci, vă rog să-i luați vopseaua de pe el, replică lordul W***, căci, oricum, nu putem afirma că e alb ceva ce e negru.

A doua zi, Mayëris se întoarse cu chimiștii necesari, pentru a proceda fără întîrziere la respectiva operație. Cu toții se căzniră să inunde cu reactivi puternici pe nefericitul pachiderm, care întorcînd în toate părțile privirile lui de albinos, părea că se întreabă cu neliniște : — „Ah ! ce tot au oamenii ăștia cu mine, de mă udă așa, tot timpul ?...“

Dar acizii vopselei inițiale pătrunseseră adînc în grosul țesut cutanat al proboscidianului, în așa fel încît combinîndu-se cu acizii, acești reactivi, aplicați aiurea, au produs un rezultat neașteptat. Departe de a-și recăpăta culoarea inițială, elefantul devenise verde, portocaliu, bleu-de-roi, roșcat, culoarea gîtului de porumbel : trompa — asemeni unui stindard aparținînd unei națiuni necunoscute, cînd nu bate vîntul — atîrna imobilă lîngă stîlpul colorat al unuia din enormele lui picioare — încît directorul, cuprins de emoție, exclamă uluit :

— Lăsați-l ! fie-vă milă ! nu-l mai atingeți ! Ce monstru fabulos ! e un elefant cameleon ! o să vină oameni de la capătul lumii ca să vadă animalul ăsta din *O mie și una de nopți*. Niciodată, realmente niciodată, pînă în clipa minunată de acum, nimeni n-a putut saluta, pe suprafața planetei pe care ne aflăm, o asemenea ființă ! — cel puțin eu așa înclin să cred.

— Da, e posibil, domnule ! răspunse lordul W*** contemplînd prin lorgnon extraordinarul spectacol : dar, în cadrul contractului, domnul Mayëris trebuia să mi-l livreze

alb, nu multicolor. Numai *albul* constituie valoarea morală pentru care eu ofer cele o sută de mii lire. Or... cum să dovedeşti de acum înainte că o asemenea sperietoare e un elefant alb !

*

Zicînd acestea, lordul W*** îşi puse pălăria şi se depărtă în semn că refuză orice discuţie.

Mayëris şi apaşii lui se uitară tăcuţi la jalnicul animal care refuza să se albească ; deodată, dresorul îşi lovi fruntea.

— Domnule director, întrebă el, de ce sex sînt elefanţii dumneavoastră din Grădina Zoologică ?

— Doar unul e de sex feminin, răspunse acesta.

— Perfect ! exclamă triumfător Mayëris : să-i punem să se împerecheze ! Aştept cele douăzeci de luni reglementare pentru gestaţie : în faţa tribunalului, progenitura mulatră va face dovada rasei albe a acestui exemplar.

— Ar fi, într-adevăr, o idee, murmură directorul — şi, adăugă pe un ton ironic, în felul acesta ai să obţii sigur un elefant café-au-lait... dacă nu s-ar şti că, în captivitate, elefanţii refuză cu încăpăţînare deliciile paternităţii.

— Poveşti ! ca şi pretinsa lor pudoare : există mii de exemple contrarii. De altminteri, elefantul alb are cu totul alte obiceiuri. În plus, am să-i amestec în hrană afrodisiacele cele mai violente, chiar dacă ar crăpa, — şi să decidă soarta !

Chiar în acea seară, dresorul, încîntat, îşi freca mîinile, căci acum dobîndise certitudinea unor noi speranţe.

Şi, cînd colo, în zorii zilei următoare, uriaşul animal fu găsit de către paznici mort, în casa elefanţilor. Doza din *Chinsing* fusese prea puternică : animalul răposase din dragoste.

— Fie ! bombăni Mayëris la această veste ; dar acum pot aştepta fără teamă, căci orice măsuri avortive ar fi o lipsă de loialitate, de care nu-i cred capabili pe adversarii mei. Numai pierderea capitalului reprezintă pentru mine o lovitură ireparabilă, căci sînt convins că după un timp, în trei sau patru ani, poate, pielea elefantului şi-ar fi recăpătat culoarea naturală.

În aceste împrejurări, lui Mayëris îi parveni un ultimatum al lordului W*** : englezul îi aducea la cunoştinţă, o dată pentru totdeauna, că „respectînd termenii contractului, nu se recunoştea dator să achite suma pentru un elefant mulatru — în orice caz, mezalianţa provocată n-ar constitui o dovadă. Îi oferea, deci, o indemnizaţie de cinci mii de lire ca afacerea să se stingă, sfătuindu-l pe dresor să se întoarcă şi să-şi procure un alt elefant alb, dar de data aceasta să-l vopsească mai puţin zdravăn".

— Ca şi cum cineva ar putea răpi doi elefanţi albi, într-o viaţă de om! mormăi dresorul furios. Bine! Atunci, la tribunal.

Dar avocaţii şi procurorii l-au asigurat că pierde procesul ; şi, atunci, Mayëris, oftînd, se mulţumi să declare opoziţie faţă de viitoarea odraslă a defunctului captiv, numi un avocat, acceptă cele cinci mii de lire pentru oamenii săi şi părăsi Londra.

De atunci, de cîte ori povesteşte, plin de amărăciune, această aventură — prea fantezistă ca să fie de crezut — el adaugă cu un timbru straniu al vocii, în care parcă rînjesc nu ştiu ce duhuri de departe :

— „Glorie, succes, avere ? Totul e abur şi nori. Mai deunăzi, un regat a dispărut datorită unei lovituri de evantai ; ieri, un imperiu s-a risipit pentru un salut ; totul depinde de un fleac. În sfîrşit, nu e totul un mister ? Dacă vechea profeţie, ameninţarea augurală a zeului de acolo, e demnă de credinţa pe care o inspiră atîtor

milioane de oameni, ce a făcut ca imperiul birman să nu se prăbuşească ?... Faptul că, vai ! în loc să mă aprovizionez în mod necugetat cu Loţiunea aceea fatală, ca să vopsesc şi să răpesc elefantul sfînt al lui Godama-Buddha, nu m-am gîndit să-mi umplu pur şi simplu, şi ca un simbol, butoaiele alea enorme de tablă... *cu puţin negru de fum !*"

Convivul ospeţelor supreme

Doamnei Nina de Villard

Necunoscutul reprezintă partea leului.
FRANÇOIS ARAGO

S-ar putea ca la cina noastră să vină Comandorul de Piatră ; s-ar putea să ne întindă mîna ! Şi noi să i-o strîngem. Şi s-ar putea ca pe el să-l cuprindă frigurile morţii.

Într-o seară de carnaval a anului 186..., printr-o împrejurare ce se datora numai hazardului provocat de o „ardentă şi vagă" plictiseală, amicul meu C*** şi cu mine ne aflam singuri, într-un balcon de avanscenă, la un bal la Operă.

De cîteva clipe, admiram prin praf mozaicul tumultuos al măştilor ce urlau pe sub candelabre şi se agitau sub arcuşul de Sabbat al lui Strauss, cînd, deodată, uşa lojei de deschise : trei doamne, într-un freamăt de mătăsuri, se apropiară de noi, printre fotoliile greoaie, şi, după ce-şi scoaseră măştile, ne spuseră :

— Bună seara !

Erau trei tinere de o inteligenţă şi o frumuseţe excepţională. Le mai întîlnisem de cîteva ori în lumea artistică a Parisului. Se numeau : Clio la Cendrée, Antonie Chantilly şi Annah Jackson.

— Ați venit aici ca să vă pierdeți vremea, doamnelor ? le întrebă C***, rugîndu-le să ia loc.

— Oh, ne ducem să supăm singure, pentru că bărbații de la serata asta, pe cît de oribili pe atît de plicticoși, ne-au dezolat imaginația, răspunse Clio la Cendrée.

— Exact. Eram tocmai pe punctul de a pleca cînd v-am zărit, spuse Antonie Chantilly.

— Așa că veniți cu noi, dacă n-aveți ceva mai bun de făcut, conchise Annah Jackson.

— Bucurie și lumină ! vivat ! răspunse calm C***. Aveți vreo obiecție dacă am merge la „Maison Dorée" ?

— Departe de noi un asemenea gînd ! zise fascinanta Annah Jackson, desfăcîndu-și evantaiul.

— Atunci, continuă C***, întorcîndu-se spre mine, ia-ți carnetul, reține salonul roșu și trimite cu un bilet pe lacheul lui miss Jackson : — Asta cred că trebuie să facem, cel puțin dacă nu ai nimic împotrivă.

— Domnule, îmi spuse miss Jackson, dacă vrei să te sacrifici deranjîndu-te pentru noi, îl găsești pe personajul respectiv deghizat în pasărea phoenix — sau în colibri — și lăfăindu-se prin foaier. Răspunde la pseudonimul transparent : Baptiste sau Lapierre. — Ești așa de amabil ? — și întoarce-te repede, așa, de dragul nostru.

Dar eu, de cîtăva vreme, nu mai ascultam pe nimeni. Mă uitam la un străin instalat într-o lojă din fața noastră : un om de treizeci și cinci sau treizeci și șase de ani, de o paloare orientală, și care ținea o lorgnetă în mînă. Necunoscutul îmi adresă un salut.

— Aha, e necunoscutul de la Wiesbaden ! mi-am spus eu încet, după ce mi-am investigat o clipă memoria.

Și cum domnul acesta îmi făcuse, în Germania, unul dintre acele mici servicii pe care uzajul permite să le schimbi în timpul unei călătorii (cred că în legătură cu

havanele, despre care mi-a dat unele indicații laudative în fumoar), i-am răspuns la salut.

După un timp, în foaier, în timp ce căutam cu privirea pe phoenixul în chestiune, l-am văzut pe străin venind spre mine. Felul lui de a se prezenta fiind dintre cele mai atrăgătoare, mi s-a părut convenabil să-i propun tovărășia noastră, în cazul că se afla prea singur în vîltoarea aceea.

— Și pe cine am onoarea să prezint grațiosului nostru cerc ? l-am întrebat surîzînd, în momentul cînd el a acceptat.

— Baronul von H***, îmi spuse el. Totuși, ținînd seama de aerul nepăsător al celor trei doamne, de dificultățile de pronunție și de seara asta frumoasă de carnaval, lasă-mă să-mi iau pentru o oră alt nume, — primul care-mi vine în minte, adăugă el, uite (și izbucni în rîs), dacă vrei : baronul *Saturn*.

Ciudățenia necunoscutului m-a cam surprins ; dar cum atmosfera generală era demențială, l-am prezentat cu calm elegantelor noastre tovarășe, sub semnul mitologic la care baronul acceptase să-și reducă numele.

Fantezia aceasta a lucrat în favoarea lui : toată lumea a ținut să se convingă că e vorba de vreun calif din *O mie și una de nopți*, care voiajează incognito. Clio la Cendrée, împreunîndu-și mîinile, a murmurat chiar numele unui oarecare *Jud*, celebru în vremea aceea, un criminal încă negăsit și pe care diferite asasinate îl făcuseră ilustru și excepțional de bogat.

După ce am schimbat politețele de rigoare, Annah Jackson, mereu amabilă, a întrebat între două căscături irezistibile :

— Nu cumva baronul ne face favoarea să cineze cu noi, așa, de dragul simetriei ?

Baronul a vrut să refuze.

— Susannah v-a spus asta, cum a făcut Don Juan cu statuia Comandorului, am replicat eu în glumă : Scoţiencele sînt tare solemne !

— Trebuie să propunem domnului Saturn să vină să-şi omoare Timpul cu noi ! zise calm C***, voind să facă o invitaţie „după toate regulile".

— Regret mult că trebuie să vă refuz ! răspunse interlocutorul nosrtru. Plîngeţi-mă că o împrejurare de o importanţă cu adevărat *capitală* mă solicită în dimineaţa aceasta, foarte devreme.

— Vreun duel neserios ? sau o varietate de vermut ? întrebă Clio la Cendrée, făcînd pe bosumflata.

— Nu, doamnă, o... *întîlnire* pe teren, dacă văd că ţineţi să mă întrebaţi, spuse baronul.

— Ah ! pariez că e vorba de vreun cuvînt aruncat aşa, pe coridoarele Operei, exclamă frumoasa Annah Jackson. Croitorul dumitale, foarte mîndru într-o uniformă de împrumut, te-a considerat artist sau demagog. Dragă domnule, asemenea fleacuri nu merită să fie tratate cu vîrful spadei : se vede că eşti străin.

— Sînt oarecum străin în toate privinţele, doamnă, răspunse înclinîndu-se baronul Saturn.

— Haida-de ! îţi place să te laşi invitat ?

— *Arareori, vă asigur !...* murmură, cu aerul lui galant şi în acelaşi timp echivoc, straniul personaj.

C*** a schimbat o privire cu mine ; nu mai înţelegeam nimic : ce voia să spună domnul acesta ? Şi, totuşi, distracţia mi se părea destul de amuzantă.

Dar Antonie, ca un copil ce se agaţă de un lucru ce i se refuză, exclamă :

— Eşti al nostru pînă la răsăritul soarelui şi, acum, poftim braţul meu.

Baronul capitulă ; am părăsit cu toţii sala.

Aşadar, a trebuit să se producă acest lanţ de inconsecvenţe care să ducă la buchetul final ; ne-am pomenit astfel într-o relativă intimitate cu un om despre care nu ştiam nimic, decît că jucase la cazinoul din Wiesbaden şi că studiase gustul diferitelor ţigări de foi.

Dar ce importanţă avea ! În zilele noastre cel mai simplu lucru nu e *să dai mîna cu toată lumea ?*

Pe bulevard, Clio la Cendrée se răsturnă surîzătoare în fundul cupeului şi spuse groom-ului care aştepta ca un sclav :

— La „Maison Dorée" !

Apoi, aplecîndu-se spre mine :

— Nu-l cunosc pe prietenul dumitale : ce fel de om e ? Mă intrigă enorm. Are o privire aşa de *ciudată !*

— Prietenul meu ? am răspuns : dacă l-am văzut de două ori în sezonul trecut, în Germania.

Clio mă privi cu un aer mirat.

— Cum adică ! am reluat eu. S-a apucat să ne salute în lojă şi voi îl şi invitaţi la cină, pe simplul motiv că v-a fost prezentat la un bal mascat ! Dar, în sfîrşit, admiţînd că aţi comis o imprudenţă care poate să vă coste scump, e puţin cam tardiv să te mai alarmezi de persoana convivului nostru. Dacă mîine, invitaţii la cină nu vor mai fi dispuşi să-şi continue relaţiile, o să-şi ia rămas bun exact în situaţia din ajun : şi totul s-a terminat. Un supeu nu înseamnă nimic.

Nimic nu e mai amuzant decît să te faci că iei în serios anumite false susceptibilităţi.

— Cum, asta e tot ce ştii despre omul acesta ? — Dar dacă e un...

— Nu ţi-am spus cum îl cheamă ? baronul *Saturn.* — Te temi cumva că-l vei compromite, domnişoară ? am adăugat eu pe un ton sever.

— Eşti un bărbat nesuferit, să ştii !

— Nu pare să fie un escroc : aventura noastră e deci cu totul simplă. Un milionar amuzant ! Nu e ideal ?

— Mi se pare un tip destul de bine, acest domn Saturn, spuse C***.

— Şi, cel puţin în timpul carnavalului, un om foarte bogat are totdeauna drept la stimă, conchise, cu glasul calm, frumoasa Susannah.

Caii porniră : trăsura greoaie a străinului ne urmă. Antonie Chantilly (mai cunoscută sub pseudonimul, puţin cam afectat, de Yseult) acceptase misterioasa lui tovărăşie.

O dată instalaţi în salonul roşu, i-am poruncit lui Joseph să nu lase să pătrundă înăuntru nici o fiinţă vie, în afară de stridiile de Ostende, de el, Joseph — şi de ilustrul nostru prieten, micul şi fantasticul doctor Florian Les Eglisottes, dacă din întîmplare ar fi venit să-şi consume proverbiala lui porţie de raci.

O buturugă se fărîma arzînd în şemineu. În jurul nostru se risipeau miresmele fade de stofe, de blănuri aruncate, de flori de seară. Luminile lampadarelor făceau să strălucească din toate părţile, pe o consolă, frapierele argintate, în care stăteau la gheaţă cîteva sticle de vin trist de A. Cameliile, ale căror eflorescenţe stăteau infoliate la capătul tijelor de sîrmă, se revărsau din vazele de cristal, aşezate pe masă.

Afară începuse o ploaie ternă şi fină, amestecată cu zăpadă ; o noapte glacială ; — se auzeau zgomotul trăsurilor, ţipetele măştilor, ieşirea de la Operă. Era ceva halucinant, în genul lui Gavarni, al lui Deveria sau al lui Gustave Doré.

Ca să înăbuşe aceste zgomote, perdelele fuseseră lăsate cu grijă în faţa ferestrelor închise.

Cei care luau parte la festin erau, aşadar, baronul saxon von H***, blondul şi apolinicul C*** şi cu mine, apoi Annah Jackson, la Cendrée şi Antonie.

În timpul cinei care a fost animată de sclipitoare fantezii, eu m-am abandonat încetul cu încetul inocentei mele manii de a observa şi trebuie să mărturisesc că foarte curînd mi-am dat seama că omul din faţa mea merita, într-adevăr, oarecare atenţie.

Nu, nu era un bărbat expansiv oaspetele nostru de ocazie! Trăsăturilor şi ţinutei sale nu le lipsea, fără îndoială, distincţia aceea convenită care face pe oameni suportabili : accentul lui nu era fastidios ca acela pe care-l au de obicei străinii ; doar paloarea lui lua din cînd în cînd un ton neobişnuit de alb — chiar livid ; buzele le avea mai subţiri decît o trăsătură de pensulă ; sprîncenele rămîneau tot timpul cam încruntate, chiar cînd surîdea.

Remarcînd aceste lucruri şi alte cîteva în plus, cu acea atenţie inconştientă pe care unii scriitori sînt obligaţi să o posede, am regretat că-l introdusesem cu atîta uşurinţă în cercul nostru — şi mi-am promis ca, în zorii zilei, să-l şterg de pe lista amicilor noştri. — Vorbesc aici de C*** şi de mine, bineînţeles ; căci fericita şansă ce ne adusese, în seara aceea, pe cele trei musafire, avea să le răpească din mijlocul nostru, la sfîrşitul nopţii, ca pe nişte fantome.

Străinul nu întîrzie să ne captiveze atenţia cu o specială bizarerie. Conversaţia lui, fără să fie ieşită din comun prin valoarea intrinsecă a ideilor, ţinea atenţia trează prin vagile subînţelesuri pe care timbrul vocii sale părea că le strecoară cu intenţie.

Amănuntul acesta ne surprindea cu atît mai mult, cu cît ne era imposibil, examinînd ce spusese, să descoperim alt sens decît cel al unei fraze mondene. Or, de două sau de trei ori, baronul ne-a făcut să tresărim, pe C*** şi pe mine, prin felul în care şi-a subliniat cuvintele

și prin impresia cu totul imprecisă de gînd ascuns pe care ele ne-au lăsat-o.

Și, deodată, în mijlocul unui hohot de rîs, iscat de o glumă a lui Clio — și, care, într-adevăr, fusese dintre cele mai amuzante ! — mi-a venit nu știu ce idee obscură cum că pe domnul acesta îl mai văzusem o dată, în *cu totul* altă ocazie decît cea de la Wiesbaden.

Într-adevăr, chipul lui avea niște trăsături așa de accentuate încît era imposibil să le uiți ; iar lucirea ochilor săi, în momentul în care clipea, parcă-i arunca pe față reflexul unei torțe lăuntrice.

Care fusese acea împrejurare ? Mă chinuiam în zadar să mi-o clarific în minte. Să cedez ispitei de a înșira acum confuzele gînduri ce le trezea în mine ?

Erau gînduri în legătură cu fapte ce nu se petrec decît în vis.

Dar unde *se putuseră* petrece aceste lucruri ? Și cum să pun de acord banalele mele amintiri cu ideile intense și îndepărtate ca : moarte, liniște adîncă, negură, fețe îngrozitoare, făclii și sînge, care-mi țîșneau în conștiință, cu senzația de insuportabilă *realitate* pe care ele o căpătau cînd îl priveam pe acest individ ?

— Ah, am bîlbîit încet, nu cumva am halucinații în seara asta ?

Am băut un pahar de șampanie.

Undele sonore ale sistemului nervos au vibrații dintre acestea, misterioase. Ele asurzesc, ca să zic așa, prin diversitatea ecourilor lor, posibilitatea de a analiza șocul inițial care le-a produs. Memoria distinge numai mediul ambiant al faptului, în timp ce însuși *faptul* se înecă în senzația generală, pînă într-acolo încît rămîne imposibil de discernat.

Tot așa se întîmplă cu figurile ce ne-au fost odinioară familiare și care, revăzute pe neașteptate, ne tulbură

prin evocarea tumultoasă a unor impresii încă amorțite și cărora *în acel moment* ne e imposibil să le dăm un nume.

Dar manierele distinse, rezerva hazlie, ciudata demnitate a necunoscutului baron — asemeni unui soi de văluri aruncate peste realitatea desigur foarte tenebroasă a firii lui — m-au făcut să consider (pentru moment, cel puțin) această apropiere drept un fapt imaginar, un fel de perversiune a vederii, născută din febra mea și din noapte.

M-am hotărît deci să fac o figură bună la festin, așa cum îmi dictau datoria și dorința de a mă distra.

Din cînd în cînd, ne sculam de la masă — și exploziile de rîs au început să se amestece cu butadele armonioase, cîntate în treacăt la pian de degete ușoare.

Începeam să uit orice preocupare. Apoi totul fu o scînteiere de figuri de stil, de frivole mărturisiri, de săruturi vagi (asemănătoare cu zgomotul petalelor pe care frumoasele noastre distrate le pocnesc între palme) — totul deveni o scînteiere de surîsuri false și de diamante : magia oglinzilor profunde reflecta în tăcere, la infinit, în lungi șiruri albăstrui, luminile și gesturile.

Grație conversației, C*** și cu mine ne-am lăsat pradă visării.

Obiectele au început atunci să se transfigureze după magnetismul persoanelor ce se apropiau de ele, căci pentru un om orice lucru nu are altă semnificație decît cea pe care el *e în stare* să i-o atribuie.

Astfel, sub privirile mele și ale tovarășului meu de lirism C***, caracterul modern al decorațiilor stridente din acea încăpere, al mobilelor greoaie și al cristalelor uniform colorate începea să se preschimbe în cu totul altceva.

Pentru noi, candelabrele *erau* în mod necesar de un aur curat, iar cizelurile lor semnate de un autentic Quinze-Vingt, orfevru din naştere. Mobilele acestea nu puteau proveni efectiv decît de la un tapiţer luteran care înnebunise sub Ludovic al XIII-lea din spaimă religioasă. Iar cristalele, cine le putuse oare face, decît un maestru sticlar din Praga, depravat de un amor pentesilean ? — Iar draperiile de Damasc erau negreşit acele antice purpure, regăsite în sfîrşit la Herculanum, în caseta cu *velarii* sacre a templelor lui Esculap şi al Atenei. Cruditatea într-adevăr neobişnuită a ţesăturii se explica, la rigoare, prin acţiunea corosivă a pămîntului şi a lavei, şi o făcea — o, nestemată imperfecţiune ! unică în toată lumea.

Cît despre lenjerie, aveam oarecare îndoieli asupra originii ei. Era totuşi cazul să salutăm acolo unele piese de abà lacustră, sau măcar să putem descoperi în siglele brodate în urzeală unele indicii că ar proveni de la nişte akkadieni sau de la nişte troglodiţi. Poate că eram în prezenţa uneia din nenumăratele bucăţi din suariul lui Xisouthros, spălate şi debitate cu amănuntul ca feţe de masă. — Şi, totuşi, după o examinare atentă, a trebuit să ne mulţumim cu bănuiala că pe ele se afla, în inscripţii cuneiforme, o listă de mîncăruri, redactată pur şi simplu sub domnia lui Nimrod ; şi ne-a cuprins bucuria gîndindu-ne la satisfacţia domnului Oppert cînd ar fi luat cunoştinţă de o atare recentă descoperire.

Noaptea îşi arunca pe toate obiectele umbrele, efectele stranii şi nuanţele, întărind astfel convingerile şi visele noastre.

Cafelele fumegau în ceştile transparente : C*** îşi consuma havana dulceagă, învăluindu-se în trîmbe albe de fum ca un semizeu în nori.

Întins pe sofa, cu ochii pe jumătate închişi, cu un aer oarecum banal, cu un pahar de şampanie în mîna palidă

ce-i atîrna pe covor, Baronul de H*** părea că ascultă cu atenţie prestigioasele măsuri ale duo-ului nocturn (din *Tristan şi Isolda* de Wagner) pe care Susannah îl executa urmărind în amănunte, cu multă sensibilitate, modulaţiile incestuoase. Antonie şi Clio la Cendrée, înlănţuite şi radioase, tăceau în timp ce excelenta muziciană făcea ca acordurile să se topească lent, unele în celelalte.

Eu, fermecat pînă la insomnie, ascultam lîngă pian.

În seara aceea, fiecare din cele trei frumoase inconstante îşi alesese nuanţa ei proprie de velur.

Emoţionanta Antonie, cu ochii ca violetele, era în negru, fără nici o dantelă. Dar linia de catifea a rochiei ei nu era tivită ; umerii şi gîtul, ca o autentică marmură de Carrara, făceau un contrast puternic cu stofa.

Purta un mic inel de aur la degetul mic, în timp ce trei albăstriţe de safir străluceau în părul şaten ce-i cădea mult sub talie, în două cozi împletite.

Cît priveşte moralitatea ei, Antonie a răspuns unui august personaj care o întrebase într-o seară dacă e „onestă".

— Da, Monseniore, pentru că în Franţa cuvîntul „onest" a ajuns să însemne doar „civilizat".

Clio la Cendrée, o blondă delicată cu ochii negri — zeiţă a Impertinenţei ! — (o tînără fără iluzii, pe care prinţul Solt... a botezat-o în modul rusesc, adică turnîndu-i şampanie Roederer pe păr) — era într-o rochie de velur verde, bine mulată, în timp ce o cascadă de rubine îi acoperea pieptul.

Tînăra creolă era citată ca un model al tuturor virtuţilor reprobabile. Clio ar fi făcut să-şi piardă capul pe cei mai austeri filosofi ai Greciei şi pe cei mai profunzi metafizicieni ai Germaniei. Cavaleri fără număr se înnebuneau după ea, ajungînd la duel, la poliţe semnate, ba chiar la buchetul de violete.

Clio se întorsese de la Baden-Baden, unde lăsase pe masa de joc patru sau cinci mii de ludovici, rîzînd ca un copil.

Cît privește moralitatea, o bătrînă doamnă nemțoaică, destul de respingătoare și profund emoționată de acest spectacol, îi spusese :

— Domnișoară, bagă de seamă : mai trebuie să-ți rămînă și de o pîine, și mi se pare că dumneata uiți asta.

— Doamnă, răspunse roșind frumoasa Clio, mulțumesc pentru sfat. Aflați, în schimb, că pentru anumite femei pîinea n-a fost decît o prejudecată.

Annah, sau mai bine zis Susannah Jackson, Circea Scoției, cu ochi mai negri ca noaptea, cu privirile ca niște lăncii, cu replicile scurte și acidulate, strălucea cu indolență în rochia de catifea roșie.

Tinere străin, nu încerca să-i ieși în cale ! Se zice că Susannah e asemeni cu nisipurile mișcătoare : îți sufocă sistemul nervos. Fata aceasta știe să distileze dorința. Partea dumitale ar fi o lungă criză maladivă de exasperare și de nebunie. În amintirile ei intră multe decese. Genul ei de frumusețe, de care e sigură, înfierbîntă pe simplii muritori pînă la frenezie.

Corpul ei e ca un crin întunecat și totuși virginal ! — El justifică numele Susannei care, în vechea ebraică, înseamnă, mi se pare, tocmai această floare.

Cît de rafinat te consideri a fi (la o vîrstă poate încă fragedă, tinere străin !) dacă soarta rea te-ar face să te întîlnești cu Susannah Jackson, n-avem decît să ne închipuim situația cuiva care s-a hrănit doar cu ouă și lapte timp de douăzeci de ani și e supus deodată, fără vane preambuluri, unui regim exasperant (și continuu !) — de condimente ultracorozive, a căror savoare arzătoare și subtilă să-i convulsioneze gustul, să i-l distrugă, să i-l

înnebunească. — Acesta ar fi portretul dumitale autentic după următoarele două săptămîni.

Iscusita vrăjitoare s-a amuzat de mai multe ori să smulgă lacrimi de disperare unor bătrîni lorzi blazați, căci ea nu se lasă sedusă decît din plăcere. Idealul ei, după cum afirmă, e să se închidă într-un cottage de un milion, pe malurile rîului Clyde, cu un superb copil pe care s-ar amuza să-l omoare încetul cu încetul pentru plăcerea ei.

Cît despre moralitate, într-o zi, sculptorul C.—B*** o ironiza cu privire la teribila aluniță pe care o are lîngă ochi, spunîndu-i :

— Artistul necunoscut care ți-a sculptat marmura a neglijat piatra asta mică.

— Nu vorbi de rău pietricica asta, i-a răspuns Susannah ; ea îi face pe bărbați să cadă.

Susannah semăna cu o panteră.

Fiecare dintre cele trei femei ale nopții avea la centură cîte o mască de catifea, roșie sau neagră, cu o panglică dublă și îngustă de oțel.

Iar eu, (dacă e necesar să vorbesc și de acest conviv) purtam și eu o mască ; mai puțin vizibilă, atîta tot.

Îmi petreceam timpul cu ei din politețe, așa cum ești obligat să asiști cînd ești la un spectacol, la o dramă oarecare, scrisă într-un stil plictisitor și al cărei subiect nu-ți place, dar rămîi totuși în sală, pentru că te afli într-un stal din mijloc și nu vrei să-ți deranjezi vecinii.

Ceea ce nu mă împiedica cîtuși de puțin să arborez, bine dispus, o floare la butonieră, ca un adevărat cavaler al ordinului Primăverii.

Între acestea, Susannah se ridică de la pian. Am luat un buchet de pe masă și i l-am oferit cu o privire ironică.

— Eşti, i-am spus, o *divă*. — Pune-ţi una din aceste flori pentru dragostea celor pe care nu-i cunoşti.

Fata şi-a ales un fir de hortensia pe care şi l-a pus, nu fără amabilitate, la corsaj.

— Eu nu citesc scrisorile anonime ! răspunse ea, punînd restul buchetului meu simbolic pe pian.

Şi făptura aceasta păgînă şi strălucitoare îşi împreună mîinile pe umărul unuia dintre noi — pentru a fi condusă la locul ei, desigur.

— Ah, Susannah, îi zise C*** rîzînd, ce rece eşti ! Parcă ai venit pe lume cu singurul scop de a ne aduce aminte că zăpada arde.

Socot că a fost unul din acele complimente alambicate, pe care le inspiră dineurile în declin, şi care, dacă au într-adevăr un sens, au unul subtil *ca un fir de păr !* Nimic nu e mai aproape de imbecilitate, şi uneori deosebirea dintre ele e absolut insesizabilă. La acest gînd dezolant, am înţeles că fitilul care duce la creier ameninţă să se carbonizeze şi că e cazul să reacţionez.

Aşa cum uneori o scînteie e suficientă ca să declanşeze lumina, m-am hotărît să o facă să ţîşnească cu orice preţ din taciturnul nostru invitat.

În clipa aceea, Joseph intră, aducîndu-ne (ce ciudăţenie !) un punch la gheaţă, căci ne hotărîsem să ne îmbătăm ca nişte nobili englezi.

Îl priveam, de un minut, pe baronul Saturn. Părea neliniştit, preocupat. L-am văzut că-şi scoate ceasul, oferă lui Antonie un briant şi se scoală.

— Prea nobile senior al regiunilor îndepărtate, am exclamat eu călare pe un scaun, între două fumuri de havană, nu cumva te gîndeşti să ne părăseşti mai devreme de o oră ? Ar însemna că vrei să faci pe misteriosul, baroane, şi asta ar fi de prost gust, să ştii !

— Mii de regrete, îmi răspunse el, dar e vorba de o obligație pe care n-o pot amîna și care, din această clipă, nu mai admite nici o întîrziere. Vă rog să primiți mulțumirile mele pentru clipele agreabile pe care le-am petrecut.

— Așadar, e, într-adevăr, un duel ? întrebă Antonie, prefăcîndu-se îngrijorată.

— Ei, am exclamat eu, crezînd efectiv că e vorba de vreo simplă dispută de bal mascat — înseamnă să exagerezi importanța acestei afaceri, sînt sigur. Adversarul dumitale trebuie să fie prăbușit pe sub vreo masă. Înainte de a face ca în tabloul lui Gérôme, în care dumneata ai avea rolul învingătorului, adică al Arlechinului, trimite mai bine la întîlnire, în locul dumitale, pe lacheu, și vezi dacă ești așteptat : în cazul că da, caii dumitale vor izbuti să te facă să recîștigi timpul pierdut !

— Evident, aprobă C*** calm. Fă-i mai bine curte frumoasei Susannah, care moare după dumneata ; îți menajezi un guturai — de care te vei consola, cheltuind cu ea un milion sau două. Contempl-o, ascultă și decide.

— Domnilor, trebuie să vă mărturisesc că *sînt orb și surd de cîte ori Dumnezeu mi-o permite !* zise baronul Saturn.

Și debită această enormitate de neînțeles cu un accent de natură să ne facă să ne scufundăm în cele mai absurde interpretări. Pînă într-acolo, încît am uitat de scînteia în chestiune ! Ne uitam unii la alții cu un surîs jenat, căci nu mai știam ce să credem despre această „glumă“, cînd, deodată, nu m-am putut abține să nu scot un strigăt : îmi amintisem *unde* l-am văzut pe omul acesta prima oară !

Mi s-a părut atunci că figurile, cristalele, draperiile și ospățul acesta nocturn se luminează brusc de o lu-

mină sinistră, de o lucire roşie ce izvora din convivul nostru, întocmai ca anumite efecte de teatru.

Mi-am trecut mîna pe frunte în răstimpul unei clipe de tăcere, apoi m-am apropiat de străin :

— Domnule, i-am şoptit la ureche, scuză-mă dacă comit vreo eroare... dar — mi se pare că am avut *plăcerea* să te întîlnesc acum cinci sau şase ani într-un mare oraş din Sud — la Lyon, parcă — pe la orele patru dimineaţa, într-o piaţă publică.

Saturn îşi ridică încet capul şi, uitîndu-se cu atenţie la mine, îmi spuse :

— E posibil.

— Da, am continuat, privindu-l şi eu fix. — Ia stai puţin ! În piaţa aceea se afla un obiect dintre cele mai lamentabile, la contemplarea căruia mă lăsasem antrenat de doi prieteni ai mei, studenţi, — un obiect pe care m-am jurat să nu-l mai văd niciodată.

— I-auzi ! spuse domnul Saturn. Şi ce anume era obiectul acela, dacă nu sînt indiscret ?

— Ceva în genul unui eşafod, o ghilotină ! dacă ţin bine minte, domnule baron. — Da, era o ghilotină. Acum sînt sigur !

Aceste cîteva cuvinte au fost schimbate încet, oh, extrem de încet, între mine şi baron. C*** şi doamnele conversau în umbră, la cîţiva paşi de noi, lîngă pian.

— Asta e ! Mi-aduc aminte, am adăugat eu, ridicînd glasul. Ei, ce zici de asta ?... Iată ce înseamnă să ai memorie, nu ? — Cu toate că ai trecut foarte repede prin faţa mea, trăsura dumitale s-a oprit o secundă din cauza trăsurii mele şi m-a lăsat să te văd în treacăt, la lumina torţelor. Împrejurarea asta m-a făcut să-mi gravez în minte chipul *dumitale*. În momentul acela, avea exact expresia pe care o zăresc acum pe trăsăturile dumitale.

— Ah, ah, — răspunse domnul Saturn, e adevărat. Pe legea mea, trebuie să mărturisesc că e de o surprinzătoare exactitate.

Rîsul strident al baronului îmi dădu impresia unei perechi de foarfeci, clănțănind prin părul cuiva. Am continuat :

— M-a frapat un amănunt, printre altele. Te-am văzut din depărtare, coborînd spre locul unde se înălța mașina... și — cel puțin dacă nu am fost indus în eroare de vreo asemănare...

— Nu ai fost indus în eroare, *dragă* domnule, eu eram, răspunse baronul Saturn.

La aceste cuvinte, am simțit că discuția devenise glacială și că, prin urmare, eram nepoliticos cu un călău de o atît de stranie anvergură, și care avea tot dreptul să pretindă de la noi să fim politicoși. Căutam o banalitate ca să schimb cursul gîndurilor ce ne învăluiau pe amîndoi, cînd, deodată, frumoasa Antonie își întoarse privirea de la pian și rosti cu un aer nonșalant :

— À propos, doamnelor și domnilor, știți că în dimineața asta are loc o execuție ?

— E vorba de bietul doctor De la P***, continuă tristă Antonie ; m-a îngrijit pe vremuri. Din partea mea nu-l blamez decît pentru felul în care s-a apărat în fața judecătorilor ; credeam că e mai tare. Cînd soarta ți-e fixată dinainte, trebuie, cred, măcar să rîzi în nasul magistraților. Domnul De la P*** a uitat să-și joace rolul.

— Cum ! azi e ? definitiv ? am întrebat eu, încercînd să adopt un ton indiferent.

— La orele șase, domnilor și doamnelor !... răspunse Antonie. Ossian, frumosul avocat, vedeta cartierului Saint-Germain, a venit să-mi anunțe acest lucru, ieri seară, ca să-mi facă, în felul lui, curte. Uitasem. Pare-se *că au*

adus un străin (!) ca să-l ajute pe Monsieur de Paris, date fiind solemnitatea momentului și rangul vinovatului.

Fără să iau în seamă absurditatea ultimelor cuvinte, m-am întors spre domnul Saturn. Stătea în picioare, în dreptul ușii, înfășurat într-o pelerină mare și neagră, cu pălăria în mînă și cu un aer solemn.

Punch-ul îmi tulburase oarecum creierul ! Pe scurt, îmi veneau idei agresive. Teama că am comis ceea ce în stilul societății pariziene se numește, cred, o „gafă", invitîndu-l pe acest străin (cine va fi fost ?), îmi făcu insuportabilă figura lui, așa că doar cu mare greutate mi-am reprimat dorința de a-i arăta acest lucru și lui.

— Domnule baron, i-am spus eu surîzînd, dacă ar fi să ne luăm după bizarele dumitale subînțelesuri, am fi aproape în drept să te întrebăm dacă nu cumva dumneata ești, oarecum ca și Legea, „surd și orb, de cîte ori ți-o permite Dumnezeu" ?

Baronul se apropie de mine, se înclină cu un aer glumeț și-mi răspunse încet : „Taci, sînt doamnele de față !"

Schiță un salut circular și ieși, lăsîndu-mă mut, puțin înfiorat, neputînd să-mi cred urechilor.

Aici e nevoie de o explicație. — Cînd Stendhal voia să scrie o poveste de dragoste mai sentimentală, avea, se știe, obiceiul să citească cîteva pagini din Codul Penal, pentru a găsi, zicea el, tonul just. În ce mă privește, cînd după o lungă reflecție mi-am pus în gînd să scriu cîteva povestiri, am găsit că e mai practic să frecventez pur și simplu, în fiecare seară, o cafenea din Pasajul Choiseul, unde răposatul domn X***, fostul călău al orașului Paris, venea *aproape* zilnic incognito ca să joace cărți. Era un om, pe cît mi-am dat seama, tot atît de distins ca oricare altul ; vorbea cu voce foarte joasă, dar extrem de distinctă, cu un surîs benign. Mă așezam la o masă vecină

și mă amuzam oarecum cînd îl auzeam exclamînd brusc, furat de pasiunea jocului : — Tai ! fără nici o intenție rea. Îmi amintesc că acolo mi-am scris compozițiile mele cele mai *poetice*, ca să mă folosesc de o expresie burgheză. Eram ferit de senzația enormă de oroare convenită pe care o provoacă simplilor muritori genul acesta de indivizi cu roba scurtă.

Era deci straniu ca în această clipă să mă simt atît de intens înfiorat, pentru motivul că întîmplătorul nostru conviv se declarase a fi unul dintre aceștia.

C***, care se apropiase de noi în timpul ultimelor cuvinte, mă bătu ușor pe umăr.

— Ți-ai pierdut capul ? mă întrebă el.

— Cred că a căpătat o mare moștenire și nu-și mai exercită meseria, decît pînă va apare un înlocuitor !... am murmurat eu, excitat de aburii de punch.

— Asta-i bună, spuse C***, nu cumva bănuiești că omul ăsta are realmente legătură cu ceremonia de care a fost vorba ?

— Ai sesizat deci sensul scurtei noastre convorbiri ? i-am spus eu foarte încet lui C*** : scurtă, dar instructivă ! Domnul ăsta e un simplu executor ! — Probabil belgian. — E călăul străin de care vorbea Antonie adineaori. Fără prezența ei de spirit, aș fi comis o gafă, făcîndu-l să bage spaima în tinerele astea.

— Haida-de ! exclamă C***, un călău într-o trăsură de treizeci de mii de franci ? care oferă diamante vecinei lui ? care supează la „Maison Dorée“ în ajunul execuției unui pacient de al său ? Haida-de, de cînd îți iei cafeaua în Pasajul Choiseul ai ajuns să vezi peste tot călăi. Domnul Saturn al tău e un tip căruia îi plac glumele proaste, știi ?

La aceste cuvinte, mi s-a părut că logica, da, că dreptatea rece era de partea scumpului meu poet. Extrem de

contrariat, mi-am luat în grabă mănușile și pălăria și m-am îndreptat spre ușă, repede, murmurînd :

— Bine.

— Ai dreptate, spuse C***.

— Gluma aceasta sarcastică și greoaie a durat prea mult, am adăugat eu, deschizînd ușa salonului. Dacă-l ajung pe funebrul mistificator, jur că...

— O clipă : să tragem la sorți, să vedem cui îi vine rîndul ?

Eram pe punctul de a-i da replica cuvenită și a dispare, cînd, în spatele meu, o voce veselă și bine cunoscută exclamă de sub draperia dată la o parte :

— Inutil ! Rămîi aici, prietene.

Într-adevăr, ilustrul nostru amic, micul doctor Florian Les Eglisottes, intrase pe ultimele noastre cuvinte : era în fața mea, trepidînd, în pardesiul lui *witchoûra* plin de zăpadă.

— Dragă doctore, i-am spus eu, într-o clipă sînt al dumitale, dar...

Les Eglisottes mă reținu :

— Dacă am să vă povestesc istoria individului care ieșea din salonul ăsta cînd am sosit eu, continuă el, pariez că n-o să te mai intereseze să-i ceri socoteală pentru extravagențele lui ! — De altfel, e prea tîrziu : trăsura l-a și dus departe de aici.

Cuvintele acestea fură pronunțate pe un ton așa de straniu, încît m-am oprit pe loc.

— Să auzim istoria, am spus eu, așezîndu-mă din nou, după o clipă. — Dar bagă de seamă, doctore : răspunzi de faptul că nu m-ai lăsat să acționez.

Prințul Științei își puse într-un colț bastonul lui cu mîner de aur, atinse cu vîrful buzelor, în modul cel mai galant, degetele celor trei frumoase stupefiate, își turnă puțină maderă, și în mijlocul tăcerii fantastice pe care

incidentul — şi intrarea lui cu totul originală — o provocaseră, începu cu aceste cuvinte :

— Înţeleg toată aventura dumneavoastră din seara aceasta. Mă consider la curent cu tot ce s-a petrecut aici, ca şi cum aş fi fost în mijlocul dumneavoastră !... Ceea ce vi s-a întîmplat, fără să fie propriu-zis alarmant, e totuşi un lucru care ar fi putut deveni astfel.

— Cum ? zise C***.

— Domnul acesta e într-adevăr baronul de H***, e dintr-o familie mare din Germania ; e milionar, dar...

Doctorul se uită la noi :

— Dar prodigiosul caz de alienaţie mentală de care e atins, — constatat de Facultăţile de Medicină din München şi Berlin — prezintă cea mai extraordinară şi mai incurabilă monomanie din cîte s-au înregistrat pînă acum ! completă medicul cu un ton de parcă s-ar fi aflat la cursul lui de fiziologie comparată.

— Un nebun ! Adică ce înseamnă asta, Florian ? murmură C***, ducîndu-se să tragă zăvorul uşor al închizătorii.

Chiar şi doamnele îşi modificaseră surîsurile la această revelaţie.

Cît despre mine, de cîteva clipe mi se părea realmente că visez.

— Un nebun !... exclamă Antonie ; — dar eu credeam că asemenea indivizi sînt închişi ?

— Parcă v-am făcut atenţi că gentilomul nostru e de mai multe ori milionar, replică grav Les Eglisottes. E deci unul dintre cei care închid ei pe alţii, nu vă supăraţi.

— Şi care e genul lui de manie ? întrebă Susannah. Eu îl găsesc foarte gentil pe domnul acesta, vă previn.

— N-o să mai fiţi, poate, de aceeaşi părere, peste cîteva clipe, doamnă ! continuă doctorul, aprizîndu-şi o ţigară.

Lumina lividă a dimineții începuse să decoloreze vitraliile, lumînările păleau, focul se stingea; ceea ce auzeam îmi dădea senzația de coșmar. Doctorul nu era dintre cei cărora să le placă mistificațiile : ceea ce spunea el era tot atît de strict adevărat ca și ghilotina ce se ridicase acolo, în piață.

— Se pare, continuă Les Eglisottes, între două înghițituri de maderă, că tînărul acesta taciturn, imediat după ce a ajuns la majorat, s-a îmbarcat pentru Indiile Orientale ; a călătorit mult prin Asia. Acolo începe misterul de nepătruns care ascunde originea accidentului său. A asistat în timpul cîtorva revolte, în Extremul Orient, la acele groaznice suplicii pe care legile în vigoare pe acele meleaguri le aplică rebelilor și vinovaților. Fără îndoială că a asistat la ele mai întîi dintr-o simplă curiozitate de turist. Dar pare că la vederea acestor torturi, instinctul lui de o cruzime care depășește capacitatea de înțelegere obișnuită s-a trezit în el, i-a tulburat creierul, i-a otrăvit sîngele și, pînă la urmă, a făcut din el omul straniu care e azi. Închipuiți-vă că, grație banilor, baronul de H*** a pătruns în vechile închisori ale principalelor orașe din Persia, Indochina și Tibet, și că a obținut din partea guvernatorilor dreptul de a exercita de mai multe ori oribila operație de justițiar în locul călăilor orientali. Cunoașteți episodul cu cele patruzeci de livre de ochi scoși, care au fost aduse pe două tăvi de aur șahului Nasser-Eddin, în ziua în care și-a făcut intrarea solemnă într-un oraș răzvrătit ? Baronul, îmbrăcat ca un locuitor al țării, a fost unul din zelatorii cei mai pasionați ai acestei atrocități. Executarea celor doi capi ai revoltei a fost de o oroare și mai patentă. Au fost condamnați mai întîi să li se smulgă dinții cu cleștele, apoi să li se bată dinții în craniile rase în acest scop — și aceasta în așa fel, încît să se formeze inițialele persane

ale slăvitului nume al succesorului lui Feth-Ali-şah. — Tot amatorul nostru a fost cel care, mînuind o mulţime de rupii, a obţinut să-i execute el însuşi, cu stîngăcia tacticoasă ce-l caracterizează. — (Simplă întrebare : cine e mai smintit : omul care porunceşte asemenea suplicii sau cel ce le execută ? — Sînteţi revoltaţi ? Haida-de ! Dacă primul dintre cei doi ar binevoi să vină la Paris, am fi foarte onoraţi să tragem salve de artificii şi să ordonăm ca drapelele să se încline în faţa lui — totul în numele „nemuritoarelor principii de la 1789". Aşa că să trecem mai departe.) — Dacă e să dăm crezare rapoartelor căpitanilor Hobbs şi Egginson, rafinamentul pe care monomania lui crescîndă i-l sugera în aceste ocazii a depăşit prin absurd pe cele ale lui Tiberiu şi ale lui Heliogabal, şi pe toate cîte sînt menţionate în analele omenirii. Căci niciodată vreun dement nu poate fi egalat în *perfecţiune* în domeniul în care-şi manifestă nebunia.

Doctorul Les Eglisottes se opri şi se uită la noi, pe rînd, cu un aer ironic.

— Întors în Europa, continuă doctorul, baronul de H***, *blazat pînă într-acolo încît se putea spera că s-a vindecat*, a fost numaidecît apucat de febră. Nu mai avea decît un vis — mai morbid, mai înfiorător decît toate închipuirile abjecte ale marchizului de Sade : — să obţină, pur şi simplu, brevetul de călău GENERAL al tuturor capitalelor europene. Pretindea că în această ramură artistică a civilizaţiei bunele tradiţii şi îndemînarea erau ameninţate, că erau, cum se spune, ruinate chiar dinăuntru şi, tare pe serviciile pe care le făcuse în Orient (scria el în numeroase petiţii pe care le-a trimis) spera (în cazul că suveranii Europei ar fi acceptat să-l onoreze cu încrederea lor) să smulgă prevaricatorilor cele mai modulate urlete pe care urechile vreunui magistrat le-au

auzit sub bolta vreunei temniţe. (Şi, băgaţi de seamă! cînd i se vorbeşte de Ludovic al XVI-lea, privirea i se aprinde şi reflectă o ură de dincolo de mormînt, extraordinară: Ludovic al XVI-lea este, într-adevăr, regele care a considerat necesar să suprime tortura prealabilă, aşa că el e singurul om pe care domnul de H*** l-a urît vreodată.)

N-a realizat nimic cu aceste cereri, aşa cum vă închipuiţi, şi doar graţie demersurilor făcute de moştenitorii săi n-a fost internat, aşa cum merita. Într-adevăr, anumite clauze din testamentul tatălui său, răposatul baron de H***, obligă familia sa să evite moartea civilă a fiului său, din cauza unor enorme prejudicii de bani, pe care acest deces le-ar aduce rudelor individului. Aşadar, se plimbă în libertate. E în relaţiile cele mai bune cu toţi seniorii justiţiei capitale. În toate oraşele prin care trece, lor le face prima vizită. Le-a oferit adesea sume foarte mari ca să-l lase să opereze în locul lor — şi, între noi fie vorba, cred (adăugă doctorul făcînd cu ochiul) că în Europa a izbutit să corupă pe cîţiva.

În afara acestor isprăvi, se poate afirma că nebunia lui e inofensivă, deoarece se exercită numai asupra unor persoane condamnate de Lege. — Abstracţie făcînd de alienarea lui mentală, baronul de H*** are faima unui om paşnic şi cu maniere, chiar, îmbietoare. Din cînd în cînd, amabilitatea lui ambiguă provoacă, poate, frisoane acelora dintre intimii săi care sînt la curent cu teribila lui manie, dar asta e tot.

Şi, totuşi, baronul nostru vorbeşte adesea de Orient cu oarecare regret, şi trebuie să se întoarcă acolo mereu. Faptul că e privat de diploma de Torţionar-şef al lumii l-a scufundat într-o neagră melancolie. Închipuiţi-vă reveriile lui Torquemada, ale lui Arbuez sau ale ducelui de Alba sau de York. Monomania lui se agravează pe zi

ce trece. De aceea, de cîte ori se prezintă vreo execuţie, el e avertizat de emisari secreţi — chiar înainte de a afla cavalerii securii înşişi ! Aleargă, zboară, consumă distanţele, şi locul lui e rezervat la picioarele maşinii. Acolo se află şi acum, în momentul în care vă vorbesc : baronul de H*** n-ar putea dormi liniştit dacă n-ar obţine ultima privire a condamnatului.

Iată, doamnelor şi domnilor, cine e gentlemanul cu care aţi avut fericirea să vă petreceţi noaptea. Aş mai adăuga că în relaţiile lui cu societatea, cînd scapă de demenţa de care suferă, e un om de lume realmente ireproşabil şi un causeur dintre cei mai antrenanţi, mai veseli, mai...

— Destul, doctore ! Te rog ! exclamară Antonie şi Clio la Cendrée, pe care genul de ironie stridentă şi sardonică a lui Florian le impresionase peste măsură.

— Omul ăsta e sigisbeul Ghilotinei ! murmură Susannah : e un amator al Torturii.

— Într-adevăr, doctore, dacă nu te-aş cunoaşte... bîlbîi C***.

— Nu m-ai crede ? îl întrerupse Les Eglisottes. Nici eu n-am crezut, multă vreme ; dar dacă vreţi, hai să ne ducem acolo. Am legitimaţia la mine ; putem pătrunde pînă la el, în ciuda cordonului format de garda călare. Nu vă cer decît să-i observaţi figura în timpul executării sentinţei, asta e tot. După care, n-o să vă mai îndoiţi.

— Foarte mulţumesc de invitaţie ! exclamă C***. Prefer să te cred, în ciuda absurdităţii realmente misterioase a faptului.

— Ah, baronul dumneavoastră e un tip !... continuă doctorul, atacînd un morman de raci, rămas, printr-un miracol, neviolat.

Apoi, văzîndu-ne pe toţi întunecaţi la faţă, zise :

— Nu trebuie să vă mirați și să vă impresioneze prea mult destăinuirile mele privitoare la această chestiune ! Ceea ce constituie hidoșenia faptului e tocmai *caracterul foarte particular* al acestei monomanii. În rest, un nebun e un nebun și nimic mai mult. Citiți-i pe psihiatri : veți constata acolo cazuri de o bizarerie aproape tot atît de surprinzătoare ; și vă jur că ne lovim de ei în fiecare clipă, ziua în amiaza mare, fără să bănuim nimic.

— Dragi prieteni, conchise C***, după o clipă de emoție generală, mărturisesc că eu n-aș încerca vreo repulsie anume să ciocnesc paharul cu cel pe care mi l-ar întinde brațul secular, — cum se spunea în vremurile în care brațul călăului putea fi și religios. N-aș căuta cu tot dinadinsul un astfel de prilej, dar dacă el mi s-ar oferi, vă spun fără emfază (și Eglisottes, mai ales, mă va înțelege) că mutra și chiar tovărășia celor ce exercită funcția capitală nu m-ar impresiona în nici un fel. N-am înțeles niciodată *efectele* melodramelor ce se brodează pe această temă.

Dar vederea unui om căzut în demență pentru că nu poate să îndeplinească această meserie *legalmente*, ah, așa ceva îmi provoacă o oarecare impresie. Și nu ezit să declar : dacă pe lumea asta există suflete care au izbutit să evadeze dintr-un presupus Infern, convivul nostru din această seară e un astfel de suflet și încă unul din cele mai ticăloase ce se pot întîlni. Degeaba îl numiți nebun, asta nu explică natura lui originală. Un călău adevărat mi-ar fi indiferent ; maniacul acesta sinistru mă face să încerc un fior indefinibil !

Tăcerea cu care am primit cuvintele lui C*** a fost solemnă, ca și cum Moartea ar fi lăsat să i se vadă dintr-o dată printre candelabre tigva ei cheală.

— Mă simt cam indispusă, spuse Clio la Cendrée, cu o voce întretăiată de surescitarea nervoasă și de frigul

dimineții care începuse să se simtă. Să nu mă lăsați singură. Veniți la vila mea. Să încercăm să uităm aventura aceasta, domnilor și dragi prieteni ; veniți, am băi, am cai, am camere de dormit. (Clio de-abia mai știa ce spune.) E în Bois de Boulogne, ajungem acolo în douăzeci de minute. Vă rog, înțelegeți-mă. Mă simt aproape bolnavă gîndindu-mă la acest domn, și dacă aș rămîne singură, mi-ar fi frică să nu-l văd intrînd brusc cu o lampă în mînă, care să-i lumineze surîsul fad și înfiorător.

— Iată, într-adevăr, o noapte enigmatică ! spuse Susannah Jackson.

Terminîndu-și racii, Les Eglisottes își ștergea buzele cu un aer de satisfacție.

Am sunat : Joseph a apărut. Pe cînd ne încheiam socotelile cu el, scoțianca a murmurat calmă către Antonie, pudrîndu-și obrajii cu un puf de lebădă :

— Mică Yseult, nu ai să-i spui ceva lui Joseph ?

— Ba da, răspunse frumoasa și palida făptură, și tu, nebuno, ai ghicit.

Apoi, întorcîndu-se către majordom, spuse în continuare :

— Joseph, ia inelul ăsta : rubinul e puțin cam prea întunecat pentru mine. — Nu-i așa, Suzanne ? Briantele astea pare că plîng în jurul unei picături de sînge. — Să-l vinzi chiar azi și să dai banii cerșetorilor care trec pe aici, prin fața casei.

Joseph luă inelul, se înclină salutînd în modul somnambulic al cărui secret îl cunoștea doar el, și ieși să cheme la scară trăsurile, în timp ce doamnele își terminau de aranjat toaletele, înfășurîndu-se în lungile dominouri de saten negru și punîndu-și din nou măștile.

Ora șase bătu.

— O clipă, am spus eu, arătînd cu degetul pendula : iată o oră care ne face pe toți puțin complici cu nebunia

individului acestuia. Să avem mai multă indulgență față de ea. În momentul acesta chiar, nu sîntem oare implicit și noi de o barbarie aproape tot atît de dezolantă ca și a lui ?

La aceste cuvinte, am rămas cu toții în picioare, într-o tăcere profundă.

Susannah mă privi de sub mască : am avut senzația unei sclipiri de oțel. Fata întoarse capul și crăpă repede fereastra.

Ora șase bătea departe, în toate turnurile Parisului.

La *a șasea* bătaie, am tresărit puternic cu toții, — iar eu m-am uitat, furat de gînduri, la capul unui dragon de bronz, cu trăsăturile crispate, care susținea, într-o pafta, valurile însîngerate ale perdelei roșii.

Uluitorul cuplu Moutonnet

Domnului Henri Mercier

Ceea ce determină la anumiți oameni fericirea în dragoste, ceea ce constituie secretul afecțiunii lor, ceea ce *explică* uniunea fidelă a anumitor cupluri este, în primul rînd, un mister al cărui ridicul ar produce spaimă, dacă uluirea provocată de el ne-ar mai permite să-l analizăm. Bizareriile senzuale ale Omului sînt ca o coadă de păun, ai cărei ochi nu se aprind decît înlăuntrul sufletului, și doar fiecare ins își cunoaște propria sa dorință.

Într-o dimineață radioasă din luna martie a anului 1793, ilustrul cetățean Fouquier-Tinville stătea în biroul său din strada Prouvaires, așezat la o masă, cu privirea rătăcind pe mai multe dosare. Tocmai isprăvise de semnat o listă cu un lot de *foști* a căror suprimare urma să aibă loc chiar a doua zi, între orele zece și douăsprezece.

Deodată, un zgomot de voci — a unui vizitator și a plantonului de gardă — ajunse pînă la el prin ușă.

Acuzatorul public își înălță capul și trase cu urechea. Una din aceste voci, care spunea ceva de forțarea consemnului, îl făcu să tresară.

Se auzea : „Sînt Thermidor Moutonnet ! din secțiunea *Fiii datoriei !*... Spune-i asta !“

La acest nume, Fouquier-Tinville strigă :

— Lasă-l să intre !

— Ah ! Eram sigur ! strigă, intrînd în cameră, un om de vreo treizeci de ani, cu figura jovială — deşi o anume ipocrizie de nedefinit se putea decela în impresia pe care o provoca vederea ei... Bună ziua. Eu sînt, scumpule : — am să-ţi spun două vorbe.

— Fii scurt : timpul meu nu-mi aparţine, aici.

Cel care intrase luă un scaun şi se apropie de prietenul său.

— Cîte capete pentru viitoarea... ? întrebă el, arătînd pancarta pe care interlocutorul său tocmai o parafase.

— Şaptesprezece, răspunse Fouquier-Tinville.

— N-a mai rămas un locşor între ultimul şi iscălitura ta ?

— Ba da, ca totdeauna ! zise Fouquier-Tinville.

— Pentru capul vreunui suspect ?

— Vorbeşte.

— Ei bine, ţi-l aduc eu.

— Numele ? întrebă Fouquier-Tinville.

— E o femeie !... care... trebuie să facă parte dintr-un complot... care... Cît timp ţi-ar lua procesul ei ?

— Cinci minute. — Numele ?

— Atunci, ar putea fi ghilotinată chiar mîine ?

— Numele ? ?

— E soţia mea.

Fouquier-Tinville îşi încruntă sprîncenele şi aruncă tocul :

— Ia şterge-o de aici ; sînt grăbit : o să glumim mai tîrziu.

— Eu nu glumesc : eu acuz !... strigă cetăţeanul Thermidor cu un aer rece şi grav, făcînd un gest solemn.

— Pe ce baze ?

— Pe indicii.

— Care ?

— Le presimt.

Fouquier-Tinville se uită strîmb la amicul său Moutonnet.

— Thermidor, spuse el, soția ta e o demnă sans-culotte. Pateul ei de joia trecută împreună cu cele trei sticle de vin vechi de Vouvray — (pe care le-ai descoperit în pivniță printre mai multe fleacuri mai de soi decît cele pe care mi le-ai debitat acum) — a fost bun, a fost excelent. Prezintă omagiile mele cetățenei Moutonnet. — Luăm masa la tine mîine seară. Și acum șterge-o de-aici, că altfel mă supăr.

În fața acestui răspuns aproape sever, Thermidor Moutonnet căzu brusc în genunchi, împreunîndu-și mîinile, cu lacrimi în ochi :

— Tinville, murmură el, ca și cum ar fi fost sufocat de o dureroasă surpriză ; — am fost prieteni din leagăn ; eu te credeam un alt eu-însumi. Am crescut jucîndu-ne împreună. Fac apel la amintirile acestea. Nu ți-am ceruť niciodată nimic. — Și tu-mi refuzi primul serviciu pe care ți-l cer ?

— Ce ai băut în dimineața asta ?

— Sînt cu stomacul gol, răspunse Moutonnet căscînd ochii mari, căci nu înțelesese evident nimic.

Și după o pauză :

— Tot ce pot face pentru tine e să nu-i spun nici o vorbă, mîine la masă, despre demersul tău inconvenabil. Nu-mi vine să cred că îndrăznești să glumești, aici, — nici că ai înnebunit... deși, după lucrul pe care mi-l ceri, ultima ipoteză ar fi admisibilă.

— Dar... nu mai pot trăi cu Lucrèce ! gemu solicitatorul.

— Ți-a venit ceasul să fii încornorat, cetățene. Văd că așa e.

— Așadar... mă refuzi !

— Cum ? să pun să i se taie capul pentru că nu vă mai înțelegeți ?

— Oh ! ce femeie odioasă ! Ascultă, iubite Tinville, în numele prieteniei noastre, treci numele ei pe listă, te rog... ca să-mi faci plăcere !

— Dacă mai spui o vorbă, îl trec pe al tău ! mîrîi Fouquier-Tinville, punînd mîna pe toc.

— Ah ! asta-i acum... ei, nici așa ! strigă Moutonnet, devenit palid și ridicîndu-se. — Bine, oftă el, mă duc. Dar, adăugă — *(cu o voce stridentă și ciudată de isteric,* ca să spunem așa, *pe care prietenul său nu i-o cunoștea),* — mărturisesc că nu te credeam capabil să-mi refuzi, după o legătură de atîția ani, acest prim și neînsemnat serviciu, care nu te-ar fi costat decît o mîzgălitură ! — Vino totuși la masă — și nici un cuvînt nevestei mele ; asta rămîne între noi ! încheie el pe un ton serios și, de data asta, natural.

Thermidor Moutonnet ieși.

Rămas singur, cetățeanul Fouquier-Tinville, după o clipă de gîndire, își lovi fruntea cu degetul, surîzînd rece ; apoi, dînd din umeri în chip de concluzie, luă lista, vîrî hîrtia într-un plic mare, scrise adresa, sigilă și sună dintr-un clopoțel.

Soldatul apăru.

— Dă asta cetățeanului Sanson ! spuse el.

Soldatul luă plicul și se retrase.

Scoțînd un ceas de aur din vesta sa de stofă napolitană țesută cu arabescuri tricolore și văzînd ora, Fouquier-Tinville murmură :

— Unsprezece. — Haidem la masă.

*

Treizeci de ani mai tîrziu, în 1823, Lucrèce Moutonnet (o brună de patruzeci și opt de ani, fină, subtilă și încă

în formă !) se expatriase în Belgia împreună cu soțul ei Thermidor din pricina canonadei războaielor napoleoniene și locuia într-o căsuță cu o băcănie înfloritoare, cu un petec de grădină, într-o mahala din Liège.

În timpul care trecuse, și *imediat* după faimosul demers, s-a produs un fenomen misterios.

Cuplul Moutonnet se revelase a fi cel mai perfect, mai dulce și mai fidel dintre cele pe care iubirea pasională le-a unit vreodată în delicioasele ei lanțuri. Porumbelul și columba ; așa arătau ei.

Cei doi realizau un model de viață conjugală.

Niciodată nici cel mai ușor nor nu s-a înălțat între ei. Fervoarea lor a fost maximă ; fidelitatea, aproape fără precedent ; încrederea, reciprocă.

Și totuși, acel muritor căruia i s-ar fi dat puterea de a citi în adîncul acestor ființe, ar fi fost poate extrem de uluit cînd ar fi înțeles motivul *real* al fericirii lor.

Într-adevăr, în fiecare noapte, în timp ce ochii îi străluceau și clipeau, Thermidor își zicea, îmbrățișînd pe cea care-i era dragă :

— Nu știi tu, nu știi ! că am încercat tot posibilul ca să fac să ți *SE TAIE CAPUL !* Ha ! Ha ? Dacă ai ști asta, nu m-ai mai lua de gît îmbrățișîndu-mă ! Dar, — ha ! ha ? *numai* eu știu asta ! iată ce mă face să delirez !

Și gîndul acesta îl înviora, îl făcea să surîdă, tăcut, în întuneric, îl delecta, îl făcea AFECTUOS pînă la delir. *Căci în acea clipă o vedea fără cap :* și senzația aceasta, după natura poftelor sale, îl îmbăta.

Iar Lucrèce, la rîndul ei, își spunea și ea, ca printr-o contagiune, și cu aceeași violență a ideilor, clocotind de enervare :

— Da, bunule apostol, — rîzi ! ești mulțumit ? Ești încîntat !... Ei bine, ai să mă dorești în veci. — Căci *îți închipui că nu știu nimic de vizita ta la bunul*

nostru Fouquier-Tinville, — ha ! ha ?... şi că ai vrut să mi se TAIE CAPUL, ticălosule ! Dar, — iată ! EU ŞTIU !... Numai eu ştiu ce gîndeşti tu — şi fără voia ta. Ipocritule, îţi cunosc simţurile feroce. — Şi rîd pe înfundate ! Şi sînt foarte fericită, în ciuda ta, iubitule.

Astfel josnicia senzuală a unuia îl molipsise şi pe celălalt, prin contact. Şi aşa au trăit ei, înşelîndu-se unul pe celălalt (şi prin celălalt) graţie acestui amănunt insignifiant şi monstruos, din care amîndoi îşi extrăgeau un teribil şi permanent auxiliar al macabrelor lor plăceri ; — şi aşa au murit (ea mai întîi) fără să-şi fi trădat vreodată mutualul secret al ciudatelor şi taciturnelor lor voluptăţi.

Iar văduvul Thermidor Moutonnet, fără copii, a rămas credincios amintirii consoartei sale, căreia nu i-a supraviețuit decît puţini ani.

Şi, de altfel, care ar fi fost pentru el femeia care să o poată înlocui pe iubita lui Lucrèce ?

Necunoscuta

Doamnei contese de Laclos

Lebăda tace în tot cursul vieţii ei pentru a cînta frumos o singură dată.

Vechi proverb

Era vlăstarul binecuvîntat pe care un vers frumos îl face să pălească.

ADRIEN JUVIGNY

În seara aceea, întreg Parisul strălucea la *Théâtre des Italiens*. Se dădea *Norma*. Era spectacolul de adio al Mariei-Felicia Malibran.

La ultimele accente ale rugăciunii lui Bellini, *Casta Diva*, sala întreagă se ridicase în picioare şi chema pe cîntăreaţă, într-un glorios tumult. Se aruncau flori, brăţări, cununiţe. Sentimentul nemuririi o învăluia pe augusta artistă, care, aproape muribundă, îşi dădea sufletul sub aparenţa cîntului !

Într-un fotoliu de orchestră, un tînăr a cărui fizionomie trăda un suflet hotărît şi mîndru — îşi manifesta admiraţia pasionată pe care o resimţea, aplaudînd de-şi rupea mănuşile.

Nimeni, din lumea pariziană, nu cunoştea pe acest spectator, care nu avea aerul unui provincial, ci al unui

străin. Cu hainele lui puţin cam prea noi, dar de un lustru sobru şi de o tăietură ireproşabilă, aşezat într-un fotoliu de orchestră, ar fi părut un ins aproape ciudat, fără acea instinctivă şi misterioasă eleganţă ce izvora din întreaga lui persoană. Examinîndu-l, erai îndemnat să cauţi în juru-i spaţiu, cer şi singurătate. Era ceva extraordinar : dar Parisul nu e, oare, oraşul Extraordinarului ?

Cine era şi de unde venea ?

Era un adolescent sălbatic, orfan al unei familii de seniori — unul din ultimii din secolul nostru — un melancolic castelan din Nord, evadat de trei zile din întunecimile unui turn din Cornouailles.

Se numea contele Félicien de la Vierge şi era proprietarul castelului din Blanchelande, în Bretania de Jos. O sete arzătoare de viaţă, o curiozitate pentru infernul nostru de minuni îl cuprinsese şi-l înfierbîntase dintr-o dată pe acest explorator !... Începuse să călătorească şi, acum, se afla foarte simplu în sala teatrului. Prezenţa lui la Paris nu data decît din dimineaţa acelei zile, aşa că marii lui ochi erau încă plini de strălucire.

Era prima seară din viaţa lui de tînăr ! Avea douăzeci de ani. Era intrarea lui într-o lume ardentă de uitare, de bani şi de plăceri. Şi, *întîmplarea* făcuse să ajungă la timp ca să asculte cîntecul de adio al celei ce pleca.

Cîteva clipe îi fuseseră de-ajuns ca să se obişnuiască cu splendorile sălii. Dar chiar de la primele note ale Mariei Malibran, inima îi tresări deodată ; sala dispăruse. Liniştea pădurilor, vîntul trecînd cu vuiet aspru printre stînci, susurul apelor pe pietrele torentelor şi apusurile grave făcuseră din acest tînăr un poet. Şi în timbrul vocii pe care o auzea acum i se părea că sufletul tuturor acestor lucruri îl ruga din depărtări să se întoarcă la ele.

În clipa în care, transportat de entuziasm, începuse să aplaude pe inspirata artistă, mîinile i se opriră în aer ; tînărul nu mai putu face nici o mişcare.

La balconul unei loji apăruse chiar atunci o femeie tînără de o mare frumuseţe şi care privea scena. Liniile fine şi nobile ale profilului ei estompat erau umbrite de roşiile tenebre ale lojei, ca o camee de Florenţa într-un medalion. Pală, cu o gardenie în părul negru, şi absolut singură, femeia îşi sprijinea pe marginea balconului o mînă a cărei formă trăda o ascendenţă ilustră. În locul unde se încheia corsajul rochiei sale de moar negru, voalată de dantele, o piatră cu ape bolnave, un opal admirabil, asemeni desigur sufletului ei, licărea într-un cerc de aur. Cu aerul unei singuratice, indiferentă faţă de întreaga sală, ea părea că uitase de sine sub farmecul invincibil al muzicii.

Hazardul voi ca femeia să-şi întoarcă totuşi privirea vagă spre mulţime ; în clipa aceea, ochii tînărului şi ai ei se întîlniră o secundă — atît cît să strălucească şi să se stingă.

Se mai văzuseră vreodată ?... Nu. În nici un caz pe acest pămînt. Dar acei care sînt în stare să spună cînd începe Trecutul vor fi în stare să stabilească locul unde aceste două fiinţe se posedaseră deja în realitate, căci o singură privire îi convinsese acum, şi pentru totdeauna, că existenţele lor nu putuseră începe în clipa în care s-au născut. Fulgerul iluminează dintr-o dată crestele şi spuma mării în noapte : tot astfel, sub privirea de o clipă, în inima tînărului impresia nu a crescut treptat ; a fost intima şi magica revelaţie a unei lumi ce se dezvăluie ! Închise deci ochii, ca şi cum ar fi vrut să păstreze sclipirile albastre ce se pierduseră în ei ; apoi încercă să reziste ameţelii copleşitoare. Deschise din nou ochii spre necunoscuta din lojă.

Gînditoare, ea își sprijinea încă privirea în privirea lui, ca și cum ar fi înțeles gîndul sălbaticului ei iubit, și ca și cum ar fi fost un lucru firesc ! Félicien simți că pălește ; prin acest schimb de priviri i se păru că două brațe languroase i se încolăceau în jurul gîtului. — Se sfîrșise ! chipul acestei femei se reflecta în sufletul său ca într-o oglindă cunoscută, căpăta trup în el, *se recunoștea* în el ! se fixa în el pentru totdeauna, sub vraja unor gînduri aproape divine ! Félicien simțea că trăiește prima lui iubire, și de neuitat.

În timpul acesta, tînăra, desfăcîndu-și evantaiul, a cărui neagră dantelă îi atingea buzele, părea că revine la vechea ei atitudine distrată. S-ar fi putut spune acum că asculta numai melodiile din *Norma*.

În clipa în care vru să-și ridice binoclul spre lojă, Félicien își dădu seama că ar comite o impoliteță.

— Dar din moment ce o iubesc ! își spuse el.

Așteptînd cu nerăbdare sfîrșitul actului, tînărul se reculese. — Cum să-i vorbească ? Cum să-i afle numele ? Nu cunoștea pe nimeni. — Să consulte, a doua zi, registrul teatrului ? Și dacă era o lojă publică, cumpărată întîmplător de cineva din cauza acestei seri ! Orele se grăbeau, viziunea avea să dispară. Ei bine, să-i urmărească trăsura cu trăsura lui, asta era totul... I se părea că nu avea altă posibilitate. Apoi va hotărî ! Și-și spuse în naivitatea lui sublimă : *„Dacă mă iubește* va înțelege și-mi va face un semn“.

Cortina căzu. Félicien părăsi în mare grabă sala. O dată ajuns în hol, începu să se plimbe, simplu, în fața statuilor.

Valetul lui se apropie, și tînărul îi șopti cîteva instrucțiuni ; omul se retrase apoi într-un ungher și rămase acolo, pîndind cu atenție.

Imensul vacarm al ovațiilor adresate cîntăreței se stingea încetul cu încetul, ca toate zgomotele de triumf de pe lumea asta. Publicul începu să coboare pe marea scară. Félicien, cu ochii îndreptați în sus, așteptă așezat între cele două vaze de marmură, pe lîngă care se scurgea fluviul uluitor al mulțimii.

El nu reținu însă nici fețele radioase, nici bijuteriile, nici florile de pe frunțile fetelor, nici platoșele de hermină, nici valul strălucitor ce se scurgea prin fața lui, sub lampadare.

Și, curînd, toată această mulțime dispăru încetul cu încetul, fără ca tînăra să se arate.

O lăsase, așadar, să-i scape fără să o identifice !... Nu ! era cu neputință. Un servitor bătrîn, pudrat, acoperit de blănuri, rămăsese în vestibul. Pe nasturii livrelei sale negre străluceau frunzele heraldice ale unei coroane ducale.

Deodată, în capul scării, apăru ea ! Singură ! Zveltă, sub un mantou de catifea și cu părul ascuns de o mantilă de dantelă, ea își sprijinea mîna înmănușată de rampa de marmură. Îl zări pe Félicien stînd drept, lîngă o statuie, dar nu păru a se preocupa în vreun fel de prezența lui.

Fata coborî treptele în liniște. La apropierea servitorului, ea pronunță cîteva cuvinte cu voce scăzută. Lacheul se înclină și se retrase fără să mai aștepte. O clipă mai tîrziu, se auzi zgomotul unei trăsuri care se îndepărta. Atunci necunoscuta ieși, scoborînd singură treptele exterioare ale teatrului. Félicien abia avu timp să arunce aceste cuvinte valetului său :

— Întoarce-te singur la hotel.

Într-o clipă, el se află în piața teatrului, la cîțiva pași de doamna necunoscută ; mulțimea se risipea deja

pe străzile din jur; ecoul îndepărtat al trăsurilor se topea.

Era o noapte de octombrie, uscată, cu stele.

Necunoscuta mergea foarte încet și parcă nesigură. — Să o urmărească? Trebuia — și el se hotărî s-o facă. Adierea toamnei îi aducea parfumul foarte stins de ambră care venea de la ea, foșnetul și freamătul sonor al rochiei de moar atingînd asfaltul.

În fața străzii Monsigny, ea căută ceva cu privirea o secundă, apoi merse, parcă indiferentă, pînă în strada Grammont, pustie și abia luminată.

Deodată, tînărul se opri; un gînd îi trecu prin minte. Poate că femeia era o străină!

O trăsură putea să vină și s-o ia pentru totdeauna! Și a doua zi el să rătăcească pe străzile orașului, fără s-o găsească!

Să rămînă mereu despărțit de ea, de hazardul unei străzi, de o clipă care poate dura o eternitate! Ce viitor! Gîndul acesta îl tulbură într-atîta, încît îl făcu să uite orice considerent de bună-cuviință.

La colțul străzii întunecoase o depăși pe necunoscută; se întoarse și, devenind de o paloare oribilă, o salută sprijinindu-se de stîlpul de fontă al unui felinar; apoi, cu extremă simplitate, îi vorbi, în timp ce un soi de magnetism fermecat ieșea din întreaga lui ființă:

— Doamnă, știți că v-am văzut în seara aceasta pentru întîia oară. Mi-e teamă că n-am să vă mai văd niciodată și, de aceea, trebuie să vă spun — (aici fu pe punctul de a-și pierde echilibrul) — că vă iubesc! încheie el, cu voce scăzută, și că dacă treceți mai departe, n-am să mai spun asemenea cuvinte nimănui, pînă la moarte.

Necunoscuta se opri, îşi ridică voaleta şi-l privi pe Félicien fixîndu-l cu atenţie. Apoi, după o scurtă tăcere, răspunse cu o voce a cărei puritate lăsa să se vadă cele mai profunde intenţii ale gîndului :

— Domnule, sentimentul care te face atît de palid şi te-a tulburat aşa de mult trebuie să fie într-adevăr foarte adînc, ca să poţi afla în el justificarea gestului pe care-l comiţi. De aceea nu mă simt cîtuşi de puţin ofensată. Calmează-te şi consideră-mă prietena dumitale.

Félicien nu fu mirat de acest răspuns : i se păru normal ca idealul lui să răspundă în chip ideal.

Împrejurarea era, într-adevăr, de natură să-i facă pe amîndoi să-şi amintească (dacă erau vrednici de aşa ceva) că aparţin rasei celor care fac ei convenienţele, nu rasei celor care li se supun. Ceea ce mulţimea oamenilor numeşte, cu totul arbitrar : convenienţe, nu e decît imitaţia mecanică, servilă şi aproape simiescă a unui lucru care a fost săvîrşit, fără o anumită intenţie, de oameni de mare anvergură, în circumstanţe generale.

Cu un elan de tandreţe naivă, Félicien sărută mîna ce i se întinse.

— Vrei să-mi dai floarea pe care ai purtat-o în păr toată seara ?

Necunoscuta îşi scoase în linişte palida floare de sub dantele şi oferindu-i-o lui Félicien, rosti :

— Şi acum, adio, şi pentru totdeauna.

— Adio ! bîlbîi el. — Aşadar, *nu mă iubeşti ?* — Ah ! Eşti măritată ! exclamă el deodată.

— Nu.

— Eşti liberă ! O, cerule !

— Uită-mă, totuşi ! Trebuie, domnule.

— Dar într-o clipă numai şi ai şi devenit însăşi bătaia inimii mele ! Cum aş mai putea trăi fără dumneata ?

Suflul pe care vreau să-l respir e doar al dumitale! Nu pricep ce ai vrut să înțelegi, spunînd: să te uit... cum adică?

— Pentru că sînt atinsă de o teribilă nenorocire. Să-ți mărturisesc despre ce e vorba, ar fi să te întristez pe tot restul vieții, ar fi inutil.

— Ce nenorocire poate despărți pe cei ce se iubesc!

— Asta.

Și pronunțînd acest cuvînt, necunoscuta închise ochii. Strada se desfășura în fața lor, absolut pustie. Un portal ce da într-o grădină mică și tristă stătea deschis lîngă ei. Părea că le oferă umbra.

Félicien, ca un copil nestăpînit, care adoră, o aduse pe fată sub bolta aceasta de întuneric, înlănțuindu-i talia ce i se oferea.

Îmbătătoarea senzație a mătăsurilor întinse și umede, ce se mulau pe corpul ei, îi transmise dorința fierbinte de a o îmbrățișa, de a o lua cu el, de a se pierde în sărutările ei. Félicien rezistă. Dar amețeala îi răpise facultatea de a vorbi. Nu găsi decît cuvinte bîlbîite și indistincte:

— Dumnezeule, cît de mult te iubesc!

Atunci fata înclină capul pe pieptul celui care o iubea și șopti cu o voce amară și disperată:

— Nu te aud! Mi-e rușine să-ți spun, dar nu te aud! Nu ți-aș putea auzi numele! Nu aș putea să-ți aud ultimul suspin! Nu-ți aud bătăile inimii! Dumneata nu înțelegi îngrozitoarea suferință ce mă omoară! Sînt, ah! sînt SURDĂ!

— Surdă! exclamă Félicien, fulgerat de o stupoare de gheață și pătruns din cap pînă în picioare de un fior.

— Da! De ani de zile! Toată știința oamenilor e neputincioasă să mă învie din oribila mea liniște. Sînt

surdă ca cerul și ca mormîntul, domnule! Îmi vine să-mi blestem zilele, dar acesta e adevărul. Așa că, lasă-mă!

— Surdă! repetă Félicien, care, sub lovitura acestei revelații neprevăzute, rămase cu creierul gol, năucit, incapabil să se gîndească la ce spune. Surdă?...

Apoi, deodată, exclamă:

— Bine, dar în seara asta, la teatru, dumneata aplaudai totuși muzica!

Félicien se opri, gîndindu-se că fata nu-l putea auzi. Faptul deveni dintr-o dată atît de îngrozitor încît îi trezi un zîmbet.

— La teatru?... răspunse necunoscuta, zîmbind și ea. Dar uiți că am avut tot timpul să studiez aparența atîtor emoții? De altfel, numai eu? Fiecare om aparține rangului pe care destinul i-l acordă și datoria noastră e să ni-l ținem. Femeia aceea nobilă, care cînta, nu merita oare să-i arăt ceva din suprema mea simpatie? Și, de altfel, îți închipui că aplauzele mele se deosebeau mult de cele ale *amatorilor* celor mai entuziaști? Pe vremuri, am studiat și eu muzica!...

La aceste cuvinte, Félicien o privi puțin cam zăpăcit, chinuindu-se în continuare să surîdă:

— Oh, spuse el, te joci cu un suflet care te iubește la disperare? Dumneata te acuzi că nu auzi și totuși mie îmi răspunzi!...

— Vai, spuse ea, ceea ce... ceea ce spui acum, îți închipui poate că numai dumneata ai spus-o! Ești sincer, prietene; dar cuvintele dumitale nu sînt noi decît pentru dumneata. — Pentru mine, dumneata reciți un lung dialog, ale cărui răspunsuri le-am învățat dinainte. Pentru mine, e aceeași poveste, de ani de zile. E un rol ale cărui fraze sînt dictate și impuse cu o precizie într-adevăr îngrozitoare. Îl cunosc așa de bine încît dacă aș

accepta — ceea ce ar fi o crimă — să-mi leg nenorocirea, măcar pentru cîteva zile, de soarta dumitale, ai uita în tot acest timp funesta mărturisire pe care ți-am făcut-o. Te asigur că ți-aș da iluzia asta în chip desăvîrșit, exact, *nici mai mult, nici mai puțin decît orice femeie !* Aș fi, chiar, incomparabil mai reală decît realitatea. Gîndește-te că împrejurările vieții ne dictează, mereu, aceleași cuvinte și că totdeauna figura cuiva se armonizează într-o oarecare măsură cu ele ! Nici nu ți-ar veni să crezi că nu te aud, atît de bine aș ghici ce spui. — Dar să nu ne mai gîndim la așa ceva, vrei ?

De data aceasta Félicien se simți cuprins de spaimă.

— Ah ! spuse el, ce cuvinte amare ești îndreptățită să pronunți !... Dar, chiar dacă e așa, vreau să împart cu dumneata și veșnica tăcere, dacă așa trebuie. De ce vrei să-mi interzici să-ți împărtășesc nenorocirea ? Aș fi împărtășit fericirea dumitale ! Iar sufletele noastre pot înlocui tot ce există.

Femeia tresări și-l privi cu ochi plini de lumină.

— Vrei să-mi dai brațul și s-o luăm pe strada asta întunecoasă ? spuse ea. Ne închipuim că-i o plimbare sub arbori, primăvara, cu soare strălucitor ! Am să-ți mărturisesc și eu ceva, un lucru pe care n-am să-l mai spun nimănui.

Cei doi îndrăgostiți, cu inimile copleșite de o tristețe fatală, mergeau ținîndu-se de mînă, ca niște exilați.

— Ascultă-mă, spuse necunoscuta, dumneata, care-mi poți auzi glasul. Pentru ce crezi că am simțit că dumneata nu mă ofensezi ? Și pentru ce crezi că ți-am răspuns ? Îți dai seama ?... Desigur, e foarte firesc să fi căpătat știința de a citi, pe trăsăturile unei figuri și în atitudini, sentimentele care determină actele cuiva. Dar eu pot mai mult (și ceea ce e cu totul altceva), eu pot să presimt cu o exactitate tot atît de profundă și, ca să

zic aşa, aproape infinită valoarea şi calitatea acestor sentimente, precum şi intima lor armonizare în persoana celui ce-mi vorbeşte. Cînd dumneata ţi-ai luat răspunderea să comiţi faţă de mine îngrozitoarea inconvenienţă de acum cîteva clipe, eu eram poate singura femeie în stare să sesizeze, instantaneu, adevărata ei semnificaţie.

Ţi-am răspuns, pentru că mi s-a părut că descopăr, strălucind pe fruntea dumitale, semnul necunoscut ce trădează pe cei a căror gîndire, departe de a fi întunecată, dominată şi zăgăzuită de pasiuni, dimpotrivă, amplifică şi îndumnezeieşte în ei toate emoţiile vieţii şi eliberează idealul conţinut în toate senzaţiile pe care le încearcă. Prietene, lasă-mă să-ţi dezvălui taina mea. Fatalitatea care m-a lovit în fiinţa mea materială, — la început aşa de dureroasă — a devenit pentru mine un mijloc de a mă elibera de multe servituţi ! Ea m-a salvat de la acea surditate intelectuală căreia îi cad victime cea mai mare parte dintre femei.

Fatalitatea aceasta mi-a făcut sufletul sensibil la vibraţiile lucrurilor eterne, din care făpturile de sexul meu nu cunosc de obicei decît parodia. Urechile lor sînt ceruite faţă de aceste miraculoase ecouri, faţă de aceste sublime prelungiri ! Ca urmare, ele nu datorează acuităţii auzului decît facultatea de a pricepe ceea ce e doar instinctiv şi exterior în voluptăţile cele mai delicate şi mai pure. Sînt ca Hesperidele, paznicele fructelor vrăjite, ale căror magice virtuţi ele le ignoră pe vecie ! Eu sînt surdă, vai !... Dar ele ! Ce aud ele !... Sau, mai bine zis, ce ascultă ele în cuvintele ce li se adresează, dacă nu zgomotul confuz, în armonie cu jocul fizionomiei celui ce le vorbeşte ! Aşa că, neatente, nu în sens aparent, ci neatente la *calitatea* revelatoare şi profundă, deci la *adevăratul* sens al fiecărui cuvînt, ele se mulţumesc să distingă în el o intenţie măgulitoare ce

le este pe deplin suficientă. Asta e ceea ce femeile acelea numesc, cu un surîs, „latura pozitivă a vieții"... Oh ! le vei vedea și dumneata, dacă ai să trăiești ! Vei vedea ce misterioase oceane de candoare, de suficiență și de joasă trivialitate ascund, numai, surîsurile lor ! — Încearcă să traduci uneia din ele genunea de iubire vrăjită, divină, obscură, într-adevăr înstelată, ca Noaptea, pe care o încearcă ființe de felul dumitale !... Dacă expresiile dumitale ar pătrunde pînă în creierul unor asemenea femei, ele s-ar deforma ca un izvor pur care străbate o mocirlă. Așa că, în realitate, ele *nu le vor auzi*. „Viața, afirmă ele, nu poate să realizeze asemenea vise, și îi ceri prea mult !" Ah ! Ca și cum viața n-ar fi făcută de cei vii !

— Dumnezeule, murmură Félicien.

— Da, continuă necunoscuta, o femeie nu scapă niciodată de această condiție a naturii, de surditatea mentală, sau, cel puțin, scapă plătindu-și răscumpărarea cu un preț inestimabil, ca mine. Bărbații închid în femei un secret, pentru că ele nu se exprimă decît prin acte. Mîndre, orgolioase de acest secret, pe care ele însele îl ignoră, le place să lase să se creadă că el poate fi descoperit. Și bărbatul, flatat de iluzia că el e ghicitorul așteptat, se nenorocește căsătorindu-se cu un sfinx de piatră. Pentru că nici unul dintre ei nu se poate ridica *aprioric* la ideea că un secret, oricît de teribil ar fi, dacă nu e exprimat *niciodată*, e egal cu neantul.

Necunoscuta se opri.

— Sînt cam amară în seara asta, continuă ea — și, iată de ce : de cînd știu ce fac femeile cu ceea ce posedă — și ceea ce aș fi făcut fără îndoială și eu, — nu le mai invidiez ! Dar iată că ești aici, ești aici dumneata, pe care în alte împrejurări te-aș fi iubit atît !... Te văd !... Te presimt !... Îți recunosc sufletul în privire !... Mi-l oferi, *și eu nu pot să-l iau !...*

Fata își ascunse fruntea în mîini.

— Oh, răspunse încet Félicien, cu ochii plini de lacrimi — eu cel puțin pot să-ți sărut sufletul în suflul buzelor !... — Înțelege-mă ! Nu te retrage din viață ! Ești așa de frumoasă !... Liniștea iubirii noastre o va face mai inefabilă și mai sublimă, pasiunea mea va crește din toată durerea ta, din întreaga ta amărăciune !... Iubita mea soție pentru totdeauna, vino să trăim alături !

Necunoscuta îl privea cu ochii tot atît de plini de lacrimi ca și ai lui și, punînd mîna pe brațul care o înlănțuia, rosti :

— Chiar și dumneata ai spus că e cu neputință. Ascultă-mă mai departe ! Vreau să închei, în această clipă, prin a-ți revela gîndul meu întreg... căci nu mă vei mai auzi niciodată... și nu vreau să mă uiți.

Necunoscuta vorbea încet și mergea cu capul rezemat de umărul tînărului.

— Să trăim alături !... Spui... Uiți că după primele exaltări, viața capătă un anumit caracter de intimitate, în care nevoia de a te exprima exact devine inevitabilă. E clipa sacră. Și e clipa crudă în care cei ce s-au căsătorit fără să fie atenți la cuvintele pe care le pronunță primesc pedeapsa ireparabilă pentru puțina importanță ce au dat-o *calității* sensului real, UNIC, în sfîrșit, pe care cuvintele acelea îl căpătau din partea celor ce le enunțau. „Să nu ne facem iluzii !“ își zic ei, închipuindu-și că în acest fel maschează cu un surîs trivial durerosul dispreț pe care chiar ei îl încearcă, în realitate, față de genul lor de iubire, — și disperarea pe care o resimt că trebuie să recunoască aceasta față de ei înșiși.

Căci ei refuză să vadă că nu au obținut decît ceea ce, de fapt, doreau ! Le e imposibil să creadă că pe lu-

mea asta — în afară de Gîndire, care transfigurează orice lucru — toate nu sînt decît ILUZIE. Şi că orice pasiune, acceptată şi concepută doar în senzualitate, devine curînd mai dezolantă decît moartea pentru cei care s-au pierdut în ea. Priveşte figurile trecătorilor de pe stradă şi vei vedea dacă exagerez. Dar noi, mîine! Cînd va veni clipa aceea!... Am să-ţi văd privirea, dar n-am să-ţi aud vocea! Îţi voi vedea surîsul, dar n-am să-ţi aud cuvintele! Şi simt că dumneata nu poţi vorbi ca ceilalţi oameni!...

Sufletul dumitale primitiv şi simplu trebuie să se exprime cu o vivacitate aproape definitivă, nu-i aşa? Toate nuanţele pasiunii ce te stăpîneşte nu se pot exprima decît prin însăşi muzica vorbelor pe care le rosteşti! Am să simt că eşti plin de imaginea mea, dar forma pe care o dai fiinţei mele în gîndurile dumitale, felul în care dumneata mă concepi şi care nu se poate manifesta decît prin vorbe necontenit inventate de dumneata — forma aceasta fără contururi precise, şi care, datorită înseşi acestor cuvinte divine, rămîne nehotărîtă şi tinde a se proiecta în Lumină pentru a se topi în ea şi a transcende în infinitul pe care-l purtăm în suflet — această realitate unică, în sfîrşit, eu n-am s-o cunosc niciodată! Nu!... Muzica inefabilă, ascunsă în vocea unui amant, murmurul ei cu inflexiuni nemaiauzite, care învăluie şi palidifică, voi fi condamnată să nu le aud!... Ah, cel care a scris pe prima pagină a unei simfonii sublime: „Aşa bate destinul la uşă!“ a cunoscut vocea instrumentelor înainte de a suferi aceeaşi nenorocire ca şi mine!

Şi scriind, şi-o amintea! Dar eu, oare cum să-mi amintesc de glasul cu care mi-ai spus întîia oară „Te iubesc!...“

Auzind aceste cuvinte, tînărul devenise sumbru : începuse să-l cuprindă teama.

— Oh, exclamă el. Ai deschis în sufletul meu o prăpastie de nenorociri şi de revoltă ! Am păşit pe pragul paradisului şi trebuie totuşi să închid în faţa mea poarta tuturor bucuriilor ! Eşti suprema ispită — în sfîrşit !... Mi se pare că descopăr în privirea dumitale nu ştiu ce trufie văzînd că m-ai dus la disperare.

— Du-te ! Sînt cea care nu te va uita niciodată ! răspunse ea. — Cum aş putea uita cuvintele presimţite, pe care nu le-am auzit ?

— Doamnă, vai ! Îţi faci o voluptate ucigînd toată frageda speranţă pe care o înmormîntez în dumneata !... Şi totuşi, dacă vei fi prezentă în viaţa mea, vom învinge viitorul împreună ! Să ne iubim cu mai multă îndrăzneală ! Nu pregeta să vii !

Cu o mişcare neaşteptată şi feminină, fata îşi lipi buzele de ale lui, în umbră, cu tandreţe, pentru cîteva secunde. Apoi spuse cu un soi de oboseală :

— Prietene, îţi repet că e cu neputinţă. Au să vină ceasuri de melancolie în care, iritat de infirmitatea mea, ai să cauţi ocazia de a o constata şi mai tare ! N-ai să poţi uita că eu nu te aud !... Şi nici n-ai să poţi să mi-o ierţi, te asigur ! Fatalmente ai să ajungi, de pildă, *să nu-mi mai vorbeşti,* să nu mai articulezi nici o silabă în faţa mea ! Doar buzele dumitale vor spune : „Te iubesc“ fără ca vibraţia vocii să mai tulbure tăcerea. În fine, ai să ajungi să-mi scrii, ceea ce mi-ar fi penibil. Nu, e cu neputinţă ! N-am să-mi profanez viaţa pentru o Dragoste pe jumătate. Cu toate că sînt fecioară, sînt văduvă de un vis şi vreau să rămîn veşnic însetată. Îţi spun : nu pot să-ţi iau sufletul în schimbul sufletului meu. Şi cu toate acestea dumneata erai cel hărăzit să-mi captiveze fiinţa !... Şi tocmai din această cauză e dato-

ria mea să-ți răpesc trupul meu. Îl iau! E temnița mea! Măcar dacă aș fi mai curînd eliberată din ea! Nu vreau să-ți aflu numele... *Nu vreau să-l citesc...* Adio! — Adio!...

La un colț al străzii Grammont se zărea o trăsură strălucind la cîțiva pași. Félicien recunoscu în mod vag pe lacheul din holul teatrului, exact în clipa în care, la un semn al tinerei, un servitor coborî scărița cupeului.

Necunoscuta dădu drumul brațului tînărului, se eliberă ca o pasăre și se sui în trăsură. O clipă mai tîrziu, totul dispăruse.

Domnul conte de la Vierge plecă a doua zi spre solitarul său castel din Blanchelande, — și, de atunci, nu s-a mai auzit vorbindu-se de el.

Evident, ar fi putut să se laude că a întîlnit, chiar de la început, o femeie sinceră care să aibă în sfîrșit *curajul opiniilor ei.*

Ucigaşul lebedelor

Domnului Jean Marras

„Lebedele înţeleg semnele."
VICTOR HUGO, *Mizerabilii.*

Tot compulsînd o mulţime de tomuri de Istorie Naturală, ilustrul nostru prieten, doctorul Tribulat Bonhomet, a aflat că *„lebăda cîntă frumos înainte de a muri"*. Într-adevăr (aşa cum ne-a mărturisit recent) după ce a ascultat o dată această muzică, doar ea îl ajută să suporte decepţiile existenţei, în timp ce oricare alta i se pare o aiureală, un fel de „Wagner".

— Dar cum a izbutit oare să-şi procure această mare satisfacţie de amator ? — Iată :

În împrejurimile unui foarte vechi burg fortificat în care locuieşte, bătrînul nostru filosof practic a descoperit într-o bună zi un parc secular în paragină, iar la umbra acestuia, un binecuvîntat şi antic eleşteu — pe a cărui sumbră oglindă pluteau vreo douăsprezece sau cincisprezece lebede. Bonhomet le-a studiat cu atenţie obiceiurile, a calculat distanţele, concentrîndu-se mai ales asupra lebedei negre, paznicul lor, care dormea cufundată într-o rază de soare.

Aceasta stătea în fiecare noapte cu ochii deschişi, cu o piatră rotundă în ciocul ei roz, şi la cel mai mic

semnal ce i-ar fi dezvăluit vreun pericol pentru cele pe care le păzea, dădea drumul, printr-o mișcare a gîtului, pietrei, care, aruncată brusc în unde, trezea pe frumoasele adormite adunate în cerc. La semnalul acesta, pîlcul își lua zborul, condus tot de lebăda neagră, prin întuneric, sub bolțile adînci dintre arbori, pînă la pajiștile din depărtări, sau la vreun bazin în care se oglindeau statui cenușii, ori pînă la vreun alt refugiu pe care îl cunoșteau bine. — Bonhomet le contemplase vreme îndelungată, în tăcere — chiar zîmbind la ele. Nu voia el să-și delecteze urechile, ca rafinat amator, cu ultimul lor cîntec ?

Deci foarte adesea, toamna, cînd bătea miezul vreunei nopți fără lună — Bonhomet, chinuit de insomnie, se scula brusc și se îmbrăca anume pentru concertul pe care simțea nevoia să-l asculte din nou. Ososul și uriașul medic își vîra picioarele în niște cizme enorme și solide de cauciuc, pe care le continua fără întrerupere o amplă redingotă bine îmblănită, apoi își trăgea o pereche de mănuși făcute din inele de oțel și provenite de la vreo armură medievală (mănuși pe care avusese norocul să le cumpere cu treizeci și opt de parale — o nebunie ! — de la un negustor de vechituri). După aceea, își punea o pălărie modernă cu boruri mari, sufla în lampă, ieșea și, după ce-și vîra în buzunar cheia casei, se îndrepta tacticos spre liziera parcului părăsit.

Și iată-l foarte curînd aventurîndu-se pe potecile de întuneric, spre refugiul cîntătoarelor sale preferate — spre lacul cu ape puțin adînci, pe care le sondase în toate părțile și care nu-i treceau de brîu. Pe sub bolțile de frunzișuri din apropierea malurilor, pașii lui călcau neauziți peste crengile moarte.

Ajuns la marginea eleșteului, își vîra mai întîi un picior, încet, foarte încet — și fără să facă vreun zgo-

mot! — apoi celălalt, cu nespuse precauții, încît de-abia mai îndrăznea să respire: exact ca un meloman înainte de a veni cavatina așteptată. Ca să facă cei douăzeci de pași ce-l despărțeau de scumpii lui virtuoși, îi trebuiau de obicei vreo două ore — două ore jumătate, așa de mult se temea să nu pună în stare de alarmă subtila vigilență a străjerului negru.

Adierea unui cer fără stele mișca asemeni unui plînset marile ramuri din întunecimea care împresura lacul — dar Bonhomet, fără să se lase atras de tainicul lor murmur, înainta pe nesimțite, în așa fel încît pe la orele trei dimineața se afla, nevăzut, la o jumătate de pas de lebăda neagră, fără ca aceasta să fi simțit cel mai mic semn al prezenței lui.

Atunci, bunul nostru doctor, zîmbind în umbră, mîngîia ușor, foarte ușor, suprafața moartă a apelor, atingînd-o numai cu vîrful degetelor sale medievale, chiar în fața strajei lebedelor. Și făcea gestul atît de ușor, încît paznicul negru, deși mirat, nu putea considera alarma această vagă așa de importantă încît să arunce piatra. Stătea și asculta. Dar după un timp, instinctul păsării era pătruns în mod obscur de ideea pericolului, inima, biata ei inimă naivă, începea să bată îngrozitor: — fapt care umplea pe Bonhomet de fericire.

Și iată că, una după alta, frumoasele lebede, tulburate de zgomot din adîncul somnului, își scoteau, cu unduiri, capetele de sub palidele aripi de argint, — și apăsate de umbra lui Bonhomet începeau să fie cuprinse de spaimă, căpătînd nu știu ce confuză conștiință a pericolului de moarte ce le amenința. Dar în delicatețea lor nesfîrșită, sufereau în tăcere, ca și paznicul lor — neputînd să fugă, *pentru că piatra nu fusese aruncată!* Și toate inimile albelor exilate începeau să bată cu lovituri de agonie surdă — *inteligibile* și distincte pentru auzul încîntat

al bravului doctor, — care știind ce anume le provoca *moralmente* simpla lui apropiere — se delecta cu oribila senzație pe care nemișcarea lui le-o dădea, — ca și cum ar fi încercat incomparabila voluptate a scărpinatului.

— Ce frumos e să-i încurajezi pe artiști ! își spunea el în șoaptă.

Cam trei sferturi de oră dura acest extaz pe care nu l-ar fi dat nici în schimbul unui regat. Dar deodată, razele Luceafărului zorilor, alunecînd printre ramuri, iluminau brusc pe Bonhomet și pe lebedele cu ochii încărcați de vise, de pe negrele unde ! Paznicul, înnebunit de spaimă la vederea lui, arunca piatra... — Prea tîrziu !... Bonhomet, scoțînd un strigăt groaznic și puternic, în care părea că se demască siroposu-i zîmbet, se repezea cu ghearele desfăcute, cu brațele întinse în pîlcul divinelor păsări ! — Și, cu mare iuțeală, modernul nostru cavaler strîngea cu degetele lui de fier gîturile imaculate, de zăpadă, a două sau trei cîntătoare, pe care le sfîrteca sau le zdrobea, înainte ca celelalte visătoare să-și fi luat asemeni unor raze zborul.

Atunci, sufletele lebedelor muribunde, uitînd de bunul medic, se înălțau într-un cînt de nemuritoare speranțe, de eliberare și de iubire, spre necunoscutele ceruri.

Iar raționalul nostru doctor zîmbea în fața acestei manifestări de sentimentalitate, din care, ca un cunoscător serios, nu binevoia să savureze decît un lucru : TIMBRUL. — Din punct de vedere muzical nu prețuia decît dulceața neobișnuită *a timbrului* acestor glasuri simbolice, care vocalizau Moartea ca pe o melodie.

Cu ochii închiși, Bonhomet aspira în sufletul să armonioasele vibrații : apoi, împleticindu-se ca într-un spasm, se ducea să naufragieze pe mal, lungindu-se pe iarbă, culcat pe spate, în hainele lui călduroase și impermeabile.

Și, acolo, acest Mecena al epocii noastre, cufundat într-o voluptuoasă torpoare, savura din nou, pînă în străfundurile ființei sale, amintirea deliciosului cîntec — întinat totuși de o sublimitate, după el, demodată — a scumpilor săi artiști.

Și, resorbind extazul agoniei, el rumega astfel foarte tacticos delicata impresie, pînă la răsăritul soarelui.

Adepţii naturalului

Domnului Emile Michelet

Omul poate inventa orice, cu excepţia artei de a fi fericit.

NAPOLEON BONAPARTE

Într-una din excursiile sale matinale prin pădurea de la Fontainebleau, domnul C *** (actualul conducător al statului), tot hoinărind prin iarbă şi prin rouă, o luase, într-una din dimineţile recente, printr-un fel de vîlcea, în partea dinspre defileul de la Apremont.

Îmbrăcat cu o eleganţă rectilinie, foarte simplă, cu pălărie melon şi frac simplu butonat, cu aerul lui pozitiv, şi neavînd în plimbarea sa incognito nimic din alura precedentului Mare Pontif — pe scurt, nedepăşind în nici un chip, în distinsa-i modestie, aspectul unui turist oficial, preşedintele se plimba căutînd, din motive de igienă, farmecul Naturii.

Deodată, el îşi dădu seama că „reveria îi îndreptase paşii“ spre o colibă destul de spaţioasă şi cochetă, avînd două ferestre cu obloane verzi. Apropiindu-se, domnul C *** observă că pe scîndurile acestei neobişnuite locuinţe era vopsit un număr de ordine — şi că ea era un fel de baracă de bîlci, închiriată, desigur, cuiva care-şi cişti-

gase acest drept. Pe ușa de la intrare erau scrise cu litere mari, albe, aceste două nume : DAPHNIS și CHLOE.

O asemenea inspirație îl surprinse. Dintr-o curiozitate ironică, dar plină de discreție — adică fără să se gîndească cîtuși de puțin să introducă o notă laică în această sihăstrie, el bătu politicos la ușă.

— Intră ! strigară dinăuntru două voci fragede de copii.

Președintele puse mîna pe clanță : ușa se deschise, în timp ce pe ea și în interiorul idilicei locuințe căzu, iluminîndu-le, o rază întretăiată de soare ce străbătuse frunzișul.

În prag, domnul C*** se trezi în fața unui băiat foarte tînăr, cu părul blond și buclat, cu trăsături de medalie greacă, cu tenul mat și cu ochii de un albastru sceptic — a căror privire subtilă vădea un nu știu ce de ironie care caracterizează adîncul privirii oamenilor din Normandia, — și a unei fete extrem de tinere, cu chipul ingenuu, cu un oval pur, încoronat de un păr negru, strîns în niște superbe cozi. Erau îmbrăcați, și unul și celălalt, în doliu, în niște haine de stofă țărănească — de o tăietură pe care siluetele lor ferme o făceau acceptabilă. Amîndoi erau fermecători — și aerul lor trist nu trezi președintelui, fapt straniu ! nici o aversiune.

Întors din nenumăratele sale turnee, conducătorul statului fu fericit, oarecum fără voia sa, să vadă și alt gen de „figuri“ decît cele ale prefecților, subprefecților și primarilor : pentru privirea lui, era ceva recreator.

Daphnis stătea în picioare, lîngă o masă rustică ; amabila Chloe, uitîndu-se cu genele plecate la neașteptatul oaspete, stătea pe un pat de fier, de ultim tip, căptușit cu iarbă de mare, cu cearceafuri albe și aspre

şi cu o pernă dublă. Trei scaune de nuiele împletite, cîteva obiecte de menaj, cîteva farfurii şi ceşti de faianţă ce imitau vechiul stil Limoges, iar pe masă tacîmuri strălucitoare de factură modernă — completau mobilierul din locuinţa celor doi sălbatici.

— Străine, spuse Daphnis, fii binevenit, dumneata care intri o dată cu această nesperată rază de soare !... Iei masa cu noi, aşa, fără pretenţii, nu ? Avem ouă, lapte, brînză, chiar şi cafea ; Chloe pune încă un tacîm !

Mai marii acestei lumi iubesc lucrurile simple şi neprevăzute, şi se pretează cu plăcere tuturor deliciilor ce derivă din petrecerea lor incognito în mijlocul celor umili. Faţă de o asemenea primire, domnul C*** nu putea să refuze a fi şi el amabil, şi a-şi mai destinde puţin, sub forma unei distracţii, rigorismul caracterului său (dar numai o dată şi ca o excepţie).

„Iată, gîndi el, nişte tineri excentrici care au fugit din cine ştie ce colţ al Parisului — şi care au adoptat modul acesta ingenios de a-şi petrece vacanţa !... Poate că sînt mai amuzanţi decît anturajul meu : să vedem."

— Tineri prieteni, le răspunse el cu un surîs (şi cu aerul unui rege de odinioară care descinde la nişte păstori) şi mie îmi place să fiu natural !... aşa că accept invitaţia voastră campestră.

Toţi luară loc, şi datorită eforturilor lui Chloe masa începu numaidecît.

— Ah ! Să fii natural !... suspină Daphins, oftînd din adînc : pentru asta am venit aici ! Căutăm să fim naturali, cu toată sinceritatea : dar — în zadar !

Domnul C *** îi privi :

— Cum ? Cum ? tinerii mei prieteni ? Dar tot ce vă înconjoară, toate bucuriile astea pure, produsele agreste !... Uite, — laptele ăsta excelent ! tartinele astea proaspete !

— Ah ! spuse Chloe, asta-i adevărat, bunule străin ; laptele poţi să-l bei, cred că e făcut cu creier de miel calitatea întîia.

— Iar tartinele, murmură Daphnis, ştii doar că nu eşti niciodată sigur de pîine cu drojdia asta nouă... dar untul, trebuie să mărturisesc că margarina cu care e făcut mi se pare excelentă. Dacă totuşi preferi brînză, iată aici ceva de toată încrederea : seul şi creta nu intră decît în proporţie de o treime ; e o nouă invenţie.

Auzind aceste cuvinte, domnul C *** se uită cu mai multă atenţie la tinerii săi amfitrioni :

— Şi... va să zică... vă numiţi Daphnis şi Chloe... spuse el.

— Oh ! astea sînt doar prenumele. Familiile noastre, pe vremuri înstărite, locuiau la Paris, pe Champs-Elysées, cînd deodată o subită conversiune le-a obligat să ajungă să muncească. Aşa că eu, ieşit de curînd avocat, îmi făceam stagiul ca tot omul ; Chloe, o fată studioasă, îşi luase doctoratul şi studia ca să ajungă obstetriciană, tocmai în clipa cînd o mică moştenire ne-a îngăduit să ne căsătorim numaidecît, fără a mai aştepta să facem clientelă — şi să încercăm astfel să ne reluăm, în pădurea asta bătrînă, existenţa noastră de pe vremea lui Longus, în conformitate cu gusturile noastre din naştere... numai că în vremurile de azi, aşa ceva e tare greu. — Cum ? nu mai mănînci, scumpe străin ?... Vrei două ouă la capac ? Sînt la modă. Provin din import, ştii ? sînt din cele trei milioane de ouă artificiale care ne sînt expediate zilnic din America : le bagi în apă acidulată şi se formează crusta : instantaneu. Crede-mă, ia gustă din ele. După aceea luăm cafeaua. E o cafea excelentă ! Adică un surogat de falsă cicoare, de calitatea întîia, a cărei desfacere, la preţul oficial, se ridică numai la

Paris la optsprezece milioane de franci. Nu ne refuza. Ți-o oferim cu dragă inimă și, așa, fără pretenții.

Domnul C ***, a cărui curiozitate devenea fără voia lui din ce în ce mai mare la auzul acestor juvenile accente, îndreptă în mod diplomatic conversația în altă direcție pentru a evita, în cel mai politicos mod cu putință, să răspundă cordialei oferte a gazdei sale.

— O mică moștenire, spuneți ?... reluă Președintele cu un aer de simpatie plină de interes, — adevărat, sînteți îmbrăcați în doliu, scumpii mei copii !

— Exact : sîntem în doliu după bietul nostru unchi Polemon ! gemu Chloe, ștergîndu-și o lacrimă invizibilă.

— Polemon ? zise domnul C *** investigîndu-și amintirile ; — oh, da ! acela căruia, asemenea lui Silenus, îi plăcea mult vinul roșu, pe vremea legendelor ?

— El ! suspină Daphnis : și în fiecare dimineață nu izbutea să se scoale decît... mahmur, demnul emul al lui Bachus ! Îi plăcea vinul natural : or, aducîndu-și în coliba lui un butoiaș din acel ilustru „Vin de proprietar“, știi...

— Da, iubite străin, întări Chloe cu o voce mică și muzicală de profesoară : un butoiaș din mixtura aceea atît de bine combinată cu acid tartric, cu ipsos și cu arsenic, încît vreo patru sau cinci sute de oameni au sucombat în ultima vreme din cauza ei !... da, din vinul acela generos pe care-l beau muncitorii, în Franța, cîntînd cu voioșie celebrul refren :

„Îi mulțumesc lui Dumnezeu și zic așa :
Ăia din Anglia n-au așa ceva !“

— Așa că, reluă Daphnis, Ființa Supremă chemîndu-l la ea chiar în seara în care unchiul nostru Pole-

mon trăsese vinul în sticle, nenorocitul bătrîn a răspuns la apel în toiul unor colice atroce ! — și lăsîndu-ne moștenire cîteva drahme. Dar scuză-ne : — poate fumezi, iubite străin ?... Vrei cumva o havană ?... Sînt realmente acceptabile și destul de aspectuoase. Tot din America importate !... sînt din foi de hîrtie muiate într-o decocțiune de nicotină epurată, provenită din cele mai bune capete de țigări de foi din Havana ; lunar, se desfac numai în Franța de la două pînă la trei milioane de bucăți, — astea sînt de o marcă de lux, după cum ne asigură chiar Regia...

De data aceasta, domnul C***, crezînd că descoperă în ultimele cuvinte ale lui Daphnis o vagă intenție ironică la adresa Progresului, consideră că e de datoria lui să-și reia ceva din aerul său oficial.

— Mulțumesc, spuse el, — e adevărat că în industria modernă s-au strecurat, vai ! unele abuzuri — dar dacă știi cui să te adresezi, găsești totdeauna și lucruri autentice ! De altminteri, la vîrsta voastră, ce contează vanele plăceri ale mesei ? Aici, mai ales, în mijlocul naturii vii, al arborilor plini de viață și de vigoare, de pildă, ale căror seculare coroane... miresmele salubre...

— Îmi dai voie, scumpe străin ? răspunse Daphnis, făcînd ochii mari : — va să zică... dumneata nu știi ? Bine, dar stejarii aceștia superbi, coniferele astea înalte care au adăpostit sub ele iubiri regești au avut de suferit într-o noapte din iarna trecută un ger cu cinci sau șase grade mai mult decît puteau să suporte rădăcinile lor — asta după rapoartele inspectorilor silvici ai statului — așa că, de fapt, arborii aceștia sînt morți. Poți să vezi crestăturile oficiale care-i marchează, ca să fie tăiați la anul. Au să sfîrșească în sobele unor ministere. Frunzișul acesta e ultimul și provine doar din cel din urmă elan al

sevei : totul nu e decît o agonie care-ţi ia ochii. Dacă un cunoscător şi-ar arunca doar o privire pe scoarţa lor, şi-ar da seama că seva nu mai urcă. Aşa că, sub aparenţa vie a umbrarelor vii, noi ne aflăm, în realitate, înconjuraţi de nenumărate spectre vegetale, de nişte fantome de arbori !... Copacii bătrîni ne părăsesc ! Să facem loc celor tineri.

Un nor trecu peste fruntea geometrică a domnului C *** : afară, o adiere îngheţată făcu să freamăte frunzişurile.

— Într-adevăr, parcă-mi aduc acum aminte... murmură el. Dar să nu exagerăm ! şi să nu examinăm lucrurile prea îndeaproape, dacă vrem să distingem ceva... Ne rămîne natura asta exuberantă, în toiul verii...

— Cum ! exclamă din nou Daphnis, — cum, scumpe străin, găseşti „natural" ca, vara, biata Chloe şi cu mine să ne petrecem după-amiezele dîrdîind lipiţi unul de celălalt ?

— Într-adevăr, vara n-a fost prea călduroasă anul acesta, reluă domnul C***. Ei bine, ridicaţi-vă privirile mai sus, tinerilor ! Vă rămîne priveliştea vastă a cerului intact şi pur...

— Un cer intact şi pur... pe care se încrucişează, cît e ziua de mare, roiuri de baloane pline cu personaje savante... ăsta nu mai e un cer... natural, scumpe străin !

— Dar... noaptea, la lumina stelelor, cînd privighetorile cîntă, puteţi uita...

— Numai că, murmură Daphnis, interminabilele raze electrice care pornesc de la poligon taie umbra cu imensele lor fascicule de lumină : asta schimbă în fiecare clipă strălucirea stelelor şi falsifică lumina frumoasă a lunii de deasupra pădurii !... Nu, noaptea nu mai e... naturală.

— Iar privighetorile, suspină Chloe, păi le-a speriat fluieratul neîncetat al trenurilor care vin de la Melun ; privighetorile nu mai cîntă acum, bunule străin !

— Oh, copii ! exclamă domnul C***. Prea sînteţi şi voi atenţi.. la amănunte ! Dacă vă place aşa de mult să fiţi *naturali*, de ce nu v-aţi stabilit la marginea mării !... ca pe vremuri ?... Zgomotul valurilor mari... zilele de furtună...

— Marea, scumpe străin ? spuse Daphnis : parcă n-am şti că un cablu gros, de la un capăt la altul, îi ridiculizează imensitatea aceasta atît de lăudată. Ştii prea bine că e de ajuns să verşi în ea un butoi sau două de ulei ca să potoleşti cele mai înalte valuri pe o rază de o leghe. Cît despre fulgerele „uraganelor“ ei, din moment ce cu ajutorul unui paratrăsnet le poţi face să coboare într-o sticlă, marea nu ni se mai pare, în clipa de faţă, chiar atît de... naturală.

— În orice caz, zise domnul C ***, munţii rămîn un loc de petrecere pentru sufletele superioare, şi unde calmul...

— Munţii ? răspunse Daphnis, care munţi ? Alpii, de pildă ? Sau muntele Cenis ?... Cu calea ferată care-l străbate dintr-o parte într-alta, ca un şobolan, şi care afumă cu vaporii ei, asemeni unei cădelniţe ambulante plină de duhori, pajiştile, pe vremuri înverzite şi primitoare ?... Trenurile rapide parcurg munţii de sus în jos, cu roţi cu cremaieră. Nu mai sînt... naturali munţii ăştia !

Se produse un moment de tăcere.

— Atunci, reluă foarte curînd domnul C ***, hotărît să vadă pînă unde merg paradoxele acestor doi elegiaci amanţi ai Naturii, atunci, ce ai de gînd să faci, tinere ?

— Să... renunţ ! exclamă Daphnis : să urmez şi eu curentul general ! Şi, ca să trăiesc, să mă apuc, de

exemplu, să fac... politică, dacă vrei. Asta e ceva foarte rentabil.

La auzul acestor cuvinte, domnul C*** tresări şi, forţîndu-se să nu izbucnească în rîs, se uită la amîndoi.

— Da ? spuse el ; chiar aşa ?... Şi dacă nu sînt indiscret, ce ai vrea să fii în politică, domnule Daphnis ?

— Oh ! răspunse calmă Chloe, cu acelaşi ton doctoral şi prozaic, din moment ce Daphnis reprezintă, în sine, partidul ruralilor nemulţumiţi, l-am sfătuit, bunule străin, să devină, fie ce-o fi, candidat venit din afară în cea mai „înapoiată“ circumscripţie din ţară. Asta se mai întîmplă. Or, în vremurile noastre, ce e necesar în ochii majorităţii alegătorilor ca să meriţi să devii deputat ? În primul rînd, să te fereşti să scrii — sau să fi scris — vreo carte frumoasă ; să te abţii să ai vreun mare talent în orice ramură a artei ; să te faci că dispreţuieşti, considerîndu-l frivol, orice lucru legat de produsele Inteligenţei pure : adică să nu vorbeşti de ele decît cu un surîs protector, distrat şi placid ; să ştii să dai, cu multă amabilitate, impresia că eşti de o robustă mediocritate ; să poţi să-ţi consumi timpul, cît e ziua de mare, stînd între sute de colegi şi votînd la comandă — sau demonstrînd unul altuia că toţi sînt în fond nişte flecari trişti, lipsiţi, cu rare excepţii, de orice dezinteresare ; — iar seara, mestecînd cîte o scobitoare şi privind mulţimea cu un ochi aton, să murmuri : „Ei ! Totul se aranjează ! Totul se aranjează !“ Nu-i adevărat că acestea sînt condiţiile prealabile ca să fii demn de luat în consideraţie ? — O dată ales, primeşti o diurnă de nouă mii de franci (afară de altele), căci la Cameră nu se plăteşte cu simple palavre ! — acolo lumea îşi zice „statul“... şi pe măsură ce timpul trece, fiecare face

cadou micii sale Chloe cîte un rentabil debit de tutun sau chiar două !... Găsesc că toată treaba asta nu-i prea proastă : e o meserie uşoară. De ce n-ai încerca-o şi tu, Daphnis ?

— Ei, răspunse Daphnis, eu nu zic nu. E o chestie de cheltuială pentru afişe şi demersuri, al căror dezgust l-aş putea depăşi la rigoare. La urma urmei, dacă pentru a obţine acest lucru e nevoie doar să ai o „opinie", ei bine, scumpe străin, să le punem pe toate în pălăria dumitale şi trage dumneata una la întîmplare ! Trebuie să ai mînă bună, simt lucrul ăsta ; ai să iei pe cea mai bună, pariez, pe cea care va fi cu noroc, cum se spune. De altfel, sînt de părere că dacă, mai tîrziu, altă opinie mi-ar deveni mai plăcută, dacă mi-ar surîde mai mult, oh ! la nivelul scăzut la care se află ele, în vremurile noastre, şi considerînd cît valorează şi cît produc opiniile, aş schimba-o şi pe aceea fără nici o greutate. În veacul acesta, „opiniile" nu mai sînt naturale, îţi dai şi dumneata seama.

Domnul C ***, ca om amabil şi cu mintea luminată, a surîs cu condescendenţă la aceste inocente paradoxe, care, în ochii lui, nu aveau altă scuză decît vîrsta celor doi precoci originali.

— De fapt, domnule Daphnis, spuse el, dumneata ai putea să reprezinţi partidul Cinismului-loial şi să aduni în această calitate multe sufragii.

— Fără să mai punem la socoteală, reluă Chloe, că, dacă ar fi să mă iau după bucata de ziar în care era împachetată brînza din dimineaţa asta, scumpe străin, mai multe localităţi căutau (inventînd pe un tip *oarecare*, ce pînă în clipa de faţă nu fusese găsit) să contracareze influenţa jenantă a unui „general" devenit obiectul simpatiei publicului, deputatul la modă, şi a cărui politică...

— Un *general* zici, Chloe ?... o întrerupse Daphnis uluit : un general... care face politică... şi care e deputat... Asta înseamnă că nu e un general adevărat !

— Nu ! spuse domnul C ***, de data asta, fără voie, ceva mai grav. — Să conchidem, tineri prieteni. Franchețea dumneavoastră de adolescenți cam ciudați, dar amabili, mi-a cîştigat simpatia şi mă obligă să vă spun şi eu cine sînt. Sînt actualul conducător al unui stat ai cărui ironici cetățeni mi se pare că sînteți și dumneavoastră ; şi iau notă, cu toată seriozitatea, de viitoarea dumitale candidatură, domnule Daphnis.

Desfăcîndu-şi fracul, domnul C *** lăsă să se vadă între vestă şi frumoasa-i cămaşă albă, scrobită şi tăiată drept, o bucată din panglica lată de stofă roşie sclipitoare, care se asortează aşa de bine cu portretele sale şi care nu lasă nici un dubiu asupra augustelor funcțiuni ale celui ce o poartă : panglica aceasta înlocuieşte coroana, fără să şocheze.

— Ia te uită ! Regele ! exclamară în acelaşi timp Daphnis şi Chloe, ridicîndu-se plini de stupoare şi cu un vag respect.

— Copii, nu mai există rege ! spuse cu răceală domnul C***. Totuşi, eu am puterea unui rege... cu toate că...

— Înțeleg ! murmură Daphins ca şi cum ar fi pronunțat un soi de condoleanțe : nici dumneavoastră nu mai sînteți un rege... veritabil ?

— Dar cel puțin am onoarea să prezidez o republică veritabilă ! răspunse cu un ton mai sec domnul C *** ridicîndu-se.

La aceste cuvinte, Daphnis tuşi uşor, dar fără să-l întrerupă, din deferență, căci nu devenise încă „deputat".

— Ca atare, adăugă domnul C***, vă acord cu titlu de excepţie şi ca răspuns la graţioasa dumneavoastră ospitalitate dreptul deplin şi neîngrădit de a ocupa — fără să fiţi deranjaţi de paznicii noştri, şi pe toată durata vacanţei din exerciţiul anului 1888 — vîlceaua asta pustie, situată într-una din cele mai de seamă păduri ale statului. La termenul respectiv, v-aş putea fi de un folos mai mare, o, tineri întîrziaţi într-o legendă pe care, vai! Progresul, după cîte văd, a scos-o din circulaţie.

— Binecuvîntată fie ziua în care... începu Daphnis.

Dar „regele" îi salută pe cei doi „păstori" şi se retrase cu pasul lui egal, printre marii arbori defuncţi, în direcţia vechiului castel din depărtări, lăsînd pe pseudocuplul lui Longus oarecum uluit de toată această aventură.

Întors în regala lui locuinţă, unde domnul C*** ocupă provizoriu apartamentele, cred, ale lui Ludovic cel Sfînt (de altfel cele mai incomode din această veche construcţie care nu mai are nici o raţiune de a exista decît ca loc de întîlnire la vînători sau ca reşedinţă de vilegiatură pitorească), onorabilul preşedinte al actualului regim fumează la ora actuală o *adevărată* ţigară de foi în camera în care-şi făcea rugăciunile învingătorul de la Al-Mansurah, de la Taillebourg şi de la Saintes, şi nu poate să nu recunoască în sinea lui că, în fond, dragostea pentru lucrurile *prea* naturale a ajuns doar un soi de vis dintre cele mai irealizabile, bun numai ca subiect de pălăvrăgeală pentru nişte indivizi rămaşi în urmă, — şi că, pentru a duce în zilele noastre existenţa lor din trecut, viaţa lor simplă şi rustică, pentru a se hrăni, în sfîrşit, cu lapte *adevărat*, cu pîine *adevărată*, cu unt, brînză şi vin *adevărat*, într-o pădure şi sub un cer *adevărat*, într-o *adevărată* colibă, şi legaţi printr-o

iubire fără idei preconcepute, DAPHNIS și CHLOE ar fi trebuit să-și statornicească sus-numita colibă pe un buget de douăzeci și cinci de mii de lire de rentă, — dat fiind că prima binefacere pentru care trebuie să mulțumim Științei e că a făcut ca lucrurile simple, esențiale și „naturale“ ale vieții să NU MAI FIE LA ÎNDEMÎNA SĂRACILOR.

Navigatorul sălbatic

Domnului Emile Bergerat

L (latitudine) egală cu H (înălțime) minus δ (primă diferență), cosinus P (pol), minus $\frac{\delta}{2}$, *sinus pătrat de P (pol), tangentă la H (înălțime).*

Formulă la popoarele civilizate, grație căreia — cu ajutorul unei stele și a unui sextant, — oricine poate stabili pe hartă punctul *exact de pe glob în care se află.*

La sud-est de Țara de Foc, s-a constatat foarte recent prezența, în mijlocul oceanului, a unei insule depărtată de oricare alta și care pînă în zilele noastre nu fusese observată de lunetele totuși perspicace ale navigatorilor. În insula aceasta înflorea, de mai multe veacuri, o rasă de negri reduși în mod voluntar la mediocritate și care, ca să-și salvgardeze pentru totdeauna acest prețios dar al naturii, adoptaseră o lege fundamentală (pe care unul dintre cei mai înțelepți monarhi ai lor o decretase pe vremuri) și anume, de „a presa chiar de la naștere capetele copiilor lor între niște șipci, cu scopul de a-i împiedica să se gîndească vreodată la lucruri PREA înalte".

Operația le devenise tot atît de familiară pe cît e pentru noi aceea de a reduce pe cineva la tăcere ; și, făcînd sterile cele cîteva noțiuni rudimentare de citit

pur fonetic şi de scriere aproape indistinctă, în populaţia aceea se dezvolta progresiv o dulce animalitate.

Prin ce tainic decret al Sorţii, Tomolo Kéké, orfanul negru, a eludat legea obştească (excepţia confirmînd regula) pînă acolo încît să posede un craniu ruşinos de normal ?... Nu se ştie. Atîta doar că, ajuns la vîrsta virilă şi tot izolîndu-se de semenii săi prin plimbări taciturne pe sub baobabi, el a sfîrşit prin a se convinge, pe drept sau pe nedrept, de ideea originală cum că *pămîntul nu se sfîrşeşte cu insula lui.*

Adînc muncit de această bizară concepţie, iată că o împrejurare cu totul fortuită — cum se întîmplă totdeauna cu genul acesta de oameni — a venit să-i servească ambiţioasele proiecte.

În centrul unui golf pustiu, un ciudat vîrtej de ape îi atrase atenţia. Inventivul insular a găsit mijlocul de a-i explora adîncimile şi a descoperit curînd că vîrtejul era provocat pur şi simplu de doi violenţi curenţi marini al căror punct de întîlnire, ce coincidea cu unul din centrele unei elipse, era însuşi golful acesta ! Un trunchi rotund de arbore, aruncat în acest curent rapid, a dispărut ca un fulger într-o necunoscută călătorie ! Trei zile mai tîrziu, Tomolo Kéké (care pîndea cu anxietate întoarcerea trunchiului pe celălalt curent) a fost fericit să-l identifice şi să-l pescuiască. Lemnul nu prezenta accidente vizibile : curentul, urmînd sinuozităţile stîncilor, îl dirijase mai bine decît un pilot, şi observatorul constată cu mare bucurie, la unul din capete, prezenţa unor sedimente de pămînt încrustate în el şi care la plecare nu existaseră... Ura ! presentimentele nu-l înşelaseră !

În mai puţin de un semestru, o pirogă cuprinzătoare, în formă de manglier, cu extremităţile conice, putînd să se închidă ermetic (graţie unui strat de grăsime care

la închidere făcea impermeabile cele două cepuri), fu construită în tăcerea colibei sale singuratice de uluitorul Kéké. Mai multe încercări repetate îl făcuseră să înțeleagă imediat că, date fiind forțele egale ale curenților contrari, enormul trunchi făcea cam treizeci și șase de ore ca să atingă celălalt centru al elipsei, și prin calcule hipergeniale (sălbaticii aceștia nu fac niciodată alt gen de calcule!) el a găsit greutatea exactă de lest, necesară pentru a menține piroga pe linia submarină a curentului, fără ca ea să urce sau să coboare (piroga fiind umplută cu persoana lui Kéké și cu doi secondanți de aceeași greutate). Deci Tomolo Kéké, grație elocvenței oamenilor cu idei fixe, reuși să convingă pe doi dintre compatrioții săi cu craniile mai puțin pătrate să-l însoțească în călătoria de explorare; aceștia, încîntați de oratoria lui, acceptară, nu fără un dans de entuziasm.

Luînd în considerare calitățile unei băuturi anestezi-ante, cunoscută de yoghinii din India, precum și de unele triburi sălbatice — băutură grație căreia poți sta în letargie, proporțional cu doza, fără să mănînci și să respiri, cît timp dorești, — cei trei aventurieri au sorbit din acea băutură atît cît era necesar pentru o durată de treizeci și cinci de ore. Primul care s-ar fi trezit urma să taie, cu o lovitură de tomahawk, frînghia care, legată în interiorul pirogei, ținea lestul; trebuia să vîre apoi un dop de frunze ale arborelui de cauciuc în gaură și piroga se ridica în trei secunde la suprafața apei, după care trebuia scos capacul printr-o energică împingere. După primele respirații, urma descoperirea pămînturilor noi. După îndeplinirea acestor lucruri și după o ședere mai mult sau mai puțin prelungită în mijlocul simpaticelor populații din ținuturile sălbatice, cei trei navigatori, luînd o a doua doză purtată la centură, trebuiau să se vîre din nou în pirogă, s-o scufunde în cu-

rentul de întoarcere și, o dată ajunși în insula natală, să povestească toate lucrurile acestea într-o adunare solemnă, prezidată de rege.

Cum se poate vedea, era ceva excesiv de simplu.

Deci, într-o bună dimineață, cei trei negri aventurieri, îngurgitînd doza necesară, se culcară în ambarcațiunea lor și, îndată ce simțiră primele simptome ale letargiei, traseră capacul și se lăsară, printr-un șoc comun, să alunece în curentul care-i trase ca pe o săgeată.

Treizeci și cinci de ore mai tîrziu, pe la orele șapte și jumătate seara, Tomolo Kéké, trezindu-se cel dintîi datorită naturii sale nervoase, tăie cablul lestului și în cîteva secunde insubmersibila pirogă se răsfăța la vedere, pe valuri, în fața unor constelații ignorate pînă atunci de trio-ul nostru de exploratori. Un întreg țărm straniu a apărut deodată înaintea ochilor holbați de stupoare ai celor trei fii ai naturii ; enorme monstruozități care se legănau pe valuri și o mie și una de alte minuni de neconceput îi făcură să rămînă înlemniți, cu tîmplele încoronate de înaltele lor pene multicolore. Ceea ce vedeau acum, nici un cuvînt nu ar fi putut traduce. Cu toate acestea, cu calmul care caracterizează pe conducătorii expedițiilor celebre, Tomolo Kéké, după ce le-a arătat punctul probabil — după părerea lui sigur — al curentului de întoarcere, și după ce a lăsat piroga (ascunsă între două stînci, pe deasupra curentului) în paza unuia din secunzi — s-a aventurat singur și plin de îndrăzneală în mijlocul minunilor de pe țărm.

Tomolo Kéké descoperise o mahala a Marsiliei.

Gîndindu-se numaidecît s-o colonizeze, el o luă, firește, în posesie cu o mimică sacramentală, în numele regelui insulei sale, tocmai în clipa cînd vreo șase mateloți, ieșind cu urlete sălbatice dintr-un cabaret din

apropiere — la umbra căruia își luaseră masa de seară, sărbătorind diva butelie — îl zăriră, și luîndu-l drept Diavolul însuși, tăbărîră pe el. Nefericitul navigator, voind să se apere, fu masacrat pe loc de superstițioșii lupi de mare, sub privirile atente și înfricoșate ale celor doi tovarăși.

Aceștia, plimbîndu-și în jur ochii holbați de groază, zăriră pe nisip, lîngă ei, o bucată de otgon abandonată, lungă și veche. Fu o chestiune de o jumătate de minut să pună mîna pe ea și să lege de pirogă o bucată de stîncă, aproximativ cu o treime mai mare decît lestul precedent.

După ce au transportat piroga pe marginea cea mai înaintată a țărmului stîncos, deasupra curentului salvator indicat de răposat, au înghițit în grabă cealaltă jumătate a faimosului topic și au tras peste ei capacul ermetic, scufundîndu-se în mare printr-un zdravăn șoc dinăuntru, care a tras după ei cablul și lestul central.

Treizeci și cinci de ore mai tîrziu, ambarcațiunea, ciocnindu-se cu sporită furie de stîncile insulei lor, îi făcu pe cei doi adormiți să sară din somn : și, cum piroga se sfărîmase, ei făcură o baie, poate involuntară, dar foarte tonică, apoi ajunseră la semenii lor, cărora le povestiră aventura — cu lacrimi în ochi și năuciți pe veci de ce văzuseră.

De data aceasta, regele decretă pedeapsa cu moartea împotriva oricărui tată de familie care, pe viitor, va uita „să facă pătrat capul copiilor săi".

Așa că — acum cîțiva ani, cînd căpitanul Coupdevent des Bois, descoperind insula, se aventură, însoțit de o puternică escortă, în mijlocul acestei populații crescută în mediocritatea ei înțeleaptă, putu zări în capitala insulei, chiar în mijlocul pieței Colibelor, un fel de mo-

nument grosolan construit din lemn și pietre și împodobit cu o inscripție.

Cînd interpretul izbuti, în fine, să se facă înțeles, statul major și chiar marinarii echipajului (cărora li s-a povestit toată istoria) au rămas cîteva clipe într-o stupoare grea de gînduri, aflînd că inscripția glăsuia : *În memoria lui Tomolo Kéké, masacrat de sălbatici.*

Secretul eşafodului

Domnului Edmond de Goncourt

Recentele execuţii mi-au amintit o întîmplare ieşită din comun pe care o redau mai jos :

— În seara de 5 iunie 1864 pe la orele şapte, doctorul Edmond-Désiré Couty de La Pommerais, de curînd transferat din închisoarea La Conciergerie în închisoarea La Roquette, stătea pe un scaun, îmbrăcat în cămaşa de forţă, în celula condamnaţilor la moarte.

Tăcut, el se rezemase de spătarul scaunului, cu privirea fixă. Pe masă, o candelă îi lumina faţa de o paloare glacială. La doi paşi, un gardian, lipit de perete, se uita la el cu braţele încrucişate.

Aproape toţi deţinuţii sînt obligaţi să îndeplinească o muncă zilnică pentru salariul lor, din care administraţia reţine în primul rînd, în caz de deces, costul linţoliului mortuar, pe care nu li-l furnizează niciodată. Numai condamnaţii la moarte nu au de făcut nimic.

Deţinutul era unul dintre acei oameni care nu joacă cărţi : în privirea lui nu se putea citi nici teamă, nici nădejde.

Treizeci şi patru de ani ; brun ; de talie mijlocie, dar cu o siluetă de oarecare eleganţă ; tîmplele începuseră să-i albească ; avea privirea ageră, dar în acelaşi timp plină de mister ; o frunte de intelectual ; voce mată şi tăioasă, mîini saturnice ; fizionomie stăpînită a oameni-

lor puţin volubili ; maniere de o distincţie studiată ; — astfel apărea condamnatul.

(Să amintim că în faţa curţii cu juraţi a Tribunalului Senei, pledoaria, foarte concentrată de data aceasta, a Maestrului Lachaud n-a putut anihila în conştiinţa juraţilor triplul efect produs de dezbaterile procesului, de concluziile doctorului Tardieu şi de rechizitoriul Domnului Oscar de Vallée, încît Domnul de La Pommerais, recunoscut culpabil de a fi administrat într-un scop cupid şi cu premeditare o doză mortală de digitalină unei doamne prietenă a sa — doamna de Pauw — a trebuit să asculte pronunţîndu-se împotriva sa pedeapsa capitală, prin aplicarea articolelor 301 şi 302 din Codul penal.)

În seara aceea de 5 iunie, el ignora încă respingerea cererii de casare a sentinţei, precum şi refuzul oricărei audienţe de graţie solicitată de rudele lui. Numai avocatul său a fost ascultat, cu vădită nepăsare, de Împărat. Venerabilul abate Crozes care, cu ocazia tuturor condamnărilor la moarte, se zbate cu tot soiul de rugăminţi la palatul Tuileries, se întorsese de acolo fără nici un răspuns. — A comuta pedeapsa cu moartea într-o asemenea împrejurare nu însemna implicit a o aboli ? Procesul trebuia să fie un exemplu. După aprecierea Parchetului, respingerea recursului nu mai ridica nici un dubiu şi înainte de a primi, dintr-o clipă într-alta, notificarea, domnul Hendreich fusese însărcinat să ia în primire pe condamnat în ziua de 9 la orele cinci dimineaţa.

— Deodată, un zgomot făcut de paturile puştilor răsună pe lespezile coridorului ; zăvorul scrîşni cu toată greutatea ; uşa se deschise ; baionetele străluciră în penumbră ; directorul închisorii La Roquette, domnul Beauquesne, se ivi în prag, întovărăşit de un vizitator.

Ridicîndu-şi fruntea, domnul de La Pommerais recunoscu dintr-o privire, în persoana vizitatorului, pe ilustrul chirurg Armand Velpeau.

La un semn al celui ce avea dreptul să-l facă, paznicul ieşi, iar domnul Beauquesne, după o mută prezentare, se retrase şi el, aşa că cei doi colegi s-au aflat deodată singuri, stînd în picioare faţă în faţă şi uitîndu-se unul la celălalt.

Fără o vorbă, La Pommerais arătă doctorului scaunul pe care stătuse el însuşi şi se aşeză apoi pe patul din care cei ce dorm în el sînt de cele mai multe ori treziţi brusc din somn şi din viaţă. — Cum în celulă era întuneric, marele chirurg se trase mai aproape de... pacient, ca să-l poată observa mai bine şi să-i poată vorbi cu voce coborîtă.

*

În anul acela, Velpeau împlinise şaizeci de ani. La apogeul celebrităţii, moştenitor al fotoliului lui Larrey la Institut, profesor prim de clinică chirurgicală al Facultăţii din Paris, iar prin lucrările sale, de o rigoare a deducţiei atît de netă şi de vie, una din luminile ştiinţei patologice actuale, emeritul practician se impusese ca una din somităţile acestui secol.

După o clipă de linişte glacială, el spuse :

— Domnule, între noi medicii să lăsăm deoparte inutilele condoleanţe. De altfel o afecţiune a prostatei (de care am să sfîrşesc peste doi ani sau doi ani şi jumătate) mă clasează şi pe mine, peste cîteva luni, în categoria condamnaţilor la moarte. — Să ajungem deci la fapte, fără nici un fel de preambuluri.

— Aşadar, după dumneavoastră, doctore, situaţia mea juridică... e disperată ? îl întrerupse La Pommerais.

— Mă tem că da, răspunse cu simplitate Velpeau.

— Ceasul execuţiei mele a fost fixat ?

— Nu ştiu ; dar cum nu s-a hotărît încă nimic cu privire la dumneata, poţi cu siguranţă să contezi că mai ai de trăit cîteva zile.

La Pommerais îşi şterse fruntea lividă cu mîneca cămăşii sale de forţă.

— Fie. Mulţumesc. Am să fiu gata : eram deja gata — de acum înainte, cu cît mai repede, cu atît mai bine !

— Recursul nefiind încă respins, cel puţin pînă în clipa de faţă, reluă Velpeau, propunerea pe care am să ţi-o fac este doar condiţionată. Dacă salvarea dumitale survine, cu atît mai bine !... Dacă nu...

Marele chirurg se opri.

— Dacă nu ?... întrebă La Pommerais.

Fără să răspundă, Velpeau scoase din buzunar o mică trusă, o deschise, scoase din ea o lansetă şi, despicînd cămaşa în dreptul încheieturii mîinii stîngi a tînărului condamnat, îi luă cu degetul mijlociu pulsul.

— Domnule La Pommerais, spuse el, pulsul dumitale trădează un sînge rece şi o tărie sufletească rară. Demersul pe care-l fac pe lîngă dumneata (şi pe care trebuie să-l păstrezi secret) are ca scop un soi de ofertă care, adresată chiar unui medic de energia dumitale, unui spirit călit în convingerile pozitive ale Ştiinţei noastre şi perfect eliberat de temerile fantastice ale Morţii, ar putea părea totuşi de o extravaganţă şi de un ridicul criminal. Dar, îmi închipui că amîndoi ştim cine sîntem ; deci vei lua în consideraţie cu toată atenţia această propunere, oricît de tulburătoare ţi s-ar părea la prima vedere.

— Atenţia mea vă aparţine, domnule, răspunse La Pommerais.

— Ești departe de a ignora, reluă Velpeau, că una dintre cele mai interesante probleme ale fiziologiei moderne e de a se ști dacă vreun licăr de memorie, de reflecție, de sensibilitate *reală* persistă în creierul unui om după tăierea capului ?

Față de această neașteptată introducere, condamnatul tresări ; apoi, revenindu-și, răspunse :

— Cînd ați intrat, doctore, eram tocmai foarte preocupat de această chestiune, pentru mine de două ori importantă, de altminteri.

— Ești la curent cu studiile scrise asupra acestei probleme, de la cele ale lui Sommerling, ale lui Süe, ale lui Sédillot și ale lui Bichat, pînă la cele ale autorilor moderni ?

— Ba chiar am asistat pe vremuri la unul din cursurile dumneavoastră de disecție făcut pe cadavrul unui decapitat.

— Ah !... Atunci să mergem înainte : — Dumneata ai o părere precisă, din punct de vedere chirurgical, despre ghilotină ?

La Pommerais, după ce s-a uitat cu atenție la Velpeau, răspunse cu calm :

— Nu, domnule.

— Eu am studiat cu toată atenția mașina aceasta, chiar azi, continuă fără să se emoționeze doctorul Velpeau : — e, recunosc, un instrument perfect.

Cuțitul-spadă, acționînd deopotrivă ca o pană, ca o coasă și ca un ciocan, intersectează, oblic, gîtul pacientului într-o *treime* de secundă. Sub lovitura acestei căderi fulgerătoare, decapitatul nu mai poate deci resimți vreo durere, cum nu simte un soldat pe cîmpul de bătălie, cînd suflul unei ghiulele îi smulge un braț. Din cauza lipsei de timp, senzația e nulă și nelămurită.

— Dar nu cumva e *durerea ulterioară* ; nu rămîne durerea celor două plăgi ? Iulia Fontenelle s-a întrebat,

bazîndu-se pe unele argumente, dacă nu cumva însăşi viteza aceasta nu are urmări mai dureroase decît execuţia cu sabia sau cu securea.

— A fost de-ajuns intervenţia lui Bérard ca să ruineze o asemenea ipoteză ! răspunse Velpeau.

Întrucît mă priveşte şi bazat pe o sută de experienţe, precum şi pe observaţiile mele speciale, am convingerea că tăierea instantanee a capului produce chiar în acea clipă, în individul decapitat, leşinul anesteziant cel mai desăvîrşit.

Numai sincopa, instantanee, provocată de pierderea a patru sau a cinci litri de sînge care ţîşnesc din vasele sanguine — şi, adesea, cu o forţă de proiecţie circulară cu un diametru de un metru — ar fi suficientă să calmeze în această privinţă pe cei mai temători. Cît despre tresăririle inconştiente ale maşinii carnale, oprită prea brusc în procesul ei, ele nu constituie o dovadă de suferinţă... mai mult decît bălăbănirea unui picior tăiat, de pildă, ai cărui muşchi şi nervi se contractă, dar a cărui suferinţă n-o mai simţim. Eu susţin că febra nervoasă a incertitudinii, solemnitatea fatalelor preparative şi trezirea bruscă în zori reprezintă în cazul de faţă culmea acestei pretinse suferinţe. Amputarea neputînd fi decît *imperceptibilă*, durerea *reală* nu e decît *închipuită*. Cum adică ? O lovitură atît de violentă în cap nu numai că nu e resimţită, dar nu lasă nici măcar conştiinţa şocului, — aşa cum simpla leziune a vertebrelor aduce după sine insensibilitatea ataxică — iar decapitarea provoacă sciziunea şirei spinării ; oare întreruperea legăturilor organice dintre inimă şi creier să nu fie suficientă ca să paralizeze, în cea mai profundă parte a fiinţei umane, orice senzaţie, oricît de vagă, de durere ? Imposibil ! Inadmisibil ! Şi dumneata ştii asta ca şi mine.

— Eu cel puţin sper aceasta, domnule, şi încă mai mult decît dumneavoastră ! răspunse La Pommerais. De aceea, în realitate, nu mă tem de o mare şi rapidă durere *fizică* (abia înregistrată în haosul de senzaţii şi foarte rapid înăbuşită de Moartea ce survine), nu, vă spun că nu de asta mă tem. Ci de altceva.

— Vrei să încerci să formulezi clar ? spuse Velpeau.

— Ascultaţi-mă, murmură La Pommerais după o oarecare tăcere. În definitiv, organele memoriei şi ale voinţei, — (dacă ele sînt cumva circumscrise la om în aceiaşi lobi în care le-am constatat la... cîini, de exemplu), — aceste organe *sînt lăsate intacte de trecerea cuţitului !*

Am constatat în trecut prea multe echivocuri, pe cît de neliniştitoare pe atît de neînţelese, ca să mă las convins aşa de uşor de inconştienţa simultană a unui decapitat. După cum ne spun unele legende, cîte capete, fiind interpelate, nu s-au întors spre cel care le chema ? — Memoria nervilor ? Mişcări reflexe ? Vorbe goale !

Amintiţi-vă de capul acelui matelot din clinica din Brest, care la *o oră şi un sfert după decapitare* a tăiat în două cu o strîngere a maxilarelor — probabil voită — un creion pus între ele !... Ca să nu aleg decît exemplul acesta, dintr-o mie, problema ar fi deci de a şti dacă *eul* acestui om a impresionat sau nu muşchii capului său *fără sînge*, după încetarea hematozei.

— Eul nu există decît în totalitatea corpului, zise Velpeau.

— Măduva spinării e o prelungire a cerebelului, răspunse domnul de La Pommerais. Prin urmare, *unde* se află ansamblul senzitiv ? Cine ar putea să ne-o spună ?

— Peste opt zile, eu am s-o ştiu, desigur! şi am s-o uit.

— Depinde de dumneata ca Omenirea să-şi facă o idee definitivă despre această chestiune, răspunse încet Velpeau, privind în ochi pe interlocutorul său. — Şi, ca să vorbim deschis, de aceea am şi venit aici.

Sînt delegat din partea unei comisii formate din cei mai eminenţi colegi ai noştri de la Facultatea de Medicină din Paris, şi iată aprobarea de a veni la dumneata, dată de Împărat. Ea posedă puteri suficient de mari ca să amîn, la nevoie, însuşi ordinul de execuţie care te priveşte.

— Explicaţi-vă... nu vă mai înţeleg, răspunse stupefiat La Pommerais.

— Domnule La Pommerais, în numele Ştiinţei care ne pasionează în permanenţă şi care îşi are printre noi nenumăraţi martiri cu sufletul mare, vin la dumneata — (în ipoteza, pentru mine mai mult decît îndoielnică, că vreo experienţă, aranjată de noi, ar fi cu putinţă) — să reclam de la întreaga dumitale fiinţă cea mai mare cantitate de energie şi de hotărîre ce s-ar putea pretinde de la o fiinţă omenească. Dacă cererea dumitale de graţiere va fi respinsă, vei deveni, *în calitate de medic*, un pacient competent prin sine însuşi în operaţia supremă la care vei fi supus. Concursul dumitale va fi deci de neprețuit în cadrul tentativei de... *a comunica*. — Evident, cu toată bunăvoinţa pe care ţi-o propui să mi-o dovedeşti, totul pare de la început să nu ducă la vreun rezultat pozitiv; — dar, în sfîrşit, în cazul dumitale — (mereu în ipoteza că această experienţă nu e absurdă în principiu) — ea ne oferă o şansă la zece mii de a lumina, ca să zic aşa, printr-un miracol, Fiziologia modernă. Ocazia nu trebuie deci scăpată, şi în cazul unui oarecare semn de înţelegere schimbat între noi după exe-

cuţie, ca o izbîndă, vei lăsa un nume a cărui glorie ştiinţifică va şterge pentru totdeauna amintirea catastrofei dumitale de ordin social.

— Aha, murmură La Pommerais devenit palid, dar cu un surîs de om hotărît, — aha ! — încep să înţeleg !... — De fapt, execuţiile ne-au relevat deja fenomenul digestiei, după cum afirmă Michelot. Şi... de ce natură va fi experienţa dumneavoastră ?... Un şoc galvanic ?... Incitaţie a muşchiului ciliar ?... Injectare de sînge arterial ?... Toate acestea nu sînt decît prea puţin concludente !

— Se înţelege de la sine că, imediat după trista ceremonie, cadavrul dumitale va odihni în pace în pămînt şi nici un bisturiu nu te va atinge, reluă Velpeau. — Nu !... Dar la căderea cuţitului, voi fi acolo, în picioare, în faţa dumitale, lîngă ghilotină. Capul dumitale va trece, cît de repede îmi va fi cu putinţă, din mîinile călăului în mîinile mele. Şi atunci — experienţa neputînd fi concludentă şi serioasă decît graţie repeziciunii însăşi cu care se va produce — îţi voi striga cît mai clar la ureche : — „Domnule Couty de La Pommerais, în amintirea înţelegerii noastre din timpul vieţii, poţi, *în clipa aceasta, să cobori, de trei ori pe rînd,* pleoapa ochiului drept, ţinîndu-l pe stîngul deschis ?“ — Dacă, *în acea clipă,* indiferent de celelalte contractări faciale, vei putea să mă avertizezi prin această triplă clipire că m-ai auzit şi că m-ai înţeles şi să mi-o dovedeşti, impresionînd printr-un act de memorie şi de voinţă permanentă muşchiul palpebral, nervul zigomatic şi conjuctiva — dominînd groaza şi agitaţia celorlalte impresii din fiinţa dumitale — acest fapt ar fi suficient ca să lumineze Ştiinţa, ca să ne revoluţioneze convingerile. Iar eu, să nu ai nici o îndoială, voi şti să-l fac cunoscut în aşa fel.

încît în viitor vei lăsa amintirea unui erou, nu a unui criminal.

La aceste insolite cuvinte, domnul de La Pommerais păru atins de o emoție așa de profundă, încît rămase timp de un minut tăcut și pietrificat, cu pupilele ochilor mărite și fixate asupra chirurgului. — Apoi, fără să scoată o vorbă, se ridică, făcu cîțiva pași cufundat în gînduri și spuse clătinînd din cap cu tristețe :

— Violența groaznică a loviturii mă va scoate din fire. Să mai fac ce mi-ați propus depășește voința și putința oricărui om. De altfel, se spune că *șansele* de viață nu sînt aceleași pentru toți ghilotinații. Cu toate acestea... veniți din nou, domnule, în dimineața execuției. Vă voi răspunde dacă mă pretez sau nu la această încercare îngrozitoare, revoltătoare și iluzorie. — Dacă nu, contez pe discreția dumneavoastră, nu-i așa, și veți lăsa ca sîngele să se scurgă în liniște din capul meu, o dată cu ultimele semne de viață, în găleata de tablă în care va cădea.

— Deci, pe curînd, domnule de La Pommerais ? spuse Velpeau, ridicîndu-se și el. — Gîndește-te.

Amîndoi se salutară.

În clipa următoare, doctorul Velpeau ieșea din celulă : paznicul se întoarse, iar condamnatul se lungi resemnat în patul său, ca să doarmă sau ca să reflecteze.

*

Patru zile mai tîrziu, pe la orele cinci și jumătate dimineața, domnul Beauquesne, abatele Crozes, domnul Claude și domnul Potier, grefier al Curții Imperiale, pătrundeau în celulă. — Trezit de vestea că a sosit ora fatală, domnul de La Pommerais se ridică extrem de palid în picioare și se îmbrăcă în grabă. — Apoi se

întreţinu timp de zece minute cu abatele Crozes, ale cărui vizite le mai primise de cîteva ori : se ştie că sfîntul părinte era dotat cu acel mir al inspiraţilor, care dă tărie în ceasul din urmă. Apoi, văzînd că apare şi doctorul Velpeau, zise :

— N-am stat degeaba. Ia priviţi !

Şi în timpul citirii sentinţei, condamnatul îşi ţinu închisă pleoapa dreaptă, privind fix pe chirurg cu ochiul stîng deschis.

Velpeau se înclină adînc, apoi, întorcîndu-se spre domnul Hendreich care intra cu ajutoarele sale, schimbă foarte repede un semn de complicitate cu călăul.

Toaleta fu extrem de rapidă : s-a remarcat că, în timp ce i se tăia părul cu foarfecele, fenomenul albirii instantanee a acestuia nu s-a produs. — O scrisoare de adio din partea soţiei sale, citită cu voce scăzută de preot, făcu să i se umezească ochii, pe care duhovnicul său îi şterse pios cu o bucată din gulerul tăiat al cămăşii. Stînd drept şi cu redingota aruncată pe umeri, fu nevoie să i se scoată cătuşele de la mîini. Apoi, refuză paharul cu ţuică — şi escorta se puse în mişcare pe culoar. Ajungînd în pragul uşii şi întîlnindu-l acolo pe colegul său, condamnatul îi şopti :

— Pe curînd ! şi adio.

Apoi cele două enorme canaturi ale uşii metalice se deschiseră încet înaintea lui.

Adierea dimineţii pătrunsese în închisoare ; erau zorii zilei : marea piaţă se desfăşura în depărtare, încadrată de un dublu cordon de cavalerie : în faţă, la zece paşi, într-un semicerc de jandarmi călare, ale căror săbii, trase din teacă la apariţia condamnatului, vîjîiră — se înălţa eşafodul. La o distanţă de cîţiva paşi, se aflau reprezentanţii presei, dintre care unii îşi scoaseră pălăriile.

Şi, mai încolo, dincolo de arbori, se auzea rumoarea mulţimii agitate, enervată de noapte. Pe acoperişurile cîrciumilor, la ferestre, cîteva fete fanate, livide, în mătăsuri stridente — unele ţinînd încă în mîini cîte o sticlă de şampanie — se aplecau să privească în tovărăşia vreunui trist chefliu. În aerul dimineţii, cîteva rîndunici zburau de ici colo, prin piaţă.

Doar ghilotina, umplînd spaţiul şi mărginind cerul, părea că-şi prelungeşte pe linia orizontului umbra celor două braţe întinse, între care, sus, în depărtare, în paloarea dimineţii se vedea strălucind steaua din urmă.

În faţa acestei viziuni funebre, condamnatul fu scuturat de un fior, apoi păşi cu hotărîre spre locul rămas liber... Urcă mai întîi treptele. Acum lama triunghiulară strălucea pe negrul şasiu, acoperind luceafărul. În faţa fatalei scînduri, după ce sărută crucifixul, el atinse cu buzele o şuviţă din propriul său păr strîns după tăiere, pe care o trimitea ca pe o mesageră, prin abatele Crozes : — „Pentru *ea* !...“ zise condamnatul.

Siluetele celor cinci personaje se detaşau pe eşafod : tăcerea, în clipa aceea, deveni aşa de profundă, încît zgomotul unei ramuri rupte, în depărtare, de greutatea unui curios, ajunse pînă la tragica trupă, împreună cu un ţipăt şi cîteva vagi şi hidoase hohote de rîs. În clipa aceea, în timp ce bătea ora al cărei ultim sunet domnul de La Pommerais n-avea să-l mai audă, el văzu în faţa sa, pe cealaltă parte a ghilotinei, pe straniul experimentator care-l privea atent, cu o mînă pe platformă !... Condamnatul se reculese o clipă şi închise ochii.

Brusc, bascula se aplecă, inelul se coborî, piedica cedă şi fulgerul cuţitului căzu. O lovitură teribilă zgudui platforma ; caii se cabrară la mirosul magnetic al sîngelui şi iată că în timp ce ecoul zgomotului vibra încă, capul însîngerat al victimei palpita deja în mîinile im-

pasibile ale chirurgului de la spitalul Pitié, înroşindu-i în valuri degetele, manşetele şi hainele.

Era o faţă sumbră, oribil de albă, cu ochii deschişi şi parcă distraţi, cu sprîncenele strîmbate, cu un rictus crispat ; bărbia, la extremitatea maxilarului inferior, fusese afectată...

Velpeau se aplecă în grabă asupra acestui cap şi articulă în urechea dreaptă întrebarea convenită. Cît de calm era omul acesta şi totuşi rezultatul îl făcu să tresară de o spaimă îngheţată : *pleoapa ochiului drept se coborî, în timp ce ochiul stîng, destins, îl privea.*

— În numele Domnului însuşi şi al fiinţei noastre, încă de două ori semnul ăsta ! strigă chirurgul disperat.

Genele se desfăcură parcă sub un efort dinlăuntru ; dar pleoapa nu se mai ridică. Faţa, din clipă în clipă, devenea rigidă, rece, imobilă. Se sfîrşise.

Doctorul Velpeau dădu capul mort domnului Hendreich, care, deschizînd coşul, îl aşeză conform obiceiului între picioarele corpului devenit inert.

Marele chirurg îşi şterse mîinile într-una din găleţile destinate spălării maşinii, operaţie care şi începuse. În jurul lui, mulţimea se scurgea mohorîtă, fără să-l recunoască. Medicul îşi ştergea mîinile, păstrînd în continuare tăcerea.

Apoi, cu paşi lenţi şi cu fruntea îngîndurată şi gravă, se întoarse la trăsura lui care rămăsese în colţul închisorii. În timp ce se urca în ea, zări furgonul justiţiei ce se îndrepta spre Montparnasse în trapul grăbit al cailor.

Sora Natalia

Doamnei Contese de Poli

Cînd ceasul din urmă
îmi va pecetlui soarta,
fă-mă să mor
de moartea cea mai sfîntă

(Veche rugăciune către
SFÎNTA FECIOARĂ)

Pe vremuri, în Andaluzia, la cotitura unui drum de munte, se înălța o mănăstire de călugărițe franciscane aparținînd ordinului terț. Acest lăcaș, cu toate că se afla în apropierea altor mănăstiri ce se vegheau una pe alta, era protejată în primul rînd de venerația pe care o impunea în acele timpuri vederea unei mari cruci pe un portal în care bătea de două ori pe zi un clopot. O capelă lungă stătea cu poarta veșnic deschisă spre o scară cu trei trepte, iar șoseaua ocolea pe o latură marele zid al mănăstirii. În împrejurimi, cîmpuri bogate, arbori înmiresmați, iarba vîlcelelor, singurătate, drumul plin de praf.

Într-o seară enervantă de toamnă, în fundul acestei capele se afla o fată cu trăsături de o frumusețe suavă și emoționantă, îngenuncheată în vestmîntul ei de novice. Stătea în fața unei firide săpate într-un pilastru : o lampă de aur izolată atîrna de cintru, luminînd o Ma-

donă cu privirea coborîtă şi cu palmele deschise, din care izvorau radioasele ei haruri — o Maică Celestă, în atitudinea de *Ecce ancilla.*

De pe drum, străbătînd vitraliile din faţă, se auzeau accentele vioaie şi sonore ale unui cîntăreţ de serenade, pe care şi le acompania cu acordurile unei mandoline de Cordoba. Cuvintele languroase, arzînd de pasiune, de îndrăzneală, de tinereţe, ajungeau în biserică pînă la sora Natalia, novicea îngenuncheată, care, cu fruntea plecată pe braţele încrucişate la picioarele Madonei, murmura cu glas de jale :

— Stăpînă, vezi cum plîng şi mă rog ţie să nu mă izgoneşti de la mila ta, căci numai în restrişte şi cu teamă — şi păstrînd în adîncul gîndurilor mele chipul tău sfînt — voi pleca de aici în exil. O, regină neprihănită, fie-ţi milă de cea care, din iubire pentru un muritor, dezertează de pe pragul mîntuirii ! Vocea lui, tu o auzi ; ea mă imploră în arzătoarea ei credinţă ! Dacă nu vin, îşi va pierde viaţa ! Chinurile îndurate de el atîta vreme fără nici o speranţă şi fără să se plîngă, cum le-aş putea osîndi ? Şi cum să mai ezit şi să nu-l consolez pe cel care iubeşte atît ! Tu, care ştii cît te iubesc, o, Stăpînă ! şi că în fiecare seară bucuria mea era să vin aici şi să mă rog ţie, iartă-mă ! Iată vălul şi cheia chiliei mele, ţi le pun la picioare. Dar nu mai pot... mă sufoc... Glasul lui mă atrage... Adio... Adio !...

Clătinîndu-se pe picioare, neîndrăznind să-şi ridice ochii, sora Natalia puse cheia sfîntă şi vălul la picioarele Madonei albastre, cu chipul blînd de lumină şi cu privirea îndreptată în jos — dar spre ce Ceruri şi spre ce stele ! Apoi, sprijinindu-se de pilaştri, ajunse la uşă — şi după o clipă o întredeschise : coborî treptele şi se află pe drumul ce se desfăşura pînă departe, sub clarul unei luni pline ce lumina cîmpul.

— Juan ! strigă ea.

La chemarea Nataliei, un tînăr senior cu profil dominator, cu privirile arzînd de fericire, apăru şi, descălecînd dintr-un salt, înfăşură în pelerina sa pe cea care în sfîrşit îi ieşise în întîmpinare.

— O, Natalia, zise el.

Ţinînd-o ghemuită în braţele sale, pe cal, tînărul porni spre castelul ale cărui turnuri se puteau zări sub umbrele lunii.

*

Fură şase luni de petreceri, de dragoste, de călătorii fermecătoare prin Italia, la Florenţa, la Roma, la Veneţia : el, fericit, ea adesea gînditoare, căci mîngîierile înfocatului ei răpitor, deşi disperate şi îmbătătoare, nu erau cele pe care inima ei inocentă le nădăjduise.

Şi, deodată, la întoarcerea la Cadix, într-o dimineaţă însorită, fără ca măcar vreun cuvînt s-o avertizeze, Natalia se trezi singură, fără inelul nupţial, fără bucuria unui copil, cel puţin ; — amantul ei, plictisit de ea, se făcuse nevăzut.

Cu un suspin adînc, fata lăsă să-i cadă tristul bilet care o vestea că a rămas singură : — nu se plînse, căci era hotărîtă să nu mai rămînă în viaţă.

Cîteva ore mai tîrziu, după ce şi-a împărţit Săracilor banii ce-i mai rămăseseră, chiar în clipa în care voia să-şi ia viaţa, un gînd — un gînd candid — puse stăpînire pe ea : să mai vadă o dată, doar o singură dată, pentru un suprem rămas bun, pe Madona de odinioară.

Deci îmbrăcînd vestmîntul penitentelor şi cerşind o bucată de pîine pe drum, ea se îndreptă spre mănăstire — spre capelă, mai curînd ! căci Natalia nu se mai putea

întoarce între fecioarele credincioase. După cîteva zile de mers, la ceasul în care albastrul unei seri de vară se întuneca sub un cer strălucitor de stele, iată că ajunse, tremurînd extenuată, în fața intrării sfinte.

Își aminti că în acel moment fostele ei tovarășe erau retrase în chilii ca să se roage și că sub înalții pilaștri biserica trebuia să fie tot atît de pustie ca în seara răpirii. Împinse deci ușa și privi : — nimeni ! Doar acolo, sub lampa mereu aprinsă, Madona.

Natalia pătrunse în capelă, apoi înaintă în genunchi pe lespezile albe, spre cerească ei prietenă. Ajunsă la picioarele Celei ce iartă, bîlbîi cu capul plecat, printre suspine :

— Oh, stăpînă ! Sînt nedemnă de mila ta ! Nu știam — în clipa în care vocea ispititoare mă ruga ! — nu știam atunci ce părăsire, ce oprobriu mă așteaptă, vai ! de la iubirea pentru un muritor. O, rușine ! de care voi muri izgonită din orice refugiu la ai mei — și mai ales de aici !... Care din fiicele tale, o, Maică Preacurată, nu m-ar primi cu un semn de spaimă, arătîndu-mi ieșirea din această capelă ?... Oh ! am pierdut orice nădejde, voind să aduc altuia consolarea !...

*

Atunci, în timp ce lacrimile Nataliei picurau în tăcere pe picioarele Miresei Divine, și în clipa în care fata își ridică spre Madonă ultima privire, încărcată de gîndul despărțirii pentru totdeauna, ea tresări de un extaz brusc, căci întîlni ochii sfinți ce o priveau. Buzele statuii se întredeschiseră și Cea din Ceruri îi spuse cu blîndețe :

— „Fetiţo, nu-ţi mai aduci aminte ? Mi-ai încredinţat vălul şi cheia chiliei tale înainte de a ne părăsi. Ţi-am ţinut deci locul, îndeplinind sub acest văl toate sarcinile pe care tu te legaseşi să le îndeplineşti : nici una din tovarăşele tale nu şi-a dat seama că ai lipsit : ia-ţi deci ceea ce mi-ai încredinţat ; intră din nou în chilie şi... să nu mai pleci altă dată.“

Maestrul Pied

Domnului Guy de Maupassant

Foarte hotărît, de data aceasta, să devin ceea ce lumea numeşte un om practic, în scopul de a face avere, am simţit nevoia unui Mentor. Şi ce Mentor să-mi aleg, care să-mi dea sfatul cel mai substanţial şi în acelaşi timp mai subtil, decît pe fostul notar al familiei mele, pe maestrul Pied, juristul cunoscut drept cel mai practic din toată Normandia ?... Mi-amintesc că-l contemplasem în seratele de altă dată, în marele oraş de provincie, unde frecvenţa mea la facultatea de drept a fost aşa de neregulată ; îmi evocam în gînd faţa lui glacială, ochelarii cu rame de aur, privirea scăldată mereu într-o înţeleaptă indiferenţă, bărbia lui ieşită în afară, lipsa de relief a elocvenţei sale precise, flegma lui taciturnă, fruntea teşită şi pală, şi cu cît mă gîndeam mai mult la el, cu atît simţeam că în speţa ce mă interesa, consultul cu el mi-ar fi fost de un suprem ajutor.

Cu toate acestea, trebuie să mărturisesc că o destul de contrariantă împrejurare a venit să tempereze într-o oarecare măsură elanul care mă împingea să caut intima şi familiara lui tovărăşie : gazetele din ultimele luni m-au încunoştiinţat că Maestrul Pied fusese condamnat la muncă silnică pe viaţă. Firea mea cam sperioasă mă făcea să cedez prea prompt în faţa deziluziei, gravitatea acestei neaşteptate ştiri rele, nuanţa de neghiobie pe

care o presupunea ar fi redus, cred. stima — pînă atunci oarbă — pe care o avusesem pentru superioritatea practică a Maestrului Pied, dacă în procesul lui n-ar fi existat două amănunte ce-mi dăduseră de gîndit :

1) Caracterul, după mine inexplicabil, al „crimei“ sale.

2) Faptul că, deşi văduv şi deşi îşi vînduse de cel puţin un semestru biroul de avocatură pe bani gheaţă, s-a întîmplat ca, în faţa juraţilor, cel mai perspicace dintre copoii noştri judiciari să declare totuşi că i-a fost imposibil să găsească la Maestrul Pied măcar o piesă de cinci franci în proprietate — atît de bine ştiuse să-şi plaseze în străinătate, în mod discret şi sigur averea de peste o jumătate de milion ce i se atribuia.

*

Ah ! ce proces faimos !... Cum să stărui să cred că nu visez după lectura dezbaterilor, a rechizitoriului şi a verdictului ?... Din ele rezulta, de fapt, următoarea enigmă pe care-o dau în rezumat. În Bretania, în aprilie trecut, Maestrul Pied, printr-o întîmplare de vilegiatură, era de două zile oaspetele bătrînului şi scumpului nostru baron des Grands-d'Argental, un prieten şi unul dintre cei mai vechi clienţi ai săi. În a doua seară, iscîndu-se o discuţie la desert, Pied, — atît de rezervat de obicei — stupefiase dintr-o dată pe convivi, revelîndu-se a fi un mare devorator de preoţi şi de regi. Omul se înfierbîntase şi, în unele clipe, dăduse auditorilor săi, rămaşi cu gura căscată, impresia unui Robespierre... Apoi, se retrăsese în camera sa, după ce-şi anunţase plecarea pentru a doua zi de dimineaţă, plecare ce devenise de altminteri foarte necesară... Or, de fapt, tocmai aici, lucrurile luaseră o întorsătură neverosimilă !... Pe la miezul nopţii,

trezindu-se brusc, Pied, ca şi cum ar fi fost în prada unei crize maladive de perversitate, de frenezie a urii, de demenţă vindicativă, *absolut de neconceput* la omul pe care toţi îl cunoscuseră pînă atunci, se îndreptase agitînd o făclie spre şopronul plin de furaje care se învecina cu locuinţa.

Cîţiva băieţi de fermă îl văzuseră PUNÎND FOCUL ! Într-o clipă, acoperişul se prăbuşi în flăcări. Din fericire, faptul că o fîntînă se afla pe aproape a redus sinistrul la simple pagube materiale. Pe baza declaraţiei martorilor, jandarmii veniţi în grabă arestară pe incendiator. În cursul instrucţiei, Maestrul Pied negă la început, făcînd pe nebunul, apoi pretextă un acces de somnambulism de care suferea. Dar lucrul cel mai ciudat fu atitudinea lui în faţa curţii cu juri, unde îndrăzni să susţină cu cinism *„că la urma urmei nu fusese cine ştie ce crimă faptul că dăduse foc coteţului de porumbei al unui senil şi înapoiat aristocrat, care pretindea să impună veacului nostru nişte idei politice şi religioase, demodate încă de pe vremea lui Ludovic cel Gros“*.

Această ieşire îl costă un examen medical. Cum doctorii îl declarară pe deplin responsabil şi absolut stăpîn pe sine, procesul îşi urmă cursul. Toată lumea se aştepta să-i dea trei sau cinci ani. Dar, deodată, în clipa deliberării, prevenitul, apucat de o nouă criză, începu să fredoneze următoarele versuri, din ce în ce mai mult în contradicţie nu numai cu tot trecutul său, dar şi cu expresia distrată şi sceptică a figurii lui :

Da, aş vrea ca fără Dumnezeu şi fără vreun stăpîn,
Uzînd de drepturile mele legitime,
Să strîng de gît pe ultimul dintre regi
Cu maţele celui din urmă preot.

De data aceasta, şi cei mai echilibraţi dintre intimii lui schiţară o strîmbătură : avocatul apărării, cu totul stupefiat, ceru, faţă de evidenta *indispoziţie* a clientului său, indulgenţa curţii. Eforturi zadarnice ! Juriul breton, alcătuit din oameni cu scaun la cap, ieşi din sală, ca să se întoarcă după un minut, pentru a pronunţa sentinţa ce antrena aplicarea pedepsei maxime, şi discuţiile se încheiară aici.

Graţie unor influenţe oficiale, ale căror secreţi mandatari au ştiut să camufleze ilegalitatea, i s-a permis, de sus, să-şi suporte pedeapsa, pînă la noi ordine (şi asta din motive de sănătate), într-un penitenciar din centrul Franţei, unde a intrat în deliciile cu plată ale infirmeriei : de patru luni aştepta, acolo, amnistia obişnuită.

În ciuda austerei sentinţe care sancţiona toată afacerea, am persistat s-o consider destul de... misterioasă — bazîndu-mă pe impresia pe care deconcertantul erou mi-o lăsase.

Dar, la ce bun să-mi pierd vremea încercînd s-o mai aprofundez ? În clipa de faţă, Pied nu mai era decît un simplu naufragiat.

Esenţialul era deci să ştiu dacă în calmul captivităţii, el şi-a regăsit tezaurul de virtuţi şi de clarviziune. Ce mă mai interesa restul ? Detenţiunea îi procura un răgaz ; nu cumva era momentul să mă duc să-l sondez şi să încerc să aflu infailibilul „*Sesam, deschide-te !*“ al reuşitei în afaceri pozitive, „cuvîntul potrivit“ pe căile Norocului ? Fiind recomandat unui ministru la care am ajuns printr-o dansatoare, amică de-a mea, am căpătat de la el o scrisoare către directorul închisorii din C*** de natură să facă pe toată lumea să se încline chiar şi în faţa valetului meu ; şi la orele trei după amiază, în lunea următoare, am sosit cu o valiză în mînă la C***. După ce am trecut pragul imensei închisori, am pre-

zentat scrisoarea. Însuşi directorul a venit să mă ia cu afabilitate : am traversat curţile. Într-un colţ, într-o porţiune acoperită a curţii, împrejmuită de ziduri masive, o sobă, înconjurată de cîteva bănci, încălzea un adăpost de scîndură, un post de pază. Directorul mă conduse acolo şi mă lăsă singur, după ce mă rugă să aştept să fie adus deţinutul.

Curînd, fostul notar apăru între doi gardieni, îmbrăcat în dimia gri a puşcăriaşilor. Nimic schimbat în persoana lui rectilinie !... Cînd am rămas singuri, ne-am salutat ; Maestrul Pied mi-a arătat o bancă ; m-am aşezat, iar el, imitîndu-mă, mi-a oferit o ţigară şi mi-a spus :

— Sînteţi singurul om care a venit să mă viziteze. Cu ce vă pot fi de folos ?

În faţa unei asemenea primiri, şi încurajat de tinereţea mea excesivă, i-am adus la cunoştinţă, fără multă vorbă şi fără ocolişuri, cu inima deschisă, setea mea de a cuceri o situaţie strălucită. I-am mărturisit credinţa pe care luciditatea ideilor sale în afaceri mi-o inspirase totdeauna, precum şi marea speranţă pe care mi-o clădisem pe directivele lui, în ciuda nenorocirii în care căzuse. Pînă în clipa aceea, gusturile mele intelectuale mă îndreptaseră spre cultul Literelor : a scrie o carte frumoasă mi se păruse, pînă acum, un mijloc de a-mi crea o influenţă socială şi de a parveni, prin urmare, la demnitatea unei pensii viajere, singura serioasă în secolul nostru... Mă înşelasem cumva ? Trebuia să continui ? Şi în ce direcţie anume ?

— Depinde, răspunse Maestrul Pied. Dacă mintea dumitale nu secretă decît Frumosul acceptat de toată lumea, dacă eşti din naştere un bun imitator, dotat cu o *scriitură* suplă, de o mediocritate... distinsă... da. În fapt, dumneata ai publicat ceva ?

Am scos din buzunarul pelerinei unicul meu volum, o culegere de versuri, intitulată : *Clipele de răgaz ale unui Contribuabil.*

Maestrul Pied a luat-o şi, la lumina oribilă din baracă, s-a apucat s-o parcurgă. Am fumat amîndoi în tăcere. După cinci minute, mi-a înapoiat-o cu o expresie de tristeţe dispreţuitoare, de neuitat.

— Titlul m-a făcut să sper în ceva mai bun, îmi spuse el : ironia lui e însă deplorabilă. Paginile acestea trădează o preocupare constantă pentru Frumosul pur şi pentru calitatea dezinteresată ; în ele se simte fremătînd, sub vălul celor douăzeci şi cinci de ani ai dumitale, acel *Mens divinior*, gustul pentru lucrul rar, aspiraţia spre integritatea în expresie, scînteia creatoare. Or, dumneata eşti sărac ; iată deci care-ţi va fi viitorul inexorabil : diluarea forţată a personalităţii dumitale în producţii obligatorii, imposibilitatea de a scrie o operă autentică şi solidă, dispreţ final al tuturor şi al dumitale însuţi ; bătrîneţe precoce şi fără resurse ; agonie fără ca „confraţii“ dumitale să fie prea disperaţi ; pat de mizerie în vreun spital, sau de cameră mobilată pentru clipa din urmă — şi, în cazul că nu vei avea parte de înmormîntare prin subscripţie, probabila groapă comună ce-l aşteaptă pe orice Mozart de pe astă lume. Apoi, poate o statuie într-un scuar, graţie căreia simulacrul dumitale de bronz, înconjurat în permanenţă de guvernante de copii, va părea că binecuvîntează toată servitorimea, ale cărei rînjete îţi vor însoţi memoria şi pentru care vei fi un motiv de ilaritate.

La auzul acestor cuvinte pline de acrimonie, am simţit că privirea mi se luminează.

— Drace ! am mormăit eu, dacă Arta viguroasă, vizionară şi virilă duce la un epilog atît de sumbru, iar

ştiinţa practică a vieţii te face să ajungi acolo... unde eşti dumneata, — ce-mi mai rămîne de ales ?

De data aceasta, Pied tresări şi chipul lui de gheaţă se însufleţi ca de o surpriză.

— Cum ! exclamă el, n-ai ghicit nimic din situaţia mea, nimic mai mult decît alţii ? şi cu toate astea ai venit aici adus de *instinct* ?... Pe-onoarea mea, asta merită o confidenţă, căci, de altfel, *nimic nu mi-ar mai putea produce vreun rău.* Şi, privindu-mă drept în ochi, reluă cu o voce ceva mai joasă :

— Aşadar, dumneata, pe care... o zînă... te-a dotat cu o calitate principală : flerul, dumneata eşti în stare să crezi că un om atît de echilibrat ca mine s-a putut lăsa antrenat să comită... acte de inconştienţă ?... Ah, ce poet eşti ! În ce an crezi că ne aflăm ? în 1452 ? în 1865 ? Dar, în vremurile noastre, a sta la ocnă, chiar pe viaţă, nu e ceva care-ţi compromite viitorul ; ci mai curînd ţi-l compromiţi scriind o carte impregnată de *genul* dumitale de Frumuseţe ideală. De vina asta nu te spală nimeni — căci lumea iartă orice — cu excepţia sufletului. Domnule Poet, eu mă aflu aici pentru că ştiu ce vreau şi ştiu ce fac, şi pentru că avînd un scop anume, ştiu să mă conformez celui mai bun sistem pentru a-l atinge cît mai repede şi într-un mod infailibil. Mă aflu la ocnă pentru că — fiecare are micile lui slăbiciuni — sînt avid de adevărata consideraţie ! de cea oficială ! cotată !

Desigur că mai sînt şi alte moduri de a o obţine, dar eu am ales pe cel mai direct şi mai sigur. Da, pentru că sînt avid, într-un cuvînt, de putere ! Faci ochii mari ? Haida-de ! puţin calm : aminteşte-ţi şi cîntăreşte. Cine eram din punct de vedere social pînă mai ieri ? Eram Maestrul Pied, fostul notar, treizeci de mii de franci rentă. Evident, era deja ceva : numele meu îmi

deschidea toate uşile ; e un nume scurt, prozaic, care trădează o rasă prudentă şi nu deranjează pe nimeni ; e, deci, clar că în vremurile de azi un astfel de nume — scos în relief de vreo faptă importantă — era de natură să mă facă să ajung oriunde.

Dar ce faptă să comit ? Aici era problema. Cu ce titlu să aspir, de exemplu, la cele cincizeci sau o sută de mii de voturi care împing pe cineva în Cameră şi mai apoi, dacă ştie cum să se descurce, pe banca ministerială ? Observă că fapta aceasta, mijlocul acesta trebuia să fie banal (căci am oroare de tot ce este ieşit din comun), dar de valoare practică şi că trebuia să se întemeieze pe precedenţi incontestabili.

Ei bine, un examen foarte atent al afişelor electorale din ultimii cincisprezece ani m-a convins curînd de următorul adevăr — în faţa evidenţei căruia s-ar înclina şi domnul de la Palisse — şi anume că între candidaţii aleşi şi validaţi în modul cel mai temeinic, cei care s-au mărginit să-şi valorifice pe ziduri simplele titluri politice (superioare cu mult altora) DE FOŞTI OCNAŞI, DE INCENDIATORI ŞI DE EVADAŢI DIN PUŞCĂRIE (adăugînd „sub gloanţele sentinelelor", ceea ce, dovedind vigilenţa autorităţilor, nu s-a contestat niciodată) au fost cei care — am lista lor — au obţinut cea mai mare parte din entuziasmul popular în pachetele de buletine.

Cînd am descoperit aceasta, m-am hotărît să mă numesc Pied... fii atent, exact aşa cum m-aş fi numit Pyat.

De fapt, — dacă nu dai peste unul din acele cazuri de mare amor, în care un întreg popor votează totuşi pe omul în care se întrupează ideea zilei, şi în faţa căruia nu-i nimic de făcut, în ochii burgheziei radicale, cele mai irezistibile titluri la legislatură sînt acelea împănate cu frînturi de frază ca : „Martir al cauzei sociale, care a bravat tribunalul, a insultat şi şi-a bătut joc de jude-

cători, a făcut deci dovadă că e om energic" ; și atest că nici o capacitate nu egalează asemenea titluri și nu trece înaintea lor. Cum totuși oamenii de acest soi au devenit rari, anul acesta, din lipsă de titluri serioase, cel care, CA MINE, poate să le readucă pe tapet prezintă deci indiscutabile șanse de a părea omul așteptat. Pe scurt, chiar dacă evadarea mă costă cincizeci de mii de franci, afacerea rămîne, pentru mine, excelentă.

Ah, ce amuzant trebuie să fie să fabrici legi, pe care le vor aplica aceiași judecători care te-au condamnat la muncă silnică ! Cînd mă gîndesc la scumpul meu baron d'Argental ! Prea m-a luat drept un strigoi roșu, pe mine, care dacă aș ceda puerilității de a mă cantona într-o opinie, aș fi, fără îndoială, jéromist. Într-o zi, am să-ți spun cît m-a costat să comit ceea ce era necesar, sub onorabilul lui acoperiș... *Dar sunase clipa în care trebuia să spun și eu cuvîntul meu „istoric" și deci eram obligat să sacrific totul de dragul imprejurării.* Planul meu o pretindea ; și, în seara aceea, mi-am dat perfect de bine seama că-mi atinsesem țelul, încît între a strivi pe bătrînul acela caraghios și portofoliu, eu nu fac o deosebire mai mare decît între floare și fruct.

Să lăsăm astea. Ajunge cît am vorbit de mine, viitorul meu fiind magnific și în întregime trasat. Să vorbim de al dumitale. De acum înainte nu mai lucra cu vorbe, ci cu bani. Lasă Frumosul ideal, Arta, sufletul și alte asemenea aiureli ! sau teme-te de patul de mizerie, de serviciul de salubritate și de guvernantele sub bustul dumitale de bronz.

Închiriază chiar de mîine, pentru mine, la Paris, un birou, trei scaune, un fotoliu, două bănci în anticameră, un lacheu în livrea neutră și severă, iar pe ușa dumitale bate în cuie o placă mare de aramă cu acest cuvînt : Bancher. Titlul acesta e de un prestigiu atît de intrinsec,

e atît de magnific, îți dai seama ? încît dacă un cerșetor, un zdrențăros famelic ar îndrăzni să-l scrie pe frontonul dughenei sale, trecătorii care-i aruncă două parale i-ar încredința, poate, întreaga lor avere. Lecția pe care a dat-o un faliment de un miliard și jumătate de franci încredințați unui nou venit a fost uitată ! Cele două miliarde care s-au evaporat de curînd, între cele două Americi, ne-au învățat ceva ? Nu. Nu. Nu.

Pătrunde-te de acest adevăr, confirmîndu-ți acțiunile cu el, dar spune că e un paradox dacă altul vrea să ți-l plaseze ! N-ai bani de loc ? Fă-te că te joci cu ei ! Banii sînt ca femeile, aleargă la cel care se ocupă mereu de ei. Cît despre „artiști", fă tot ce poți ca să-i uiți. Ferește-te de cei umili și de cei triști și de Săraci ; ei sînt dușmani ai lucirii aurului.

Pe scurt, adu-ți aminte în fiecare dimineață de cuvintele bătrînului Lafitte, care spunea așa, fiilor săi, pe patul de moarte : „Cum am făcut de am cîștigat atîtea milioane ? NEFRECVENTÎND DECÎT OAMENI FERICIȚI !" Și, cu aceasta, bună seara, tinere !... Cînd am să ajung la puterea executivă, în caz că văd că ai renunțat la visele dumitale și mi-ai ascultat sfatul, ei bine ! în schimbul încrederii și al vizitei pe care mi-ai făcut-o, am să-ți dau de știre la timp, în ajunul vreunei conversiuni. Ne-am înțeles.

Zicînd acestea, Pied mă salută și ieși. Doi paznici îl băgară înapoi în temniță. Am fugit

*

A trebuit să stau la pat cîteva zile, în hotel, căci toată această conversație mă impresionase puternic.

Întors la Paris, la 27 ianuarie 1889, ce-am putut vedea pe toate zidurile ? Afișele electorale ale cetățeanului Pied !

Evadarea lui oficială !... Ah, cum își mai valorifica titlurile ! Și ce geniale greșeli de gramatică ! Triumful lui era asigurat. Și iată și o poză, în care, într-o barcă, sub canonada unei baterii dintr-un fort îndepărtat, Maestrul Pied naviga spre un soare ce răsărea din valuri, avînd în spate două femei în tunici albe, una încununată cu spice și cealaltă ținînd în mînă un gladiu ! Am alergat în mare grabă la urnă, pentru a-l vota pe el, talonat de aproape, sper, de cei mai luminați dintre cititorii mei. Maestrul Pied nu are asupra tuturor Onorabililor, pe care i-a egalat realmente, imensa superioritate *de a fi știut, cel puțin, ce face ?*

Dar stau și mă gîndesc ! Dacă cumva acest candidat model se va lovi, inopinat, de una din acele pasiuni ale mulțimii pentru vreun individ necunoscut ?... pasiuni misterioase, în fața cărora, previziuni, calcule, sentințe dispar ca fumul sub o rafală și care par să aprindă brusc pe fruntea unui asemenea individ strălucirea unui mare destin ! [1]

---

[1] Aici se termină prima versiune a acestei povestiri ; pe o copie posterioară, Villiers de l'Isle-Adam a adăugat următoarele rînduri : „Din fericire, n-am observat pe ziduri decît afișele unui brutar oarecare numit Jacques — și nu-mi vine să cred nici măcar o clipă că acest competitor ar putea să învingă *pe un om de o valoare atît de recunoscută* ca demnul și clarvăzătorul nostru incendiator".

Aventura lui Tse-i-la

„Ghicește, sau te devor."

SFINXUL

La nord de Tonkin, foarte departe de mare, provincia Kuang-Si, cu orezăriile ei de aur, își răsfață pînă în principatele centrale ale Imperiului de Mijloc orașele cu acoperișuri curbe. O parte din aceste așezări duc o viață cu moravuri pe jumătate tătare.

Pe meleagurile acestea, senina doctrină a lui Lao-Tse n-a făcut să dispară credințele încă vii în Pussahi, un soi de duhuri populare ale Chinei. Grație fanatismului bonzilor, chiar și la cei mari, superstiția chineză fermentează cu mai multă vigoare decît în statele mai puțin depărtate de Pei-Tsin (Pekin); — ea se deosebește de credințele mandciuriene prin aceea că admite intervențiile *directe* ale „zeilor" în treburile țării.

Penultimul vice-rege al acestei imense provincii dependente a imperiului a fost Tche-Tang, care a lăsat amintirea unui despot sagace, avar și fioros. Iată prin ce ingenios secret, acest principe, scăpînd de mii de răzbunări, a izbutit să se stingă în pace, în mijlocul urii poporului său — sfidînd fără griji și primejdii, pînă în

ultima clipă, furia clocotitoare a celor care-i voiau moartea.

•

O dată — poate cu vreo zece ani înainte de a muri — într-o amiază de vară al cărei incendiu făcea să scînteieze luciul apelor iazurilor, să plesnească frunzele arborilor, să se înroşească praful — şi care vărsa o ploaie de flăcări pe miriadele de chioşcuri vaste şi înalte, cu trei etaje, ce se învecinau după meandrele străzilor şi constituiau capitala Nan-Tchang, asemeni oricărui mare oraş din Celestul Imperiu, — Tche-Tang stătea în cea mai răcoroasă din sălile de onoare ale palatului său, pe un jilţ negru încrustat cu flori de sidef şi cu volbură de aur strălucitor ; îşi ţinea sceptrul pe genunchi, rezemîndu-şi bărbia într-o mînă.

În spatele lui, colosala statuie a lui Fô, zeul inexprimabil, domina tronul monarhului. Pe trepte vegheau gărzile în armuri cu solzi de piele neagră şi cu lancea, arcul sau securea în mînă. La dreapta, stătea în picioare călăul său favorit mişcînd evantaiul.

Privirile lui Tche-Tang rătăceau peste mulţimea de mandarini, de principi din familia sa, şi peste marii ofiţeri ai curţii. Toate frunţile deveniseră impenetrabile. Regele, simţindu-se detestat şi înconjurat de ameninţarea asasinilor, privea în prada unor bănuieli indecise la grupurile unde se discuta cu glas scăzut. Neştiind pe cine să extermine, minunîndu-se tot timpul că e încă în viaţă, el stătea adîncit în gînduri, taciturn şi ameninţător.

O perdea se dădu la o parte, făcînd loc unui ofiţer, care aducea ţinîndu-l de coada împletită a părului pe un tînăr necunoscut, cu ochii mari şi limpezi şi cu figura frumoasă. Adolescentul era îmbrăcat cu o robă de mătase

de culoarea focului, cu centura împletită cu fire de argint. În fața lui Tche-Tang, el căzu cu fruntea la pămînt.

La o clipire a regelui, ofițerul răspunse :

— Fiul al Cerului, tînărul acesta a spus că e doar un obscur locuitor al cetății și că se numește Tse-i-la. Înfruntînd pericolul Morții cu încetul, el se oferă să dovedească cum că a venit la tine trimis de duhurile nemuritoare.

— Du-te, zise Tche-Tang.

Tse-i-la se ridică.

*

— Stăpîne, zise el cu o voce calmă, știu ce mă așteaptă dacă nu-mi țin cuvîntul. — Astă noapte, într-un vis teribil, duhurile au binevoit a veni la mine și mi-au oferit în dar o taină care stupefiază înțelegerea oamenilor. Dacă accepți să mă asculți, vei recunoaște tu însuți că taina nu e de origine omenească, căci auzind-o numai, și în ființa ta se va trezi un sens nou. Virtutea ei îți va transmite numaidecît darul misterios de a putea citi — în ochii închiși, în spațiul ce separă lumina ochilor de pleoape — *numele, cu litere de sînge! al tuturor celor ce ar putea conspira împotriva tronului sau a vieții tale, și anume chiar în clipa în care mințile lor vor concepe intenția acestui lucru.* Vei fi deci pentru totdeauna la adăpost de orice surpriză funestă și vei îmbătrîni în funcția ta în pace. Eu, Tse-i-la, ți-o jur aici, pe Fô, al cărui chip își proiectează peste noi umbra, că magicul atribut al acestui secret e într-adevăr așa cum ți l-am vestit.

La aceste uluitoare cuvinte, în adunare se produse un freamăt urmat de o liniște adîncă. O groază vagă tulbură impasibilitatea obișnuită a figurilor. Toți se uitau

la tînărul necunoscut, care, fără să tremure, afirma prin aceasta că e posesorul și mesagerul unei vrăji divine. Cîțiva se chinuiră, în zadar, să surîdă, dar fără să îndrăznească a se uita unul la altul, și pălind fără voie, în fața certitudinii lui Tse-i-la. Tche-Tang observa jena care-i trăda pe cei din jurul său.

În sfîrșit, unul din prinți, — ca să-și ascundă, fără îndoială, propria neliniște, exclamă :

— N-avem ce face cu vorbele unui nebun îmbătat cu opiu.

Mandarinii se liniștiră atunci :

— Duhurile nu inspiră decît pe bonzii foarte bătrîni din pustie.

Iar unul din miniștri :

— Avem dreptul să decidem mai întîi dacă pretinsa taină al cărei depozitar se consideră acest tînăr e demnă de a fi supusă înaltei înțelepciuni a regelui.

La care, ofițerii plini de mînie :

— Și chiar și el... poate că nu e decît unul dintre cei al căror pumnal așteaptă, pentru a-l lovi pe Stăpîn, doar clipa în care ochii noștri, îndreptați în altă parte...

— Să fie arestat !

Tche-Tang întinse peste Tse-i-la sceptrul său de jad pe care străluceau sacrele însemne :

— Continuă, zise el impasibil.

Atunci Tse-i-la luă din nou cuvîntul, mișcînd în jurul obrajilor cu vîrful degetelor un mic evantai din aschii de eben :

— Dacă vreo tortură ar putea să mă determine pe mine, Tse-i-la, să trădez marea mea taină, dezvăluind-o și altora, nu numai regelui, iau ca martori pe duhurile ce ne ascultă, nevăzute, că ele nu m-ar fi ales tocmai pe mine să le fiu interpretul ! — O, prinților, nu, nu am fumat opiu, nu am înfățișarea unui nebun, nu port nici

o armă. Ascultați numai ce vreau să spun. Dacă voi înfrunta Moartea cu încetul, o fac pentru că un atare secret merită, dacă e real, o recompensă demnă de el. O, rege, numai tu vei putea deci judeca în dreapta ta cumpănă dacă valorează prețul pe care ți-l cer pe el. — În cazul că exact în clipa în care voi face să se audă cuvintele ce-l enunță, tu vei resimți în tine, sub pleoapele închise, darul virtuții lui vii — și miracolul lui ! — înseamnă că zeii m-au înnobilat inspirîndu-mă cu suflarea lor de fulgere, iar tu îmi vei da de soție pe Li-tien-Se, strălucitoarea ta fiică, insigna de patrician, precum și cincizeci de mii de liangi de aur.

Pronunțînd cuvintele „liangi de aur", o imperceptibilă roșeață se aprinse în obrajii lui Tse-i-la, care o voală cu o mișcare a evantaiului.

Exorbitanta recompensă pretinsă iscă zîmbetul curtenilor și mînie sufletul tenebros al monarhului, întărîtînd în el deopotrivă orgoliul și avariția. Un zîmbet crud îi alunecă pe buze, în timp ce se uita la tînărul care se grăbi să adauge :

— Aștept de la tine, stăpîne, jurămîntul regelui, pe Fô, zeul inexprimabil care răzbună sperjurul, ca să accepți, indiferent dacă taina mea ți se va părea reală sau himerică, să-mi acorzi *această* recompensă sau să mă ucizi, în felul în care-ți va place.

Tche-Tang se ridică :

— Am jurat, zise el ; — urmează-mă.

*

Cîteva clipe mai tîrziu — sub bolțile pe care le lumina o lampă atîrnată deasupra capului său frumos, — Tse-i-la, legat cu frînghii subțiri de un stîlp, se uita în tăcere la regele Tche-Tang, al cărui trup voinic se zărea în

umbră, la trei paşi de el. Monarhul stătea în picioare, rezemat de poarta de fier a cavoului ; mîna lui dreaptă se sprijinea pe fruntea unui dragon de metal care ieşea din zid şi al cărui unic ochi părea că-l priveşte pe Tse-i-la. — Roba verde a lui Tche-Tang răspîndea luciri ; colierul de nestemate sclipea, numai capul regelui depăşind discul negru al fanalului, se afla în întuneric.

Sub stratul gros de pămînt, nu-i putea auzi nimeni.

— Ascult, zise Tche-Tang.

— Sire, începu Tse-i-la, sînt un discipol al prea minunatului poet Li-tai-pe. — Zeii mi-au dat drept geniu ceea ce ţie ţi-au dăruit ca putere : mie mi-au dat însă şi sărăcia ca să-mi facă gîndurile şi mai sublime. Pentru atîta har le aduceam în fiecare zi mulţumiri şi trăiam în pace, fără nici o dorinţă — cînd într-o seară, pe înaltele terase ale palatului tău, pe deasupra grădinilor, în aerul argintat de lună, am văzut-o pe fiica ta, pe Li-tien-Se — ai cărei paşi erau îmbălsămaţi de florile felurit colorate ale arborilor mari, sub briza nopţii. — Din seara aceea, pensula mea n-a mai caligrafiat nici o slovă, iar în adîncul meu simt că şi ea visează la para de lumină pe care a făcut-o să pătrundă în mine !... Sătul să mai lîncezesc şi preferînd moartea cea mai îngrozitoare supliciului de a nu fi lîngă ea, am vrut, printr-un gest eroic şi de o subtilitate aproape divină, să mă ridic, o, rege ! la ea, la fiica ta, eu un simplu muritor !

Tche-Tang, cu o mişcare, evident, de nerăbdare, apăsă cu degetul pe ochiul dragonului. Cele două canaturi ale unei porţi alunecară fără zgomot în faţa lui Tse-i-la, lăsîndu-l să vadă interiorul unei temniţe vecine.

Trei oameni, în vestminte de piele, stăteau în jurul unui jeratic, în care se încinseseră unelte de tortură. Din înălţimea bolţii cobora o frînghie de mătase, solidă, cu

împletituri fine. Sub ea strălucea o mică cușcă de oțel, rotundă, cu o deschizătură în formă de cerc.

Ceea ce vedea Tse-i-la era unealta Morții teribile. După arsuri atroce, victima era suspendată în aer de încheietura unei mîini, cu această frînghie de mătase — în timp ce degetul cel mare al celeilalte mîini era legat la spate de degetul mare al piciorului opus. I se vîra capul în colivia de oțel, care era închisă după ce se dădea drumul înăuntru la doi șobolani înfometați. Călăul dădea apoi brînci condamnatului, făcîndu-l să se legene. După care se retrăgea, ca să nu se mai întoarcă decît peste două zile.

În fața acestui spectacol, a cărui oroare impresiona de obicei pe oamenii cei mai hotărîți, Tse-i-la rosti în liniște :

— Uiți că, în afară de tine, nimeni nu trebuie să mă asculte !

Porțile se închiseră.

— Secretul tău ? mîrîi Tche-Tang.

— Secretul meu, tiranule ! E că moartea mea va aduce după ea moartea ta, în seara aceasta ! spuse Tse-i-la, cu o străfulgerare de geniu în ochi. — Moartea mea ? Dar nu înțelegi că tocmai asta speră, sus, cei ce te așteaptă tremurînd să te întorci !... Nu ar fi asta dovada lipsei de temei a promisiunilor pe care ți le-am făcut ?... Cum s-ar mai bucura să rîdă pe tăcute de credulitatea ta dezamăgită ! Nu ar fi ăsta semnul pieirii tale ?... Siguri acum de faptul că nu vor fi pedepsiți, întărîtați de propria lor groază, cum îți închipui că ura lor ar mai sta să ezite în fața ta și a nădejdii tale pierdute ?... Cheamă călăii ! Voi fi răzbunat. Numai că eu văd mai departe : nu înțelegi că dacă mă dai pieirii, viața ta nu va mai dura decît cîteva ceasuri ; iar copiii tăi, strînși de gît, după cum e

obiceiul, te vor urma ; — şi Li-tien-Se, fiica ta, floarea deliciilor, va deveni prada celor ce te vor ucide ?

Ah ! dacă ai fi un principe înţelept !... Să zicem că, dimpotrivă, te-ai întoarce numaidecît în sala tronului cu fruntea îngîndurată de tainica viziune pe care ţi-am vestit-o, înconjurat de guarzi şi cu mîna pe umărul meu — iar acolo, după ce mă vei fi învestit tu însuţi cu roba principilor, îmi vei da pe dulcea Li-tien-Se — fiica ta şi sufletul meu ! — şi după logodna noastră îmi vei număra, oficial, cele cincizeci de mii de monede de aur, îţi jur că în faţa acestui spactacol, toţi curtenii tăi, ale căror pumnale sînt acum pe jumătate scoase în umbră, vor cădea neputincioşi, în genunchi, năuciţi — iar în viitor nimeni nu ar mai îndrăzni să admită în creierul său vreun gînd împotriva ta. — Gîndeşte-te, deci ! Toţi te cunosc drept calm şi cumpănit, clarvăzător în consiliile de stat ; deci n-ar fi cu putinţă ca o vană himeră să-ţi transfigureze în cîteva clipe expresia de îngrijorare a feţei într-o sacră stupoare, triumfătoare şi liniştită !... Cum ! toţi te ştiu crud, şi tu mă laşi în viaţă ? Te cunosc şiret şi tu mă laşi în viaţă ? Te ştiu cupid şi tu-mi dăruieşti atîta aur ? Te ştiu orgolios în dragostea ta de tată şi-mi dai pe fata ta pentru o vorbă ? mie, un trecător necunoscut ? Ce îndoială ar mai sta în picioare faţă de toate acestea ?... În ce ai mai dori să conste valoarea unui secret insuflat de bătrînele duhuri ale Cerului nostru, *dacă nu în convingerea celor ce te înconjoară că tu îl şi posezi acest secret ?*... E vorba să CREĂM această convingere ! eu am făcut-o. Restul depinde de tine. Mi-am ţinut cuvîntul ! Crede-mă, nu am stăruit să precizez numărul monedelor de aur şi demnitatea pe care o dispreţuiesc, decît ca să se poată măsura prin generozitatea preţului smuls duplicităţii tale vestite, înspăimîntătoarea importanţă a secretului meu închipuit.

Rege Tche-Tang ! eu, Tse-i-la, care legat de acest stîlp, din ordinul tău, preamăresc în fața Morții teribile gloria augustului Li-tai-pe, maestrul meu cu gînduri de lumină — și adevăr îți spun : iată ce-ți dictează înțelepciunea mea. — Să ne întoarcem în sala tronului cu fruntea sus, îți zic, și îmbătată de lumină. Iartă pe un om ce trăiește sub influența Cerului ! Amenință că în viitor vei fi fără milă. Poruncește sărbători strălucite, spre bucuria norodului, întru slava lui Fô (care mi-a inspirat acest divin subterfugiu !). — Eu, mîine, voi dispare. Mă voi duce să-mi petrec existența alături de aleasa iubirii mele, pe meleaguri fericite și îndepărtate, grație salvatorului tezaur de aur. — Nasturele de diamant al mandarinilor — pe care-l voi fi primit numaidecît de la generozitatea ta, asemeni cu atîtea alte mîndre semne — n-am să-l port, cred, niciodată. Am alte ambiții : eu cred doar în gîndurile armonioase și profunde care supraviețuiesc principilor și regatelor ; fiind stăpîn în nemuritoarea lor împărăție, nu doresc să fiu principe în împărăția voastră. Ai priceput că zeii mi-au dăruit un suflet tare și o inteligență asemeni cu cea a celor ce te înconjoară, nu-i așa ? Pot face, deci, ca ochii unei femei tinere să strălucească de bucurie mai bine decît ar face-o unul din marii tăi demnitari. Întreab-o pe Li-tien-Se, visul meu ! Sînt sigur că, văzîndu-mi privirea, ea îți va spune același lucru. — Și tu, înconjurat de proteguitoarea superstiție, vei domni ; iar dacă gîndurile tale nu vor rămîne nepăsătoare în fața dreptății, vei putea schimba teama supușilor în iubire pentru tronul tău consolidat. Acesta e secretul regilor demni să trăiască ! Nu am altul pe care să ți-l dezvălui. Cumpănește, alege și pronunță-te ! Eu am vorbit.

Tse-i-la tăcu.

Tche-Tang păru că reflectează cîteva clipe, în nemișcare. Marea sa umbră tăcută se întindea pe poarta de

fier. Apoi coborî spre tînărul poet și, punîndu-i mîinile pe umeri, îl privi fix în fundul ochilor, ca și cum ar fi fost stăpînit de mii de sentimente cu neputință de definit.

În sfîrșit, trase sabia și tăie legăturile lui Tse-i-la ; apoi, aruncîndu-i colierul regal în jurul gîtului, îi spuse :

— Vino !

Regele urcă treptele temniței și împinse cu mîna poarta ce dădea spre lumină și libertate.

Tse-i-la, pe care izbînda iubirii și a neașteptatului său noroc îl zăpăciseră oarecum, privi noul dar al monarhului și murmură :

— Cum ! și pietrele astea prețioase ! Cine te vorbea de rău ? E mai mult decît bogățiile făgăduite ! — Ce vrea să plătească regele cu acest colier ?

— Injuriile pe care mi le-ai adus ! răspunse cu dispreț Tche-Tang, deschizînd poarta spre soare.

Omul care produce tulburare

Domnului René d'Hubert

> Şi mi-am dat seama că totul nu e decît zădărnicia zădărniciilor, şi că acest cuvînt este el însuşi o zădărnicie.
>
> ECLEZIASTUL

În primăvara anului 1887 o adevărată epidemie de sensibilitate s-a abătut asupra capitalei şi a dezolat-o pînă în vremea caniculei. Un soi de curent de nervozism-elegiac a pătruns în temperamentele cele mai impermeabile, bîntuind cu deosebită intensitate pe acei logodnici, amanţi şi chiar soţi, pe care cîte un subit deces îi lăsa singuri pe lume. Scene nebune de o disperare cu totul nedemnă de lumea modernă se produceau în fiecare zi, în cursul atîtor şi atîtor funeralii — iar în cimitire ele ajungeau să-i zăpăcească uneori pe gropari, care nu-şi mai puteau îndeplini cum trebuie funcţiunile. Scene de corp-la-corp aveau loc între aceştia şi mulţi dintre neconsolabilii noştri. Ziarele nu vorbeau decît de amanţi, chiar de soţi, anihilaţi de durere, pînă într-acolo încît să se prăbuşească în groapa scumpelor lor defuncte, refuzînd să iasă, agăţîndu-se de sicriu şi pretinzînd înhumarea laolaltă cu ele. Crizele acestea, *ariile* acestea tragice de care gemeau pe înfundate buna ordine şi convenienţele, deveniseră atît de frecvente, încît cioclii nu

mai ştiu literalmente unde le e capul, ceea ce provoca întîrzieri, aglomerări, substituiri etc.

Şi, totuşi, cum să interzici sau să pedepseşti asemenea accese, care, oricît de dereglate ar fi fost ele, erau tot atît de *respectabile* pe cît erau de involuntare ?

Pentru a se preveni pe cît posibil atari stranii inconveniente, s-a recurs în cele din urmă la faimoasa „Academie liberă a Inovatorilor cu orice preţ".

Preşedintele-fondator al acestei Academii, tînărul şi austerul inginer-posibilist, domnul Juste Romain — (un spirit progresist, rectilin şi fără prejudecăţi, al cărui elogiu nu mai trebuie făcut), a răspuns grabnic că-şi va da avizul.

Dar, cum în cazul de faţă imaginaţia acestor domni s-a dovedit ciudat de rămasă în urmă, sterilă şi mereu dispusă să amîne, oamenii au luat de urgenţă (căci Parcele nu voiau să aştepte) tot felul de măsuri, în lipsa altora mai bune.

Astfel s-au pus în funcţiune acele maşini care, prin simpla lor înfăţişare, par făcute să calmeze şi să îngheţe cele mai lirice expansiuni de regret ale sufletelor demodate : de exemplu, ingenioasele maşini numite funiculare (în funcţie, azi, în principalele noastre cimitire) şi graţie cărora ne înmormîntăm, în prezent, mecanic, — ceea ce e mult mai expeditiv şi chiar mai igienic şi totodată mai modern decît să fim înmormîntaţi manual. Învîrtind de trei ori cricul, o macara cu cabluri te depune pe dumneata şi sicriul în groapă, ca pe un simplu colet. — Crac ! un tomberon de moloz noroios se înclină : brum ! şi, gata ! Iată-te dispărut. Apoi totul se deplasează pe roţi, la deschizătura vecină : altul la rînd ! şi, acelaşi joc. Fără această rapiditate, e clar că administraţia şi-ar surmena degeaba pe negrii săi amploaiaţi : dată fiind afluenţa şi cifra mereu în creştere a populaţiei, sinistrul personal al

Pompelor Funebre n-ar fi suficient, iar serviciul s-ar resimţi.

Şi cu toate acestea, acest vag expedient mecanic s-a dovedit de o considerabilă imposibilitate în speţă : iar diverse accidente făcînd inoportună folosirea lui (cel puţin în astfel de împrejurări excepţionale) s-a căutat „altceva“ — şi, în prezent, circulă zvonul cum că un necunoscut de geniu a găsit o soluţie.

Or, la cîtva timp după aceste întîmplări, într-o dimineaţă proaspătă, cu un soare de aur, între două taluzuri de verdeaţă plantate cu plopi, trecea pe un car tras la pas de doi cai sumbri o grămadă de violete, de flori albe, de trandafiri rose-thé formînd coroane — şi de *nu-mă-uita !* Era pe drumul spre un cimitir dintr-un cartier periferic al capitalei.

Franjurile draperiilor mortuare străluceau ca o chiciură de argint în jurul ambulantei recolte florale care transformase melancolicul car într-un buchet monstru — în urma căruia, distanţat la trei paşi de lungul şir al pietonilor şi trăsurilor, mergea cu capul descoperit şi cu batista lipită de obraz, cine ? domnul Juste Romain însuşi ! Fusese supus, la rîndul lui, încercării : în mai puţin de douăzeci şi patru de ore, soţia lui, iubitoarea lui soţie, sucombase...

În ochii lumii, a urma în persoană convoiul unei soţii, mai mult decît iubite, e un act inconvenabil. Dar domnului Juste Romain puţin îi păsa în acea clipă de lume !... După numai cinci luni de delicii conjugale, să-şi vadă dusă de pe astă lume unica şi excelenta lui jumătate, pasionanta lui tovarăşe de viaţă, vai ! Ah ! întrucît viaţa nu-i mai oferea de acum înainte nici o plăcere, nu era într-adevăr cazul să dispară şi el ?... Durerea îl zăpăcise pînă într-acolo încît înseşi funcţiile sale sociale i se păreau că nu mai merită decît un zîmbet acru ! Ce-l mai inte-

resau, în clipa aceasta, podurile și șoselele !... Natură nervoasă, el resimțea o mulțime de spasme de pasiune provocate de mii de suvenire ale bucuriei pierdute pentru totdeauna. Iar regretele lui căpătau viață, se multiplicau, creșteau și mai mult grație ambianței solemne — a însăși întiietății pe care avea onoarea s-o dețină, în raport cu semenii săi, imediat în spatele somptuosului dric, de o clasă de lux, și din care părea că se revarsă peste el și peste drama lui ceva din maiestatea Morții, „poetizîndu-le". Dar intima simplitate a tristeții inginerului, falsificîndu-se de teatralismul situației, se învenina la fiecare pas, pînă a deveni intolerabilă. O senzație iritantă de ridicol sfîrșea prin a se degaja în juru-i din caracterul prea afectat al acestei vanitoase dezolări.

Și, totuși, se ținea bine : măcar că emoția îl făcuse să i se împleticească pasul, el refuzase în mai multe rînduri, în timpul drumului, cu un : „Nu ! lăsați-mă !" aproape enervat, ajutorul afectuos ce i se oferise. — Or, în momentul acela, cortegiul se apropia de țintă și, uitîndu-se la domnul Juste Romain, invitații situați în avangardă începeau să fie cuprinși de teamă că anumite supreme detalii — ca de exemplu zgomotul primei mîini de pămînt și de pietre căzute pe scîndura sicriului, să nu-l impresioneze brusc și într-un mod periculos. Lungile forme ale cavourilor, siluetele lor începeau să se zărească... Toți fură apucați de neliniște.

Deodată, din convoiul procesiunii ieși un adolescent de vreo douăzeci de ani. Îmbrăcat într-un doliu elegant, el înaintă, ținînd în mînă un buchet de trandafiri de culoarea focului, încercuit cu țintaură. Părul lui de aur, figura grațioasă, ochii înlăcrimați trezeau simpatia. Depășindu-l pe președintele de onoare al Inovatorilor cu orice preț, tînărul înaintă pînă la carul înflorit, căci,

indiscutabil, își pierduse controlul propriei sale dureri. După ce buchetul lui fu înseriat între celelalte, — dar exact în locul presupus a fi creștetul răposatei — el apucă targa mortuară cu o mînă, în timp ce un hohot de plîns îi scutură pieptul.

Stupoarea de a vedea intensitatea propriei sale dureri împărtășită de un necunoscut, al cărui aspect, de altfel agreabil, în loc să-i trezească simpatia, îl enervă în primul moment (fără să-și dea seama de ce !), îl făcu pe inginer să-și recapete echilibrul trupului și să-și înalțe sprîncenele, ștergîndu-și pleoapele — devenite, brusc, mai puțin umede.

— O rudă, fără îndoială, de care Victurienne a uitat să-mi pomenească ! gîndi el.

După alți cîțiva pași, și cum gemetele tinerei „rude" nu scădeau deloc, în timp ce, dimpotrivă, cele ale soțului se calmaseră ca prin farmec, domnul Juste Romain murmură printre dinți :

— Ce importanță are ! E, totuși, ciudat că nu l-am văzut niciodată pe la noi !...

Apoi, apropiindu-se de frumosul necunoscut, îl întrebă încet :

— Domnul nu e cumva un văr al... al defunctei ?

— Vai, domnule, *sînt mai mult decît fratele ei !* bîlbîi adolescentul, ai cărui mari ochi albaștri deveniseră ficși.

Ne iubeam așa de mult ! Ce farmec ! Ce uitare ! Ce grație ! Și ce suflet credincios !... Dacă nu era căsătoria asta lamentabilă, făcută din interes, care ne-a... — Dar, ce spun ! Gîndurile mele sînt atît de tulburi...

— Eu sînt soțul, domnule : dumneata cine ești ? articulă, continuînd să-și voaleze vocea, dar devenit din ce în ce mai palid, domnul Romain.

Aceste simple cuvinte părură a produce un efect voltaic asupra blondului intrus. Își reveni în mare viteză, înghețat și surprins. Nici unul din cei doi nu mai plîngea.

— Ce ? Cum, sînteți... așadar, dumneavoastră sînteți... Ah, domnule, primiți, vă rog, regretele mele : vă credeam acasă, după obicei, așa că, puțin mai tîrziu, — diseară, am să vă explic, sigur... eu — mii de scuze ! dar...

O trăsură trecea : tînărul imprudent se năpusti în ea, țipînd la urechea birjarului : „Dă-i înainte ! Galop ! Drept înainte ! Îți dau zece franci bacșiș !“

Stupefiat, dar neputînd să-și abandoneze lugubrul post, nici să-l urmărească pe sentimentalul Don Juan ajuns deja departe, marele Inovator Juste Romain, grație totuși unei acuități a privirii caracteristică soților tenebroși, remarcase și reținuse numărul trăsurii.

Ajuns în grădina Eternului Repaos, mulțimea adunată în jurul gropii pline de flori admiră ținuta fermă și calmă — pe care amicii săi nici nu îndrăzniseră să i-o presupună — cu care tînărul inginer expedie ultimele și cele mai sinistre formalități. Toți fură izbiți de stăpînirea de sine pe care o demonstra : considerația de om serios, de care se bucura inginerul, crescu pînă într-acolo încît mai mulți se hotărîră brusc să-i încredințeze în viitor interesele lor — iar „eternul autor de gafe“ al tuturor adunărilor parlamentare, emoționat de curajul domnului Romain, îi adresă din zăpăceală o felicitare cel puțin intempestivă.

E de la sine înțeles că inginerul își luă rămas bun, englezește, și cît mai curînd posibil de la anturajul său, ieși urgent pe poarta funebră, sări într-o trăsură și-și dădu în grabă adresa. Ascunzîndu-se în dosul perdelelor trase, el își schimbă pe drum de cel puțin douăzeci de ori poziția picioarelor.

. Ajuns acasă, primul lucru pe care i se opri privirea rătăcită a fost un plic mare, pătrat, depus pe masa din salon şi pe care se putea citi cu litere mari : COMUNICARE URGENTĂ.

Într-o clipită, domnul Romain îl deschise. Iată-i conţinutul :

ADMINISTRAŢIA
POMPELOR FUNEBRE

Cabinetul directorului

Paris, 1 aprilie 1887

Domnule,

În virtutea deciziei ministeriale cu data de 31 februarie 1887, ne facem datoria să vă încunoştinţăm că — pentru exerciţiul anului curent, — administraţia noastră şi-a anexat un corp zis de oameni care produc tulburare, sau care plîng, destinaţi a funcţiona în cursul înhumărilor al căror ceremonial ne este încredinţat. Măsura aceasta, esenţialmente modernă, se impunea cu titlu de inovaţie absolut umanitară : ea a fost luată pe baza concluziilor Facultăţii de Fiziologie, a fost ratificată de medicii legişti din Paris şi ne-a fost adusă la cunoştinţă la aceeaşi dată.

Constatîndu-se endemica Nevroză, cu tendinţe de creştere spre Isterie, care bîntuie actualmente în populaţia noastră — şi cu scopul de a-i cruţa, de pildă, pe tinerii văduvi, în mod evident atinşi de prea acute regrete faţă de răposatele lor şi care, împotriva uzajului, riscă să braveze, prin prezenţa lor, severele peripeţii ale coborîrii în mormînt — s-a stabilit ca,

după aprecierea unui medic expert ataşat din oficiu la înmormîntări, în cazul în care el consideră că soţul rămas pe acest pămînt şi-a supraapreciat puterile, şi pentru a-l scuti de crize de nervi, de şocuri cerebrale, de sincope, de convulsii şi de eventuale come ; pe scurt, orice manifestaţii inutil dramatice putînd antrena multe dezordini de natură să tulbure însăşi buna efectuare a sus-pomenitei puneri în mormînt — s-a stabilit deci ca unul dintre funcţionarii numiţi *oameni care produc tulburare* să fie delegat, cu scopul de a opera în acel văduv o diversiune morală, în conformitate cu temperamentul respectiv (analoagă vomitivelor sau cauterizatoarelor, în ordinea fizică). Această diversiune, frapînd efectiv imaginaţia supravieţuitorului şi suscitînd o serie de sentimente neaşteptate, îi va permite acestuia să facă faţă cu calm şi în mod distrat, cu sînge rece, tristelor necesităţi ale situaţiei.

Domnule, tînărul blond de azi-dimineaţă nu e decît unul dintre aceşti funcţionari ; e inutil să vă mai asigurăm că el n-a văzut-o, nici cunoscut-o vreodată pe cea... pe care puteţi s-o plîngeţi, de acum înainte, la dumneavoastră acasă, în toată libertatea, fără inconveniente pentru ordinea publică.

Clienţii noştri nu ne sînt datori cu nici o taxă suplimentară, onorariile Oamenilor care produc tulburare fiind cuprinse, pe factură, în cheltuielile generale.

Primiţi etc.

pentru Director :

POISSON

În momentul în care şi-a revenit din leşinul pe care i l-a provocat această adresă, austerul posibilist Juste Romain, fără să ezite şi fără să ia în seamă datele specificate mai sus, îşi înaintă, printr-o scrisoare recomandată adresată „Societăţii Inovatorilor cu orice preţ", demisia din funcţia de preşedinte-fondator. — A vrut apoi să se ducă să-l provoace la un duel pe viaţă şi pe moarte pe domnul Ministru de Interne, precum şi pe domnul director al Pompelor Funebre, după ce, în prealabil, l-ar fi strîns de gît pe tînărul lor complice...

Dar timpul şi chibzuiala nu aranjează oare toate lucrurile ?

Dorinţa de a fi om

Domnului Catulle Mendès

> Unul dintre acei oameni, în faţa cărora Natura să se scoale şi să spună : „Iată un OM !"
>
> SHAKESPEARE, *Iuliu Cezar*

Miezul nopţii bătea la Palatul Bursei, sub un cer plin de stele. În epoca aceea, restricţiile legii marţiale apăsau încă asupra cetăţenilor, şi, în conformitate cu ordinul formal de stingere, băieţii din localurile încă luminate se grăbeau să închidă.

Pe bulevarde, în interiorul cafenelelor, becurile de gaz aerian ale candelabrelor se stingeau repede, unul după altul, în întuneric. De afară se auzeau zgomotele scaunelor aşezate în quartet pe mesele de marmură ; era momentul psihologic în care toţi chelnerii consideră oportun să arate ultimilor consumatori, printr-un braţ terminat cu un şervet, furcile caudine ale ieşirii.

În duminica aceea, sufla un vînt trist de octombrie. Frunze rare, galbene, prăfuite şi foşnitoare zburau duse de rafale, lovind pietrele şi măturînd asfaltul, apoi, asemeni unor lilieci, se mistuiau în umbră, evocînd astfel ideea unor zile banale, dispărute pentru totdeauna. Teatrele de pe bulevardul Crimei, unde în timpul serii se înjunghease ră la disperare personaje ca Medici, Salviati

și Montefeltro, se înălțau asemenea unor vizuini ale Liniștii, cu porțile mute, păzite de respectivele cariatide. Trăsurile și pietonii deveneau din ce în ce mai rari ; pe ici pe colo, felinarele sceptice ale strîngătorilor de zdrențe începuseră să strălucească asemeni cu fosforescența degajată de mormanele de gunoaie printre care aceștia rătăceau.

La capătul străzii Hauteville, sub un felinar, la colțul unei cafenele cu aparențe de lux, se oprise un trecător înalt, cu fața saturnică și cu maxilarele rase, un om cu un mers de somnambul, cu plete lungi albite, sub o pălărie de fetru tip Ludovic al XIII-lea. Mîinile, în mănuși negre, se sprijineau de un baston cu mîner de ivoriu, iar trupul era înfășurat într-o pelerină albastră, cu o blană de astrahan dubios. Omul părea că ezită să traverseze șoseaua care-l despărțea de bulevardul Bonne-Nouvelle.

Personajul acesta întîrziat se întorcea oare acasă ? Numai întîmplarea îl făcuse să ajungă la acest colț de stradă ca pe unul ce se plimba noaptea ? După cum arăta, ar fi fost greu de precizat. Fapt e că, zărind deodată la dreapta sa o oglindă, una din acele oglinzi înguste și înalte ca și persoana lui — un fel de oglinzi publice anexă puse adesea la intrarea localurilor mai de soi — se opri brusc, se propti în fața propriei sale imagini și se măsură din cap pînă în picioare, cu un gest semnificativ. Apoi își scoase brusc pălăria cu o mișcare ce trăda o anume rutină și se salută nu fără curtoazie.

Capul lui, descoperit așa deodată, ne-a permis să recunoaștem pe ilustrul tragedian Esprit Chaudval, născut cu numele de Lepeinteur, zis Monanteuil, descendent al unei foarte onorabile familii de piloți din Saint-Malô, pe care misterele Destinului îl făcuseră să ajungă o vedetă de provincie numărul unu, cap de afiș în străinătate și

rival (de multe ori cu succes) al lui Frédérick-Lemaître.

În timp ce Chaudval se contempla astfel, cu un fel de stupoare, băieţii din cafeneaua de alături ajutau pe ultimii clienţi să-şi pună paltoanele şi le ofereau pălăriile ; alţii răsturnau cu zgomot conţinutul puşculiţelor de nichel şi făceau fişicuri — pe cîte o tavă — din mărunţişul cîştigat în ziua respectivă. Graba aceasta, panica proveneau de la prezenţa ameninţătoare a doi sergenţi de stradă care apăruseră subit în uşa localului şi se uitau cu nişte priviri de gheaţă la patronul întîrziat.

Curînd, obloanele au fost trase în ramele metalice, cu excepţia celui din dreptul oglinzii, care printr-o ciudată inadvertenţă fu uitat în graba generală.

Apoi, bulevardul rămase într-o adîncă tăcere. Chaudval, singur, nu dăduse nici o atenţie dispariţiei lumii din jur şi rămăsese pe trotuar în poza lui extatică, la colţul străzii Hauteville, în faţa oglinzii uitate.

Luciul ei livid şi lunar părea că dă artistului senzaţia că se scaldă într-un eleşteu ; Chaudval fu cuprins de un fior.

În cristalul crud şi sumbru, actorul se zărea, vai ! îmbătrînit.

Îşi dădea seama că părul lui, care mai ieri fusese în nuanţa sare şi piper, se schimbase acum în culoarea clarului de lună ; totul se terminase ! Adio, chemări la rampă şi cununi de flori, adio, trandafiri ai Thaliei şi ai Melpomenei ! Cu lacrimi în ochi şi cu strîngeri de mînă, trebuia să-şi ia rămas bun pentru totdeauna de la descendenţii lui Elleviou, ai lui Larouette şi ai lui Dugazon, de la livrelele elegante, de la graţiile şi ingenuele de pe scenă.

Era obligat să se dea jos de urgenţă din carul lui Thespis şi să se uite la el cum se îndepărtează, ducîndu-i mai departe pe colegii săi ! Apoi să contemple banderolele şi falsele podoabe de aur ce străluceau dimineaţa

chiar şi pe străzi, la lumina soarelui, ca nişte adieri jucăuşe şi pline de fericire ale Speranţei — dispărînd acum la colţul îndepărtat al străzii, în amurg.

Şi Chaudval, avînd dintr-o dată revelaţia celor cincizeci de ani ai săi (era un om excelent), scoase un suspin. Un val de ceaţă îi trecu pe dinaintea ochilor ; un fel de febră de iarnă îl cuprinse, şi halucinaţia îi dilată pupilele.

Fixitatea speriată cu care sfredelea oglinda providenţială sfîrşi prin a da ochilor săi facultatea de a mări obiectele şi a le umple de acea solemnitate pe care fiziologii au constatat-o la indivizii stăpîniţi de o emoţie puternică.

Oglinda aceasta lungă se deformă sub privirea lui încărcată de idei tulburi şi atone. Amintiri din copilărie, plajele şi valurile argintii începură să-i joace prin creier. Iar oglinda, din pricina stelelor care dădeau profunzime suprafeţei ei, îi provocă la început senzaţia unor ape care dorm într-un golf. Şi, mai apoi, datorită suspinelor bătrînului, oglinda luă cu totul înfăţişarea mării şi a nopţii, cele două prietene de totdeauna ale sufletelor în restrişte.

Chaudval se lăsă îmbătat cîtva timp cu această viziune, dar felinarul care înroşea pe deasupra capului său burniţa rece din spate i se păru repercutat în adîncul îngrozitoarei oglinzi asemeni sclipirii unui *far* de culoarea sîngelui, care arăta corăbiei pierdute a viitorului său drumul spre pieire.

Actorul se scutură din ameţeala care-l cuprinsese şi îşi îndreptă silueta înaltă, cu un hohot de rîs nervos, fals şi amar, care făcu să tresară sub arbori pe cei doi sergenţi de stradă. Din fericire pentru artist, aceştia, închipuindu-şi că e vorba de vreun beţiv sau poate de vreun îndrăgostit fără noroc, au continuat să-şi facă rondul de oficiu, fără să acorde vreo importanţă nefericitului Chaudval.

— Bine, să renunţăm ! zise el cu simplitate şi cu voce joasă, ca un condamnat la moarte care, trezit brusc din somn, spune călăului : „Sînt al dumitale, amice".

Bătrînul comedian se lansă atunci într-un monolog, într-o stupidă prostraţie.

— Am procedat înţelept, continuă el, cînd am rugat-o acum cîteva seri pe domnişoara Pinson, buna mea colegă (care stă de vorbă cu ministrul, şi stă chiar şi în pat cu el), să obţină pentru mine, între două gemete arzătoare, locul acela de paznic al farului, pe care l-au avut strămoşii mei pe coasta occidentală. Şi, iată ! acum înţeleg efectul straniu pe care mi l-a produs felinarul în oglinda asta !... Era o idee veche a mea. Pinson are să-mi obţină brevetul, sînt sigur. Şi am să mă retrag în farul acela, ca un şoarece într-o roată de caşcaval. Voi lumina mersul vapoarelor pe mare, în depărtări. Un far ! Asta are totdeauna oarecum aerul unui decor. Sînt singur pe lume : el va fi azilul care se potriveşte cu bătrîneţele mele, negreşit.

Deodată, Chaudval îşi întrerupse visarea.

— Ei, asta-i bună ! spuse el, pipăindu-şi pieptul sub pelerină, scrisoarea aia pe care mi-a dat-o poştaşul în momentul în care plecam de acasă... trebuie să fie răspunsul, nu ?... Cum adică ! Am intrat în cafenea anume ca s-o citesc şi am uitat de ea ! — Într-adevăr, mă ramolesc ? — Aha ! Uite-o !

Chaudval scoase din buzunar un plic mare, din care, după ce îl rupse, smulse o scrisoare ministerială pe care o desfăcu febril şi-o parcurse dintr-o ochire, sub flacăra roşie a felinarului.

— Farul ! Brevetul meu ! strigă el. „Sînt salvat, Doamne", adăugă el, dintr-o veche şi maşinală obişnuinţă şi cu o voce de falset, atît de stridentă şi aşa de deose-

bită de vocea lui, încît artistul se uită în jur, închipuindu-şi că o a treia persoană se afla de faţă.

— Haide, calm şi... *să fiu om!* reluă el după pauză.

Dar la auzul acestui cuvînt, Esprit Chaudval, născut Lepeinteur, zis Monanteuil, se opri brusc de parcă s-ar fi prefăcut într-o stană de piatră ; cuvîntul acesta îl făcuse să înţepenească, parcă.

— Ei ? continuă el, după o clipă de tăcere. — Ce mi-am dorit să fiu ? — Să fiu un Om ?... La urma urmei, de ce nu ?

Şi îşi încrucişă braţele, reflectînd.

— E aproape o jumătate de veac de cînd *reprezint*, de cînd *interpretez* pasiunile altora, fără să le încerc eu însumi, niciodată — căci, în fond, eu nu am simţit niciodată nimic. — Nu sînt deci asemeni cu „ceilalţi" decît atunci cînd rîd ! — Nu sînt decît o *umbră ?* Pasiunile ! Sentimentele ! Actele reale ! REALE ! Iată, — iată ceea ce constituie un Om propriu zis ! Aşadar, pentru că vîrsta mă sileşte să intru în rîndurile Omenirii, trebuie să fac şi eu rost de nişte pasiuni sau de vreun sentiment *adevărat...*, din moment ce acestea sînt condiţia *sine qua non*, fără de care nimeni nu poate avea pretenţia să fie numit Om. E ceva foarte just ; e de un bun simţ ce sare în ochi. — Să aleg, pentru a încerca, un sentiment care să se potrivească cît mai bine cu natura mea, care în sfîrşit a înviat.

Artistul reflectă un timp, apoi reluă cu melancolie :

— Dragostea ?... prea tîrziu. — Gloria ?... am cunoscut-o ! — Ambiţia ?... Să lăsăm otrava asta oamenilor de stat !

Deodată, scoase un strigăt :

— Am găsit ! spuse el : REMUŞCAREA ! Iată ce se potriveşte cu temperamentul meu dramatic.

Și se privi în oglindă, luînd o figură convulsionată, contractată, ca de o supraomenească oroare.

— Asta e ! conchise el : Nero ! Macbeth ! Oreste ! Hamlet ! Erostrate ! — Ce mai spectre ! Oh ! Da ! Eu vreau să văd spectre *adevărate* ! — ca toți oamenii ăștia, care aveau șansa de a nu putea face nici un pas măcar fără spectre.

Își lovi fruntea.

— Bine, dar cum ?... Eu sînt nevinovat ca un miel care ezită să vină pe lume !

Și după un timp, reluă :

— Ah ! Asta n-are nici o importanță ! Cine vrea ceva găsește și mijloacele ! Am dreptul să devin, indiferent prin ce mijloace, ceea ce ar trebui să fiu. Am dreptul să fiu Om ! — Ca să simți remușcări trebuie să fi comis crime ? Ei bine, am să fac crime : ce importanță are, din moment ce le comit... într-un scop nobil ? — Da... — Fie ! (Și începu să dialogheze :) — Am să comit crime îngrozitoare. — Cînd ? — Numaidecît. N-am să le amîn pe mîine ! Cîte ? — Una singură !... Dar enormă ! — Extravagantă prin atrocitate ! De natură să scoată din infern toate Furiile. — Și care anume ? Drace, cea mai strălucitoare... Bravo... Am găsit ! UN INCENDIU ! Deci nu-mi mai rămîne timp decît să pun focul ! Să-mi fac bagajele ! Să mă întorc ascuns după geamurile unei trăsuri, pentru a mă bucura de izbîndă în mijlocul mulțimii îngrozite ! pentru a culege blestemele muribunzilor, — și să apuc trenul de Nord-Vest, plin de remușcări pentru restul vieții. Apoi mă voi duce să mă ascund în farul meu ! în lumină ! în plin Ocean ! acolo deci unde poliția nu va putea să mă dibuiască niciodată — crima mea fiind *dezinteresată*. Acolo o să pot să-mi dau duhul singur. La aceste cuvinte, Chaudval se înălță, improvizînd un vers de factură absolut corneliană :

„Dar crima fiind enormă, de bănuieli mă scapă !“

— Asta e. — Şi acum — încheie marele artist, luînd de jos o piatră din caldarîm şi uitîndu-se în jur ca să se convingă că nu l-a văzut cineva, — şi, acum, tu nu vei mai reflecta pe nimeni.

Şi aruncă piatra în oglindă, care se sparse în mii de cioburi strălucitoare.

După ce a îndeplinit această primă datorie, şi după ce a şters-o în grabă — satisfăcut parcă de întîia, dar energica lui faptă strălucită — Chaudval s-a precipitat în direcţia bulevardelor, unde după cîteva minute, la un semn, s-a oprit o trăsură, în care a sărit şi cu care s-a făcut nevăzut.

Două ore mai tîrziu, flăcările unui imens incendiu, izbucnit în cartierul Temple la nişte depozite de gaz, de cărbuni şi de chibrituri, se reflectau în toate geamurile. Curînd apoi, echipe de pompieri au început să alerge din toate părţile, trăgînd şi împingînd aparatele lor, scoţînd din trompete sunete lugubre care au făcut să sară din pat pe toţi cetăţenii acestui cartier foarte populat. Nenumăraţi paşi grăbiţi răsunau pe trotuare : mulţimea se înghesuia în marea piaţă a Castelului de apă şi pe străzile învecinate. În grabă, se organizară lanţuri. În mai puţin de un sfert de oră, un detaşament de soldaţi formă un cordon în jurul incendiului. La lumina însîngerată a torţelor, poliţiştii ţineau la distanţă afluenţa de oameni.

Trăsurile, prinse în interiorul cordonului, nu mai circulau. Toată lumea vocifera. Se distingeau ţipete îndepărtate, printre trosnetele teribile ale focului. Prinse în acest infern, victimele urlau, iar acoperişurile caselor se prăbuşeau peste ele. Vreo sută de familii ale muncitorilor de la atelierele ce ardeau rămîneau astfel, vai ! fără slujbă şi fără locuinţă.

În spatele mulțimii care se oprise lîngă Castelul de apă, staționa o trăsură izolată, încărcată cu două enorme geamantane. Iar în ea se afla Esprit Chaudval, născut cu numele de Lepeinteur, zis și Monanteuil ; din cînd în cînd, artistul dădea la o parte perdeaua și-și contempla opera.

— Oh ! își spunea el în șoaptă, cît mă simt de detestat de Dumnezeu și de oameni ! Da, iată într-adevăr cum arată un damnat !...

Și chipul bătrînului actor strălucea.

— Oh, ticălosul de mine ! mormăi el, ce de insomnii răzbunătoare am să gust între fantomele atîtor victime ! Simt cum țîșnește din mine sufletul lui Nero dînd foc Romei, dintr-o exaltare de artiști ! al lui Erostrate arzînd templul din Efes pentru glorie !... al lui Rostopcin, incendiind Moscova din patriotism ! al lui Alexandru cel Mare dînd foc cetății Persepolis din galanterie pentru nemuritoarea lui Thais !... Eu incendiez din DATORIE, neavînd alt mijloc care să mă facă *să exist* ! Incendiez pentru că mă simt dator față de mine însumi !... Acum, m-am achitat ! Ah, ce Om am să mai fiu ! Cum o să mai trăiesc ! Da, am să aflu în fine ce simte cineva cînd e supus la chinuri. Ce nopți, ce nopți magnifice prin oroare am să petrec delectîndu-mă !... Ah ! respir ! renasc !... exist !.... Cînd mă gîndesc că am fost actor ! Și acum, întrucît în ochii vulgului eu nu sînt altceva decît un client al eșafodului — s-o șterg cu viteza fulgerului ! Să mă închid în farul meu, ca să mă pot delecta în pace cu toate remușcările.

Peste două zile, într-o seară, Chaudval, ajuns fără nici o dificultate la destinație, își luă în primire farul lui vechi și pustiu, situat pe coasta nordică a Franței : o flacără căzută în inactualitate, într-o clădire ruinată, pe care compasiunea unui ministru o reaprinsese anume pentru el.

Iar semnalul farului, dacă putea fi de vreo utilitate oarecare ! nu era decît ceva superfluu, o sinecură, o locuinţă cu foc deasupra capului şi de care nimeni nu avea nevoie, cu unica excepţie a lui Chaudval.

Aşadar, onorabilul tragedian, după ce şi-a transportat un pat, alimente şi o oglindă mare ca să poată studia pe ea efectele fizionomiei sale, se închise numaidecît în far, la adăpost de orice bănuială.

De jur împrejur plîngea marea, în care eterna genune a cerului făcea să se scalde strălucirile lui astrale. Actorul privea valurile asediindu-i turnul, la bătaia vîntului, precum Sfîntul Simion Stîlpnicul contempla nisipul ce se pierdea pe coloana lui, la suflarea shimelului.

În depărtare, putea urmări fără nici un gînd fumul vapoarelor sau pînzele bărcilor de pescari.

Cu fiecare clipă care trecea, visătorul nostru uita din ce în ce mai mult de incendiu. Urca şi cobora scara de piatră.

În seara celei de a treia zile, Lepeinteur, ca să-i zicem aşa, stînd în camera lui la şaizeci de picioare pe deasupra valurilor, citea pentru a doua oară un ziar din Paris, în care se descria enormul incendiu petrecut cu cîteva zile înainte.

— Un răufăcător necunoscut a aruncat cîteva chibrituri în nişte rezervoare de petrol. În cartierul Temple a izbucnit un monstruos incendiu care a ţinut la faţa locului, toată noaptea, pompierii şi mulţimea din cartierele învecinate.

Au pierit aproape o sută de victime : multe familii nefericite au fost aruncate în cea mai neagră mizerie.

Piaţa era toată în doliu şi fumega încă.

Nu se aflase încă numele ticălosului care comisese această nelegiuire şi, mai ales, nu se cunoştea *mobilul* criminalului.

Citind toate acestea, Chaudval sări în sus de bucurie și, frecîndu-și cu febrilitate mîinile, exclamă :

— Ce succes ! Ce ticălos minunat sînt ! Oare o să am multe remușcări ? Ce de spectre o să mai văd ! Eram sigur că am să devin un Om ! — Ah ! mijlocul a fost tare, recunosc ! dar mi-era necesar !... era necesar !

Și, recitind gazeta din Paris, Chaudval văzu știrea că se va organiza o reprezentație extraordinară în beneficiul sinistraților, — și murmură :

— Ia te uită ! ar fi trebuit să contribui și eu cu talentul în folosul victimelor mele ! Ar fi fost seara mea de adio. Aș fi declamat *Oreste*. Aș fi fost foarte în rol...

Și după acestea, Chaudval își începu existența în farul lui

Au venit seri, iar nopți le urmară.

Dar se petrecu un lucru care pe artist îl stupefie. Un fapt atroce !

Contrar speranțelor și prevederilor sale, conștiința nu i se plîngea de nici o remușcare. Nici un spectru nu se arătă ! Chaudval nu simțea *nimic, absolut nimic*...

Liniștea i se părea de necrezut. Era uluit.

Uneori, privindu-se în oglindă, își dădea seama că figura lui de om blajin nu se schimbase de loc ! Apucat atunci de furie, se repezea la semnalele pe care începea să le încurce, în speranța că astfel va face să se scufunde în depărtare vreun vapor, ca să ajute în felul acesta, să activeze, să stimuleze remușcările recalcitrante ! — să excite spectrele !

Pierdere de vreme !

Așteptări zadarnice ! Eforturi inutile ! Nu simțea *nimic*. Nu zărea nici o fantomă amenințîndu-l. Își pierduse somnul, atît de mult îl sufocau deznădejdea și *rușinea*. Pînă cînd, într-o noapte, lovindu-l congestia cerebrală, intră în agonie, în luminoasa-i solitudine, și începu să

urle în mijlocul zgomotului oceanului, în timp ce marile vînturi din larg biciuiau turnul său pierdut în infinit :

— Spectre ! ... Pentru numele lui Dumnezeu !... Să văd măcar un singur spectru ! — *Am tot dreptul !*

Dar Dumnezeul pe care-l invoca nu i-a acordat această favoare — și bătrînul histrion și-a dat duhul, declamînd înainte, în goala lui emfază, dorința arzătoare de a vedea spectre... — *fără să priceapă că el însuși devenise de fapt ceea ce căuta.*

Briganzii

Domnului Henri Roujon

> Ce este starea a treia ? Nimic. Ce trebuie să fie ? Totul !
>
> SULLY, — iar după el, SIEYÈS

Pibrac şi Nayrac sînt nişte reşedinţe de subprefectură gemene, legate între ele printr-un drum de ţară construit pe vremea lui Louis-Philippe, şi care fredonează împreună, ca un duo, sub un cer fermecător, un unison perfect întru tot ce priveşte moravurile, afacerile şi felul de a vedea lucrurile.

Şi acolo, ca şi în alte părţi, municipalitatea se distinge prin pasiuni ; — ca pretutindeni, burghezii ştiu să împace stima generală cu propria lor stimă. În aceste localităţi binecuvîntate, toată lumea trăia în pace şi în veselie, pînă cînd, într-o seară de octombrie, bătrînul lăutar din Nayrac, aflîndu-se în pană de bani, a acostat la drumul mare pe epitropul bisericii din Pibrac şi, profitînd de tenebre, i-a cerut pe un ton peremptoriu o mică sumă.

În panică, şi fără să fi recunoscut pe lăutar, Omul Clopotniţei se execută cu amabilitate ; dar, întors la Pibrac, el povesti aventura în aşa fel, încît în imaginaţiile înfierbîntate de această relatare, amărîtul şi bătrî-

nul menestrel din Nayrac apăru ca o bandă de briganzi hămesiți care infestaseră Sudul țării și pustiiseră drumul mare prin asasinate, incendii și jafuri.

Cu multă iscusință, burghezii din cele două orașe au încurajat răspîndirea acestor zvonuri, căci, pe drept cuvînt, toți bunii proprietari sînt înclinați să exagereze vina celor ce-și manifestă intenția de a pune mîna pe capitalurile lor. Nu că ei înșiși s-ar fi lăsat înșelați! Dimpotrivă, se duseră direct la sursă: îl interogaseră pe țîrcovnic, după ce-i dăduseră să bea. Țîrcovnicul se contrazisese — și acum ei știau mai bine decît el secretul întregii afaceri!... Și cu toate acestea, bătîndu-și joc de credulitatea maselor, demnii noștri cetățeni păstrau secretul doar pentru ei, așa cum le place să păstreze toate lucrurile pe care le posedă: o tenacitate ce, de altfel, e semnul distinctiv al oamenilor luminați și cu bun simț.

Pe la jumătatea lunii următoare, noiembrie, în turnul Tribunalului de pace din Nayrac băteau orele zece seara și toți cetățenii se întorceau la ei acasă cu un aer mai temerar ca de obicei și cu pălăria, Dumnezeule! pe o ureche, așa încît soțiile lor, repezindu-se să le sărute favoriții, îi numeau „mușchetari", ceea ce flata inima lor și ale consoartelor, deopotrivă.

— Ascultă, madam N***, mîine dimineață plec foarte devreme.

— Doamne!

— E vremea să încasez banii: trebuie să mă duc în persoană la fermierii noștri...

— N-ai să te duci!

— Și de ce nu?

— Briganzii.

— Ei, asta-i acum!... Parcă nu-i cunosc eu!

— N-ai să te duci!... conchidea respectiva soție, așa cum stă bine între oameni care se înțeleg.

— Ei, fetițo, ei... Am prevăzut că o să-ți fie frică, și, ca să te liniștesc, am hotărît să plecăm cu toții împreună, cu puștile de vînătoare la noi, într-un tramcar mare închiriat în acest scop. Pămînturile noastre se învecinează unul cu altul într-un cerc, așa că pînă seara ne și întoarcem. Deci, șterge-ți lacrimile și cheamă-l pe Morfeu, iar pe mine lasă-mă să-mi leg în pace capetele fularului pe frunte.

— Ah ! Dacă vă duceți cu toții împreună, atunci să ne vedem cu bine : tu să faci așa cum o să facă ceilalți, murmura soția, brusc liniștită.

Noaptea fu delicioasă. Burghezii noștri visară asalturi, măceluri, abordaje, turnire și lauri. S-au trezit, deci, odihniți și bine dispuși, la lumina soarelui vesel.

— Haidem !... murmurară ei trăgîndu-și ciorapii, și făcînd un gest mare de nepăsare — în așa fel încît cuvintele lor să fie auzite de soții, — haidem ! a sosit ceasul. Nimeni nu moare decît o dată !

Doamnele lor au privit pline de admirație pe modernii paladini și le-au vîrît în buzunare cataplasme pectorale, avînd în vedere toamna.

Dar ei, surzi la suspinele nevestelor, s-au smuls din brațele ce voiau în zadar să-i rețină...

— Ultimul sărut !... au spus ele, pe pragul intrării în casă.

Apoi, burghezii noștri, venind de pe străzile respective, au ajuns în piața mare, unde unii din ei (celibatarii) își așteptau deja colegii, adunați în jurul trăsurii, și făceau să sclipească sub razele dimineții bateriile puștilor de vînătoare — pe ale căror amorse le schimbau cu priviri încruntate.

Ora șase bătu : tramcarul se puse în mișcare, o dată cu virilele accente din *Pariziana,* intonate de cei patrusprezece proprietari funciari, care-și ocupaseră locurile

în trăsură. În timp ce la ferestrele îndepărtate, mîini febrile agitau batista disperate, se putea distinge eroica melodie :

Înainte, marş,
Împotriva tunurilor !
Străbătînd focul şi spada escadroanelor !

Apoi, ridicînd braţul drept, şi cu un soi de muget :

Să alergăm spre izbîndă !

Toate acestea erau scandate, în măsură, prin ample lovituri de bici, cu care rentierul ce mîna îşi atingea, cu toată puterea, caii.

Ziua fu excelentă.

Burghezii sînt fiinţe vesele, iar, în afaceri, sînt culanţi. Dar la capitolul onestitate, stop : sînt atît de integri încît ar fi în stare să spînzure un copil pentru un măr.

Fiecare din ei luă prînzul la arendaşul său, ciupi de bărbie pe fata gazdei, la desert ; îşi îndesă sacoşa cu banii de pe arendă, şi după ce au schimbat cu familia cîteva proverbe bine simţite, precum : „Socotelile bune fac prieteni buni", sau „La pisică bună, şoarece bun", sau „Cine munceşte se roagă", sau „Nu există meserie proastă", sau „Cine-şi plăteşte datoriile se îmbogăţeşte" şi alte dictonuri potrivite cu împrejurarea, proprietarii noştri îşi luară locul pe rînd, cu binecuvîntarea de rigoare, în tramcarul colector, care veni să-i adune pe fiecare în parte, din fermă în fermă — iar pe înserate o porniră spre Nayrac.

Şi cu toate acestea, o umbră de îngrijorare le coborîse în suflet ! — Într-adevăr, din povestirile unor ţărani, proprietarii noştri au aflat că lăutarul făcuse şcoală. Exemplul său devenise contagios. Bătrînul scelerat că-

pătase pare-se ajutor de la o hoardă de tîlhari adevărați, așa că — mai ales în epoca încasărilor — drumul devenise realmente nesigur. De aceea, în ciuda aburelii provocate de vin, și de altfel iute risipită, eroii noștri au pus în surdină accentele virile ale *Parizienei*.

Se lăsa noaptea. Plopii își lungeau pe șosea umbrele negre ale siluetelor lor, vîntul făcea mărăcinișurile să freamăte. În mjlocul miilor de zgomote ale naturii și alternînd cu trapul regulat al celor trei cai din rasa Mecklemburg, se auzi în depărtări urletul de rău augur al unui cîine vagabond. Liliecii zburau în jurul palizilor noștri călători, pe care primele raze ale lunii îi lumină melancolic... Brrr !... Oamenii strîngeau acum puștile între genunchi, cu un tremur convulsiv, asigurîndu-se din cînd în cînd că au sacoșele efectiv lîngă ei. Nimeni nu mai sufla nici un cuvînt. Ce groază îi mai stăpînea pe oneștii noștri burghezi !

Deodată, la bifurcarea șoselei se iviră, o, teroare ! — niște figuri contractate și înspăimîntătoare ; niște puști care sclipeau ; se auzi un tropot de cai și un teribil — *Care ești acolo ?* răsună în întunericul ce se lăsă într-o clipă, căci luna dispăruse între doi nori negri.

Un vehicul mare, plin cu oameni înarmați, bara șoseaua.

Cine puteau fi acești oameni ? — Evident, răufăcătorii ! Bandiții ! — Evident !

Vai, nu. Era trupa geamănă a bravilor cetățeni din Pibrac ! — care avuseseră exact aceeași idee ca și cei din Nayrac.

Retrași din afaceri, pașnicii rentieri din cele două orașe se întîlniseră, pur și simplu, pe drumul de întoarcere acasă.

Livizi, ei se văzură unii pe alții. Teama imensă ce și-o provocară, dată fiind ideea fixă care le invadase

creierul, făcu să apară pe figurile lor blajine adevăratele instincte, — asemeni unei rafale care, trecînd peste un lac şi iscînd un vîrtej, ridică apele din adînc la suprafaţă — şi era firesc ca să se ia unii pe ceilalţi drept briganzii de care se temeau deopotrivă.

Într-o singură clipă, şoaptele acestora, din întuneric, îi făcură în asemenea măsură să-şi piardă minţile, încît în graba celor din Pibrac de a pune mîna cît de cît pe arme, bateria unei puşti se agăţă de o bancă şi se descărcă, un glonte lovind pe unul din Nayrac şi fărîmîndu-i pe piept o strachină cu un excelent pateu de ficat gras, de care se servea maşinal, ca de o egidă.

Ah ! glontele acesta ! A fost scînteia fatală care a dat foc tuturor cartuşelor. Paroxismul pasiunii pe care o încercară i-a dus la delir. O serie de împuşcături turbate şi din abundenţă se declanşă. Instinctul de conservare a vieţii lor şi a banilor îi orbise. Vîrau cartuşele în puşti, cu mîini tremurînde şi grăbite, şi trăgeau la grămadă. Caii se prăbuşiră ; unul din tramcare se răsturnă, vomitîndu-i la întîmplare pe răniţi cu sacoşele lor cu tot. Răniţii, în tulburarea spaimei, se ridicară ca nişte lei şi începură să tragă unii într-alţii, fără ca, în mijlocul fumului, să se mai poată recunoaşte !... În demenţa aceasta furioasă, dacă jandarmii şi-ar fi făcut apariţia, nici o îndoială că ar fi plătit devotamentul lor cu viaţa. — Pe scurt, a fost un adevărat măcel, căci disperarea le comunicase eroilor noştri cea mai asasină energie : aceea care, într-un cuvînt, caracterizează clasa oamenilor onorabili cînd sînt împinşi la exasperare !

*

În timpul acesta, adevăraţii briganzi (adică o jumătate de duzină de nenorociţi, vinovaţi doar de a fi furat nişte nimicuri, nişte bucăţi de slănină şi ceva bani, pe ici pe

colo) tremurau de groază într-o spelincă, departe, auzind din ce în ce mai tare zgomotul adus de vînt al detunăturilor de pe şosea şi ţipetele îngrozitoare ale burghezilor noştri.

Într-adevăr, închipuindu-şi, în emoţia care-i cuprinsese, că o hăituială monstră s-a organizat împotriva lor, ei şi-au întrerupt inocenta partidă de cărţi care-i adunase în jurul unui ulcior de vin şi s-au ridicat, livizi, în picioare, uitîndu-se la şeful lor. Bătrînul lăutar părea pe punctul de a leşina. Lungile lui picioare tremurau. Luat pe neaşteptate, bravul conducător rămăsese năuc. Ceea ce auzea depăşea puterea lui de înţelegere.

Şi cu toate acestea, după cîteva clipe de zăpăceală, şi cum schimbul de focuri continua, bunii briganzi îl văzură tresărind deodată şi punîndu-şi un deget la vîrful nasului, în semn că reflectează la ceva.

Apoi, ridicîndu-şi fruntea, zise : — „Copii, e imposibil ! Nu poate fi vorba de noi... E o neînţelegere... E o încurcătură... Să alergăm, în tăcere, cu felinarele, ca să dăm ajutor bieţilor răniţi... Zgomotul vine din direcţia şoselei."

Dînd la o parte mărăcinişurile, briganzii au ajuns, cu mii de precauţii, la locul sinistrului — a cărui oroare o lumina, acum, luna.

Ultimul supravieţuitor, grăbindu-se să-şi încarce arma lui încinsă, îşi zburase din greşeală creierii.

La vederea spectacolului formidabil al acestei grămezi de morţi pe drumul înecat în sînge, briganzii, consternaţi, n-au mai putut scoate o vorbă, ameţiţi de stupoare, necrezîndu-şi ochilor. O obscură înţelegere a întîmplării începu să li se strecoare în minte în clipa următoare.

Deodată, şeful bandei fluieră, şi, la un semn, felinarele se apropiară în cerc în jurul lăutarului.

— O, prieteni ! mormăi el cu o voce îngrozitor de joasă (și dinții îi clănțăneau de o spaimă și mai îngrozitoare decît prima), — o, prieteni !... să strîngem repede banii acestor demni cetățeni ! Și să trecem frontiera ! Să fugim cît putem ! Și să nu mai punem niciodată piciorul pe aici !

Și cum acoliții săi îl priveau cu gurile căscate și cu gîndurile în dezordine, el arătă cadavrele cu degetul, adăugînd înfiorat aceste cuvinte absurde, dar electrizante ! — ce proveneau negreșit dintr-o experiență profundă și dintr-o cunoaștere de totdeauna a vitalității, a *Onoarei* burgheze :

— AU SĂ DOVEDEASCĂ... CĂ NOI AM FĂCUT-O...

Secretul muzicii de altădată

Domnului Richard Wagner

Era zi de repetiție la Academia Națională de Muzică.

Punerea în studiu a unei bucăți de un oarecare compozitor german (al cărui nume, azi uitat, ne scapă din fericire !) fusese tocmai ordonată de sus ; — iar maestrul acesta străin, dacă ar fi să ne luăm după diferitele *notițe* publicate în *Revue des Deux Mondes*, nu era nici mai mult, nici mai puțin decît un adept al muzicii „noi" !

Instrumentiștii din orchestra Operei se adunaseră deci în ziua aceea doar cu scopul de a clarifica puțin lucrurile, cum s-ar zice, descifrînd partitura prezumțiosului inovator.

Clipa era de mare gravitate.

Directorul sosi la teatru și veni să înmîneze dirijorului voluminoasa partitură în cauză. Acesta o deschise, își aruncă privirile în ea, tresări și declară că lucrarea i se părea imposibil de executat de către Academia de Muzică din Paris.

— Explicați-vă, zise directorul.

— Domnilor, reluă dirijorul, Franța nu poate să-și asume inițiativa de a ciunti printr-o execuție defectuoasă gîndirea nici unui compozitor... *indiferent cărei națiuni i-ar aparține acesta.* Or în partitura specificată de autor

figurează... un instrument militar căzut în desuetudine în zilele noastre şi care nu mai are nici un reprezentant printre noi ; instrumentul acesta, care a făcut deliciile bunicilor noştri, purta pe vremuri numele de *chapeau-chinois*. Închei deci afirmînd că dispariţia radicală a acestui instrument în Franţa ne obligă, deşi cu regret, să ne declinăm onoarea acestei interpretări.

Discursul dirijorului făcu să cadă tot auditoriul în acea stare pe care fiziologiştii o numesc *comatoasă*. — Chapeau-chinois ! ! — Cei mai bătrîni dacă-şi mai aminteau să-l fi auzit în copilărie ! Dar acum le-ar fi fost greu să precizeze măcar ce formă avea. — Deodată, o voce articulă aceste nesperate cuvinte : „Daţi-mi voie, mi se pare că ştiu eu unul". Toate capetele se întoarseră : dirijorul îşi reveni dintr-un salt : „Cine a vorbit ?" — „Eu, talgerele", răspunse vocea.

Într-o secundă, omul cu talgerele se afla pe scenă, înconjurat, adulat, presat de cele mai curioase întrebări.

— Da, continuă el, cunosc pe un fost profesor de chapeau-chinois, considerat maestru în arta lui, şi ştiu că e încă în viaţă.

Toată asistenţa izbucni într-un tumult. Omul cu talgerele apăru ca un salvator ! Dirijorul orchestrei îl îmbrăţişă pe tînărul acolit (căci omul cu talgerele era încă tînăr). Trombonii, plini de duioşie, îl încurajară cu un surîs ; un contrabas îi aruncă o privire invidioasă ; toba îşi frecă mîinile : — Va ajunge departe, bombăni ea. — Pe scurt, într-o singură clipă, omul cu talgerele cunoscu gloria.

Pe loc, o delegaţie în frunte cu acesta ieşi de la Operă, îndreptîndu-se spre cartierul Batignolles, în ale cărui

profunzimi trebuie să se fi retras, departe de zgomot, austerul virtuos.

Ajunseră.

Pentru ambasadorii noştri fu treabă de o clipă să se intereseze de bătrîn, să urce scările celor nouă etaje, să se agaţe de lanţul soneriei şi să aştepte cu sufletul la gură pe palier.

Deodată, toţi se descoperiră : un bărbat cu o înfăţişare venerabilă, cu chipul încadrat de plete argintii ce-i cădeau pe umeri în lungi bucle, un cap în genul lui Béranger, un personaj de romanţă, stătea în prag şi părea a-i invita pe vizitatori să pătrundă în sanctuarul său.

— El era ! Şi intrară.

Fereastra, înconjurată de plante agăţătoare, era deschisă spre un cer care în clipa aceea se împurpurase de minunile apusului. Scaune erau puţine : divanul profesorului ţinu pentru delegaţii Operei locul otomanelor şi pufurilor ce abundă, vai ! prea adesea, în interioarele muzicienilor moderni. În toate colţurile se zărea anticul instrument ; pe ici, pe colo, albume ale căror titluri solicitau atenţia. — Mai întîi : *Prima iubire !* melodie pentru chapeau-chinois solo, urmată de *Variaţiuni briante pe Coralul lui Luther,* concert pentru trei chapeau-chinois. Apoi, septet de chapeau-chinois (mare unison) intitulat CALMUL. Pe urmă, o operă de tinereţe (cam molipsită de un anume romantism) : *Dansuri nocturne ale unor tineri Mauri pe cîmpiile Grenadei, în toiul Inchiziţiei,* mare bolero pentru chapeau-chinois ; şi, în sfîrşit, opera capitală a maestrului : *Seara unei zile minunate,* uvertură pentru o sută cincizeci de chapeau-chinois.

În prada emoţiei, omul cu talgerele a luat cuvîntul în numele Academiei Naţionale de Muzică. — „Ah !

răspunse cu amărăciune bătrînul maestru, acum şi-au adus aminte şi de mine ! Ar trebui... Dar, patria înainte de toate. Domnilor, voi merge". Şi cum trombonul insinuase că partitura de executat părea a fi foarte dificilă, profesorul spuse, calmîndu-i cu un surîs : — „N-are importanţă". Şi le întinse mîna lui palidă, deprinsă cu dificultăţile ingratului instrument : — „Mîine, domnilor, la orele opt, la Operă".

A doua zi, pe coridoare, la galerie, în cuşca suflerului neliniştit a fost o teribilă emoţie : vestea se răspîndise. Toţi instrumentiştii aşteptau aşezaţi în faţa pupitrelor, cu mîna pe armă. Partitura noii Muzici nu mai era acum decît de un interes cu totul secundar. Deodată pe uşă îşi făcu intrarea omul vremurilor de altădată : orele opt bătuseră ! La vederea reprezentantului muzicii de odinioară, toţi se ridicară dîndu-i onorul, ca nişte reprezentanţi ai posterităţii. Patriarhul ţinea sub braţ, învelit într-o umilă husă de serge, instrumentul vremurilor trecute, ce lua astfel proporţiile unui simbol. Strecurîndu-se prin spaţiul dintre pupitre şi găsindu-şi fără nici o ezitare drumul, el se duse să se instaleze pe scaunul său de altădată, la stînga, lîngă tobă. Punîndu-şi o bonetă de lustrină neagră în cap şi un cozoroc verde pe ochi, el îşi scoase din scutece instrumentul, şi uvertura începu.

Dar chiar de la primele măsuri, şi după ce artistul îşi aruncă prima privire pe ştima sa, seninătatea bătrînului virtuos păru că se întunecă ; o transpiraţie de spaimă i se adună în broboane pe frunte. Se aplecă, ca şi cum ar fi vrut să citească mai bine, şi, contractîndu-şi sprîncenele, îşi înfipse privirea în manuscrisul pe care-l răsfoi cu febrilitate, cu respiraţia tăiată de emoţie !...

Ce citea acolo bătrînul era deci aşa de uluitor încît îl făcea să se tulbure astfel ?...

Într-adevăr ! — Maestrul german, animat de o ură barbară, se complăcuse, dintr-o asprime tipic teutonică, dintr-o răutate răzbunătoare, să împăneze partitura pentru chapeau-chinois cu niște dificultăți aproape de neînvins ! Ele se succedau, se aglomerau cu ingeniozitate ! Pe neașteptate ! Era o provocare ! — Să judecăm : partitura era compusă exclusiv din *pauze*. Or, chiar pentru cei care nu sînt de meserie, e știut că nimic nu e mai greu de executat la chapeau-chinois decît *pauza !*... Ceea ce bătrînul artist trebuia să execute era un CRESCENDO de pauze !

La vederea acestor lucruri, el deveni țeapăn ; o mișcare de febră îl scutură fără voie !... Dar în instrumentul său nimic nu trăda sentimentele care-l frămîntau. Se vedea că bătrînul își stăpînea instrumentul la perfecție. Era, într-adevăr, un maestru !

Profesorul începu să cînte. Fără să se poticnească ! Cu o măiestrie, cu o siguranță, cu un *brio* ce trezură admirația întregii orchestre. Execuția lui mereu sobră, dar plină de nuanțe, era de un stil atît de rafinat, de o redare atît de pură, încît, lucru straniu ! în unele clipe părea chiar *că se aude !*

Strigăte de bravo erau pe punctul de a izbucni din toate părțile, cînd un elan inspirat se aprinse în sufletul clasic al bătrînului virtuos. Cu ochii încărcați de fulgere și agitînd cu zgomot instrumentul său răzbunător, ce păru un demon suspendat deasupra orchestrei, demnul profesor strigă :

— Domnilor, renunț ! Nu mai înțeleg nimic ! Nu se poate scrie o uvertură pentru solo ! Nu pot s-o execut ! E prea grea. Protestez în numele domnului Clapisson !

În text nu e nici o melodie ! E o aiureală ! Arta e pierdută ! Ne prăbuşim în gol.

Şi fulgerat de propriul său elan, se împletici.

În cădere, el făcu să plesnească toba mare şi dispăru în ea, aşa cum se topeşte o arătare !

Din nenorocire însă, prăvălindu-se în felul acesta în pîntecul monstrului, el a dus cu sine şi secretul farmecului Muzicii de altădată.

Akedysseril

Domnului Marchiz de Salisbury

> Orice lucru nu se constituie decît din propriul său vid.
>
> CĂRŢILE HINDUSE

Oraşul sfînt apărea violet în adîncul pîclelor de aur ; era o seară din vremurile de demult ; moartea astrului Sourya, phoenixul lumii, smulgea miriade de nestemate de pe domurile din Benares.

Pe înălţimi, de la răsărit pînă la apus, nesfîrşitele păduri de palmieri-palmyri îşi mişcau albăstreala aurită a umbrarelor în văile munţilor Habad : — pe povîrnişurile lor opuse alternau în flăcărie crepusculului palate mistice, despărţite prin pajişti cu mii de roze ce-şi ondulau corolele sub briza înăbuşitoare. În aceste grădini se înălţau fîntîni cu ape ce ţîşneau în stropi, ca o zăpadă de culoarea focului.

În mijlocul cartierului Secrol, templul lui Vishnu cel etern domina cu giganticele sale colonade tot oraşul : portalele incrustate cu aur reflectau limpezimea din aer, iar cele o sută nouăzeci şi şase de sanctuare ale zeilor Deva, risipite împrejurul lui, îşi adînceau albeaţa temeliilor de marmură în sclipitoarele unde ale Gangelui care-i spălau treptele esplanadelor : cizelurile dantelate

ale crenelurilor se înecau în purpura norilor ce se tîrau greoi.

Apele sclipitoare dormeau sub cheiurile sacre; din loc în loc, pe magnificența fluviului, atîrnau văluri cu tremur de lumină, iar imensul oraș se desfășura pe maluri într-o dezordine orientală, etajîndu-și străzile, înmulțindu-și casele fără număr cu cupole albe, monumentale, pînă în cartierul parșilor, unde piramida linghamului lui Shiva, Wissikhor cel arzător, părea că se consumă în incendiul azurului.

În depărtările cele mai adînci, aleea circulară a Fîntînilor, interminabilele locuințe ale soldaților, bazarurile din zona Schimburilor, în sfîrșit turnurile citadelelor înălțate sub domnia lui Wisvamithra, se topeau în culori de opal, atît de pure, încît în ele sclipeau deja lucirile stelelor. Și, proiectate pe ceruri, dominînd hotarele zării, se vedeau chipuri uriașe de divinități, sculptate în crestele stîncoase ale munților Habad. Ele își desfăceau genunchii în imensitatea spațiului. Erau culmi tăiate în formă de zei; cele mai multe dintre aceste siluete țineau în mîinile amețitoare, pe deasupra genunilor, cîte un lotus de piatră; — imobilitatea acestor prezențe de piatră neliniștea spațiile, făcea ca viața să se cutremure de spaimă.

Și, totuși, la sfîrșitul acestei zile, o rumoare de slavă și de sărbătoare uluia tăcerea obișnuită, la Benares, în pragul serii. Mulțimea umplea cu o gravă vioiciune străzile, piețele publice, căile, răspîntiile și pantele nisipoase ale celor două maluri, căci străjile loviseră cu ciocanele de bronz în gongurile Turnurilor sfinte, făcînd să cînte parcă dintr-o dată tunetul. Semnalul acesta, ce răsuna doar în orele sublime, vestea întoarcerea reginei Akedysserul, tînăra care învinsese pe cei doi regi din Agra — zvelta văduvă cu obrajii de culoarea perlei și cu ochii strălucitori — suverana care, purtînd doliul în urzeala

de aur a rochiei sale, se ilustrase la asaltul cetății Elephanta prin fapte de vitejie ce înflăcăraseră în juru-i curajul a mii de ostași.

*

Akedysseril era fiica unui păstor, Gwalior.

Într-o zi, în fundul unei văi din împrejurimile Benaresului, într-o amiază de toamnă, zeii Deva binevoitori au îndrumat din întîmplare, la malul unui izvor în care tînăra fecioară își înmuia picioarele, pe un vînător de zimbri, pe Sinjab, moștenitorul tronului, fiul lui Seur cel Clement, care domnea peste imensul teritoriu al munților Habad. Și, chiar în acea clipă, farmecul copilei predestinate a trezit în întreaga ființă a tînărului prinț o dragoste dumnezeiască ! S-o mai vadă încă o dată a fost gîndul care a pus stăpînire cu atîta putere pe simțurile lui Sinjab, încît el a ales-o cu inima uluită drept unică soție — și astfel fiica celui care mîna turmele a devenit conducătoare de noroade.

Or, iată că la puțin timp două miraculoasa uniune, prințul, pe care și Akedysseril îl iubea pe veci, a murit. Iar asupra bătrînului monarh disperarea și-a proiectat umbra funebră, încît toți au putut auzi urlînd de două ori la Benares pe cîinii funebri ai lui Yama, zeul care cheamă — iar noroadele au trebuit să înalțe, în grabă, două morminte.

Iar acum, moștenirea dinastică a tronului lui Seur, ce trebuia să-i fie transmisă, revenea fratelui mai tînăr al lui Sinjab — lui Sedjnur, prințul aproape copil — sub tutela augustă a lui Akedysseril.

Poate : numai că în lumea muritorilor nimeni nu e în stare să stabilească dreptatea vreunui drept.

În vremea în care norocul ei ascendent creştea aşa de repede — chiar din timpul zilelor lui Sinjab — fiica lui Gwalior, palpitînd încă de pe atunci de tainice prevestiri şi cu inima frămîntată de ce va fi în viitor, se purtase cu o surîzătoare nepăsare faţă de toate drepturile pe care nu le consfinţesc puterea, curajul şi iubirea. — Ah, cum ştiuse să-şi urzească, printr-o generozitate abilă în acordarea de slujbe şi de bani, un partid puternic, pe care fiecare clipă ce trecea îl consolidase — la curtea lui Seur, în armată, în capitală, în consiliul vizirilor, în stat, în provincii, printre căpeteniile brahmanilor !... Îngrijată acum de o nouă suire pe tron ce avea să urmeze şi a cărei natură îi rămînea necunoscută — căci Seur dorise ca micul Sedjnur să se instruiască departe, la înţelepţii din Nepal — Akedysseril, îndată ce rechemarea tînărului prinţ fusese decretată în consiliu, se hotărîse să se elibereze, înainte de vreme, de adversitatea pe care capriciile noului stăpîn i-ar fi putut-o rezerva. Ea concepuse planul de a pune mîna pe puterea regească — în dispreţul tuturor discutabilelor ei datorii.

În noaptea doliului de la Curtea Regală, cea care nu avea somn a trimis deci în întîmpinarea lui Sedjnur un detaşament de sowari, credincioşi şi temeinic interesaţi pentru cauza ei, pentru ea şi pentru orice i-ar fi rezervat soarta în bine sau în rău. Prinţul fu făcut prizonier dintr-o lovitură, cu toată escorta lui — aşijderi cu prinţesa Yelka, fiica regelui din Sogdiana, logodnica lui, care alergase să-l întîlnească, cu o gardă slabă.

Lucrul acesta s-a petrecut exact în clipa în care cei doi copii s-au văzut pentru prima dată, pe drum, la lumina lunii.

Din clipa aceea, prizonieri ai lui Akedysseril, cei doi adolescenţi trăiau, îndepărtaţi de la domnie, izolaţi unul de celălalt, şi fără încetare supravegheaţi de o gardă

severă, în două palate pe care le despărţea vastul fluviu Gange.

Raţiunea de stat justifica această îndoită izolare: dacă unul dintre cei doi izbutea să fugă, celălalt rămînea ostatic. Şi, deşi nu se văzuseră decît o dată, realizînd legea predestinării făgăduită logodnicilor în vechea Indie, ei au devenit, fiecare în parte, lumea gîndurilor celuilalt şi au început să se iubească cu o ardoare fără sfîrşit.

*

Aproape un an de domnie întărise puterea în mîinile stăpînitoarei, care, fidelă melancoliilor ei de văduvă şi avînd poate numai ambiţia de a muri ilustră, frumoasă şi atotputernică, ducea tratative cu regii hinduşi, ca o cuceritoare temerară, ameninţîndu-i! Mintea ei lucidă nu izbutise oare să sporească prosperitatea Statelor ei? Zeii Deva favorizau sorţii armatelor sale. Toată ţara o admira, supunîndu-se cu dragoste privirii magice a acestei războinice — atît de adorabilă încît moartea devenea un privilegiu pe care regina nu-l dăruia decît arar.

Şi, apoi, o legendă de slavă se răspîndise în legătură cu ciudata ei pricepere în cursul bătăliilor: adesea, legiunile hinduse o văzuseră în vîrtejul celor mai aprinse încăierări, ridicîndu-se arzătoare şi plină de îndrăzneală, înflorată de stropii de sînge, pe hodahul încărcat de pietre preţioase al elefantului ei de război, şi, nepăsătoare sub ploaia de lăncii şi de săgeţi, arătînd, cu semeaţa fluturare a iataganului, calea spre izbîndă.

Iată de ce întoarcerea lui Akedysseril în capitală, după exilul unei campanii de mai multe luni, era primită cu tot entuziasmul de supuşii ei.

Curierii vestiră oraşul în clipa în care regina nu se mai afla decît la o distanţă de cîteva ore de el. Acum,

în depărtare, începuseră să se zărească turbanele roşii ale avangărzii şi ostaşii cu sandale de fier, ce coborau de pe coline : regina venea, fără îndoială, pe Calea Surate ; avea să intre pe poarta principală a citadelelor, lăsînd armatele în lagăr în satele dimprejur.

La Benares, la capătul cel mai ascuns al aleii Pryamveda, torţele alergau pe sub terebinţi ; sclavii reginei aprindeau în grabă cu fanalele luminile în imensul palat al lui Seur. Gloatele culegeau ramuri de triumf, iar femeile presărau flori enorme pe calea ce ducea spre palat şi care tăia aleea Richilor, dînd în piaţa lui Kama ; mulţi se aplecau din cînd în cînd ca să asculte cum fremăta pămîntul sub năvala carelor de război, a pedestraşilor în marş şi a valurilor de călăreţi.

Deodată, se auziră surde vîjîituri de tymbril, amestecate cu zăngănitul armelor şi al lanţurilor — şi, frînte de sonorele loviri ale talgerelor, melopeele flautelor de bronz. Şi iată că, din toate părţile, cohortele din avangardă intrară în oraş cu pajerele ridicate, executînd în dezordine poruncile răcnite de sowarii lor.

În piaţa lui Kama, esplanada porţii Surate era acoperită de covoarele galbene din Ismesnul — şi din îndepărtatele ateliere din Ypsambul — ţesute cu ornamente stinse, şi pe care le aduc în fiecare an neguţătorii turanieni, dîndu-le în schimbul eunucilor.

Între ramurile de arequieri, de palmieri-palmyri, de manglieri şi sicomori, fluturau de-a lungul Gangelui, în semn de veselie, somptuoase stofe de Bagdad. Sub baldachinele porţii din Apus, în cele două colţuri ale enormei tinde a fortăreţei, un uluitor cortegiu de curteni cu lungi vestminte brodate — brahmini şi ofiţeri ai palatului — aşteptau făcînd cerc în jurul vizirului-guvernator, lîngă care stăteau aşezaţi cei trei viziri-guikowari ai Habadului. — Urma să se ofere distracţii, să se îm-

partă poporului prada luată la Elephanta — chiar şi praf de aur — şi, mai ales, urmau să se dea, la lumina unei torţe solitare, în vasta incintă a circului, acele nocturne lupte de rinoceri pe care le idolatrau hindușii. Locuitorii aveau o singură temere : ca rănile să nu fi atins frumuseţea reginei ; şi-i cercetau pe curierii care veneau gîfîind, fiind cu greu liniştiţi de aceştia.

Într-un spaţiu lăsat liber, între tripiedele înalte şi grele de bronz din care se ridica fumul albăstrui de tămîie, se răsuceau, formînd ghirlande, grupe de baiadere învestmîntate în văluri strălucitoare ; ele dansau cu şiraguri de perle, făceau să lucească curbura pumnalelor, simulau mişcări de voluptate, — chiar şi lupte, pentru a da trăsăturilor lor mai multă însufleţire. Aceasta se petrecea la intrarea căii Richilor, pe drumul spre palat.

*

La celălalt capăt al pieţii lui Kama se deschidea în tăcere cea mai lungă cale. De secole, lumea îşi întorcea de la ea privirea. Drumul se desfăşura pustiu, făcînd să se întunece pe parcursul lui adînc şi capricios bolţi din frunzare negre. La intrare, un şir lung de psylli, învestmîntaţi în şorţuri cenuşii, făceau să danseze şerpi pe vîrful cozii, la sunetele unei muzicii stridente.

Era drumul ce ducea la templul lui Shiva. Nici un hindus nu s-ar fi aventurat sub profunzimea frunzişului său oribil. Pe copii îi obişnuiseră să nu pomenească de el niciodată, — nici măcar în şoaptă. Şi cum bucuria cuprinsese, în ziua aceea, toate sufletele, nimeni nu-i mai dădea nici o atenţie. Nu s-ar fi spus că el îşi multiplica acolo întunecimile larg deschise, cu aspectul său de coşmar. După o foarte veche tradiţie, în unele nopţi, cîte o picătură de sînge se prelingea încet din fiecare

frunză și unda aceasta de lacrimi roșii cădea tristă la pămînt, udînd solul lugubrei alei, a cărei întindere era în întregime pătrunsă de umbra lui Shiva.

*

Toate privirile întrebau zarea. — Va sosi ea înainte de căderea nopții ? Și era o nerăbdare reculeasă, dar în același timp plină de bucurie.

În timpul acesta, crepusculul se făcea albastru, flăcările aurii se stingeau — și pe paloarea cerului, iată, se iveau stelele...

În clipa în care globul divin oscila la marginea spațiului, gata să se cufunde în genune, peste norii din apus începură să alerge, șerpuind, pîraie de foc — și, iată că, în aceeași clipă, la ieșirea din defileurile colinelor îndepărtate între care se pierdea drumul spre Surate, apărură, în scînteierea prafului gros, pîlcurile de cavaleri, apoi miile de lăncii, carele, — și, din toate părțile, încununînd culmile, se ivi o pădure zbîrlită de țepi ale căror vîrfuri purtau aproape toate capete tăiate, pe care le făceau să se izbească la fiecare pas, și la întîmplare, ca niște groaznice sărutări. Toate acestea ieșeau din frontul drept al falangelor de luptători cu caftanele înnegrite, cu încălțări sălbatice, cu genunchere de aramă din mijlocul cărora ieșeau ascuțișuri dătătoare de moarte. Apoi, alte trupe de pedestrași cu sulițele sau praștiile la brîu, escortînd alaiul în mișcare al mașinilor de asediu și al împletiturilor fără număr, trase de viguroși măgari sălbatici, unde, pe litierele de frunze, zăceau răniții, — și, în sfîrșit, carele cu alimente. Era aproape întreaga avangardă ; soldații coborau în grabă potecile în pantă spre Benares, pătrunzînd în oraș în cerc, din toate părțile.

Puţin după aceea, izbucnirea trompetelor regale, încă nevăzute, răspunseră, în depărtare, gongurilor sacre ce bubuiau peste oraş.

Curînd, ofiţerii emisari sosiră în galop, iluminînd drumul, strigînd diferite porunci, urmaţi de legănatul carelor grele pline de trofee, de prăzi bogate, de comori, de tot ce se jefuise ; două legiuni de prizonieri, mergînd cu capetele plecate, erau precedate de cei doi regi din Agra, pe caii lor tărcaţi şi masivi. Pe aceştia, regina îi purta triumfal în capitală, dar cu mari onoruri.

În urma lor veneau carele de război cu frontoane strălucitoare, mînate de adolescente în armuri roşietice, unele pline de sîngele rănilor legate rău în feşe. Ele ţineau pe umeri cîte un arc mare transversal, încrucişat pe un mănunchi de săgeţi : erau războinicele din escorta teribilei stăpînitoare.

În cele din urmă, dominînd dezordinea aceasta sclipitoare, în centrul unui semicerc format din şaizeci şi trei de elefanţi de război, încărcaţi cu sowari şi luptători de elită — pe care-i însoţea imensa privelişte a armatelor înconjurătoare, — apăru şi Akedysseril, pe un elefant negru cu colţi auriţi.

La vederea ei, oraşul întreg, pînă atunci amuţit şi în acelaşi timp cuprins de orgoliu şi de spaimă, făcu să erupă convulsiva-i emoţie într-o aclamaţie cu puterea tunetului ; mii de ramuri de palmi se ridicară fluturînd ; fu o izbucnire de bucurie entuziastă.

În lumina înaltă a văzduhului începuse să se distingă statura stăpînitoarei regatului Habad, care, în picioare, între cele patru lăncii ale baldachinului, apărea mistic pe discul soarelui, albă în vestmîntul ei de aur. La mijlocul ei zvelt se putea zări brîul constelat de care atîrna iataganul. Ea însăşi ţinea între degetele mîinii stîngi lanţul monturii formidabile. După pilda zeilor Deva sculp-

tați în depărtare, pe culmea munților Habad, regina ținea sus, cu mîna dreaptă, floarea-sceptru a Indiei, un lotus de aur muiat într-o rozetă de rubine.

Crepusculul care ilumina grandiosul alai îl făcuse ca purpura. Între picioarele elefanților atîrnau, distincte, pe roșul aprins al spațiilor, diferitele extremități ale trompelor — și, mai sus, în lături, marile urechi fremătătoare, asemănătoare foilor de palmier. Cerul arunca fulgere de roșeață pe colții lor de ivoriu, peste pietrele prețioase ale turbanelor, pe oțelul securilor.

Iar pămîntul se cutremura surd la apropierea lor.

Și tot între pașii acestor coloși, al căror semicerc înspăimîntător acoperea spațiul, un monstruos nor negru, mișcător, părea că se ridică treptat la orizont din toate părțile deopotrivă, ca un cerc : era armata care apărea în spatele lor, dispunîndu-și în trepte puternicele rînduri, întrerupte de dromaderi. Orașul se liniștise gîndindu-se la lagărele pregătite în satele din apropiere.

Cînd regina s-a aflat la o distanță egală cu bătaia unei săgeți de Intrarea de la Miazănoapte, cortegiile au început să înainteze pe drum ca s-o întîmpine.

Și, curînd, toți au putut să recunoască fața sublimă a lui Akedysseril.

*

Fiica aceasta albă, din stirpea soarelui, era de statură înaltă. Purpura violetă, întrețesută cu șiraguri de diamante, înconjura fruntea palidă a reginei, de care o despărțeau ținte de aur. Talazurile părului de-a lungul spatelui zvelt și viguros își amestecau albastrele unde cu bentițele diademei, pe țesătura de aur a rochiei. Trăsăturile reginei erau de un farmec opresiv, care la prima vedere stîrnea mai mult decît dragoste, amețeală. Și totuși nu-

mai văzînd-o, copiii ei fără număr se sfîrşeau la Habad în tăcere.

O lucire pală, de ambru, risipită pe trupul ei, îi însufleţea conturul : asemeni cu acele transparenţe, pe a căror albeaţă o pătrunde aurora, voalată de creştetul munţilor Himalaia.

Sub neclintirea orizontală a sprîncenelor ei lungi, două sclipete de un albastru întunecat, sub pleoapele lîncede de hindusă, doi ochi magnifici, încărcaţi de vise, risipeau în jurul lor o magie de transfigurări peste toate lucrurile de pe pămînt şi din cer. Ele suprasaturau de necunoscute farmece ciudăţenia fatidică a acestui chip, a cărui frumuseţe nu se putea uita.

Şi relieful tîmplelor semeţe, ovalul subtil al obrajilor, crudele nări mobile, ce fremătau în vîltoarea primejdiilor, gura pecetluită sub un luciu de sînge, bărbia de fiară taciturnă, surîsul mereu grav în care străluceau nişte dinţi de panteră, acest tot, voalat în depărtări sumbre, devenea de cea mai magnetică seducţie, în clipa în care peste el cădeau stelele privirii strălucitoare.

O enigmă inaccesibilă se ascundea în graţia de duh binefăcător a reginei.

În serile cînd se juca sub cort sau în grădinile palatului cu războinicele ei, dacă vreuna din ele se minuna, cu vorba dulce, de nenumăratele dorinţi pe care le stîrnea, la fiecare pas, regina — eroica stăpînă a Habadului rîdea, cu rîsul ei tainic.

Oh, a poseda, a sorbi, ca pe un vin sacru, barbarele şi delicioasele melancolii ale acestei femei, clinchetul de aur al rîsului ei, a muşca, a strivi în Idee pe gura ei, visurile unei astfel de inimi, în nişte săruturi împărtăşite ! — a strînge, fără o vorbă, fluidele şi unduitoarele plenitudini ale acestui trup vrăjit, a-i respira suava duritate, a te pierde în el, — în adîncul ochilor ei mai cu seamă !...

Iată nişte gînduri făcute să nimicească simţurile, din care se răsfrîngea o ameţeală, pe care privirile auguste ale văduvei, de o castitate deznădăjduită, nu le va fi reflectat niciodată. Fiinţa reginei, din care izvora această dezolantă certitudine, inspira tinerilor luptători din legiunile ei dorinţa de a fi răniţi acolo, sub ochii ei, în toiul asalturilor şi al ciocnirii armatelor.

Şi, apoi, din caliciul în floare al sînilor, din toată făptura ei, ieşea o mireasmă subtilă, nesperată ! îmbătătoare — şi... astfel făcută, încît mai ales în animaţia încăierărilor — o vrajă tortura şi excita pe apărătorii ei înnebuniţi de dorinţa fără frîu de a pieri la umbra ei... jertfă pe care ea o încuraja uneori cu o căutătură supraomenească, atît de delirantă încît părea că se oferă în ea.

În bruma strălucitoare a izbînzilor, se iscau amintiri pe care le ştia numai Akedysseril şi care se trezeau în timpul cînd dormea.

*

Astfel apărea regina, acum, la intrarea în cetate. O clipă, ea a ascultat, poate, cuvintele de bun venit şi de iubire cu care au salutat-o mai marii din Benares ; apoi, la un semn imperceptibil, carele războinicelor ei trecură cu un uruit de tunet pe sub bolţi şi se risipiră ca nişte raze în piaţa lui Kama. Strigătele de bucurie ale norodului o chemau : împingîndu-şi deci elefantul negru spre tinda Surate, peste covoarele întinse, regina Habadului intră în Benares.

Deodată, privirile ei căzură pe calea blestemată, în adîncul căreia se zărea în depărtări vechea şi enorma faţadă zdrobită a templului lui Shiva.

Tresărind — de o amintire, fără îndoială — ea îşi opri elefantul şi aruncă un ordin slujitorilor care desfăşurară scara hodahului peste coastele animalului.

Akedysseril coborî ușoară. — Și iată că asemeni cu ființele pe care le evocau propriile ei dorințe, în fața ei răsăriră ca din pămînt trei phaodji cu turbane și tunici negre — denunțători siguri și abili, însărcinați, desigur, cu vreo misiune secretă în timpul absenței suveranei.

Toți se dădură la o parte, la un semn al ei făcut cu ochii. Atunci, cei trei phaodji, înclinîndu-se în fața ei, îi șoptiră pe rînd unele cuvinte pe care nu le-a auzit nimeni, dar al căror efect asupra reginei păru a fi teribil, făcîndu-se din ce în ce mai mare, pe măsură ce le asculta, pînă cînd chipul ei palid se lumină deodată de reflexul unei amenințări îngrozitoare.

Regina se întoarse ; apoi strigă cu o voce bruscă, ce vibră în tăcerea pieții amuțite :

— Un car !

Favorita ei cea mai apropiată se dădu jos dintr-un car și-i înmînă frîul de mătase împletit cu fire de aramă.

Sărind în locul rămas liber, Akedysseril adăugă :

— Nimeni să nu mă urmeze !

Și, cu privirea fină, se uită la drumul pustiu. Fără să-i pese de uluirea norodului, de frămîntarea în care aruncase orașul stupefiat, regina își năpusti caii scăpărînd scîntei, răsturnînd pe fachirii îngroziți, strivind șerpii cu fulgerarea roților, înfundîndu-se singură, ca o săgeată de lumină, în negrele umbre ale lui Shiva, care-și prelungeau oroarea solitudinii pînă la fatalul templu.

Silueta ei se vedea descrescînd, în depărtare, apoi devenind o lumină — în sfîrșit, asemeni cu strălucirea unei stele...

La urmă, toți o zăriră în mod confuz în clipa în care, ajunsă în luminișul de la miazănoapte, regina își opri caii în fața treptelor de bazalt, dincolo de care, pe o înălțime, se întindea esplanada sanctuarului cu adîncile sale colonade.

Ținîndu-și cu o mînă faldurile rochiei de aur, Akedysseril urca acum treptele înspăimîntătoare.

Ajunsă la intrare, ea izbi porțile de bronz cu mînerul iataganului, și cele trei lovituri sunară atît de teribil, încît ecoul lor, ca un plîns sonor, ajunse slăbit din depărtare pînă în piața lui Kama.

La a treia chemare, tainicele porți se deschiseră fără zgomot. Akedysseril păși înainte în întunericul clădirii, ca o vedenie.

Cînd silueta ei se mistui înăuntru, înaltele fălci metalice, deschise la porunca ei, i se închiseră în urmă, mișcate de brațele nevăzute ale sainilor, slujitori nevăzuți ai lăcașului lui Shiva.

Fără să arunce vreo privire înapoi, fiica lui Gwalior se aventură în șirul de săli funeste ce se formau în intervalele dintre stîlpi — în timp ce răceala lespezilor îi multiplica zgomotul pașilor.

Ultimele reflexe ale soarelui în agonie luminau drumul ei în singurătate, pătrunzînd prin ferestrele tăiate în grosimea zidurilor înalte, doar pe latura dinspre Apus. Privirile ei fremătătoare sfredeleau crepusculul din incinta templului. Încălțămintea de război, plină încă de sîngele ultimei bătălii (ceea ce nu putea displace zeului pe care-l înfrunta), se auzea răsunînd în tăcere. Luciri roșietice, căzînd oblic din firidele ferestrelor, aruncau pe dale umbrele zeilor. Akedysseril călca pe aceste umbre mișcătoare, le atingea cu rochia ei de aur.

În fund, pe o îngrămădire de blocuri de porfir roșu, se înălța un formidabil chip de piatră, de culoarea nopții.

Colosul, așezat cu picioarele desfăcute, înfățișa un aspect al lui Shiva, inamicul primordial al Existenței Uni-

versale. Dimensiunile sale erau atît de mari, încît numai pieptul apărea vederii. Chipul inconceptibil se pierdea, ca în gînduri, în noaptea bolților. Statuia zeului își încrucișa cele opt brațe pe sînul funebru, — iar genunchii, întinzîndu-se prin spații, atingeau în două direcții opuse zidurile sanctuarului. Peste o înălțime cu trei trepte, niște enorme perdele de purpură cădeau, atîrnate între pilaștri. Ele ascundeau o cavitate din mijloc, scobită în monstruosul soclu al lui Shiva.

Acolo, în spatele faldurilor de nepătruns, se afla, așezată cu o înclinare spre portice, Piatra Sacrificiilor.

Încă din timpurile cele mai obscure ale Indiei, cînd se apropia miezul nopții, brahminii shivaiți năvăleau la tunetul unui gong ce-i chema din locuințele lor subterane, tîrînd cu ei, în sanctuar, o ființă omenească, care, uneori, venea să se ofere singură, mînată de disprețul de a trăi. La unica lumină circulară a jeratecului din altar, căci în lăcașul lui Shiva nu ardea nici o lampă, preoții întindeau pe Piatră victima goală și legată cu piedici de aramă de mîini și de picioare.

Apoi, torțele începeau să fluture, iluminînd pe brahminii din jur, adunați în reculegere. La un semn al Marelui Pontif, Sacrificatorul lui Shiva înainta oprindu-se după fiecare pas făcut... apoi, aplecîndu-se încet asupra Pietrei, spinteca în tăcere pieptul victimei, cu o singură lovitură a marelui său pumnal.

Atunci, părăsind altarul, Marele Pontif se apropia și el, blestemînd cerul, în oarba-i devoțiune față de zeul distrugător. Și înfigîndu-și degetele cu unghii în rana pe care o lărgea cu putere, el căuta în ea mai întîi de toate oroarea. Apoi, își scotea mîinile afară și le înălța cît putea mai sus, oferind divinului Simulacru inima smulsă la întîmplare și ale cărei sîngerînde fibre îi alunecau printre degetele desfăcute după riturile sacerdotale.

Mormăitul monoton al brahminilor, pe care-i îneca extazul, făcea să se înalţe în jurul lui străvechiul imn al lui Shiva (marea Imprecaţie împotriva Luminii), ştiut numai de ei. În clipa în care înceta cîntecul, Pontiful lăsa să cadă oblaţiunea tremurătoare pe focul sacru ce-i consuma ultimele zvîcniri : şi astfel aburii calzi se ridicau de-a lungul pîntecului potolit al zeului, ca o ispăşire a vieţii.

Ceremonia aceasta se petrecea într-un chip atît de ocult şi era aşa de scurtă, încît numai un singur ţipăt puternic făcea să se zguduie de ecouri incinta.

*

În seara aceea, singurul locuitor vizibil al singurătăţii templului stătea în picioare pe cele trei trepte, dincolo de care se afla atît de bine ascunsă Piatra Sacrificiilor : înfăţişarea acestui om era tot atît de înfiorătoare ca şi aceea a zeului său.

Pe draperiile grele şi însîngerate, se detaşa goliciunea uriaşă a bătrînului, cu mijlocul acoperit de o sumbră zdreanţă. Scheletul descărnat era cuprins într-o piele palidă, cu încreţituri ce scîrţîiau şi care-i devenise parcă străină.

Impasibilitatea figurii spîne, a craniului puternic şi chel, pe care în acea clipă îl atingea, pe tîmpla oblică, focul unei pete de lumină, provoca ameţeală. În golurile orbitelor, sub arcadele fără sprîncene, vegheau două luciri fulgurale ce păreau că privesc doar Nevăzutul.

Între aceşti ochi, un plisc de vultur cădea peste o gură asemănătoare cu o rană veche, lividă din lipsa sîngelui — şi care completa mistic duritatea bărbiei. Numai voinţa ardea în trupul acesta slab, pentru care moartea nu ar fi însemnat mare lucru, dat fiind că acel tot pe

care Oamenii îl numesc de obicei Viață părea nimicit în spectralul ascet, afară de însuflețire.

Acest mort-viu, bătrîn de mai multe veacuri, era Marele Pontif al lui Shiva, preotul cu mîini îngrozitoare, — Anahoretul care-și uitase chiar și el numele — și ale cărui silabe nici un muritor nu le-ar fi putut desluși, altminteri decît noaptea, în pustie, ascultînd cu atenție urletele tigrilor.

*

Spre el se îndrepta furioasă Akedysseril : acesta era într-adevăr omul a cărui vedere o umplea de o mînie ce se trăda în agitația sînilor, în tremurul nărilor, în palpitul buzelor !

Ajunsă în sfîrșit în fața lui, regina se opri, îl privi doar o clipă în tăcere, apoi, cu un glas ce răsuna ferm, proaspăt și vibrant în îngrozitoarea pustietate a nesfîrșitului mormînt, spuse :

— Brahmanule, știu că te-ai eliberat de bucuriile, dorințele și durerile noastre, și că privirile tale sînt grele ca secolele. Pășești înconjurat de negura unei legende dumnezeiești. Un păstor, niște neguțători Khordofani și niște vînători de lynxi și de boi sălbatici te-au văzut noaptea, pe drumurile de munte, cum îți cufundaseși fruntea în imensele străluciri ale furtunii și iluminat din cap pînă în picioare de fulgerele ale căror virtuți arzătoare își pierdeau puterea în juru-ți, refractai, în liniștea privirilor tale adînci, viziunea zeului pe care o porți în tine, surd față de zgomotul cerului. În disprețul elementelor ce ne trag pe noi în adîncuri, tu te proiectai, în duh, spre Nimicul sacru al vechii tale speranțe.

„Cum te-aș mai putea amenința, figură inaccesibilă ! Călăii mei și-ar irosi în zadar anticele lor deprinderi,

iar fecioarele mele cele mai frumoase ar face tot astfel cu farmecele lor. De aceea, am să mă plîng zeului tău."

Regina păşi pe prima lespede a sanctuarului, apoi ridicîndu-şi privirile spre marele chip de umbre, pierdut în tenebrele din înălţimea templului, strigă :

— Shiva ! zeule, al cărui zbor nevăzut acoperă de groază pînă şi lumina soarelui, — zeule, care te-ai ridicat împotriva NEREVELATULUI, dezaprobînd şi condamnînd minciuna acestei lumi... pe care vei şti s-o nimiceşti ! Dacă am simţit cu adevărat în preajma mea, în timpul bătăliilor, prezenţa ta distrugătoare, mă vei asculta, o, zeu al fatalei Înţelepciuni, pe mine, fiica unei zile, ce îndrăzneşte să tulbure liniştea lăcaşului tău, denunţînd pe cel ce te slujeşte.

„Adu-ţi aminte, căci e un atribut al zeilor să-şi plece atît de ciudat urechea la plîngerile oamenilor ! Doar cîteva aurore apucaseră să strălucească asupra domniei mele şi a trebuit să intru triumfătoare, după ce am trecut cu oştile mele rîurile Iaxarte şi Oxus, în oraşul incendiat Sogdiana, al cărui rege o reclama pe unica lui fiică, pe Yelka, prizoniera mea. Ştiam că popoarele din Nepal vor profita, aici, de războiul acesta purtat departe, ca să proclame drept rege al Habadului pe cel... pe care nu mă puteam hotărî să-l fac să piară, pe Sedjnur, pe prinţul lor, în sfîrşit, pe fratele lui Sinjab, soţul meu neuitat. — Căci dacă eu eram o cuceritoare, nu era el, Sedjnur, un vlăstar din rasa lui Ebbahar, cel mai vechi dintre regi ?

„Am ieşit biruitoare la Sogdiana ! Şi, la întoarcere, am fost silită să-i supun pe răzvrătiţii care m-au proclamat din ceasul acela, în inscripţii nemuritoare, plină de virtuţi şi mărinimoasă.

„Atunci, ca să previn alte revolte şi alte războaie, Consiliul de Stat al vizirilor mei a decretat la Benares

nimicirea obiectului acestor tulburări, în numele salvării tuturor. O sentință de moarte fu, deci, pronunțată împotriva lui Sedjnur și împotriva captivei mele, logodnica lui, — și India mi-a cerut cu jurămînt să grăbesc executarea lor ca să pot asigura, în sfîrșit, stabilitatea tronului și a păcii.

„În fața acestei alternative, mîndria mea fremătătoare n-a vrut să se plece, bravînd remușcările unei crime de acest soi. Să fie prizonierii mei, acceptasem cu tristețe acest lucru, ca o inevitabilă nedreptate ! — o, zeu al gîndurilor deznădăjduite !... Dar să devină victimele mele ?... Ar fi o lașitate potrivită doar cu un suflet ingrat, o lașitate a cărei simplă amintire ar fi zdrobit pentru totdeauna întreg orgoliul ființei mele. Și apoi, o, zeu al izbînzilor ! Eu nu sînt crudă, ca fiicele bogaților parși, care se complac din plictiseală să vadă pe alții murind ; cei foarte îndrăzneți, cei încercați în lupte sînt făcuți din clemență — iar eu, ca și una din surorile mele de glorie, am fost crescută de columbe.

„Dar oricum, existența celor doi copii era o permanentă primejdie. Aveam de ales între moartea lor și tot sîngele generos pe care cauza lor l-ar fi făcut să curgă fără doar și poate ! Aveam dreptul eu, regina, să-i las în viață ?

*

„Am hotărît să-i văd o dată, măcar, cu ochii mei, — ca să-mi dau seama dacă erau demni de temerile ce-mi frămîntau sufletul. — Într-o zi, la primele raze ale aurorei, m-am îmbrăcat cu vestmintele de altădată, de pe vremurile cînd păsteam turmele tatălui meu, Gwalior, în văile noastre. M-am aventurat în chip de femeie

necunoscută în palatele lor pierdute în pajiştile de trandafiri de pe cele două maluri ale Gangelui.

„O, Shiva ! M-am întors, seara, uluită !... Şi cînd am rămas singură, în acea sală din palatul lui Seur în care mi-a murit bărbatul şi-n care trăiesc ca o văduvă, m-a cuprins nostalgia de a trăi : m-am simţit mai tulburată decît aş fi crezut că e cu putinţă !

„Ce cuplu pur de fiinţe fermecătoare ce se uitau la mine cu mirare, fără să mă poată detesta ! Existenţa lor palpita de o singură nădejde : că se vor uni prin dragoste !... liberi sau captivi !... chiar şi în exil !... Adolescentul regesc, cu privirile limpezi şi cu nişte trăsături ce-mi aminteau pe cele ale lui Sinjab ! Copila aceea castă şi atît de pasionată, de frumoasă ! sufletele lor despărţite, dar unite se chemau şi se recunoşteau unul pe celălalt. Aşa concepe şi resimte rasa noastră, din cele mai vechi timpuri, sentimentul iubirii, în India noastră sublimă ! Cu credinţă şi pentru veşnicie !

„Ei să însemne o primejdie pentru mine, Shiva ? — Dar Sedjnur, crescut de înţelepţii din Tibet, ar fi mulţumit Providenţei văzîndu-se eliberat de grijile domniei! Mă plîngea pe mine şi surîdea văzînd că mă ostenesc cu atîta patimă ! El, ca un prinţ nepăsător faţă de glorie, socotea că laurii ideali, al căror luciu pe mine mă face să pălesc, sînt o zădărnicie !... Să se iubească ! Aceasta era singura lor împărăţie — pentru el şi pentru Yelka, iubita lui ! Şi spuneau că sînt foarte siguri că am să-i fac să se unească curînd — căci şi eu am fost iubită şi păstrasem iubirea cu credinţă !...“

După ce-şi ascunse o clipă faţa ei de văduvă în mîinile strălucitoare, Akedysseril continuă :

— „Să răspund acestor copii, trimiţîndu-le călăii ? Nu ! Niciodată ! — Şi, totuşi, cum să găsesc o soluţie ? Din moment ce numai moartea poate pune capăt pentru totdeauna încăpăţînării partizanilor prinţului — iar India voia de la mine pacea ?... Eram deja ameninţată de alte revolte : trebuia să pornesc cu oastea împotriva Indo-Sciţiei... — Deodată, un gînd straniu m-a iluminat ! Era în ajunul plecării mele împotriva locuitorilor munţilor din Arachosia. M-am gîndit atunci numai la tine, Shiva! Părăsind în timpul nopţii palatul, am alergat aici, singură : adu-ţi aminte, zeu al tristeţii ! — Şi am venit să-i cer ajutor negrului tău pontif, aici, în faţa sanctuarului.

„Brahmanule, i-am spus, ştiu că nici tronul meu, a cărui albeaţă străluceşte de atîtea nestemate, nici oştile, nici admiraţia noroadelor, nici tezaurele, nici puterea acestui lotus neviolat — nu, nimic nu poate egala bucuria primelor delicii ale Dragostei, nici voluptuoasele ei torturi. Dacă cineva ar putea muri din încîntarea resimţită în noaptea nunţii, în pieptul meu n-ar mai bate de mult inima — n-ar mai fi bătut din clipa în care Sinjab m-a făcut captiva lui, palidă şi strălucitoare, şi pentru totdeauna, sub îmbrăţişarea lui ca sub nişte lanţuri !

„Şi totuşi, nu s-ar putea oare ca printr-o vrajă oarecare — cei doi copii condamnaţi *să moară dintr-o fericire atît de intensă, de pătrunzătoare, de nemaiîncercată, încît această moarte să li se pară mai de dorit decît viaţa ?* Da, graţie uneia din acele vrăji stranii care ne face să ne risipim ca nişte umbre, ai putea spori iubirea lor — exaltînd-o printr-una din virtuţile lui Shiva — într-o învăpăiere de dorinţi... poate că flacăra primelor lor elanuri ar fi de ajuns ca să-i dezlege din lanţurile simţurilor, într-un leşin din care să nu se mai trezească niciodată ! — Ah ! dacă moartea aceasta divină ar fi realizabilă, n-ar fi ea măcar o împăcare, din moment

ce şi-ar provoca-o unul altuia? Doar ea mi-ar părea demnă de frumuseţea şi nevinovăţia lor.

„La aceste vorbe, gura lui întunecată mi-a răspuns în linişte, făgăduindu-mi în numele tău, zeule :

— „Regino, îţi voi îndeplini dorinţa !“

„Încredinţată astfel de preotul tău, i-am dat voie să intre la ordinul meu în palatele în care-mi ţineam captivii. — Găsind o consolare în frumuseţea crimei, am plecat cu oştile în dimineaţa următoare spre Arachosia — de unde m-am întors în seara aceasta biruitoare încă o dată, graţie umbrei tale, Shiva, şi graţie ostaşilor mei!

„Or, îndată ce am pătruns între zidurile cetăţii, m-am gîndit la fatalul miracol ce se petrecuse, fără îndoială, în timpul absenţei mele. Mă şi gîndeam la ofrandele sacre şi contemplam pe din afară acest templu, cînd phaodjii mei au apărut şi mi-au revelat duplicitatea bătrînului ce stă în faţa mea.“

Regina văduvă privi pe fachir : vocea ei destăinuia, printr-un uşor tremur, furia pe care încerca să şi-o stăpînească.

— Spune-mi că nu e aşa ! continuă ea ; spune-mi : cu ce delicii ai împodobit calea spre moartea acestor ideali adolescenţi, aşa cum mi-ai făgăduit ? Sub lacrimile cărui extaz ai înecat ochii lor încîntaţi ? În ce spasme de voluptate necunoscută ai făcut să le vibreze simţurile, pînă la lîncezeala morţii, în care eu visasem să li se stingă fiinţele ! Nu ! taci !

„Phaodjii mei, care ştiu să audă prin ziduri, te spionau — şi am cuvinte să fiu sigură de clarviziunea lor, credincioasă mie.... Hai, poţi să ridici asupra mea privirea ! celui care se uită la mine ca un hipnotizator, eu îi arunc în schimb privirea mea care paralizează, căci eu nu sînt dintre cele ce pot fi vrăjite !...

„O, prea curatule prinț, Sedjnur, umbră neprihănită, — și tu, palidă Yelka, o, fecioară dulce ! Copii, copii !... iată pe omul pe care trebuie să-l învinovățiți de chinurile voastre în fața zeilor nemiloși și care n-au iubit niciodată.

„Vreau să știu de ce acest fiu al unei femei obscure mi-a ascuns ura pe care fără îndoială că o purta vreunui suveran din rasa din care au ieșit și ei și pe care voia s-o exercite pe nevinovații ei descendenți !... — Căci, altfel, cum să-mi explic isprava ta, brahmanule ? cel puțin dacă nu cumva ferocele tale instincte din naștere nu au scos din minți, cu timpul, stearpa-ți bătrînețe, făcîndu-te să acționezi ca și cum nu ți-ai fi dat seama ce faci... Dar în fața perfecțiunii dublului lor supliciu, cum să mai cred acest lucru ?

„Așadar, numai grație cuvintelor tale, nu-i așa ? numai grație cuvintelor tale ai făcut ca sufletele lor să cadă într-o misterioasă agonie, pînă în clipa în care moartea de bunăvoie, în care tu i-ai sfătuit să caute un refugiu ca să scape de chinuri, a venit să-i scape de... faptul că ți-au ascultat cuvintele !

„Da, nelegiuirea aceasta subtilă o ghicesc în întregime, preotule ; și să știi că numai din dispreț pentru tine nu-ți trimit, chiar în clipa asta, capul, să se izbească și să salte pe lespezile templului pe care l-ai profanat călcîndu-ți jurămîntul.“

Akedysseril își lăsă o clipă ochii să scînteieze, apoi reluă cu voce amară :

— Îndată ce înfățișarea ta austeră a sedus naivitatea sufletelor lor inocente, ți-ai început blestemata lucrare. Te-ai apucat mai întîi să nimicești simplitatea iubirii lor deopotrivă împărtășită. Suflînd asupra lor cîteva obscure sugestii, ai făcut ca seva iubirii să se usuce în fragedele

lor tulpine, care din acea clipă au început să se ofilească, pălind spre bucuria ta — ți-o spun !

„Bătrînule, ai vrut ca fiecare dintre ei să se simtă singur ! Ei bine — după cum i-ai lăsat să înțeleagă — că *fiecare din ei trebuia să supravieţuiască celui uitat şi să domnească printr-o hotărîre a mea, în cîte o ţară îndepărtată — alături de un vlăstar regesc plin de iubire şi ales chiar acum ?...* Cum de-ai izbutit să-i convingi ? — Pentru că ai ştiut să le dai mii de dovezi întru aceasta !... Izolaţi fiind, cum ar fi putut schimba cei doi copii acea unică privire în stare să străbată ca o rază de soare fumurile nebuloase ale răzbunării tale ? Nu ! Nu. Ai izbîndit — şi prin ce îngrozitor şiretlic, am să-ţi arăt numaidecît. Iar în focul cast al vinelor lor, aţîţat necontenit de ravagiile geloziei, de tristeţea părăsirii, ai ştiut să întărîţi dorinţele, pînă a le face nebunesc de carnale — graţie convingerii în care i-ai făcut să cadă, că niciodată sufletul unuia nu va aparţine celuilalt. Trecînd în fiecare zi apele sfinte ale Gangelui, între cele două palate, tu te-ai transformat într-un îngrozitor mesager al lacrimilor, al spaimei, al iluziilor moarte şi al despărţirii pentru totdeauna.

„Dar denunţurile phaodjilor mei merg şi mai departe : graţie lor cunosc şi o anumită putere detestabilă pe care o posezi tu ! Ei m-au încredinţat, jurînd în faţa Zeilor eternelor Pedepse, că nici o armă nu e mai de temut decît felul în care negrul tău geniu ştie să utilizeze limba oamenilor. La gura ta, mi-au spus ei, se încrucişează, după cum ţi-e voia, fulgere mai înşelătoare, mai orbitoare şi mai asasine decît cele ce ţîşnesc în timpul luptelor din ciocnirile iataganelor noastre. Şi cînd un duh funest îşi agită torţa în adîncul intenţiilor tale, arta, sau mai curînd puterea aceasta, se preface mai întîi în...

Regina închise pleoapele pe jumătate şi păru că urmăreşte, cu o lumină între gene, în întunecimile fără hotar ale templului, un fir nevăzut ce plutea pierdut ; şi, simbolizînd astfel analiza în care gîndul ei se aventura, îşi netezi cu două degete palide şi fine una din sprîncene, întinzînd spre brahman cealaltă mînă :

— ...în... bănuieli îndepărtate, motivate subtil şi urmate de groaznice tăceri... Apoi, — inflexiunile extrem de ciudate ale glasului tău trezesc... temeri nedefinite — a căror umbră, trecînd peste frunţile oamenilor, o pîndeşti fără încetare. Atunci, o, mister al raţiunii înfrînte ! — *consonanţe* stranii, da, aproape lipsite de orice semnificaţie — şi ale cărei taine vrăjite îţi sînt familiare — îţi sînt de ajuns ca să luminezi sufletele noastre cu insesizabile şi înfiorătoare nelinişti ! cu bănuieli atît de tulburi, încît o nemaicunoscută anxietate îi cuprinde pe cei în care, trezindu-se neîncrederea, încep să te privească fix. Dar e prea tîrziu. Verbul ce-ţi iese din gură capătă atunci reflexele de un albăstriu înghețat al spadelor, al solzilor dragonilor, al nestematelor. El captivează, fascinează, sfîşie, uluieşte, înveninează, sufocă... şi prinde aripi ! Ocultele lui muşcături însîngerează iubirea cu răni ce nu se mai vindecă niciodată. Tu cunoşti arta de a trezi în suflete eterna speranţă — pentru a o ucide întotdeauna în clipa următoare ! O bănuială numai... şi ai şi izbutit să convingi pe cineva mai temeinic decît dacă i-ai aduce vreo dovadă. Şi cînd te prefaci că dai încredere, solicitudinea ta ameninţătoare îi face pe oameni să pălească. Şi, după cum ţi-e voia, răutatea ucigaşă ce-ţi însufleţeşte gîndurile şuierătoare nu laudă niciodată decît pentru a ascunde săgeţile piezişe ale rezervelor, care doar ele au pentru tine însemnătate ! Ştii asta, căci eşti ca un mort nociv. Cu o strîmbă şi rece înde-

mînare, te pricepi să proporționezi așteptarea după omul din fața ta care te-ascultă. În sfîrșit, cînd dispari, lași în sufletul pe care ți-ai propus să-l pătrunzi cu veninul tău fluid germenul unei tristeți corosive, pe care timpul o agravează, pe care însuși somnul o nutrește — și care devine curînd atît de grea, de amară și de sumbră — încît existența își pierde orice gust, fruntea se pleacă copleșită, azurul pare pîngărit după ce l-ai privit tu și inima se strînge pentru totdeauna — iar ființele simple pot muri dintr-asta. Așadar, cu energia limbajului tău asasin — și care e un privilegiu, brahmanule — te-ai complăcut și te-ai înverșunat să strivești caliciile acestor două suflete fragede și candide, ca între falangele mîinilor tale, o, spectru care ai sugrumat doi trandafiri în noapte !

Și cînd buzele lor au amuțit, cînd ochii le-au devenit ficși și fără lacrimi, iar surîsurile lor s-au stins ; cînd apăsarea groazei a depășit în ei ceea ce inimile lor erau în stare să îndure fără a-și opri bătaia, cînd ei au încetat să mă blesteme, pe mine și pe zeii sacri, ai știut să sporești în fiecare din ei, deodată, setea aceea de a pierde chiar și amintirea ființelor lor, ca să scape de supliciul de a mai trăi fără fidelitate, credință și nădejde, în chinurile neîntrerupte ale dorului nepotolit ce-i împingea unul către celălalt. Și, în noaptea aceasta, i-ai lăsat să se arunce în imensul fluviu — zicîndu-ți, poate, că astfel ai să mă înșeli în privința morții lor."

La aceste cuvinte, în templu se lăsă timp de o clipă o mare tăcere.

— „Preotule, continuă Akedysseril, țineam la visul pe care tu te însărcinaseși, de bună voie, să mi-l înfăptuiești. Te-ai făcut interpretul nelegiuit al zeului tău, a cărui veșnică integritate ai compromis-o printr-o trădare — căci orice călcare de jurămînt micșorează, pe

măsura trădării, însăşi fiinţa celui care-o inspiră şi în numele căruia ea e comisă. Vreau să ştiu, deci, de ce te-ai opus voinţei mele : pentru ce acest lung atentat nu ţi-a istovit perseverenţa !... Ai să-mi răspunzi."

*

Regina se întoarse, ca un lung străfulger de aur, spre adîncimile înecate în întuneric. Şi vocea ei, devenind brusc stridentă, trezi parcă silnic ecourile imenselor săli din juru-i, în unde de tresăriri prelungi :

— Iar acum, voi, fachiri ascunşi, spectre care rătăciţi printre stîlpii acestui lăcaş, şi care, ascunzîndu-vă mîinile crude, apăreţi din cînd în cînd — trădaţi doar de umbra fugace proiectată pe ziduri — ascultaţi vocea ameninţătoare a unei femei care, deşi pînă ieri a slujit pe cei care înţeleg simbolurile şi deţin cuvîntul zeilor, în seara aceasta vă vorbeşte ca o stăpînă. Vorbele mele nu sînt în zadar, pentru că le-am cîntărit cu răceală imprudenţa — şi de aceea nu eu am să tremur.

„Dacă chiar în clipa aceasta, ascetul acesta taciturn, suveranul vostru, încearcă să scape prin răspunsuri ocolite — eu, Akedysseril, jur că înainte de a trece o oră am să năvălesc cu războinicele mele fecioare stînd drepte în carele noastre aurite, hohotind în mijlocul fumului şi aruncînd flacăra torţelor noastre aprinse în adîncimile negrelor frunzişuri ale căii voastre antice ! Puternica mea armată, beată încă de triumf, şi care se află la porţile Benaresului, va intra în oraş la chemarea mea. Va împresura edificiul acesta pe care zeul l-a părăsit — şi în noaptea aceasta, toată noaptea, voi dărîma pietrele, porţile, colonadele cu loviturile nenumărate ale berbecilor mei de bronz ! Jur că pînă dimineaţa voi dărîma şi voi zdrobi monstruosul simulacru pustiu, în care, timp

de secole, a vegheat însuşi duhul lui Shiva! Legiunile mele, al căror număr e teribil, vor fărîma cu măciucile lor grele de aramă blocurile de stîncă, la grămadă, înainte ca soarele de mîine — dacă ne va lumina ziua de mîine — să fi atins înălţimea cerului! Iar seara, cînd vîntul venit din depărtarea munţilor — în faţa căruia ceilalţi muritori se pleacă — va fi risipit enormul nor de pulberi netrebnice peste cîmpiile, văile şi pădurile Habadului, voi apare eu! răzbunătoare! cu luptătoarele mele, pe elefanţii negri, ca să calc în picioare pămîntul pe care s-a înălţat bătrînul templu!.... Încununate cu lotusul proaspăt şi cu trandafiri, ele şi cu mine vom ciocni din cupe de aur, pe ruinele lui, strigînd stelelor, în cîntece de bucurie şi de dragoste, numele celor două umbre răzbunate! Şi asta în timp ce călăii mei vor arunca unul după altul, de pe înălţimea ruinelor ce ar mai putea rămîne din pustiitele pieţe, capetele voastre şi sufletele, în neantul dintru început, pe care vi-l închipuiţi în speranţă!... Am zis."

Cu pieptul palpitînd, cu bărbia în freamăt, regina Akedysseril tăcu, coborîndu-şi pleoapele peste ochii ei imenşi şi albaştri.

*

Atunci, slujitorul lui Shiva, întorcîndu-şi spre ea faţa lividă de granit, îi răspunse cu o voce fără timbru:

— „Tînără regină, oare îţi închipui că poţi să ne ameninţi cu moartea pe noi, cînd ne vezi ce facem cu viaţa? — Ne-ai trimis comori — pe care sainii noştri le-au semănat cu dispreţ pe treptele acestui templu — de unde nici un cerşetor din India nu îndrăzneşte să vină să le adune! Spui că vei distruge acest lăcaş sacru? Grozavă treabă — şi demnă de soarta ta — să-ţi îndemni os-

taşii fără minte să prefacă în pulbere nişte vane pietre! Dar duhul care le pătrunde şi le însufleţeşte e singurul templu pe care ele îl reprezintă: dacă renegi acest duh, templul încetează de a mai fi, în realitate. Uiţi că doar el, acest Duh sacru, te investeşte şi pe tine cu o autoritate, faţă de care oştile tale nu sînt decît prelungirea ei sensibilă... Şi că numai lui îi datorezi, în orice clipă, puterea de a îndepărta vălurile sub care el se află întrupat aici... întîmplător... Dar ce sacrilegiu a atins vreodată alt duh, decît pe al celui care a avut nefericirea să săvîrşească acest gest nebunesc!

„Ai venit la mine, gîndind că Înţelepciunea Zeilor Deva sălăşluieşte mai cu seamă în cei care, ca noi, îşi păstrează prin posturi, prin sacrificii sîngeroase şi prin rugăciuni, clarviziunea propriei lor raţiuni, făcînd-o să nu depindă de aburii vreunei băuturi, ai vreunei mîncări, ai vreunei temeri sau dorinţi. Ţi-am acceptat rugămintea pentru că era frumoasă şi sumbră, chiar în femeiasca ei uşurătate — legîndu-mă să o duc la îndeplinire, din respect pentru sîngele ce te pătează. — Şi iată că de la primii paşi pe care i-ai făcut de cînd te-ai întors, mintea ta limpede s-a lăsat înşelată de şiretenia unor denunţători — la care eu nici măcar nu am acceptat să mă uit — ca să judece, să acuze şi să blesteme actele mele, în loc să vii pur şi simplu la mine ca să le afli.

„Ţi-ai dat seama că limba ta a plămădit zadarnic sunete de care vuiesc încă ecourile acestei clădiri — şi dacă am primit să ascult pînă la urmă armonioasele tale insulte, pe care le-am şi uitat, asta s-a datorat faptului că mînia tinerelor care ştiu să ucidă şi ale căror glasuri sînt pline de groază, de spaimă şi de vise este totdeauna plăcută lui Shiva — chiar dacă nu are nici un temei şi nici o cauză.

„Așadar, regino, tu dorești ceva — și nu știi ce ar putea schimba dorința ta în fapt? Urmărești un lucru și nu te neliniștește cîtuși de puțin unicul mijloc de-al atinge. — M-ai întrebat dacă e în puterea Științei divine să facă ca două ființe să ajungă într-o asemenea stare de pasiune a simțurilor, încît violența bruscă a Dragostei să distrugă în ei, într-o singură clipită, puterile vieții?... Într-adevăr, ce alte vrăji decît un reflex firesc ar fi trebuit să pun în mișcare pentru a realiza fantezia intenției tale? — Ascultă: și binevoiește a-ți aminti.

„În clipa în care ai oferit tînărului tău soț caliciul ființei tale, în clipa în care Sinjab te-a cules în strălucite îmbrățișări, nici o fecioară, ai spus, n-a fremătat de mai arzătoare voluptăți, și mirarea ta, precum mi-ai mărturisit-o, a fost să vezi că ai supraviețuit acestui grav moment de încîntări.

„Numai că — adu-ți aminte! — primiseși în dar un sceptru, iar sufletul tău era tulburat de ambițioase vise și era risipit în mii de griji pentru viitor, așa că nu mai era în puterea ta să ți-l oferi în întregime. Toate aceste lucruri îți reținеau în adîncul memoriei ceva din ființa ta, și, pentru că nu-ți mai aparțineai cu totul, redeveneai stăpînă pe tine, și în ciuda ta, doar în ispita treburilor străine de dragoste — chiar și în clipa în care te aflai sub farmecul îmbrățișărilor soțului tău.

„De ce să te mai miri din acea clipă, o, regină, că supraviețuiești unui pericol care nu te-a amenințat?

„Primele miresme ale sărutărilor al căror ideal ți-a mîngîiat buzele, tocind astfel în tine divina senzație viitoare, tu o cunoscuseși gustînd din cupa în care fremăta beția cerurilor. Gîndește-te la văduvia ta, o, frumoasă văduvă a iubirii, care ai știut cu atîta nepăsare să supraviețuiești durerii! Cum te-ar fi putut ucide poseda-

rea unei ființe — cînd însăși pierderea ei te-a lăsat totuși în viață ?

„Și aceasta, pentru că în noaptea nunții tale n-au strălucit decît stelele. Lumina ei pală a fost asemeni cu cea a miilor de apusuri albastre, adunate pe firmament și de abia voalîndu-se unul pe celălalt. Fulgerul lui Kamadeva, stăpînul iubirii, nu le-a străbătut decît cu o paloare ceva mai luminoasă, dar fugace ! Și nu în astfel de nopți liniștite pot să primească inimile nemuritorilor lovitura trăsnetului său puternic.

„Nu !... Ci doar în acele nopți deznădăjduite, negre și pustiitoare, cu văzduhul care să îndemne la moarte și în care nici un regret al lucrurilor pierdute, nici o dorință a lucrurilor visate, afară doar de dragoste, să nu mai pîlpîie în nici o ființă ; — doar în astfel de nopți poate străluci un fulger, atît de arzător încît să brăzdeze spațiile și să nimicească pe cei pe care-i lovește ! Numai într-un astfel de vid poate să pătrundă Dragostea, în sfîrșit liberă, în simțuri și în gînduri, pînă într-acelo încît să topească totul în ea, într-o unică și ucigașă comoție ! Căci o lege decretată de zei a voit ca intensitatea unei bucurii să se măsoare după mărimea disperării pe care o simți pentru ea : numai atunci această bucurie, punînd stăpînire dintr-o dată pe întregul suflet, îl incendiază, îl consumă și poate să-l elibereze !

„Iată de ce am făcut să se adune multe nopți în ființele acestor doi copii : le-am făcut să fie mai adînci și mai pustiite decît ți-au putut-o spune phaodjii !... Și acum, regino, privitor la farmecele de care dispun vechii brahmani, îți închipui că denunțătorii tăi atoatevăzători au putut cunoaște, de pildă, interiorul marilor stînci din vîrful cărora tinerii condamnați au vrut ieri seară să se arunce în Gange ?

La aceste cuvinte, Akedysseril, smulgînd din teacă iataganul ale cărui sclipiri prelungiră pe cele ale ochilor ei, strigă, nemaiputînd să-şi stăpînească mînia :

— „Barbar smintit ! În timp ce tu-mi spui toate aceste vane fraze, care au dus la pieire pe scumpele mele victime, ah ! fluviul duce sub astre, printre stînci, trupurile lor nevinovate !... Ei bine, Nirvana te cheamă. Fii deci nimicit !...“

Arma reginei descrise în întuneric un fulger. O clipă doar şi ascetul, tăiat în două de lovitura puternică a braţului ei tînăr, ar fi încetat să mai existe. Dar deodată, cu un gest brusc, Akedysseril azvîrli departe de ea sabia şi zgomotul răsunător al căderii făcu să mai tresară o dată umbrele templului.

Căci — fără să-şi ridice pleoapele asupra celei ce acuza — sumbrul pontif murmurase, fără dispreţ, fără teamă şi fără trufie, acest singur cuvînt :

— „Priveşte“.

*

La acest cuvînt, cele două părţi ale marelui văl ce acoperea altarul lui Shiva se dădură la o parte, lăsînd să se zărească interiorul cavernei peste care se înălţa zeul.

Doi asceţi cu pleoapele coborîte, după riturile sacerdotale, susţineau, la capetele laterale ale sanctuarului vastele falduri însîngerate.

În adîncul acestui loc de groază se aflau aprinse tripiede, ca în ceasul sacrificiilor. Duhul lui Shiva se împotrivise, aşa cum se vedea din simboluri, ca flăcările acestea să se înalţe libere, şi atunci, întoarse spre plăcile

înalte și curbe de aur, ele reflectau neliniștitele lor claritați peste Piatra jertfelor. La căpătîiul acestei pietre, stăteau nemișcați și cu privirile în jos doi sfinți care țineau o torță ridicată.

Iar pe patul de marmură neagră au apărut, întinse, livide ca paloarea cerului, două tinere făpturi fermecătoare. Cutele de zăpadă ale tunicilor lor nupțiale, străvezii, lăsau să li se vadă liniile dumnezeiești ale trupurilor; lumina surîsului vestea în ei aurora mijindă în infinitele și roșieticele spații ale sufletului; și aurora aceasta tainică le transfigura, într-un extaz pe veșnicie, nemișcarea.

Desigur, un elan de fericire divină, depășind puterea de a simți pe care zeii au drămuit-o oamenilor, îi mîntuise de viață, căci fulgerul Morții le închegase reflexul ei expresiv pe chipuri! Da, amîndoi purtau semnul idealei bucurii a cărei bruscă ivire îi fulgerase.

Și acolo, pe patul unde-i puseseră brahminii lui Shiva, ei păstrau încă atitudinea în care Moartea — pe care fără îndoială nici măcar n-o luaseră în seamă — îi surprinsese, atingîndu-le cu umbra ei ființele. Își pierduseră cunoștința cufundîndu-se în Moarte în chip straniu, lăsînd ca dualitatea esențelor lor în fuziune să se prăbușească în această unică clipă de iubire — pe care nici o altă pereche de oameni n-a cunoscut-o vreodată.

Cele două mistice statui întrupau astfel visul unei voluptăți accesibile doar sufletelor nemuritoare.

Frumusețea juvenilă a lui Sedjnur, în albeața-i strălucitoare, părea să înfrunte tenebrele. O ținea strînsă în brațe pe ființa ființei lui, pe sufletul dorului lui;— iar aceasta, cu capul alb răsturnat pe un braț aruncat în jurul gîtului iubitului ei, părea adormită într-un extaz

de farmec. Mîna augustă a prințesei căzuse pe fruntea lui Sedjnur, părul ei frumos, de întuneric, își risipise peste ea și peste el undele-i negre, iar buzele întredeschise spre buzele lui îi ofereau în sărutul dintîi candoarea suflării din urmă. — Yelka voise, fără îndoială, să atragă într-o dulce încordare buza iubitului ei spre floarea buzelor sale, făcîndu-l în același timp să simtă subtilul și scumpul parfum al sînului ei feciorelnic, pe care și acum și-l ținea lipit de pieptul drag al lui Sedjnur !... Aceasta se întîmplase în însăși clipa în care toate prăbușirile și toate gîndurile de rămas bun, toate chinurile inimii abia se topiseră în avîntul amîndurora spre brusca lor unire !

Da, resurecția prea neașteptat de dulce a atîtor nesperate și neprihănite bețiii, contralovitura fermecatei efuzii, atingerea intimă a fulgurantului sărut, despre care amîndoi crezuseră că nu se va realiza niciodată, îi răpiseră, cu un singur fîlfîit de aripi, în afara vieții de aici, spre cerurile propriului lor vis. Fără îndoială că pentru ei adevăratul supliciu ar fi fost să supraviețuiască acestei clipe fără seamăn.

*

Akedysseril privea, în liniște, minunata operă a marelui preot al lui Shiva.

— „Crezi că dacă Zeii Deva ți-ar conferi puterea de a-i trezi, cei doi evadați ar mai accepta să trăiască ? spuse impenetrabilul fachir, cu un accent în care triumfa o ironie austeră : — iată, regină, că le invidiezi soarta !“

Akedysseril nu răspunse : o sublimă emoție îi îneca privirea. Împreunîndu-și mîinile pe un umăr, ea admira împlinirea visului ei nemaiauzit.

Deodată, un imens murmur, urletul învolburat al mulțimii și zăngănitul prelungit al armelor se auziră în interiorul templului, tulburîndu-i contemplația — iar porțile alunecară greoi pe lespezile dinăuntru.

În prag, neîndrăznind să intre, pentru că în adîncul templului o zăriseră pe regina din Benares, iluminată încă de flăcările sanctuarului și întoarsă spre ei — cei trei viziri o priveau cu armele în mîini și cu un aer ucigaș.

În spatele lor, războinicele lăsau să se vadă capetele lor de Apsarâs amenințătoare, cu privirile incendiate de neliniște față de ceea ce se întîmplase cu stăpîna lor : de-abia se țineau să nu dea năvală în lăcașul zeului.

În jurul lor, în depărtare, în noapte, armata.

Atunci, chemarea vieții, melancolia puterii, datoria de a uita frumusețea viselor ! și chiar despărțirea de iubirea pierdută — în sfîrșit, toată sclavia Gloriei umflă într-un suspin adînc pieptul reginei : și primele lacrimi — și ultimele din viața ei — străluciră în picături de rouă pe crinul obrajilor ei de zeiță.

Dar — numaidecît — fu ca și cum ar fi trecut un zeu! — înălțîndu-și dreaptă silueta înaltă pe treapta cea mai de sus a altarului, Akedysseril strigă cu vocea aceea cunoscută de toți în lupte și pe care o repercutară toate colonadele sumbrului edificiu :

— Vice-regi, viziri și sowari ai Habadului, ați hotărît moartea unui prinț, care, din clipa morții lui Sinjab, regescul meu soț, era moștenitorul tronului lui Seur : i-ați condamnat să piară pe Sedjnur și pe logodnica lui, Yelka, prințesă a bogatei țări pe care au supus-o, în sfîrșit, oștile noastre ! — Iată-i !

„Recitați rugăciuni pentru generoasele lor umbre, care în genunile spiritului se îndreaptă spre divinul Çwarga ! — Cîntați pentru ele, voi, războinicele mele ! și voi, iu-

biţi ostaşi ! Imnul lui Yadjnur-Veda, cuvîntul Fericirii ! India pacificată sub domnia mea, în sfîrşit, şi, vai ! cu un asemenea preţ, să înflorească după chipul lotusului, Floarea ei cea veşnică !... Dar, în acelaşi timp, să se strîngă inimile tuturor celor cu sufletul greu de tristeţe : căci una din măririle Asiei a luat sfîrşit pe această piatră !... Sublima rasă Ebbahar s-a stins."

Alesul viselor

În noiembrie 1887, tînărul poet Alexis Dufrêne ocupa, de cîteva zile, o cameră mobilată în strada La Harpe, la etajul al cincilea al unei case foarte vechi, transformată în locuință de studenți.

În seara aceea, pentru a-și sărbători cei douăzeci și unu de ani, el invitase în fața unui enorm bol de punch pe doi foști camarazi de clasă, cam de aceeași vîrstă cu el : pictorul J. Bréart și muzicianul Eusèbe Nédonchel.

Țigările făcuseră nebulos aerul din cameră, pe care-l mai asana un foc zdravăn și strălucitor. Conversația, destul de veselă la început, luase pe la miezul nopții o întorsătură gravă. Ajunseseră să agite chestiuni abstracte de artă, de „estetică". Alexis îi asculta distrat, lăsîndu-i să vorbească, pentru că era convins că artiștii care se deprind să facă teorii sînt destinați unei bătrîneți singuratice, singura consolare rămînîndu-le să bolborosească critici fără nici o importanță. (I se părea inutil *chiar faptul de a o spune*, de vreme ce trebuie să existe praf pe drum, pe scurt, din moment ce, în fond, fiecare nu face decît ceea ce *trebuie* să facă, și nu găsește decît ceea ce a căutat REALMENTE.)

Lumînările de pe cămin luminau camera. Lipită de capul patului, se zărea o ușă mică, fără îndoială condam-

nată de multă vreme... Aproape toate camerele de hotel au astfel de comunicări între ele. Uşa din camera poetului se întredeschisese singură de cîteva clipe ; închizătoarea ruginită se desfăcuse de la sine şi atîrna încă într-un şurub. Prin îmbucătura scîndurilor, se distingea o slabă licărire şi, în pauzele discuţiei, pînă la tinerii care stăteau de vorbă ajungeau de dincolo de uşă nişte gemete răguşite, chinuite şi precipitate.

— Ah ! — spuse după un timp pictorul Bréart, coborînd vocea, — ce e acolo, de cealaltă parte a uşii ?

— Dacă ne-am duce să vedem ? murmură Nédonchel.

Se ridicară amîndoi ; dar Alexis, mai prompt, se postă în dreptul uşii, se lipi cu spatele de ea, ţinîndu-şi braţele încrucişate, şi exclamă cu un aer de un lirism calm, ce impuse celor doi prieteni ai săi :

— *Ah ! eu presimt şi ghicesc ce se află în dosul acestei uşi. Trebuie să fie cu siguranţă vreun deposedat pe care vicisitudinile exilului şi huiduielile oamenilor vremurilor noastre l-au adus în cocioaba asta, asemeni unui bătrîn rege al vreunui stat pierdut din Orient. În visul meu, el tronează alături, pe un pat de campanie, cu ochii încărcaţi de elan şi de melancolie ; lîngă el zace un sac umplut cu diamante şi cu aur ; în timp ce regele, gînditor şi strîngînd în mînă un sceptru luat în grabă noaptea, acceptă cu indiferenţă să agonizeze. De aici, gemetele acelea profunde !... Ei bine ! De ce să-i tulburăm suprema visare ? Cred că trebuie să-i respectăm singurătatea augustă şi încărcată de viziuni. Lăsaţi-mă să dorm, mîndru de un astfel de vecin ! Am subiecte pentru cele mai frumoase vise.*

Bréart şi Nédonchel au ascultat cu gura căscată acest discurs. Cînd îşi revenire din surpriză, se priviră, şi, liniştiţi de surîsul placid al lui Alexis :

— Nu, zău, exclamă Nédonchel, am crezut că vorbeşti... serios !

— Eu sînt încă tulburat, adăugă J. Bréart ; dar acum să fim cu picioarele pe pămînt. Trebuie să ne ducem să vedem ! Ia stai, îl auzi ?... Trebuie să fie vreun bolnav, vreun nenorocit !

— Necredincioşilor ! răspunse Alexis Dufrêne, lăsîndu-le drum liber, după ce dădu din umeri : Vreţi să *verificaţi ?* Vreţi să *vedeţi ?* Vreţi *realitate ?*... Ei bine !... duceţi-vă ! Numai că trebuie să reţineţi asta : dacă treceţi pragul camerei, înseamnă că *nu veţi avea niciodată talent.*

Zicînd acestea, el se îndreptă spre cămin, se instală într-un fotoliu şi începu să răscolească tăciunii.

Eusèbe Nédonchel şi J. Bréart clătinară din cap şi deschiseră apoi larg uşa : ea dădea într-un ultim colţ al palierului unei strîmte şi mizerabile scări, zisă de serviciu : în faţa lor, trei trepte dădeau spre o uşă pe jumătate căscată, ce răspundea într-un pod, de unde veneau şi lumina şi jalnicele gemete.

Cei doi intrară, după ce au ciocănit fără să primească răspuns.

În ungherul acela mansardat, de o murdărie cu totul specială, cu ţiglele dizlocate din legăturile care trebuiau să le unească, un opaiţ strălucea sfîrîind pe marginea unui soi de cuptor fără foc sau cenuşă, ca o stea amărîtă.

Un scaun cu paiele rupte, o umbră de masă, o strachină sub lumina chinuită a unei ferestre în acoperiş, numită „tabacheră" ; iar într-o adîncitură, în partea cea mai întunecoasă a cocioabei, un pat de mizerie în care un bătrîn în zdrenţe de cerşetor, cu faţa pierdută şi palidă în care se puteau distinge contururile unui cap de mort, părea că horcăie, cu ochii ficşi şi strîngînd în

mîna dreaptă, ce-i atîrna la pămînt, un cîrlig de adunător de zdrenţe. Era mizeria atroce, anunţînd groapa comună. Nimic de făcut. Ceasul eliberării avea să sune.

Înspăimîntaţi de acest spectacol, cei doi tineri dădură înapoi : după ce au tras uşa fără o vorbă, s-au întors la Alexis, cu ochii mari şi astupîndu-şi nasul.

— Monarhul tău şi-a cam pierdut aurul ! murmură după scurt timp J. Bréart.

— Şi nici prea fraged nu mai era prinţul tău ! întări Nédonchel.

Şi-i povestiră ce au văzut.

Ascultîndu-i tăcut, Alexis îşi scutură scrumul ţigării cu unghia degetului mic.

— Da, spuse el cu un suspin : iată, exact ce spuneam şi eu mai înainte, niciodată n-o să aveţi talent.

— Ah, pînă la urmă eşti absurd ! exclamă Bréart. Cum ! la doi paşi de un om aproape mort, faci pe profetul de salon ? Parcă de talent mai e vorba !

— Şi n-are nici un fel de legătură ! mormăi Nédonchel.

— Să ne despărţim, zise Alexis, e tîrziu ! Am eu grijă să-i anunţ moartea, mîine dimineaţă, celor de jos.

Cei trei prieteni au băut ultimul pahar ; apoi, după o banală strîngere de mînă, cei doi juni artişti coborîră, şoptind între ei cîteva glume funebre la adresa poetului şi a regelui său detronat.

Alexis ascultă zgomotul uşii care se închise. Apropiindu-se de fereastră, el auzi, ajungînd pînă la el, din stradă, rîsetele lui J. Bréart şi al lui Nédonchel, ceva mai în surdină, totuşi. Cînd vocile şi paşii lor se pierdură în depărtare, poetul se duse la uşă şi o închise cu cheia.

— Mi-au stricat petrecerea ! Nerozii ! murmură el. Pentru muribundul acela, de ce folos au mai fost farsorii ăştia doi ?... De nici un folos. S-au apucat să-şi

bată joc de visul meu, ducîndu-se să se înspăimînte de o umbră şi să se întoarcă, după contactul cu Realul, ţinîndu-se de nas !... Iată ce înseamnă să nu ai pic de talent !... Disprețuindu-l pe acest Imaginar care, doar el, e real *pentru orice artist care ştie să poruncească vieţii să i se conformeze,* au preferat să se încreadă în simţurile lor, închipuindu-şi că *pot vedea ceea ce există !* În sfîrşit, pentru că mi-au creat totuşi o „obligaţie", să mă duc şi eu.

Zicînd acestea, poetul umplu un pahar de punch, pentru a-l oferi ca o băutură întăritoare misteriosului său vecin, dacă mai avea timp. Apoi, deschizînd uşa, pătrunse în cocioabă.

Fără să ezite, el se apropie de nefericit şi, aplecîndu-se, îi spuse cu un accent plin de interes şi de bunătate :

— Ei, *sire,* ei ! Mi se pare că nu vă simţiţi bine.

La aceste cuvinte, bătrînul Sărac tresări, scuturat de un fior de moarte ; — dar spre stupoarea lui Alexis, omul găsi puterea de a se ridica în capul oaselor, de a-şi privi musafirul în linişte, cu o rece solemnitate. Poetul îi întinse paharul, pe care muribundul îl respinse cu un deget.

— Dumneata erai, tinere ? articulă cu vocea extrem de joasă, întretăind cuvintele, bătrînul pe jumătate mort: Te-am auzit. Acolo... îţi recunosc... acum vocea. Ai pomenit de un rege, de un om în exil... Şi eu... sînt un visător... Mi-am petrecut viaţa visînd !... Adineaori, mi-ai făcut un bine... Mi-ai furnizat ultimul vis ! Visele !... Sînt ceva aşa de frumos... Dar tot rătăcind pe străzi, în fiecare noapte, într-o capitală... afli, uneori... cum să le realizezi aproape !... Numai din obişnuinţă oamenii dispreţuiesc... asta ! Şi, totuşi... dacă eşti sobru, atent, dacă ştii unde să pui ce ai găsit... devii bogat... cu anii ... la priveşte...

Şi cu un efort penibil, el spintecă pînza patului cu vîrful ascuţit al cîrligului său de adunat zdrenţe, care păru a sclipi între falangele descărnate, asemeni unui sceptru.

Deodată apărură bancnote strînse în teancuri, diamante, rulouri de aur.

La vederea lor, în fundul ochilor bătrînului o flăcăruie bruscă pîlpîi, asemeni unei lămpi ce se va stinge.

— Ah! de cîte ori... în zorii zilei... întorcîndu-mă aici... de cîte ori, cînd atingeam, cînd pipăiam comoara asta, pe jalnica mea saltea, n-am trăit zile minunate! Putînd să dau trup viselor mele, le posedam ca şi cum ar fi fost reale...

Moartea îl sufoca; îngrozitorul cerşetor păru că se grăbeşte.

— Pentru că dumneata eşti demn de aceasta, te fac moştenitorul meu. Cu condiţia să nu-i mai vezi niciodată pe cei doi prieteni ai dumitale; numele lor înseamnă: timp pierdut. — Acum... rămas bun!... Ai aici aproape o jumătate de milion... După ce-mi vei închide ochii, i-ai, fiule!... şi continuă-mi visele!... Eu... mă trezesc.

O tresărire îl scutură; trupul înţepeni; se prăbuşi rigid.

*

Azi, poetul Alexis Dufrêne, după ce, în cîteva luni a ştiut să-şi mărească de cinci ori moştenirea prin operaţii financiare dintre cele mai solide, locuieşte în India, în plin Nepaul, într-un palat situat în mijlocul unei proprietăţi din *O mie şi una de nopţi*. Uitînd pînă şi de cei doi prieteni ai săi, el duce o existenţă de rajah.

J. Bréart și Eusèbe Nédonchel sînt tot la Paris. Amîndoi, ca niște nobili „esteți“, întîrzie în fiecare seară în fundul tavernelor frecventate de viitorii noștri scriitori, cărora ei se străduiesc să le demonstreze, prin tot soiul de teorii, „*că trebuie să vezi totdeauna lucrurile*... AȘA CUM SÎNT“.

Sumar

Prefață 5
Invitatul 39
Plagiatorii trăsnetului (prolog) 40
Véra 47
Tortura speranței . . . 59
Sylvabel 66
Fantasmele domnului Redoux 74
Secretul frumoasei Ardiana 84
Sentimentalism . . 92
Semnul . . . 103
Regina Ysabeau . . . 124
Prietenele de pension 132
Eroismul doctorului Hallidonhill . . 140
Legenda elefantului alb 146
Convivul ospețelor supreme . 157
Uluitorul cuplu Moutonnet . . 185
Necunoscuta 191
Ucigașul lebedelor . . 207
Adepții naturalului . . 212
Navigatorul sălbatic . . . 225
Secretul eșafodului . . 231
Sora Natalia 244
Maestrul Pied 249
Aventura lui Tse-i-la . . . 260
Omul care produce tulburare . 270
Dorința de a fi om 279
Briganzii 291
Secretul muzicii de altădată . . . 299
Akedysseril 305
Alesul viselor 341

Apărut 1973. Hîrtie tipar înalt de 64 g/m². Coli editoriale 15,30. Coli de tipar 22. Tiraj 20 000 ex. C.Z. pentru bibliotecile mici 84—32=R.

Tiparul executat sub comanda nr. 20 957 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1
București
Republica Socialistă România

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ

Lei 11,50